[illegible] BIRK A[illegible]

rhann g[illegible] i ramadeg cymraeg
ḷe cair ḷauer o bynciau an-
hepcor i vn a chuen-
nychai na doedyd
y gymraeg yn ḍilediaith, nai
ſcrifennu'n iaun.

A [illegible] gorom[illegible]

1567. Pr[illegible]

Beth yụ gramadeg, a phessaụl rhann ar-
benig syḍ idi. Cap. 1. dol. 8
Iaunscrif. a phessaul punc syḍ o i'striau yn
i chylch. a phump peth pyrthynassol i ly
thyren oi draethu. Cap. 2. dol. 13
Lun henụau a nifer y ḷythrenn-
au. Cap. 3. dol. 16
Gụahaniad rhụng y ḷythrẽnau.
Cap. 4. dol. 22
Dosparth ar y dyphdongiaid a'r
cysseiniaid. Cap. 5. dol. 24
Siḷafiæth. s. y phorḍ syḍ i ụneuthur silafau
o gyssụḷt y ḷythrennau. Cap. 6. dol. 52
Vyth aruyḍ guahaniæth y'maḍroḍ.
Cap. 7. dol. 65
Phugrau iaunscrifennydiæth, a descrei-
fiad pob vn o honynt. Cap. 8. dol. 69
Cyßiḷafiæth. s. moḍ i ụneuthur geiriau o'r
siḷafau. Cap. 9. dol. 72

MVSEVM
BRITAN

yn erchi gan ḍuu, luiḍiant, a hyfryḍ gynnyḍ meun gras, anrhydeḍ, a gogoniãt iu hanrhydeḍussaf bennadur, ai dibaḷ noḍed

Viliam Harbart

Iarḷ o Benfro,

ag Arglwyḍ o Gaer ḍyḍ.

RTh fyngueled fyhun, er yſ-ḷauer o flynyaḍoeḍ, heb bris gan neb arnaf truy dir cymru, na chuaith ḍim gennyf meun ſcrifen a phruyth ynḍo i hyphorḍi meun dyſg, a daun fyn gharedigion bobl: mi a ḍybiais (f'anrhydeḍfaur Bennaeth) mae da oeḍ ymy, fyned truy uledyḍ Europa i edrych ymyſc ieithoeḍ eraiḷ a gaid yrũ cyn ḍiyſtyred i chyfluṛ a mi, ag mor ḍiles

i'r bobl sy'n i doedyḍ. ond ụedi ymy ger
ḍed o fraiḍ benn yr hyſpaẽ truỵ phra-
inc, Phlandria, ag Alemania, a'r Ei-
dal hyd yn eithaf Calabria tan ymo-
fyn ymhob ḷe am gyflụr, braĩt, a helynt
yr ieithoeḍ ſyḍ tu drauṛ i hynny, ni fe-
draisí ụeled, na chụaith glouẹd oḍiụr-
th yrụn; na bai yn cael gụneuthur yn
fauṛ o honi ymyſc paub, ſyḍ o naturi-
æth yn i doeḍyḍ. Ag ụrth fod pob vn o
honynt yn cael i'mgeleḍ, ai pherchi gẽ
i phobl, hithau drachefn i ụneuthur
iaụn, am y careḍigrụyd a gafoḍ sy'n
traethu iụ phobl bob peth, a fo gụiụ i
ụybod; hyfryd i glouẹd, a gogoneḍus i
ụneuthur. Canys nyd oes nag yſtori i
ḍyſcu henafiæth, na chylfyḍyd o enụ, a
ḷes, na gụybodæth o ḍim, a dalai i ḍyſgu
nas darfu i'r hyſpaniaith, phrangeg,
a'r eidaliaith i tanu, ai hau ymyſc gụ-

yr i gụlad, i dalu am i magụriath aiʿ-
mgeled. Pan ụelais innau hynny, e fu
ryfeḍ iaụn gẽnyf, fod y cymru morḍi-
ḍarbod amdanaf; a minnau mor ḍi-
fuḍ iḍynhụythaụ. yn anụedig ụrth ụe-
led fod fynghymnru i, o athrylith a ſy-
nụyr yn abl iʿmgyſtadlu aʿr rhai gor-
au yn imyſc nhụy, a minnau mor ḷa-
ụnḷythr im ſcrifẽnu, cyn gyfoethocced
o eiriau, cyn hyned fynechreuad aʿr
falchaf oʿr ieithocḍ a hẽuais. Ynol hir
ymgynghori, a dyfal fyfyrio e farnụyd
nad oeḍ foḍ i mi godi fynghefn i fynu
i ụneuthur ḷes iʿr gụyr imtrefnoḍ duụ
iḍynt, nes cael onof yn ganḷaụ ag yn
noḍed ym, ụr, ai eụyḷys yn damuno da
ymy. ag ai bụyḷ yn abḷ i ụeled y phorḍ a
fyḍai im dyrchafu, a hefyd, o rym yn
gaḷu dụyn i benn y peth a ḍamunai, ag
a farnai yn ḍa ar fy ḷes. feḷy ụrth fụrụ
fy

fy ḷyfrau, ag edrych ple caụn y fath ganḷaụ, a gynghoruỵd ymmy i cheißio mi a ụelaf fod yn ych arglụdiæth chụi, bob vn o'r tri phụnc, ſyḍ anghenraid i mi ụrthyn. Canys e ụyr hoḷ gymru, a ḷoegr faint ych ſerch i'r fruttaniaith, pryd na ḍoedech ụrth gymro, ond cym raeg, ie, ymyſg penaduriaid y deyrnas: mal y cloụais fagod o ụyr yn doedyd, tan faụr ḍiolch i duụ ụeled i penna-eth meụn graḍ, a ḷe cyn vched, yn dan gos dirfaụr ſerch oi ụlad naturiol, ar i'mḍygiad ai'madroḍ. A bid diau gẽ-nych (f'argluyḍ vrḍaſſol) fod callon pob gụir Gymro yn crychnneittio yn i gorph o ụir laụenyḍ, pan gloụo ụr o'ch anrhydeḍ chụi, yn doedyd i iaith: cãys nid oes dim i enniḷ calonnau adeiliaid yn gyſtal, ag ymgleḍụ i hiaith, a ſiar ad ụrthyn bob vn yn i iaith natụriol. Hyn

ny

ny a unaeth fod Mithridates mor, enuog, gur oed; a duy deyrnas arhugain tano, ag yntau yn medru ymdidan a phaub yn i dafod ihun. hynny a unaeth i Garolus y bumed, fod cimaint i alu, am nad oed raid ido urth vn ieithyd, i'mdidā ai hol adeiliaid er i bod o amraf ael genedloed, hynn a unaeth ich anrhyded chuithau, fod cimaint i gariad ynghymru, am ych bod mor garia dus ir gymraeg, ag yn i medru mor hy fedr. Tu ag at am buyl, i dyfeisio phyrd, i'm gossod i rhagof, a grym i uneuthur y peth a uelech yn da, mae paub yn guybod nad oes moi diphig ynoch, gan fod yn eglur, nid o feun loegr yn unig, eithr ymhob mann y mae son am dani, nad oes dim a phruyth yndo yn perthynu at stad y deyrnas meun heduch, a rhyfel, ond a luniuyd truych

cyn-

cyngor, ag a vnaethbuyd truych grym
a'ch cymorth, a'ch anorphuys lafur.
Am hynny mae gennyf obaith yrouron y
byduch ymy yn arglwyd da, i'm diphin
rhag argoued, a drug, ag im helpu vr-
th geisio ymossod a'r ā i dangos f'uyneb
ymysc yrieithoed erail nid ydynt uel i
braint no minnau: ond cael o honynt
imgeled, ai mourhau gan bennaduri-
aid, a bonedigion i gulad. ag urthynny
gadel lauer arnasi, a fum cyd heb nag
ymgeled, na mourhaad. Etto pe caun
ynaur dechrau'm druſsio tan ych aden
chui, a gueled o baub fod uyneb yn pē-
neth tu ag attaf, e fydai bob cymro bar
od im ſtudio, im cyfoethogi agi'm gune
uthur yn hyluybr, ag yn berphaith. Yrh-
unn beth os cenhiada ych daioni chui
ymy, mi a obeithiaf, cyn nemaur o en-
nyd y guelir o'm guaithi ymysg y cym-
ru

ru lauer punc o dysg, a guybodaeth nielais moi dangos idynt hyd yn hynn. Canys urthy cydnabod a gefais ag ieithoed erail, yn huyr yrouron mi a'laf pan fynnuyf gael genthynt bob peth a berthyn at gampau, a chynnedfau guyr rhinuedol, gynghordioled gamradeg, flodeuau retorigydiaith, ystriu dialectigydiaith, coureinrhuyd medygon, puyled dinassuyr, guybodaeth philosophydion, gorchestion miluyr, duuioldeb theologydiaith i dyscu, helpu, didanu a pherpheidio guyr fyngulad ymhob peth a fo golud idynt, hyglod yngolug y byd, a chymraduy gar bron duu. Yn hynn o orchuyl, os ych anrhyded chui a fyd audur, noded a chynhorthuy ymy, chui a geuch yn diogel glod tra barha iaith y bruttaniaid, a guasanaeth ufyd, diduyl gēthynt i chui

a'ch etifedion yn y byd yma, a thal didranc gan duu yn y byd ſy'n douad. Yrhun a danfono iuch ruyddeb, a chyn nyrch ymhob lauenyd a daioni urth fod ach caro.

Ych phydlonaf lau foruyn yr iaith gymraeg.

AIṬH GAMBR YN annerch yr hygar ḍarḷeyḍ.

A Riſtoteles, gụr o ragoriæth meụn dyſc, a gụybodaeth, a doụad am bob celfyḍyd, mae bychan, ag anrhefnus fyḍ i dechreuad; ag yna bob ychydig tyfy ag ymdacclu a ụna, nid ar vnụa ith ond o amſer i amſer trụy fod erail, yn gụeled, ag yn bụrụ at y dechreuad, ryụ beth nis canfu na'r cyntaf, na'r ail, Er bod y dechrau fynychaf yn ḷai no'r ḍarn a roeſſụyd ụrtho: etto mae'n galettach, ag yn fụy clod, ḍychmygu ychydig o neụyḍ, nog yụ trefnu hyny, ai chụanegu yn helaethụych. Am hynny na fid diyſtr, na diflas gennyt, fyngụeled i yn ymḍangos mor ḍiſas, ag mor ãhylụybr, canys hõn yu'r aụr gyntaf yr amcanụyd fynụyn i lụyhr celfy-

dyd. Tr ydoed y beird rhyd cymru yn ceissio fyngnadurhag coli ne gymyscu a'r saesnaeg. Ond nid oed genthynt phord yn y byd, nag i dangos yn fyrr, ag yn hyphord yr odidougruyd syd ynof rhagor nog meun lauer o ieithoed, na chuaith i fanegi rhessom am fagod o dirgelion a gaid i gueled, ond chuilio yn fanul amdanynt, mal y mae gramadegruyr da yn guneuthur, paub in i iaith ihun. O heruyd hynn, gan nad uyf ond dechrau etto, rhaid iti (dar ieyd houdgar) pan uelych, ar hynn o gais dim a alessid i doedyd, uedi adel alan, ne ryu beth uedi gyssieu alan oi dyledus le, ne diphig meun rhyu phord ar al, beidio a gur aduydo'r neb, o euylys da ymy a'mcanod fynuyn i fraint celfyddyd. Eithr os perpheidid di y peth a dechreuaud ef, heb doedyd ido mor abfe,

nes

nes duyn hynny i benn, mae ytty faur diolch genmyfi, a chantho yntau. canys nid ydyu ef yn tybied fod hynn yn agos ir perpheidruyd y gueđai ido fod, eithr i geisßio denu rhai ai medrai ynuel ef a unaeth orau galod, yn y drapherth ar blinder y mae yndo heb gaelennyd im taclufi mal y damunai. a heb gynfigen urth neb a unelo yn uel nog ef, ond diolch yn gynt ido, am duyn i ben ypeth a unaethai ef ihun pes galaſſai. Naryfeđa chuaith ueled cimaint o fiau urth brintio. canys yr ydoed y dynion oed yn gueithio, heb fod nag yn gyfaruyd yn yr iaith, nag yn diſceulus ar i gorchuyl, nag yn rhouiog oi trin, ag i gueirio'r pethau a fethai genthynt. heb lau hynn yr oed annynt eißie lythrennau, ag amryu nodau, a fuaſſai raid urthynt i brintio yn gyflaun

bob

bob punc a berthynai attaf. rhaid ymy
damuno ar bob cymro bonhedig, a rho-
uiog, na bo muy annaturiol i mi, nog
yu pobl erail i iaith i mammau. E fyd
ueithiau 'n dostur fyngbalon urth ve-
ledlauer a anuyd ag a faguyd im doe
dyd, yn diysir genthynt amdanaf, tan
geissio ymurthod a mi, ag ymgystlung
ag estroniaith cyn adnabod dim honi.
Canys chui a geuch rai yn gyttrym ag
y guelant afon Hafren, ne glochdai,
ymuithig, a chloued sais yn doedyd
unuaith good morou, a dechreuant
olung i cymraeg tros gof, ai doedyd yn
faur i lediaith. i cymraeg a fyd saesni
gaid, ai saesneg (duu a uyr) yn rhy gy-
mreigaid. A hyn sy 'n dysod nail ai uir
y holder, yntau o goeg falchder a goru-
agruyd. Canys ni uelir fyth yn dyn cy-
ueithas, rhinuedol mo 'r neb a uado

nai

nai dad, nai ſam, nai ụlaḍ, nai iaith. Eithr mi a obeithia o hynn aḷan truy nerth duu, athrylith, diudruyḍ a guiu fyfyrdod fynghymru cariadus, y byḍ genthyn nhuy fuy o ſerch i mi, a chan innau fuy o ḍiḍanuch a golud idynt huythau: oblygyd hynn yḍuyf yn adolug i bob naturiol gymro dalu dyledus gariad i'r iaith gymraeg: fal na aḷo neb ḍoedyd am yr vn o honynt mae pechod oeḍ fyth i magu ar laeth bronnau cymraes, am na ḍamunent ụeḷ ir gymraeg.

Byḍ ụych.

Y PRYLOG NE'R RHAgḍoediad yn cynnụys yr achos a fu i ſon am y gymraeg ag i'mryſſymu ynghylch y gramadeg.

Gr. *Mae yn eſmụythach arnom o beth, ag yn ḷai'r boethfa, er pan ḍoethom ir ụinḷan hon, nog ydoeḍ tra fuom yn ty gartref. Canys yno'r oeḍ gụres anoſparthus i'n poeni, a myḷni (o eiſiau auyr a gụynt) ḍygon i fygu dynnion: Ond yma, mae cangau a dail y gụinụyḍ i'n cadụ rhag pelydr yr haul, a'r gụynt arafaiḍ o'r gogleḍ yn oeri, ag yn difyḷu y rhodfa a'r eiſteḍfa hon, fal na bo cyn flined arnom ganol dyḍ, ag a fu y dyḍiau aeth heibio. Mo. Erbod yn deg y fangre ḷe'r ydym, ag yn hyfryd gụeled y dail gụrḍleiſion yn gy*

ſcodrhag y tes, ag yn digrif cloued yr auel hon o'r gogleuuynt yn chuythu tã frig y guinuyd i'n lauenychu yn y gures anrhysymol hun, ſyd drum urth bub a gafod i geni ai meithrin meun gulad cyn oered ag yu tir cymru: etto mae arnaf hiraeth am lauer o bethau a gaid ynghymru, i furu'r amſer heibio yn difyr, ag yn lauen, urth ochel y tes hirdyd haf. Canys yno, er poethed fai'r dymyr, ef a gaid eſmuythdra, a didanuch i bob bath ar dyn. Os byd ai vn yn chuennychu digrifuch, e gai bu ror ai delyn i ganu muyn bynciau, a datceiniad peroſlau i ganu gida thãt, hun a fynnychui ai maul i rinued, yntau gogã i drugcampau. Os mynnych chuithau gloued arfer yulad yn amſer yn teidiau ni, chui a gaech henafguyr brigluydion a dangoſſai iuch ar

dafod

dafod laferyd bob gueithred hynod, a guiuglod a uneithid truy dir cymruer ys talm o amser. Ond os myfyrio a damunych ne darlain ar ych pen ych hũ, chui a gaech deuis le cymuys i hynny, er maint fyda i boethni'r tes; nail ai meun tai gleißion hafaid, ne gar laur dufr rhedegog meun glyn ag irgoed, ne meun dyphryn lyfseuaug, ne ar ael doldir meilionaug, ne meun cadlas o fedu, ne o ynn planedig, ne ar fynyd amlug auelog, ne meun rhyu gyfle aral, le ni bydai na blinder na luded urthures yrhinon. Ond ynghylch y dref hon, nid oes dim tebig; canys os i ogoy cyrchuch, ne i gilfach heb haul yn tou ynnu vnamser arni, chui a geuch oerfel angheuaul, os yntau meun le amlugy triguch, y brydni a daud frain ag adar, os aros a uneuch yn ty, chui a fy

gụch gẽ fyḷni, a'r gụinḷannau o'r fath yma, er i bod yn deg yr olụg arnyn, ag yn hyfrydach aros yn dyn nog meụn mã noeḍ erail o'n hamgylch: etto ni chynhessa calon cymro ụrthynt, megis y gụnai ụrth lan dyfrḍuy, ne laụr dyphryn cluyd, ne ụrth aml o leoeḍ a fedrụn i henụi o faenol ḍeụi i gaerg ybi ym mõ. A phe bai'r ḷe ohono ihun yn gystal ar fan ore ynghymru, etto e laụenychai fynghaloni yno yn gynt vrth gloụed y gog yn canu, nog a ụnai yma vrth gloụed perbynciau'r eos, ne fụynlais brõfraith, nè lathreiḍgan muyalch, ne pe gụnaid musig cysson cyfangan o gydlais paraduyssaiḍ hoḷ adar y byd yn yr vnḷe. Gr. ych dirfaụr gariad i'r ụlad syḍ yn peri hynny: gụir feḷy a doụad y phylosòphyḍ, na byḍ vniaụn barn ḷe bo cariad negas yn rheoli. Canys digasseḍ

a ụyl

a ụyl fai ḷe ni bo, a chariad ueithiau a farna'r bai yn rhinụeḍ. Vrth hynny tra fo cimaint ych serch i gymru, anoḍ iụch fod yn vstus cyfiaun rhyngthi ag estrōụḷad yn y byd. Feḷy, am fod cyn hophed gennych y ụlad ar bobl, ni ụelụn i ḍim ụel i ḍifyrru'r amser na starad am bethau cymreig, ag edrych beth a ụnai les iḍynt, a fyḍai ar ych ḷaụchụi i ḍụyn i ben. Mo. Gụir iaụn a ḍoedụch, am hynny moessuch ụeled a fyḍai boßibl ini ụneuthur mal y gụna eth ḷaụer o'r groegụyr, ar ḷadinụyr gynt, pan yrrid nhụy ar darfysc i ryụ gilfach neuḷtuaụl i dario: yno'r scrifonnent hụy ryụ beth i hyphorḍi gụyr i gụlad meụn rhinụeḍ, dysc, ne bethau erail, a fyḍai les, vrḍas, a gogoniant iḍyn, fal y gụnaeth Tụlliụs i lyfrau o philosophyḍiaeth gan mụyaf igyd. Gr.

Nid

Nid gụiụ ini edrych am ụneuthur yn debig i'r gụyr o'r amſer, a'r gụledyd hynny, gan nad oes yn y toſyd hediụ unſynụyr abl i'm gyſtadlu ar athrylith oed genthynt hụy. Heblau hyn mae arnom mi eiſiau lauer peth oed genthynhụy yn barod oi cynhorthụyau pă fydent meụn cyſinggyngor. Canys yr ydoed genthynt yn i hiaith ihunan, i gyfedach, ag imgynghori a hụynt, ramadegụyr celfyd, ymryſſymụyr yſtrougar, areithụyr ymadrodus, dadleuụyr parabldoeth, philoſophydion dyfndyſc fydygon couraint, gyfreithụyr arderchaug, dinaſụyr puylaug, ryfelụyr enụog, a gụyr godidaug ymhob celfyddyd, grad, a trheigl ſydyn damụain ymyſc dynion, fal y galent gael, pan chụenny chent ụybodaeth am bob peth a damunent, a chloued dyledus henụau pob cy

friụ

friụ beth, gen haụb yn i gylfyḍyd ihun
A ninnau ſyḍ heb yrun o'rhain gen-
nym, nachụaith (am yn bod cyn beḷed
o ḍicartref) foḍ i graphu ar yr iaith
ſathredig ymyſc y cyphredin. O herụ
yḍ hyn, pe gaḷem gael gụybodaeth ụr-
th ḍarḷen ḷyfrau o ieithiau erail, am
laụer o bethau a dalent i dyſcu ai treu
thu, etto, e fyḍ caledi maụr pan geißi-
er cyfieuthu a trhoi yr vnrhiụ hethau
i'r gymraeg, am fod yn brin y geiriau
gẽnym, erbod yr iaith o honi ihum cyn
gyfoethocced ag un araḷ Mo. Gedụ-
ch iḍo, er nas gaḷom ụneuthur yn gy-
ſtal ag y damunem; e faḷe y bernir yn
eụyḷys ni yn ḍa am ụneuthur a aḷem:
canys ḷe paḷo'r grym eụyḷys da a hae-
ḍa glod. Hefyd gụeḷ, rhag bod yn
ſegur, ag i difyrru'r amſer, ſia-
rad am y gymraeg, yn gynt nog am

ofereḍ

ofered gan na ad y brydni anfei-
draul i ni yr ouran, studio dim a phru-
yth ynd o. Gr. Yn enuduu, gyfynnuch y
peth a fynnoch, minnau a'ttebaf yn
orau mettruyf. Ond, yn fymarni, go-
rau oed yn gyntaf son am ramadeg:
Canys o dyno bydai dechrau, os myn-
nem i'r iaith gynnydu yn luydiannus.
Etto gan nad yu i'n bryd, ond son o'ra
bed amdani gofynnuch y peth cyntafa
ryngo bod iuch grybuyl o honof. Mo.
Minnau a dechreuaf gẽ hynny a gra
madeg, ag yno mi a unaf fal y guelu-
yf achos.

Beth yu gramadeg a phessaul rhann
arbennig syd idi. Cap. I.

DOeduch ithe fely, yn enu duu, beth yu
gramadeg. Gr. Gramadeg yu celfy
dyd, i doedyd ag i' scrifennu pob yma-
drod

drod yn gouir, ag yn gyfudas. Mo. Pessaul rhan arbennig sydd ramadeg? Gr. Pedair, a, rhain a elwir pedair colofn Gramadeg. Iaunscrifeny diaith, Cyfiachydiaith, Tonydiaith. Mo. Beth yw Iaunscri? Gr. Rhan o Ramadeg yn dyscu a phalythrennau y dylid scrifennu a silafu pob gair. Mo. Beth yw Cyfiach? Gr. Rhan o Ramadeg yn dangos megis iachau pob gair ar i bē ihun alan o blethiad ymadrod: mal manegi tadogaeth epil, cenedl, rhif, trei gliad gair cyn i roi meun cymlheth ymadrod. Mo. Gen dechrau onoch, moessuch gloued descreifiad y duy golofn erail. Beth yw Cystrauiath? Gr. Rhan o ramadeg yn hyphordi vn i gyssyldu yn iaun ag yn gysson ymrafael ramau o'madrod ynghyd urth y cynghordiadau ai perthynas. Mo. Be-

lach i vneuthur pẽ ar y pedair colofn, doeduch beth yv Tonydiaeth? Gr. Rhã o ramadeg i gyfrvydo dyn i adnabod iavn dõ, a chymvys feſſurau ymadrod. At y, rhan hon y perthyn pob doſparth ar gynghaned a meſſurau cerd dafod Mo. Ai digon gvybod y pedair rhan yma, i vneuthur vn yn rhamadegvr perphaith? Pam nad digon? Canys os medr vn ſcrifennv'n govir, a ſilafv'n iavn bob gair, ag adnabod i hanes, i dreigl, ai eppil yn gyntaf ar i ben ihun vedi hynny yn hyphord cyſtravennv'r geiriau yn gynhordiavl i vneuthur, perpheidbleth ymadrod, a chidahyn doſparthv ton, accen, meidir, a meſſurau damvyniavl i'madrod ai rhinnau ni bydai dim yn ol a berthynai at ſvyd gramadegvr arderchavg. Mo. Yn vir nid oes dim amgen oi ofyn ar i lav

ef.

ef. Ond yroụrã ụedi iụch ḍangos meụn ychydig ò eiriau, beth yụ gramadeg ai phedair colofn, chụi a yrrasoch arnaf flys cloụed desparth manylach ar bob un o honyn, i gyfrụyḍo un a chụ ennychai scrifennu cymraeg, ai doedd yn iaun, ag i gadu yn hiaith rhag i mynd ar gyfyrgoḷ. Gr. Anaụḍ ini yma ụneuthur hynny yn berphaith, o blegid y drapherth syḍ i'n gorthrymu Hefyd yrydym ymheḷ aḷan on gụlad, ag a fuom yn hir, fal na aḷom na gofyn cyngor eraiḷ na dal ar yr iaith yn hunain. nid oes chụaith gennym neb a'mcanoḍ y ḷụybr hụn yn y gymraeg on blaen ni, fal y geḷid ụrth ol i droed, gael peth cyfrụyḍyd. feḷy nid gụiụ i ninnau ar hyn o amser amcanu, a dyfeißio phorḍ a ḷụybr neụyd, ai ḍuyn i ben perphaith a'runuaith, ag nis ga-

ḷoḍ (meḍ Aristotiles) yr vn gụr erioed ḍychmygu celfyḍyd oi dechrau, ai gụneuthur yn berphaith hefyd. Mo. Gụir diamau yụ'r peth a ḍoedassoch, erhynny rhyglyḍus yụ cychụyn gụaith da, ernas gaḷo dyn i ḍụyn ef i'r pen y damunai, Hefyd meụn ieithoeḍ eraiḷ, nid oeḍ i bob celfyḍyd ond dechrau disas, ag ynol i dechrau vnụaith, eraiḷ o amser i amser ai trefnoḍ hụynt, ag ai chụanegoḍ nes i dụad o ḍechreuad bychã amherphaith, ir perpheithrụyḍ y maent ynḍo yroụran. Ni byḍai hụyrach ond dechrau onochụithau ar y gramadeg cymraeg, y canlhynai eraiḷ a ụnai ben ar y gụaith, ag ai trụßiai le methai gennychụi. Gr. Ni aḷafinnau mo'r gụad, nad yu'r ḍihareb yn ụir, dechrau'r gorchụyl yụ hanner y gụaith, a phan ụeler cychụyn peth molian

nus

nus rhagdo pob dyn dibuſtr a fyd parod i gymorth, Amhynny, gan ueled ych bod chui yn chuennych, mi a unaf or au galuyf: guel gẽyf ueled onochui urth fynguaith, fod diphig galu ynof, na thybied ohonoch fod eiſie euylys i uneuthur a orchmynnoch. Ag fely edrychun beth alom i doedyd ynghylch y golofn gyntaf i ramadeg, ni a oedun i tair erail nes cael muy o ennyd a ſeibiant. Mo. Moeſſuch, yn enu duu, y rhan yma yn gyntaf, a phan darpho yuch uneuthur pẽ ar hon, ni ſiariadun am yl ail.

Iaun ſcrif. apheſſaul punc ſyd oi ſtyriau yn i chylch. a phump peth pyrthynaſſol i lythyren oi draethu.

Cap. 2.

BEth ſyd raid i fanegi urth dreuthu

Iaun-

Iannſcr. Gr.O heruyd bod yn ſcrifen nu pob gair a ỉythyrennau, yn gyntaf dim rhaid yu guneuthur doſparth byr ar y ỉythyrẽnau, ag uedi hynny ſon am y ſilafau ar geiriau. Mo.Peſſaul punc ſyd oi'ſpyſſu urth doſparth y ỉythyrennau? Gr.Pump, yn gyntaf dim da oed fanegi, beth yu ỉythyren; yn yr ail fan gueḍus oed doedyd y nifer ſyd o honynt, yn y trydyd le cyfadas yu dangos henu pobun; ynol hynny cymheſur oed duyn ar dalt, pa vahan ſyd rhyngthynt, yn diuaetha o, r cubl y bydai fodus yſpyſſu y mod ſyd yu cyſſyldu nhuy i uneuthur ſilafau. Mo. Beth yu lythyren. Canys am hynny mae'n rhaid, urth a doedaſſoch, cael adrybed yn gyntaf. Gr. ỉythyren yur, elfen leiaf meun ymadrod. Mo. Beth yu elfen? Gr. Rhan diuahanrhedaul o beth cyſan-

ſanſoḍeḍig, a fo mor ſengl na eḷir moi pharthu i amrafaelion rannau erail y ḷadinụyr ai geilụ elementũ: y cymru elfyḍ, ne elfen. Mo. Urthynny nid ydiụ dd.ph.ch.th.ll.lythyrennau, o herụyḍ i cyfanſoḍi o dụy elfen. Gr. ydynt erhynny igyd. Canys nid oes ond galụ vn ḷythyren gan bobun o honynt, er i'ſcrifennu a dụy elfen, eiſie i'r cymru ḍychmygu vn fath ar elfen i ụaſneuthu tros bobûn megis y gụnaeth y gro egụyr yn ḷe ph, th, a'r vn phunud yn ḷe dd, ag, ch. A phe buaſſai ſain. ll. genthynt, in adouſid dim honihithau heb i ḷun ſengl o'r neuḷtu. Ond am gael onõ mi yn ḷythyrẽnau gan y ḷadinụyr, e orfu clyttio hyn o ḍiphig, nail ai trụy fụrụ, h, at lythyren, ne truy ḍyblu'run, mal y mae'r arfer fụyaf etto, yn y dụy yma, dd. ll. Ond cynnhụyſſach yụ, (ynanụedig

nuedig os mynnem breintio dim)roi titl dan odre.d.yn le dd.dan odre.l.yn le.ll.ag.fely tã odre.u.yn le'r chuechedfogail;mal,lau duu:ne ryu nod hynod meun man aral,imuared a gurthundra i dyblu.Mo.

Lun henuai a nifer.y lythrennau. Cap. 3.

Maer lun ar henu syd i bob lythyren? Gr.Vrth y dafulan yma e geir guybod pobun o honynt.Ond e fuassai raid yn gyntaf doedyd pessaul vn syd o'r lythyrennau igyd,Canys hynny oed yr ail bunc a'dauyd i fanegi ynghylch y lythyrennau:etto gan ofyn onoch yn gyntaf am i luniau,ai heuau,mi a unaf ynol ych dyssyfiant chui delluch yn da ar y dafulan yma ag chui a geuch ueled

led pobun oᶜr ḍau.ſ.yụ i lụniau ai hen ụau igyd.

A	a	a	L	ḷ	eḷ
B	b	be	M	m	em
C	c	ce	N	n	en
CH	ch	che	O	o	o
D	d	de	P	p	pe
D	ḍ	ḍe	R	r	er
E	e	e	S	s	es
F	f	fe	T	t	te
G	g	ge	TH	th	the
I	i	i	U	u	u
H	h	he	V	ụ	ụ
L	l	el	Y	y	y

Mae heblauᶜr rhain dair erail, nid ydyn lythyrennau cymraeg.s.penrh.Q X.Z.cyphr.q.x.z.henụau, cuụ, ecs, zed.etto rhaidvrth y dụy gyntaf iᶜſcri

fennu ymbel air ladin, ag urth y diua-
ethaf i silafu rhyu air groeg a fenthy-
cier ueithie. Mo. mae'r phord i dalt
y dafulan yma. Gr. Chui a ueluch dair
rhes i bob lythyren, yn y gyntaf mae lu
niau maur idynt, a'r rheini a eluir pen
rheithiaul, yn yr ail res mae luniau by
chain, a'r rheini a eluir lythyrennau cy
phredinaul, yn y dryded y mae henu-
au pob vn. Mo. Paham y gunaud
dau lun i hobun o honynt? a oes le urth
iaunscr. y dylid scrifennu'r nail a go-
chel y lal? Gr. Oes: ynnechrau pob
rhessum cyflaun guedusoed scrifennu
'rhai muyaf, a hefyd pob henu prio-
daul a dylid i dechrau ag vn or pẽrhei
thiaul, mal, Iesu. Mair. Gruphyd lun-
dain. Hafren: ag am i bod yn bennaf
urth dechrau 'rhain, ei geluir pen-
rheithiaul ond y rhai mán a scrifen-

nir

nir ymhob man ar al, am hynny cyphre dinaul y geluir nhuy oblegid nad oes un le nodedig ydynt, muy noigiliad. Mo. Beth a unaeth ichui neuidio hen uau rhai o'r cyſſeiniaid, mal. eg yn ge, ec, yn ce; ed, yn de, ag fely rhai erail he fyd. Gr. Am fod yn haus guybod urth yr henuau yma, pa rai o honynt ſyd fu diaid a pha rai ſyd hanner ſeiniaid: carys urth galyn yr henuau yma idynt pobun ſyd ag e, ynnechrau i henu, a gy frifir yn hannerſain, a'r cyſſeiniaid erail ſyd yn fudiaid. Ond pe ceduid yr henuau hen, ni uaſnaethai mor rheoledigaeth yma dim, a haus a fyd rhoi rheoledigaethau byrrion erail, onid i galu nhuy fal hyn. Mo. Beth a unacth K, yn ych erbyn chui, pan daflech yhi alan o fyſc y lythrennau cymraeg, a hyd y buhi un o honynt? Gr. Am

fod,c,yn dadigon yn i le hi. Ag nid iaun oed adel a lan.c ; syd uedussach i lun yn gymhuyssach i le,yn haus i'scrifennu,ag yn gymoraduy ymhob iaith y ma'r elfydion ladin yn arferedig yndi,a'r K, nid yu ond aldudes ymhob un,odieithr y saesnag ag ieithoed Germania,le cafaud y saesnag i dechreuad. Mo. A uasnaetha,c.ymhob gair le y guasnaetha K,fal y galer i galu un alu a hi? Gr.Ymhob gair cymraeg maent ildued un alu yn difade. Ond meun geiriau ladin a chuennycher i laferu yn ladinaid c; o flaen. e, ne.i.a fyd un alu ag.s.gannuyaf.Ond da oed yn y mannoed hynny roi'r nod yma tan i throed hi,mal y mae'r phrancod yn guneuthur, Cyprianus, syd raid i doedyd Syprianus etto pan dar pho guneuthur gair ladin yn gymreu-

gaul,

gaul,a rhoi ido megis i frait yn y gym raeg,e geidu y lythyren hon yr vn galu oflaen pob bogail,mal calo,celu,cano,canu,cenais,cecini.yr vn peth syd oi farnu ynghylch g; megis y doedais am c:canys hithau yn y ladin a neuidiai galu oflaen.e.ag i,. Mo. A gyfrifir.h.ymysc y lythyrēnau? Gr. Nid yu hi lythyrē dim,ond aruyd chuthiad ne anadl cryf ar y fogail ne'r dyphdong ai canlhyno;mal hael,haus:ueithie hi a bar grychu,ag anadlu y gyssain a fo oi blaen;mal, ymlhith, rhai, ynnhy duu. Mo.Pessaul lythyren syd yn y gymraeg urth hynny? Gr. Nid oes ond pedair arhugain angenrheidiaul i'scrifennu pob gair cymraeg: canys e darfu difedu.h.o fraint lythyren.Tu ag at am y tair erail diuaetha fo doettuyd or blaē nad rhaid urth nt

ond

ond meun geirtau groeg ne ladin. Mo. Gen darfod doedyd digon yn hylch tri o'r pum peth oed oi traethu urth dosparth y lythyrennau; madus belach yu son am y dau erail.

Guahaniad rhung y lythrennau. Cap. 4.

Ma'r guahan syd rhyngthynt, canys hyn ny yu'r peduerydd peth? Gr. Yn gyntaf ei rhennir nhuy yn fogeiliaid, ag yn gysseiniaid. Mo. Pabeth yu bogail ne gyssain? Gr. Bogail yu lythyren, a una ar i phen ihun lafar perphaith. A chyssain yu pob vn, ni una lafar perphaith yn y byd heb gymorth bogail i gydseinau a hi. Mo. Pessaul bogail syd yn y gymraeg? Saith. a; e; i; o; u; y; y. ond e una rhai uyth, o heruyd bod dau lafar i y, vn touyl mal y mae. idi yn y

yn y geiriau hyn, phyḍ, crefyd, yf, a phob amſer y bo yn y ſilaf diụaethaf i air: canys yna nid oes eglur rhagor rhyngthi ag u. ond pan fo hi meụn ſilafau eraiḷ, o ſlaẽ y ḍiụaethaf, ef a fyḍ eglurach i ḷais a'r rhagor rhyngthi ag u. mal yma, phyḍlon, crefyḍol yfed. Am hynny y geluir hi yn y cyfleoeḍ yma, y eglurſain, ne y agored: yn y ḷeoeḍ eraiḷ o, r blaen, ef ai henụir. y, douyḷ, ne y gauedig. Mo. Mi a ụn ụrth a ḍoedaſſoch o'r blaen pam y geluir hi eglur, ne douyl: Ond ni ḍoedaſſoch etto pam yr henụir hi. y. agored, ne. y. gauedig. Gr. Pan fo hi a ſain douyl iḍi, rhaid cau muy ar y gụefuſſau ụrth i doedyd hi: eithr pan fo hi yn eglurſain, rhaid agori'r guefuſſau yn ḷed, ag ynol hyn ny y cafoḍ amrafael henụau.

Doſ-

MO. A elir cyssyldu duy fogail i uneuthur vn silaf? Gr. Gelir, ag ueithiau dair, a'r rheini a eluir dyphdongiaid. Mo. Beth yu dyphdong? Gr. Duy fogail ne dair ynghyd, yn guneuthur vn silaf a sain cyfansodedig. Mo. Pa fod y parthir y dypdongiaid yma? Gr. Ei rhennir nhuy yn dyphdongiaid rhouiaug, ag yn dyphdongiaid afrouiaug. Mo. Pam y geluir nhuy dyphdoniad rhouiog? Gr. Yrhain syd dyphdōgiaid rhouiog? a fydant uedi i cyssyltu o duy fogail yn vnig, a'r flaenor yn cael i chubl-lais, a'r dylynaul hefyd heb goli moi lafar hithau chuaith, mal, ai, ei. Mo. Beth yu bogail flaenor, a bogail dylynaul. Gr. Y gyntaf or duy fogail meun dyphdong a eluir

blaenor,

blaenor, yr ail a henuir dylynaul. Mo. Pessaul dyphdong rouiog y syd? Gr. Pedair ar deg. vi y mae. u. yn dylynaul yndynt, a thair y mae. i, yn diuaethaf, duy y mae. e. a duy y mae. u; yn canllyn ag. y. syd dylynaul meun vn yn vnig; a; ag. o, ni bydant dylynaul byth meun dyphdong rouiog. Mo. Mi a uelaf nad oes ond pum bogail a eil fod yn dylynaul meun dyphdong rouiog. s. u; i; e; u; y; doeduch pessaul blaenor a syd i bobũ. Gr. Fal dyma'rmod i ueled.

	a	lau			
	e	leu		a	rha
3. blaenor	i	mal	liu	3. blaenor e mal,	rhei
u.	o	ou		i, o	rho
	u	duu			
	y	yu	2. flaenor e,	a mal	aei
				o	oe
2. flaenor	a	mal	aur		
u.	e		euthum	1 flaenor u mal	u
				y.	

Mo. Ouid ydiu e, yn flaenor i y, hefyd, mal yn y gair yma teyrnas? Gr. Nid dyphdong ydyu ey yno, eithr duy ſilaf uahahanedig. etto erhynny, urth feſuro cerd ni byd fymychaf ond ymraint vn ſilaf, megis hoeu, gloeu. Mo. Mi ach clouais chui amſer aral yn doedyd, mae vn ſilaf oed hoeu a gloeu. Gr. Fely y douad y prydydion i minnau. Ond yn hyn o beth guel gennyf ganlhyny ladinuyr, a farnãt yn amrafael ſilafau, le bo amryu accennau, megis y mae yn y geiriau yma, vn ar hoe, a honno yn lem, ne yn dyrchafiaul, vn aral ar u, a honno ſyd bul, ne dyſcyniaul: yr vnphunyd y mae barnu am y gair gloeu, mal y cair gueled rhaglav panelom i doſparth yr accennau. Mo. Urth ofyn, hyn, mi ach dugum chui odruith y peth oed oi draethu. s. blaenor

morion y. Beth am a, yn y gair yma baych, ne yn hun baytio. Gr. Nid fely y dylyd i'ſcrifennu nhuy, eithr, baich baetio, mal y gueli rhagtau.

Mo. Mi ach'clouais yn ſon am dyphdongiaid talgrynnion, guib, ledfau, a dieithr, beth yu pob un o'rheini. Gr. Nid yma mae doſparth y'rheini, eithr yn y rhan diuaethaf, a eluir tonydieth. canys at y cynghanedion y perthynant yn gynt nog at iaunſcr. A digon yu ſon yma am bynciau anhepcor i ur, a chuē nychai dyſcu ſcrifennu yn gouir. etto, i dorri ych blys chui rhaid yu doedyd parai ydynt. Talgron y geluir, au, a phob dyphdong rouiog y bo, u, dylynau yndi a hefyd ymbel dyphdōg a frouiog, mal, guas, guin, guych. Pob dyphdong rouiog aral, a eluir ledfau. Mo. Beth yu dyphdong afrouiog, ne dieithr, Canys

maer dau henu hunnu idi hi. Gr.Pob dyphdong y bo,u.ne.i.yn flaenoriõ, heb gael nai ſain,nai haccẽ ond yn eguan douyl,a'r dylynaul yn myned a phob vn or dau ganmuyaf igyd,mal guan, guaith,guyd,chuyn,chuith,iar, iaith. Chui a uelhch fod.u. ag.i. uedi todi i haccen ai lafar. Ag am i bod yn dieithro o diurth natur dyphdong rouiog, a ryd ran o'r accen a'r lafar i'r flaenor yn gyſtal ag i'r dylynaul, ei geluir, dieithr, ne a frouiog. Mo. Peſſaul peth ſyd yn guahan y nail odiurth y lal. Gr.lauer ond tri yn anuedig; yn gyntaf, ni byd meun vn rouiog fyth ond duy fogail: yn yr afrouiog ueithiau e gair,tair,mal,iaith heblau hynny y rouiog a ryd i rhan o'r lafar a'r accen i'r flaenor ag ir dylynaul yn gyſtal bobun aigilid.yr afrouiog a ryd y rhan

fuyaf

ſuyaf ir fogail,ne i'r dyphdong dylynaul.Hefyd urth ganu, ni chydodla'r rouiog ond a hi i hunan,yr afrouiog a gydodla ueithiau a bogail ſengl ne a dyphdong rouiog. Mo.Peſſaul blaenor a eil fod i dyphdong afrouiog? Gr. duy,i,ne u.Ni chair u fyth heb nail ai ch,yntau.g.oi blaen mal chuith, guan. Mo.Peſſaul dylynaul ſyd i'r duy flaenor yma? Gr.Pob dyphdong rouiog, gan muyaf a phob bogail ſengl, megis y mae oi gueled yn y dafulan yma.

	a		guan
u	e		guen
oflaen	i	mal,	guin
bogail	y		chuyn
	o		gloeuon

	au		gụauḍ
	ai		chụain
V.	ae		chụaer
oflaen	au	mal,	gụau
dyphḍong	ei		gụeini
	eu		gụeuyḍ
	ou		gụoudyḍ
	a		iar
i	e		leruerth
oflaen	o	mal,	ior
bogail	u		iụrch
	y		iyrchod
	ai		iaith
	ae		iaeth
i	au		iau
oflaen	au	mal,	iaun
dyphḍong	ei		ieithyḍ
	ou		iounach

Vei-

Geithiau e gymrir.i.o flaen y bogeiliaid ner dyphdongiaid hyn a'r i phen ihun ag yna nid dyphdong eithr diuy filaf fydant mal yma, priod, dial a da oed yn y cyphelib leoed, roi dau ditl uuch i pennau falhyn priod, dial. Mo. Paham y rhoessochui uy ymysc y dyphd. rhouiog: a chuedi hynny chui ai buriaſ soch ymlhith y rhai afrouiog. Gr. Am fod ganthi dau ſain: canys nid vn aluyu hi yn y geiriau yma guyn, cuyn, guyd, guyd, celuyd, aruyd. Mo. Oes fod, i'dnabod pa bryd y byd hi yn rhouiog, a pha bryd yn afrouiog? Gr. Os afrouiog a fyd hi, ni ſai hi ond yn niued gair a phan yſtynner y gair, nes i bod yn aildiuaetha hi a dry yn.u. mal guynn gunnach; guinuyd, guinuden celuyd, celudog: etto pan fo'n dyphd. rouiog hi a drig ymhom man cyſtal ai

gilid

gilid mal, cuyn, cuynau, guyd guydau aruyd aruydhau. Mo. Mi auelaf yn iounda beth yu bogail, a phessaul un syd o honynt, a pha fod i gunair dyphdongiaid oi cyssult nhuy. Moessuch belach dosparth ar y cysseiniaid: ag o flaen pob peth doeduch beth yu cyssain. Gr. Ythyren ne elfen ni una fyth laferyd perphaith ar i phen i hun, heb gymorth bogail. Mo. Pessaul vn syd o honyn? Gr. Duy ar bymtheg. chuech a elir i galu hanner laferaug ne hanner bogeiliaid: l. l. m. n. r. s. a'r vn ardeg erail a gyfrifir yn fudiaid: ag o'r rhain mae tri theulu mud anghenrhaid i guybod. Mo. Air haid dosparthu yn fanylach na hyn y cysseiniaid yma? Gr. Rhaid yn uir, os myn dyn uybod y luybr syd i'r scrifennu ne i doedyd cymraeg yn diledaith: Amhynny y byd da

dyscu

dyſcu yn fyfyr y gụhã a'r henụau ſyḍ
iḍynt.ụrth yrhain y geḷir rhoi rheole-
digaethau byrrion i ḍangos pa foḍ y
neụidir y naiḷ lythyren a'r ḷaḷ ụrth gyſ
trauennu'r geiriau ynghyd. Ag o eiſ-
ſiau gụybod y pethau hyn, y mae cyma
nint o floeſcni a ḷediaith ar y ſaeſſõ ụr
th ḍoedyd cymraeg. Canys in neuidiãt
hụy mo'r ḷytheren gyntaf i'r gair, ond
i chadụ ymhob man, a hynny ſyḍ yn er-
byn tegụch a phriodoldeb yn hiaith ni,
a diflas ynglhuſt cymro: megis pe doe-
dai vn, pen, fy pen i, dy pen di, a pen y
bryn. Os yn gymreigaiḍ i doedid, rhaid
oeḍ neụidio. p. fa lhyn, pen fymhen, dy
ben, a pheb y bryn. Arun peth ſyd ra-
id i ụneuthur meụn geiriau à ḍechre
uant, a ḷythyrennau erail, megis y dã-
goſſaf rhag ḷaụ. Mo. I beſſaụl rhan y
gụahenir y ciſſeiniaid yn gyntaf, ụrth

hyn? Gr. yn ḍuy ran: canys mae pob cyssain nail ai yn ḷefn, yntau yn grech Crychion y geluir pob vn a fo a grym h. ynḍi; ysef yu, yn anadlog urth i ḷaferu, megis. ch. ph. th. ḍ. f. rh. lh. ḷ. a'r cyphelib, y lail igyd a eluir lyfnion. Mo. Pessaul bath syḍ ar lythrennau crychyion? Gr. Rhai o honynt syḍ o naturiæth yn grychion, ag ai geluir crychion anianaul: mal. ch. ph. th. erail o naturiæth syḍ lyfnion, ond o ḍamuain nhuy a gant anadl cryf uei thiau: mal. lh. rh. megis yma, fymlhaid, fymrhen. Heblau r'hain mae rhai ag anadl yscafnach ynḍynt nog syḍ gen y crychiō anianaul nid o ḍamuain, ond o naturiæth, ag ai geḷuir yscasngrychiō. mal, ḍ. f. eithr. rh. ag. lh. a eḷir i galu crychiō damueiniaul. A hefyd da oeḍ nodi hynnyma, nad oes vn gair cymraegaul

ai

ai ureidiaul yn l,ne r,lefn od oes yrou ron vn gair ymyſc y cymru ai ureidia ul ynr.lefn:ne yn l.mal ladl. Roger: diau yu mae eſtron ydyu heb gael moi fraint dyledys yn y frutanniath, ond bratho onof i meun heb uybod pa fod. Yr hen Gymraeguyr pan fenthycient gan y ladinuyr air yn dechrau ag l. ner'lefn,nhuy a unaent yrheini yn gry chiòn i'r cymru.mal,liber,yfr;laboro lafurio;lapidare,labydio;latinum,la din,Roma Rhufain,rebello,rhyfelu, rete,rhuyd:megis y doedaf yn helae thach,os rhyd duu iechyd a ſeibiant i uneuthur traethiad, a doſparth ar y mod ſyd i droi ladin i'r gymraeg. Mo.Gen ſon ohonoch am lythyren ure idiol i air,doeduch beth yu bonno? Gr.y gyntaf i bob gair cyn i rodi meun cymlbeth ymadrod,megis yn y geiriau

yma pen,buyd; caus, P,b,c,syd lythren nau gwraid. Ag ni al fod i'r vn gair, ond vn wreidiaul, ond e fyd weithiau lauer o lythrennau cyrch ido. Mo. Beth yw lythyren gyrch? Gr. y lythyrē, a del yn le'r wreidiol wrth gystrauennu'r gair meun cymlheth ymadrod: mal yn le. p. e dau weithiau. b, weithiau erail ph, ag weithiau mh, megis pen o ben, a phen, fymhen. Ag fely y mae i'r p; dair cyrchfa; megis y mae i'r c ag i'r t. mal y dangossaf ebohir yn eglurach. Mo. Ni fedraf ond gofyn pethau sy amherthynassol i'r dosparth a gychwnned, oblegid fy chwennocced i gloued pob peth: madus yw belach son am y cysseiniaid lyfnion, gen darfod iwch fanegi hynny oed angenrheidiol i wybod ynghylch y rhai crychion. Gr. e farnwyd o'r blaē bob cyssain yn lefn

ni bo

ni bo grym.h.ynḍi. Ag megis y rhan-
nuẓyd y rhai crychion, yn annianaul ag
yscafngrychion, feḷy y perthir yrhain
hefyd canys mae tair ohonynt yn fudi-
aid trymion, tair erail yn fudiaid ys-
cafn, a thair yn ḷythrẽnau tauḍ: y tair
tromlefn yụ p.c.t.y.tair yscafnlefn.b.g
d.y, tair tauḍ yụ.l.n.r. canys yrhani a
doḍant ụ ag.y.pen ḍelont oi blaen me-
ụn rhyụ siḷafau, mal na chyfrifer mo-
nynt meụn messur cerḍ, ag ụrth i ḷafe
ru hefyd ni chant fauṛ oi sain megis y
gụelir yn y geiriau yma, gụnaetb gụ-
raig, tylauḍ. Mo. Digon yụ hyn yng-
hylch y ḷythrennau tauḍ, ond mae'n
rhaid cloụed muy o son am y muḍiaid
oblegid chụi a ḍoedassoch ymlaen ḷaụ
fod tri theulu onynt. Gr. Fe'y y mae,
ag e gaiph pob vn o'r tri thelu i henụ
o'r fan ar y genau, ne'r ermig a fo mụ

yafi

yaf i gụaith yn i ḷaferu hụynt, y teulu cyntaf a henụir gụefussaụl, am fod yn doedyd pob vn o honynt ụrth nerth y gụefussau yn bennaf, megis. p. b. f. ph. m. o'r ail deụlu y mae. t. d. ḍ. th. n. ag ei gelụir ḷythrennau deintiaụl, am fod y tafod ar y danneḍ ụrth i henụi hụynt. y trydyḍ teulu sy'n cynnụys y ḷythrennau tafloḍaụl c. g. ch. o heruyḍ bod y tafod, ụrth i ḷaferu hụynt; ynnhaflod y genau. Mo. Os tri theulu mud yụ'rhain pam y rhoḍụyd. m. yn y cyntaf, ag. n. yn yr ail syḍ bob vn onyn yn hanner ḷaferaụg. Gr. O heruyḍ dau beth, y cyntaf yụ bod yn i doedyd trụy nerth yr vn ermygion ar teulu mud, y maent ynḍo. s. m, ụrth nerth y gụefussau; n. truy. rym y danneḍ. Ar ail achos yụ, bod y mudiaid o'r teulu cyntaf, pan font hụy gụreiḍiol, yn cyrchu at. m. ne. mh. mal bu-

yd,

yd fymuyd, pen fymhen A'r vnphu-
nyd y mudiaid deintiaul a gyrchant.
at.n.ne.nh.mal daint, fynaint: ty, fyn-
hy. Ag am i bod yn cyfeḍach ar mudi-
aid falhyn, heb fod o'r vn genedlath a
huynt, ei geluir gueſteion mud, mal y
maen hauḍ i ueled yn y dafulan iſſod.

	Tromlefn	yſcafnlefn	yſcafngrech	ianaul	Crechan-	yſcafnlefn	Gueſtai	tromlefn	Gueſtau
Guefuſſaul	p.	b.	f.	ph.		m.		mh.	
Deintiaul	t.	d.	d,	th.		n.		nh.	
Taflodlaul	c.	g.		ch.		ng.		ngh.	

Mae.tair rhes yn y dafulan: vn i bob teu
lu, ag ymhob vn mae'r gyntaf yn drō-
lefn, yr ail yn yſcafnlefn; y dryded (yn
y ḍau deulu gyntaf) yn yſcafngrech; y
bedua-

beduared, ymhob vn yn grechãianaul, y bumed yn uestai yscafnlefn, y chueched yn uestai tromlefn. Mo. Chui a dangosassoch o'r blaen, pam y geluir rhai yn lyfnion, rhai yn grychion doeduch pam ydydych yn galu'r tair syd yn y bumed fan ir dafulan ymhob teulu yn uestai yscafnlefn? Gr. Guesteion ydyn am i bod nhuy, syd o rouiogaeth aral, yn dyfod megis i uesta i'r fã le'r oed mud yn ureidiol ag yn fediannaul Ond am na chyrch mud yn y byd, ond yscafnlefn at yrheini, yr ydys yn i galu nhuy guesteion yscafnlefn. Mo. Os guir yu hynny, pob gair sy a b, yn ureidiol a gyrch at. m, d. at n, g, at ng: ag ni chyrch gureidiol aral yn y byd at yr heini. Gr. Diamau yu hynny, mal y maer geriau yma yn dangos. bara, fymara. duu fynnu gur fyngur. Mo. Oni

chyrch

chyrchyrun, at ueſtai tromlefn, o dieithr y tair tromlefn.p.t.c.ſyyn gyntaf yn y dafulan? Gr. Na chyrch dim a phob gair ſy ai ureidiol yn vn o'r tair tromlefn a eil gyrchu, at i ueſtai o'r teulu y bo'r dromlefn yndo.mal.p. at, mh; paul.fymhaul t.at nh. ty. fynhy.c. at ngh, cylch.fynghylch. Mo. A gyrch lythyren o'r nail deulu, at vn o deulu aral: yntau pob cyrchfa a fyd rhung y rhai o'r vn teulu? Gr. Ni chyrch gu reidiol uefuſſaul fyth, ond at lythyren uefuſſaul, na deintiaul ond at deintiau na chuaith taflodaul onid at daflodaul. Mo. Peſſaul cyrchfa, a eil fod i'r vn ureidiol? Gr. i bob tromlefn y mae tair, vn at i'ſcafnlefn ibun, aral at i chrech anianaul, y dryded at i gueſtai. Mo. Paryu henuau a roduch a'r y cyrchfau hyn? Gr. y gyntaf a elir i

galu, cyrchfa o, oblegid pan doder: o. yr ardodiad o flaen gair yn dromlefn i ureidiol, e gyrch y ureidiol at i'scafnlefn. mal pre, darn o bren. caus, tamed o gaus, tir, lain o dir. yr ail a eluir cyrchfa a, oherwyd bod pob tromlefn ureidiaul yn cyrchu at i chrech anianaul, pan roder a, 'r cyffyltiaul cyffyltedig oflaen y gair hunnu mal lyffau a phrenniau cig, a chaus daear, a thir y dryded gyrchfa i dromlefn a elir i galu, cyrchfa, fy: canys bod y dromlefn ureidiol, pan roer fy, o flaē y gair yn cyrchu at i gueftai mal, fymrhen, fyngaus, fyn hir. Dau beth fyd raid i'ftyriau yn y gyrchfa yma, vn yu, bod yn orau ferifennu fy. yn vn a'r gair, nid yn uahanaul: canys rhy anod yu filafu, fy nguaith, fy nghaus. odieithr i cyffyltu nhuy yngbyd. yr ail beth fyd oi farcio yma,

yu

yṷbod yn rhaid, pan del l.ne.r, ar ol tromlefn ụreiḍiol, cyfleu, h.yn y gyrchfayma: nid yn neſſa at m.megis meuṉ geiriau eraiḷ, ond ụedi r.ne.l.mal pren fymrhen, nid fymhren.plaid, fymlhaid nid fymhlaid clyſt, fyngłyſt. crinder, fyngrhinder, trino, fynrhino. tłodi fynłhodi. Mo. Digon yṷ hyn ynghy.ch tair cyrchfa tromlefn. Peſſaul cyrchfa a fyḍi ſcafnlefn ụreiḍiol? Gr. duy. s. cyrchfa. o. at i, ſcafngrech, a chyrchfa. fy. at i gụeſtai. mal, buyd, tamed o fuyd, fymuyd. gụraig lauer o ụraged, fyngụraig dụr galuyn o dụr fynụr. Mo. ond oes i'r yſcafnlefn gyrchfa a, megis i'r dromlefn? Gr. Ni ſylf ſcafnlefn ụreiḍiol er rhoi a, oi blaen, mal, di od a buyd, a gụraig a dụr am hyn nid oes iḍi vn gyrchfa a. Mo. Meḍyliụch yn ḍa dau beth ar a ḍoedaſſoch or blaē

vn,fod cyrchfa o,i'r yſcafnlefn at i'-ſcafngrech ihun y ḷaḷ na chyrch ḷythyren o vn teulu,at vn o deulu araḷ.Mi a velaf nad gụir yrun o'r ḍau yn y teulu taſlodauḷ: canys nid oes yno un yſcafngrech, fal y gaḷo'r yſcafnlefn gyrchu atti ynghyrchfa o.A hefyd ynghyrchfa fy.e gyrch.g.at ng.ag.n.ſyḍ or teulu deintiaul. Gr.Gụir yu'r ḍihareb,ḷe ni bo dim oi gael e gyḷ y breninn i haụl.Diryfeḍ feḷy i.g.na aḷo gyrchu at yſcafngrech,onid oes yrun yn i theulu.etto mae cyn gaſſed genthi roi i ḷe i vn o deulu araḷ ag y byḍai ụeḷ genthi fod i ḷe yn ụag ynghyrchfa o.no dụ yn benthig gen deulu eſtronauḷ: mal gụlad gụr o ụlad.gụyḍe,tair e ụyde,tu ag at am ng.mae.g.yno yn peri i.n.fod yn fyngus iſain, Amhynny,er i bod hi a'r i phẽ i hun yn ḍeintiauḷ,pan ḍoder

g.atti,

ildued ynghyd nhuy a fydant dafloda-
ul. Nid oes vn gyrchfa a, i'r yſcafnle-
fn vreidiol. Am nad yſcig pan roder
a, oi blaen: gulad, tref a gulad, duu a
dyn: diod a buyd. Mo. Paham y doe-
duchi hynny, onid yu'r yſcafnlefn yn y
geiriau yma a chyrchfa a, gen thi? dan
a than y dur. beth a pheth ſyd yna? gen
tho, a chentho. Gc. Gureidiol yrhain
ſyd drymion, od yſcrifennir nhuy yn
iaun: mal tan. peth. centho. Ond nid
guiu guad fod yn arfer i'ſcrifennu
nhuy ai doedyd, megis pettai yn yſcafn
lefn i guraid Hynny a dechreuod, o
heruyd bod yr hen gymru yn arfer i
dan. i gã. pa beth. ag. i. a pha. ſyd yn myn
nu ar ihol gyrchfa o. bob amſer: mal
pa ben. pa gig. pa dyn. i ben y bryn, i,
gaer leon i dy duu. Ond yn y geiriau
vchad ydydys yn fynych, urth doedyd

ag

ag meụn ſcrifen yn torri pa, ag i ymaith, ag yn gadel pob lyth yren araḷ, mal pe baent heb i torri i phorḍ fe y he fyd yn y geiriau yma fal: tros i fal. fegis: tros i fegis gydagef: tros i gydagef. Tair phord ſyḍ i'ſcrifennu'r fath eiriau, a phob vn yn goụir: tan, i ḍan, dã mal i fal. fal. tros, i dros, dros. peth yu ef? pabeth, beth ond yn y drydeḍ phorḍ mae yn rhaid dealt pa. ne. i. i beri'r ụre tḍiol neidio i gyrchfa o. Mo. Mi a velaf fod i dromlefn dair cyrchfa, a pha rai ydynt: a bod duy i'ſcafnlefn. Doedụch beḷach, peſſaụl cyrchfa ſyḍ i'r yſcafngrech, ag i'r grechanianaụl. Gr. Nid oes yrun, na chụaith. i n, nag. i ſ: canys ni neụidian hụy fyth pan font yn vreiḍiol, odieithr yn y gair feḷy. s, ni vna na bod yn gyrchfa i vreiḍiol araḷ na chyrchu at vn araḷ, pan fo hi gụrei

ḍiol.

ḍiol. Mo. Beth am m.l.ḷ.r. Gr. m, u reiḍiol ſyḍ a chyrchfa o, iḍi yn vnig at fmal, mynyḍ o fynyḍ, yrũ gyrchfa ſyḍ i.l. vreiḍiol at l. mal, lau, o lau, a befyḍi rh. at r. mal, Rhufain o rufain. Tu ag at am l. ne r. lefn, ni byḍant gureiḍiauḷ byth meun gair cymraeg auḷ. Mo. Moeſſuch yn grynno gimaint, ag, a ḍoedaſſoch ar vaſcar ynghylch pob cyrchfa. Gr. Vrth y dafulan ſyḍ yn canlhyn y mae i chui ueled ar un olug y cubl. Mo. Cyn dyfod at y dafulan, da oeḍ vybod peſſauḷ gair o flaen y ureiḍiol a vna iḍi neidio i gyrchfa, o. Gr. Lauer iaun, eithr gũneuthur helaethfaur ḍoſparth a'r yrheini a berthyn at Gyſtrauieth, nid, at y fan yma. Digon yu doedyd yrouron fod pob gair ſyḍ yn dyfyn vn lythyren at cyrchfa, o, ne a. ne. fyyn peri i'r lythrennau erail

fyned

fyned at yrũ cyrchfau, ynol i teulu ai braintnhuy mal, dy, a fyn gyrchfa o; bid y ureidiol a fynner: dy ben, dy dir, dy ulad; fely na, a dyfyn bob gureidiol i gyrchfa, a os byd yrun idi mal nid oes na phen, na throed, na chluſt gyfa ido. Mo. Beth am gyrchfa, fy, oes vn gair aral yn guyſſo'r ureidiol at honno? Gr. oes, yn; ueithie, mal ymhen y ty, ymrig y pren, ynnhy duu etto, e doedir meun amrafel dealt, yn dy i duu, yn ben i'r bryn; a hefyd mae ef yn ty: mal i dangoſſun o ſonniun am Gyſtrauiath Mae yn amſer belach edrych ar y dafulan yrhon ſyd yn cynnuys hol do ſparth y cyſſeiniaid gureidiol, cyrchiaul, ai cyrchfau,

Mo. A neuiadia 'r lythyrẽnau ar ol o, a, nefy, mal y doedaſſoch, hyd na bo dim ar alo i rhuyſtro vn amſer? Gr. Nid oes dim a ruyſtra fy, rhag cyrchuyn y mod y doedais, na chuaith o, ne a, odie ithr i cyfanſo li a'r rhaguas 'r, ne ar ryu raghenu, mal, o'r pen, nid o'r ben. ath gap, nid ath chap. Canys yn y cyfanſaud yma, nid y blaenor, ond y dylynaul a gaiph i gyrchfa. O'r, ſyd uedi i ueueuthur o o, yr ardodiad ag yr, yrhaguas. yrhun a fyn y ureidiol ar i ol, os byd y gair o genedl uruy Ag ath, a gyfanſoduyd o a, a dy y rhaghenu mediannaul. a hun ſyd bob amſer yngyrru'r vreidiol at gyrchfa o, dy gap, dy lau, dy gluſt. ond hyn a uelir yn eglurach yn y gair. oi, a darfu i gyfanſodi o o, ag i: urth fod. i, veithiau tros y guruy vnig, ueithiau tros y fanyu vnig,

ueithiau tros y lioſſaug rif: ag ymhob vn o'r mannau hynny yn mynnu amrafael gyrchfa. Oi a una 'run peth yn y cyfryu leoed; mal oflaen y guruy, i gap, i lau, i gluſt: fely darn oi gap, oi lau, oi gluſt ag falhynny meun geiriau erail nhuy a fynnant gyrchfa. o.

Eithr pan font tros y genedl fanyu nhuy a darfant y ureidiol at gyrchfa: a, mal am uraig, i phen, oi phen, i chluſt oi chluſt, i chap darn oi chap. Tros y lioſſaug rif, bid ef guruy, bid ef banyu y ureidiol a ſai ar i hol nhuy i pennau, i cappiau, i cluſtiau nhuy. Mo. Mae'n haud gueled urth, a doedaſſoch fod i bob gureidiol anuadal gyrchfa. o, i bob yſcafnlefn gyrchfa o, a chyrchfa fy. Ag fely oni phar o, ir ureidiol gyrchu at vn aral, ni phar gair yn y byd idi neuidio. Mi a velaf hefyd urth y dafu-

dafuḷan fod pedair ni chyrchan ar neb, pump in byḍan gureiḍiol vn amser, a phump ni byḍant fyth gyrchfau. Maneguch beḷach pa les fyḍ er guybod yrhain igyd. Gr. Y gyrchfa ne'r ureiḍiol a ḍengys yn fynych ſynuyr rhyu reſſum, a pha'mſer y byḍ gair yn henuedigaul i'r ferf, pamſer yn achuſiad ne'n ḍerbyniaul; mal e drauoḍ gur, homo percuſſit. e drauoḍ ur, percusſit hominem. Ag ueithiau e ḍengys y genedl, gur glan, march penuyn, ych corniog, guraig lan, caſſeg benuen buch gorniog. Pā roḍer henu guan banyu i ganḷau ar ol i ganḷau yn neſſaf, i ureidiaul ef a dyn at gyrchfa o, os byḍ y ganlau o rif vnig. Eithr os guruy fyḍ i ganḷau, ne lioſſaug, ni ſylf y ureiḍiol fal, merch deg, gur teg, merched teg. Urth y cyrchfau hyn y mae

ini roi rheoledigaethau i gystrauenu ag i doedyd i geiriau cymreig yn gynghorddiaul ag yn dilediaith. Ar neb a fettro gwsteu pob cyrchiaul a chyrchfa yn i dyledus le, a eil doedyd fod gentho y peth clettaf a rheitiaf urtho yn y gystrauiaith gymreig. Mo. Oes vn gyrchfa i fogail ne i diphdong pã fo gair yn dechrau ag vn onynhuy. Gr. Nag oes dim, etto pan fo henu a bogail ne diphdong yn uraid ido, e roir h, oi blaen pan el. i, y rhaghenu banyu perchnogaul, ne yn, syd yn aruydhau noster yn ladin; oi flaen ef, mal aeluyd, i haeluyd hi, yn haeluyd ni, annerch, i hannerch hi, yn hanaerchni.

Silafiaeth. s. y phord syd i uneuthur silafau o gyssulty y lythrennau. Cap. 6.

MO. *Maen fadus belach iuch son am y sila-*

yſilafau a'r geiriau. Canis hyn oed y pumed peth a'douſſoch i fanegi yng hylch yr iaunſcrifenydiath. Gr. Rhy fachgennaid im yma ſon pa fod y gunair pob ſilaf megis meun agudor. Digon in grybuyl pynciau anaud i gu ybod, a pherthnaſſaul hefyd at y rhan yma i ramadeg. E uyr paub y byd meun filaf ueithiau vn lythyren, mal a, e, i, arc. ueithiau duy, megis ab, ai, bo: ve thiau dair, fal tir, ueithiau bedair, i- fal trum, tair. ueithiau bump. mal trump. ymbel uaith chuech, fal gura- ig, gunair, gunaeth. ag meun rhyu vn ſaith, fal trumpls. Mo. Beth a doe- duchui fely am yſilafau ſyd galed ag anhepcor i vn a fynnai gael dyſc i ſcri fennu brutaniaeth yn gylfydaul. Gr. Yn gyntaf da oed edrych pa fod yr'ſcri fennir ſilafau trymion ag yſcafn, fal

y ca-

y capher gwybod wrth i, scrifenniad pa vn syd drom a pha vn syd yscafn. Trō yw pob silaf y bo grym duw gyssain or vn fath ar ol bogail yndi, mal carr phlamm, tonn, dull, guenn. a'r silafau yma a laferir yn lym ag yn grun. Yscafn fyd y silaf a fo nerth vn gyssain ar ol bogail yndi, ai lafar hi syd hirlaes, mal phram, car, dol, guen. Mo. Maer mod yr scrifennir silaf drom yn gelfyd? Gr. Rhai a fynnant dybblu'r vn gyssain, fal tann, lann. Eithr hyn syd wrthun a rheir, hefyd anhard yw gwe led duy o'r vnrhyw gyssceimaid yniued gair. Am hynny rhai a fyn nad yscrifenner ond vn gyssain inniued gair, a gadel i bawb wrth i glust ag arfer wy bod pabryd y bo'r silaf yn drom ne'n yscafn. ond mae hyn yn rhy amherphaith yn y frutaniaith, syd o naturieth

mor

mor ḷaụnḷythyr ag eithoeḍ erail.
Rhai erail a roḍant deitl nail ai uụ-
ch ben y gyssain ne'n i hystlys, yn ụir
maen anhaụḍ cymryd vn phorḍ dref
nus oi chadụ ymhob ḷe. Mo. Doedụch
pessaụl cyssain a eiḷ, yn yr vn siḷaf, ụas-
neuthu, i fogail, o rhyn mụyaf. Gr.
Dụy oi blaen hi, ag ụeithiau ar i hol
hi bedair, mal trụmpls; veithie dair
mal cụḷtr, yn fynych dụy, mal tant,
parc, meidr, meigr, cụpl, anadl. A
phan fo'n canlhyn bogail ne ḍiphdōg
fud a thaụḍ ynghyd, megis meụn ḷei-
dr, a'r siḷafau vchod, ef a elụir y siḷa-
fau hynny, yn siḷafau cedyrn. Mo.
Oni byḍai orau roḍi. y, ag ụeithiau ụ,
rhụng y fud ar daụḍ mal ḷeidyr, mei-
gyr, meidyr, pụyntyl, cụpụl, trụmplys.
Gr. Na orau ḍim: canys nid yụ'r gei-
riau yma ond vn siḷafog. Eithr pan
fon

ſon dauſilafog, rhaid yu rhoi vn o'r bogeiliaid rhyngthynt mal treſtel, nid treſtl. Mo. Ra fod y cair gwybod pa bryd y maẽt vnſilafog, pa bryd yn duy ſilaf. Gr. Pe rhoid ſilaf at diued y gair e welid hynny yn eglurach, canys amlyccach fyd ſain bogail ynghanol gair, nog yn y ſilaf diuethaf. treſtelau, chue dl chuedlau, leidr ladron, cupl cyplau. Pe biaſſai'r cyntaf yn duy ſilaf, e fuaſſai 'r ail ymhob vn yn dair, am roi ſilaf o yſtyn yndo. Fely euythr, duy ſilaf, euythryd tair ſilaf, hefyd dieithr dieithred. Pe biaſſai y, o flaen; r, ne l, cyn yſtyn y gair. e fuaſſai yn yr a ildiuaethaf ar ol i yſtyn ef. ond rhaid yu ymdi eithro odiurth yrhain, lythr, vn ſilafog; lythyren, tair ſilaf, Mo. Pan ro der ſilaf yn darn at obenydiad gair, a drig y fogail ne'r diphdong oed yn y di

uaeth

ụaethaf o'r blaen, yn yr ailḍiụaethaf pan yſtynner y gair mal y gụelaf yn yrhain yma, anụedig anụedigaụl; treſtel, treſteḷau? Gr. Na fyḍ ḍim canys bogeiliaid a diphḍengiaid a gair yn fynych meụn ſilaf ḍiụaethaf. Ond pan el honno ụrth yſtyn y gair yn ailḍiụaethaf, nhụy a neụidian yn y moḍ ſy'n canlhyn. i, o flaen g, yn y, fal dirmig dirmygu, benthig benthygiaụ etto pob cyfranniad yn dig, a geiḍụ i, mal caredig, caredigion, ar henụ bonedig bonheḍigaiḍ. ụ, a droir yn; y, mal golụg golygon, drụg dryguas, dufn dyfnder, manụl manylach. Eithr pan ḍel; ụ, o flaen. r, heb gyſſain yn neſſaf ar ihol hi a daring yn yr ailḍiụaethaf, mal bụrụ buriaụḍ, gụr gụrol; feḷy ei cair hi yn yr ailḍiụaethaf os byḍ. ụ, ſengl, yn y ḍiụaethaf, mụḍụl mụnụgl. Ond ynhụy

igyd a droir yn; y, pan yſtynner y geiriau hyn nes bod bogail ar al yn y pen diuaethaf, myn gluen, mydylu, cyplyſſu. Os byd cyſſain ar ol.r, ueithiau ni ſylfu, dur d dur diau, turſtan. Ond fyn chaf hi a dry yn y, mal durn dyrnod, turf tyrfa. uy diphdong afrouiog a droir yn y mannoed hyn yn u, deduyd deduduch, guinuyd guinuden, diuyd diudruyd. Yu yn ou, mal byu bouiaug, rhyu rhouiog clyu cloued. Ond mae, r lyfrau hen yn dal yn ueſtad er ſtyn y gair, mal byu, byuiaul. etto guel i ni galyn yr arfer ſyd ymyſc y bobl yn hamſer ni. Au yn ou; rhouiaug rhouiougruyd, ne yn o, mal tlaud tlodi. Ai, yn; ei, mal gair, geiriau, tail teilo, ligaid lygeidiog, iaith ieithoed. Au, yn eu, mal dau deu deg aur, euraug, euraid. Y gaiedig yn, y agored mal dyd dydiau, phyd phydlon,

beu-

beunyd beunydaul. Arhain a elir i ga lu bogeiliaid ne diphdongiaid goben nydgar, am na fynnant fan yn y byd ond y ſilaf diuaethaf o dieithr yn an fynych iaun. Mo. Doeduch cyn ymado ar ſilafau, peſſaul bogail a eil fod fuyaf meun vn ſilaf. Gr. Tair, mal iaith, iaun, guaith, guaud, guan, chuaer arc. le bo diphdong rouiog dylyna ul meun diphdong afrouiog. Mo. oni byd tair bogail meun ſilaf o dieithr bod diphd. afrouiog yndi? Gr. Byd ueithiau, pan del l, n, ne r, ar ol. u; ne y, a diphdong rouiog yn i canlhyn, mal tylaud er bod yn i ſcrifennu ef ueithiau tlaud, gunnaeth guneuthum, guraig, guraid. yrydys yn todi gammuyaf u, ag y, ag yn rhodi'r acce a'r lafar ir diphdong ſy ar ol y lythyren daud. Mo. A eil cyſſain ar i phen ihun uneuthur

dim vn amser? Gr.Geil,uerthiau hi a fyd tros rif,mal.i.tros vn.v.tros bump,x.tros deg.l.tros deg a deugain.c. tros gant.M.tros fil.D.tros bumcãt. Amser aral hi a fyd. ond i'scrifennu yn benrheithiaul dros henu gur, ne le mal.H.uythfed.E.y chueched.Caer.l. caer.l.H.tros Harri E. tros Eduart.l. yn le leon.l.tros lud.etto ni vasnaetha arfer mo hyn,ond pan fo'r henu hunnu yn hynod yn y cysle y byther yn i'scrifennu ef.fely e fydir ueithiau yn rhodi s.gyphredin tros,ys ef yu. Mo.Belach e darfu iuch son am y pum peth a'doussoch urth dechrau.Oes dim anghen rhaid i iaunscrifynydieth,heb nai ado nai fanegi?Gr.Oes yngyntaf dim y tair accen,uedi hynny guahaniadau 'madrod;yn drydyd da oed fanegi pa fod y dieithir odiurth y phord faur fynychaf

nychaf i thramuy, a hynny ụrth phu-
gr. Achida hynny ſon am y gyßiḷafiath
iaụn a threfnus. Mo. Ynghylch accẽ
peſſaụl peth ſyḍ raid i'ſtyrriau? Gr.
Tri pheth, yn gyntaf i hennuae, yn ol
hynny i ḷuniau, yn diụaethaf ſuyḍ, a
gaḷu, a chyfle pob vn. Mo. Doedụchụ-
ithau pa foḍ y geluyr nhụy? Gr. Ac-
cen, ne don a elụir naiḷ ai dyrchafedig
dyrchafiaụl, ḷem: yntau dyſcynedig dy-
ſcynianaụl, pụl, trụm: ne amgylchedig,
amgylchaụl, cymhedrol, hirḷaes. Mo.
Mi a ụelaf fod ir accen lem dri henụ
a phedụar ir accen bụl, achimint a-
raḷ ir gymhedrol, mae beḷach y ḷun-
niau ſyḍ i bob vn o honynt. Gr. Lun
accen lem yụ guialennig uụch ben bo-
gail ne diphḍong yn codi tu ar ḷaụ ḍe-
au, mal á.é.í.û.y.ó.uy arc. Lun accen
bụl ſyḍ ụyrthụyneb i hon yn goſtụng ar
y ḷaụ

y llau deau, mal.à.è.ì.ò.ù. Lun accen gymhedrol a unair o gyssylt y duy yma yngkyd, mal.a.ai.au, tan. lain. Aío. Mae suyd a chyssle pob accen, oblegid mae hynny och adeuid chui n ol: Gr. Suyd y lem yu dyrchafu a chodi y sil.af y bo uuch i phen yn grassach i lais nor lail, mal digon pennod, guaefi, dydí. Suyd y bul yu gostung yn issel lafar y sillaf y bo uuch i phen yn is i lais nog un a fai lem i haccen, mal y gueluch yny sil.afau yma, digon, issel. Ar gymhedrol syd yn peri i'r sil.af danihi fod yn uchel ag yn hirlaes i lafar mal tan, gunaeth, glan: a phob gair vnsil.afog y bo diphthong rouiog yndo, ne fogail yscafn. s. hebryn duy gyssain ar i hol, mal phram, dol, arc. Yr accen bul a fyd ym hob le ni bo yrun o, r duy er ail, er nad yscrifennir dim honi vn amser, etto i

grym

grymhia fyḍ yno; am nad ydys yn dyr-
chafu y cyfriụ siḷafau. Y duy erail a
fyḍant yn vnig ar vn o'r ḍụy ḍiụae-
thaf, mal difai diḍaụn, myfi, myfy, di
fai, guaethaf. Pā goder diphḍ. roụiog
yn uụch no'r ḷail, cymhedrol fyḍ yr ac
cen, mal difai, diḍaụn, phraethder.
ond os bogail sengl a ḍyrchefir meụn
gair amlsiḷafog yn yr ailḍiụaethaf
heb phael ḷem fyḍ yr accē, mal iyrchod
ḷundain, Ieruerth, siarad. Veithiau
yn y ḍiụaethaf e fyḍ accen gymhe-
drol uụch ben bogail sengl, mal tan,
gụiụlan ne ụiụlan. Mo. Pa foḍ y ge-
lụir y geiriau syḍ ag accen lem ar i
ḍiụaethaf? Gr. Geiriau blaenḷymiō,
ag os y lem a fyḍ ar yr ail ḍiụaethaf;
ail flaen ḷym yu'r gair. Yrun phunyd
y gelụir hụynt. blaengymhedrol, ne fla-
embụl, ag ail gymhedrol ne eiḷbụl pan

fo'r

fo'r accennau yma uuch ben y cyfriu ſilafau. Mo. Ai rhaid yſcrifennu 'rhain uuch ben pob ſilaf y damueiniant idi, megis canuyl. Gr. Nid rhaid fyth ſcrifennu mo'r bul, ond buru i bod hi le nid oes yrun o'r lail, ag nid guiu chuaith ſcrifennu bob amſer mo'r lail. Digon yu guybod mae accen lem ſyd i'r ſilaf a dyrchafer yn feingras, a chymhedrol i honno a goder yn hirlaes. etto os byde vn gair a elid i dealt amryu phyrd, da oed ſcrifennu'r accen i dynnu'r petruſter ymaith os gelyd, mal, tál, tal, cûl, cul. Mo. Digon yu hyn am yr accennau: moeſſuch gloued peth ynghylch guahaniadau 'madrod.

Vyth aruyd guahanieth y' madroḍ.

Cap. 7.

GR. Mae tu ag uyth o aruydion i iaun uahanu 'madroḍ, a eluir falhyn: perpheithnod guhannod, rhaguahannod, gofynnod, dieithrſang, anorphennod, ſcythrnod, didolnod. Mo. Beth yn pob vn ohonyn? Gr. Perpheithnod a'ſcrifenir fal hynn,. ag ſyḍ aruyḍ uneuthur pen ar reſſum perphaith. Guahannod a unair o ḍau deitl mal.: ag a ḍengys reſſum megis hanner perphaith. Rhaguahănod ſyḍ o'r fath yma;, yn aruyḍo bod yn y le hunnu uahă, ond amher phaith. Ar tri a elir i ueled yn y pĕnil yma, Ti yu'r guan, tau ar y guir: arrian da a urandeuir. Gofynnod ſyḍ a'r luniau yma ido,? Yn aruyḍhau fod yn gofyn rhyu beth urth y claus hynny, mal yn y pennil hun. Ple try hediu, pla-

id rhoḍion, preſeb ſais heb Rys ab ſiõ? Dieithrſang a'ſcrifennir a'r ḍeunod yma.( ).i ḍuyn ar ḍealṭ fod y claụs ſyḍ rhụng y rhain megis peth dieithr ụedi i ſengi yna, heb fod yn angenrhaid i gyfloụni ſynụyr yr ymadroḍ hõno, mal yma, blaiḍ ag oẽ (ble'ḍa gụãnur) yntuy ḍau aen gynt i ḍụr. Anorphennod a lunnijr falhyn, ynniueḍ ḷîn ne res i rybuḍio fod y gair yn anorphen yno, a bod y ḍarn araḷ ynnechrau'r ḷin ſyn canlhyn. Scythrnod a ụnairduy phord, ụeithiau ai gyrn tu ar ḷaụ ḍeau, mal.'.ụeithiau araḷ tu a'r laụ aſſai, mal.'.ụrth y nod yma yr yſpiſſir fod ụedi ſcythru a thorri ymaith fogail ne diphḍõg, naiḷ ai i ochel drygſani yntaụ i achub meſſur meụn penniḷ. Odid iḍo fod ynunḷe onḍ pan ḍel duy fogail ynghyd, un ynnụed gair, a'r ḷaḷ ynnechra

u'r

u'r gair a ganlhyno, mal yn le ai i yr ulad? a'i'r ulad, tros, o ymadrod, o'madrod, ueithi ai lau, uyth a louiai, tros ueithiau; blaid ag oen ble'da gua nur tros bley da: a phob amser e doedir y dau air yn vn, megis pe baent vn gair mae'n, tros mae yn, taro'r gur, tros taro y gur. Mo. Pam y dydys yn neuidio y, yn 'r, meun manoed o'r fath yma, yu'r peth, mae'r gur, tros yu y peth, mae y gur. Gr. I ochel dryg sain, canys anued aid a dis las fyd lafar cimaint o fogeiliaid ynghyd. Am hynny e dynnuyd. y, rhaguas yr henu, ymaith, ag fal y gelid guybod y dylai ef fod yno, e doduyd r, le dylassai ef fod, a pha bryd hynnag yr scythrir y, rhaguas yr henu, e rodir r, yn i le. Mo. Pes saul mod yr scrifenir y rhaguas yma? Gr. Nail ai y, yr, ne'r, pan del cyssain

ynneſſaf oi ſlaen ef ag ynneſſaf ar i ol hefyd.y,a'ſcrifennir,mal doeth y gur, os cyſſain a dau o'r blaen, a bogail ne diphd ar yr ol,yr,a gyſleir; mal guas yr ardur,ne pan del gair yn dechrau ag ſt,ſc,ne,ſp,ariol,mal yr ſtaluyn, yr ſcyphthr,yr ſpodol.etto rhai a ryd y,ynnechrau'r cyfriu eiriau,mal yr yſtaluyn.Ond os bogail a fyd o ſlaen ag o ol i'r rhaguas,ne oi ſlaen ynvnig,teccaf oed ſcrifennu'r'r,mal da'r gur,plu'r adar.Cyrn yr ſchthrnod bob amſer a fyd tu ag at y gair a gold i fogail, mal ued imi dyfod,guae'r neb ai guelai. Mo.Digon yu hyn am yr ſcythrnod;beth yu'r dedolnod ſy'n ol. Gr. Didolnod a ſcrifennir uuch ben duy fogail falhyn,ai, i dangos na chymerir mor bogeiliaid hynny ynghyd megis vn diphdong ond bod yn i didoli

nhuy

nhuy i uneuthur duy ſilaf, mal prïo-
das, cyrchfau. Mo. Mi a uelaf beth
yu guahaniadau madrod, mae ſyd an
ghenrhaid i uybod ynghylch y phu-
grau.

Phugrau iaunſcrifennydiaeth a de-
ſcreifiad pob vn honynt. Cap. 8.

GR. Yn gyntaf, beth yu phugr, uedi hyn
ny peſſaul vn ſyd o honyn yn pyrthynu
at y rhan yma o ramadeg. Mo. Fely
Beth yu phugr? Gr. Luybr ne fath ar
doedyd ag ſcrifennu uedi dieithro yn
difarn ag yn gelfydus odiurth y phord
gyphredin. Mo. Pa bryd y dieithrir
yn difarn o diar y phord vnion? Gr.
Panfo i ardel gentho o ur auduredig
ne henafiaeth, ne o arfer a chytũdeb gu-
yr dyſcedig. Canys ni elir barnu ar neb
a ganlhyno audurdod gur hynod yn y
gylfy

gylfyḍyḍ, a defod hir o amſer, ag ol traed guyr cyfaruyḍ. Mo. Pamſer y dieithrir yn gylfyḍus o ḍiar y briphorḍ Gr. Pã alo gur roḍi rheſſum troſtoyn hynny o beth, megis i ochel drygſain, i achub pennil, ne i ryu beth aral a fyḍai reſſymol. Mo. Peſſaul vn ſyḍ yn pyrthynu at Iaunſcr. Gr. Etto digon i ni ſon am uyth ſyḍ reitiaf urthyn: o'r hain, tair a ryḍ ir gair chuaneg o lythrennau ne ſilafau. s. guraiḍdyfiad, gurthdrychiad, brigdyfiad; tair erail ſyḍ urthuyneb i rhain, ag a dynnant ymaith lythyren, ne ſilaf o'r gair, mal guraiḍdorriad, trychiaḍ, brigdorriad duy a neuidia lythrennau, fal troſelfeniad, trauſmanſauḍ. Mo. Beth yu guraiḍdyfiad? Gr. Phugr ne phorḍi roḍi at ḍecrau'r gair lythyren ne ſilaf; mal yr yſcrifen: tros yr ſcrifen; ydu

yf,

yf,tros uyf. Mo.Beth yu gurthdrych-iad? Gr.Modi frathu lythyrem ne ſilaf ynghanol gair,mal odiurth, tros oiurth; leurch tros leuych; odigartref tros oigartref. Mo.Beth yu brigdyfiad? Gr.Phordi idodi lythyren, ne ſilaf at diuedd gair,mal annogi,tros annog. Mo.Beth yu guraiddorriad? Gr. Modi dorri ymaith darn o dechrau'r gair,mal menyn,tros ymenyn ſprydol,tros yſprydol; ab ſion yn le fab ſion.Mo.Bet yu trychiad?Gr. Phordi dynnu alan lythyren ne ſilaf o berfedd gair mal lythrennau,tros lythyrēnau; rhoi,tros rhodi; cael,tros caphael,mynd,tros myned. Mo. Beth urthynny ydyu brigdoreiad? Gr.Phugr yn torri i phordd ben y gair,mal gofyn, dyfyn, tros gofynnu,dyfynnu; canys o'r gair mynnu,y cyfanſoduyd y dau. Mo.

Moeſ-

Moeſſuch ueled dyſcreifiad troſelfyniad. Gr. Hō ſyd phugr yn goſſod vn elfen ne lythyren yn le'r ial, mal mene giniath, tros medeginiath, ſarthes, tros ſarphes: canys o'r gair medig a ſerpēs y maent yn dyfod. Mo. I uneuthur pē ar y phugrau, doeduch beth yu trauſymanſaud ne drauſymſymud? Gr. Phord i droi, din droſpen, y nail lythyren yn le'r ial, a'r ial yn i le hithau, mal ialſſuyr, tros ſaluyr, or gair pſalterium.

Cyſſilafiaeth. ſ. mod i uneuthur geiriau o'r ſilafau. Cap. 9.

MO. Doeduch beth ynghylch cyſſilafiath, ag yno hi a fyd maduſ yn gadu noſuyl. Gr. Silafu yu o'r lythrennau yn gymuys, guneuthur ſilafau. ond cyſſilafu

fiḷafu y byḍ vn pan fo yn gụneuthur gair o gyssụlt amrafael fiḷasau. ụrthyn ny cyßi afiæth a dengys pa ryụ siḷafau a scrifenir ynghyd, a pha rai a roir yn ụahannedig, mal pa vn a scrifennir ai ụrthy fi, yntau ụrthy fi. rheir a fyḍai son yma am bob gair ar i ben ihun, ne ụneuthur dosparth manụl a'r hyn o bụnc. Digon yụ ystyriaụ tri pheth yroụran: vn yụ, pa bryd y cyfansoḍir rha gụas ai bennaeth ynghyd, yrail, pamser y rhoir y rhagụas ynglyn ụrth i ber thynas; y trydyd yụ, pan ḍel dau air araḷ i gyfarfod, a eḷir i cyfansoḍi, pob vn o'r ḍau, nei cymeryd ar ụahan pa vn a ụnair ai scrifennu nhụy megis vn gair, yntau ar i pennau i hunain. Mo. Doedụch yn gyntaf beth yụ rhagụas. Gr. Gair heb aruyḍhau dim, ond yn vnig gụasneuthu i ryụ air araḷ

a fo pennaeth iḍo, ụeithiau i henụ mal y gụr, yr arth, ne'r amſer; ụeithiau e vaſnaetha i ferf, mal yr ụyf, y mae, Iſan a drauoḍ ḍafyḍ. Chụi a ụelụch nad yu, y, ag. a, yn aṛụyḍo dim, ond y, veithiau yn gụaſneuthu i henụ, ụeithiau i ferf; a, i ferf yn vnig y ladinụ-yr a eịlụ hụn articụlụs. Mo. A gyſſyl dir hụn ai bennaeth vn amſer? Gr. Pan fo berf yn bennath iḍo; ni lefys ef gyfụrḍ a hi vn amſer, nag a henụ ond yn anfynych, megis yma yroụrõ, tros yr aụr hon. Eithr pan fo rhaghenụ yn bẽnaeth iḍo, e fyḍ hyfach i'mụaſcu ag ef mal hụn, yr hụn, yrhon, yrhyn, yrhain, yrheini, ne ụrth ụraiḍdorriad ei cụttoccir nhụy mal rhụn, rhain, rheini. Pa bryd y gụnair hyn, mae'n haụs ụrth y gluſt farnu, nag ụrth reoledigaethau i draethu. Mo. Beth am raghe-

nụ, a

nụ, a eḷir doedyd yrun peth amdano?
Gr. Rhaid yn gyntaf gụybod y byḍ yn
byrthynas i raghenụ, ụeithiau henụ,
amser araḷ arḍodiad, ag ụeithiau be-
rf. Ni roḍir dim onof ynglyn ụrth he-
nụ, odieithr fy, yn vnig, pan fō gụestai
mud yn i galyn, a hynny a fyḍ ymhob
gair y bo trōlefn ne'scafnlefn yn ụrei-
ḍiol ynḍo, mal fymhen, fynhir, fyngl-
hust, fymarf, fynyn: syngụlad. Ond os
arḍodiad fyḍ i byrthynas, ei cyssyltir
fynychaf, mal attaf, attafi, attafinau:
feḷy ith ụlad, im gụlad, ich gụlad, in
gụlad, iụ, ne oi ụlad, megis y cair gụe-
led yn helaethach (os daụ arnom son
am yr ụthran o'madroḍ) ụrth ḍospar
th rhagenụ, ag arḍodiad. Tu ag am y
ferf, mae yn anaụḍ cymryd phorḍ rụ-
yḍ ḍibaḷ a chyphredin, oblegid meụn
aml o leoeḍ ef a eḷir roi'r rhaghenụ yn

vn ar ferf, mal gvelafi, gveluchui gve lanhuy; meun mannoed erail ni elir cyn gynhuſſed, guyl ef, ni velais ti. Mo. Doeduch peſſaul phord y gelir ſcrifenu'rhain, a'r phord orau yn ych medul chui. Gr. Tair phord ſyd i ſcri fenu'rhain, mal gvelafi, guelaf i, gue laf fi, gvelvchui, gvelvch ui, gvelvch chui; gvelantuy, guelanhuy, guelant yntuy ne ynnhuy ne huynt. Mo. Ma er mod gorau yn ych barn chui i ſcri-fennu'nhuy. Gr. O'r phyrd yma igyd, honno ſyd raid i barnu yn orau, a fo yn fyrraf iu ſcrifennu, yn rhuydaf iu laferu, ag yn neſſaf at y mod ſyd arfe-redig fuyaf ymyſc y cymru urth ſia-rad, tã gadu'r iaith erhyny mor launlythr ag y gelid. I dechrau fely a'r berſon gyntaf, guelaf fi, o guelais ſi, mi a uelais fi, pe guelun ni; e droir; f, uei-

thiau

thiau yn y rhaghenu ſi, i'r lythyren neſ ſaf oi blaẽ, yn rhyu le, i.ſ. mal o guelais ſi; meun le aral i; n, mal o guelun ni. Etto ni ſylf.f, yn y cyfryu fannoed, os rhoid.mi, o flaẽ y ferf, mal mi a'uelais ſi, mi a uelun ſi yn da. Yn yr ail berſon hefyd da oed ſcrifennu'r rhaghenu ar neultu, mal guelî di, guelaiſt di, pe guelyd di. A phan fo; d, ynniued y ferf, e fyd d, yn y rhaghenu a galu.t, gẽthi; ag fely meun geiriau erail le bo.d, yn diuedu vn gair ag vn dechrau'r neſ- ſaf, fal tynged dyn, ei doedir megis tyn ged tyn. Diau am y dryded berſõ, mae gorau i guahanu 'nhuy, fal yma, guyl ef gueloed ef, os guelai ef yrunphunyd am y gyntaf lioſſog mal guelun ni, pe guelẽ mi, tan droi.n, yn.m, i ochel dryg ſain, ni a uelſom ni, o guelſom mi; pryd na dybler mo'r rhaghenu o bopparth

ir

ir ferf, e droir.n.yn,m, yn y fan yma, mal yn y diụaethaf, o gụelsom mi.ond n.ni sylf pan ḍoder.ni, o flaen y ferf, ni a glousom ni, megis y doedassom am.f. yn y gyntaf ụnig. Yr ail liossaụg a eḷid yn ụeḷ i scrifennu ynghyd a'r rhagenụ bob amser, mal gụelụchụi, pe gụelychụi, gụelsochụi, a hyn oeḍ fyrach, a digõ gụeḍaiḍ. Etto nid gụiụ didoli mo hon oḍiụrth y personaụ eraiḷ, ag nid yụ'r phorḍ yma mor laụnḷythr a phed scrifennid y rhaghenụ ar i ben ihun. Am hynny gorau ag egluraf yụ i scrifẽnu 'nhụy yn vahanrhedaụl, a hyn syḍ haụḍ i gadụ ymhob ḷe; eithr ynghyd e fyḍ ụeithiau rheir y geiriau, mal schrifennụchụithau. Yrun peth syḍ iụ farnu am y drydeḍ liossog. Ond od scrisen nir.t, ar ol.n, mal guelsont, teccach fyḍ huynt, ne hụ; mal gụelfont hụy, ne gụe

lant

lant hụynt. Eithr pan adaụer.t, aḷan, rhuyḍach a ḷyfnach, iụ laferu, fyḍ nhụy mal guelson nhụy. Rhaid yn bẽnaf dim yma a hefyd ụrth scrifennu'r gei riau eraiḷ, edrych yn ḍyfal pa rai a'mụascan ynghyd yn gymụys, yn ḍigymeḷ, yn deg i cyflafar, ag yn esmụyth iụ doedyd: a hyn sy haụs dal arno, ụrth ymḍiḍan, scrifennu, a darlain; nai draethu meụn scrifen i fodloni paụb. Mo. Moessụch air ne ḍau cyn ymado ynghylch cyfansaụḍ geiriau a rhãnau eraiḷ o'madrod. Gr. Yn, pen fynno ar i ol ụestai mud a ḍodir yn vn ar gair; mal ynnhy, ynnuụ, ynnyn, ymlhith, ymol, ymhob, ynguḷad forgan, ynghaer ḷeon, Heblaụ hyn rhaid yụ guybod fod yn toḍi.n. pan ossoder. yn, o flaen gụeflai ụe fussaụl ne daflodaụl, mal ymhob, ymarn Siõ, ynghalon y pren. Canys gurth-

yn

yn fyḍ duy.m, yn yrun gair, a dirym yṷ.n, o flaen ng. Ond.m. ynghanol gair a laferir bobamſer yndrum, ag hefyd ynniueḍ gair fynychaf, mal tamed, a ḍoedir tammed; fely trum, a laferir trumm, ymhob a leiſſyr ymmhob, ymarn ſion, a ḍoedir ymmarn, ernad ſcrifennir ond vn.m, oheruyḍ gueḍeiḍdra 'r ſcrifen. Pan ḍel dau air ynghyd, o vn ſilaf bob vn, os byd yr accen ar y gyntaf yn bennaf, gorau yṷ i cyſſyltu nhuy, os ar y ḍiuaethaf y byḍ y don gryfaf, cymrer nhuy yn ṷahannedig; mal guiulan guiu lán; uythran, uyth rán; meingoes, main goes; ſeithbunt, ſaith būt. Ond pan fo 'r diuaethaf o 'r hain yn amlſilafog ni ṷaſnaetha mo 'r rheoledigaeth yma ḍim; mal yma; ail-ḍiuaethaf, guraiḍdyfiad. Da hefyd oeḍ ḍodi 'rhain yngyd; urthyn, ganhyn gan-

ganhynny, amhynny, amhyn, pam paham, pamser, palé; ne (urth drychiad) ple, ynamser, trospen, ynaur, yrouron. A lauer o'r fath yma mal y byd eglur i'r neb a chuennycho fyned truy'r uythran o'madrod ai styrriau yn disceulus ag yn estyd, ag edrych pa phord orau a theccaf; ruydaf a byrraf i scrifennu pob gair.

Mo. Mi a deubeldais urth a doedassoch or dechrau hyd yma, beth yu lythyren, a pha fod y rhannir lythrennau yn fogeiliaid, ag yn gyssoiniaid, uedi, mi a uelais y phord i ueneuthur diphdongiaid rhouiog ag afrouiog o gyssult y bogeiliaid, a bod or cyssoiniaid rai yn grychion, rhai yn lyfnion rhai yn yscafngrychion, rhai yn hanner laferog rhai yn fudiaid, rhai yn uesteion mud; a pha bryd y byd cyssain; a pha rai o honynt,

yn ụreidiol ne yn gyrchfa meụn gair, a phessaul cyrchfa sẏd i bob gụreidiol. Heblau hyn mi a ferciais deubeth ne dri anghenrhaid i ụneuthur yn iaụn silafau o gyssụlt y lythrẽnau. ynnolhynny mi a nodais a doedassoch ynghylch yr ụytb aruẏd sẏd i ụahanu'madrod yn drefnus. Gida hyn igyd, mi a grephais yn ouṇda ar a doedassoch am yr ụyth phugr pyrthynassol at Iaụnscr. a bod tair onyn yn rhodi chụaneg, tair erail yn tynnu ymaith, duy yn neuidiole lythrẽnau. yn diụaethaf o'r cubl mi a gefais beth dysc ụrth a doedassoch am gyssylafiath. Ond yn y rhan yma chụi a fuoch fyrrach nog y mynnassụn iụch fod. Canys fy'ụylys si oed gael clọued dosparth helaeth a manul i'm hyphordi yn gvfaruẏd i gyssilafu pob rhã o'madrod. Gr. Ni elir gụneuthur dosparth

parth ar gyssilasiæth mor berpaith a hynny,nes traethu yn gyntaf o gyfach ydiæth,yno y cair gueledy mod syd i scrifennu'r uythrã o'madrod o'r nail gur hyd y la. Mo.Fely mae'n rhaid bod yn fodlon ar hyn o amser, ïr dosparth byr yma.Ond yn gyttrym ag y rhodo duu seibiãt,ag amser cyn gymhuyssed a hun a goussom mi naur, ni a rodun gais ar fynd truy gyfiachydiæth. Gr.Chui a uydoch nad oes dim hyfrydach genyfi,no son am y gymraeg a phettai yn boenus phord ar al,ych dy syfiad chui ai gunai yn hyfrydlon.

Mo.Ni uasnaetha i ni fyned hyd adref fal hynn megis dau dyn mud heb doedyd vn gair on pennau rhyd y phord. Guel ynny, (am na uydom pa bryd y caun rhyu fath odfa drachefn a chimaint o seibiant i'm didan) sõ am vn

o'r tair rhann erail i difyrru'r phorth odyma i'n letty. pechod yu coli mildir o dir heb na phruyth na didanuch, ag yn galu siarad ynghylch lauer o bethau a fydai hyfryd gennyfi i cloued, a diboen i chuithau grybuyl amdanynt. Gr. Amhoßibl i ni fyfyrio yn dyfnduys a chuilio yn fanul am dim a fo na rhuystrus na dufn i ystyrieth tra fom yn cerded y phordyma fyd mor aru a chynn louned o gerrig, torlānau, a thumpathau. Canys ni byd eftyd myfyrdod, o dieithr meun le neultual, dirgel, a di duruf, mal na bo dim i leftr gofeg, a medul dyn i'mroi yn gubl i'ftyriau'r peth, a fo oi ftudiau. Eithr tra fom yn myned rhyd y fath luybr mae'n anaud i'r medul felyf yn yftig ar dim yn y byd rhung edrych dan draet rhag tripio, a chyfarch guel i'r phordolion fyd gima

int

int o honynt yn cyfarfod a ni. Amhynny hardach yn oedi'r peth, a gobeithio y derfyn diuỽ fan ag amser cymhessurach i son am yrheini ag iỽ dosparth yn fanuỽl. Mo. Bodlon, ar hydr fe'y cael diurnod i'mryssymu ynghylch cyfiach. syd nessaf urth gurs yn canlyn, mi a gloun arnaf oedi yrhann honno tros hedyu. Ond rheir iaun gẽnyf disguyl am diurnodiau ynol hynny i fyned truy'r duy golofn erail ag anhoussed ych cael chui alan o'ch phau tra fo'ch meistr yn ych caduỽ i meun cyngaethed. Amhynny buruch megis gouni ar gystrauiath, a thonydiath i dorri peth ar fymlys i, rhag ym goli fymeichiogi. Gr. Nid iaun i mi naghau i chui dim a ofynnoch ymy: gan nad oes dim ar fy helu ond a gefais truochui. ni a noduỽ'bunc ne dau ymhob vn o'r

duy; erbyn darpho hynny ni a fydun ymhẽ y dref; mal na alom siarad muy yn gyntaf dim rhaid yu dealt, mae urth y lythrennau gureidiol, cyrchriaul, ai cyrchfau y rhoir y rhann fuyaf o'r rheoledigaethau i gystranenu'r gymraeg yn gynhordiaul. Amhynny onis medrir yn rhugl, ag yn fyfyr y dosparth a unaethom o'r blaen ar yrhain, y. 40. dolen nid guiu amcanu ar dim yn y gystrauiath fruttanul. Mo. A oes yn y gymraeg dri chynghordiad megis meun ieithoed erail. Gr: Oes vn rhũg y ferf ai henuedigaul, aral rhung yr henu damueiniaul ai syluedaul, y trydyd rhung y cofhadigaul ai flaenor. Mo. A. guttuna'r ferf bob amser ai henuedigaul meun rhif, a pherson? Gr. cyttuna, odieithr veithiau y dryded berson liossog. Canys yn fynych he-

nu

nu lioſſaug a uaſnaetha i ferf o'r rhif vnig, ond rhaghenu pa berſon bynnag fo, a fyd vn rif, a pherſon ai ferf bob amſer, mal, doeth y guyr adref, dieg-aud y cyrcharorion. Mo. Beth am henu damueiniaul, a fyd ef vn genedl, a rhif, ai ſylue daul bob amſer? canys nid oes gan y gymru mo'r achoſiaid a eilu'r ladinuyr caſus. Gr. am y genedl mae'n difade y cyttunant. Ond ueithiau e fyd y damueiniaul o rif vnig er bod i ganlau ar iol, o if lioſſaug, mal; ond guych y guyr? ne ond guchiō y guyr? mae'r rhann fuaf o'r henuau damueiniaul heb ragor rhung guruy a banyu na chuaith rung vnig a lioſſog mal; teg. glan. ueithiau e fyd y ganlau vnig. a'r damueiniaul lioſſaug mal tri gur tair guraig.

Mo. Bet yu canlau damueiniaul. Gr. I ſylue-

ſyluedaul, a chanlau berf yu i henuedigaul, a chālau cofhadigaul yu i flaenor. Mo. meun peſſaul peth y cynghordia'r cofhadigaul ai flaenor? Gr. meun cenedl, rhif, a pherſon, mal; mair yrhonn, oed fam duu; o Ieſſu yrhunn a diodefaiſt troſſom: myfi'rhunn a delais amdano, a dylun gael y march. ag ueithiau e uaſnaetha; a ne; y, rhaguas berf yn le'r cofhadigaul; rhun, mal: Chriſtus qui eſt filius Dei, paſſus eſt, pro nobis, Criſt y ſyd fab i duu, a diodefod troſſom. Peccator qui conuertetur ad Deum, miſericordiā conſequetur. y pychadur a dro at duu a gaiph trugared. Mae yn digon haud i'r cymru gyfieithu; qui, ne, quem, tra font henuedigaul ne derbyniaul i ferf. Ond cuius, cui, per quē, a quo ſyd anhouſſach i troi yn gymreigaid, ag yn

gyfat-

gyfattebaul i'r ladin. Nid oes i ni dim yn y cyfryu leoed ond ceissio adrodi rhessum yr ymadrod ladin tann gadu pri odoldeb yn hiaith ynhun mal: Deus cuius ẽ misereri. duu yrhunn syd ryu ido trugarhau, Ego cuius liber iste est. myfi'rhun syd eidof y lyfr ne'rneb pie'r lyfr'ne, perchen y lyfr yma. Ego cuius est tibi in omnibus obedire. myfi yrhun a dylun fod yn vfyd yt ymhob peth. arc. Ego cui nemo obedit myfi yrhun nid yu neb yn vfyd ymy. tu, Cui omnes obediunt, tydi y mae paub yn vfyd yt. Ille cui omnia seruiunt. efo y mae pob peth yn guasnaethu ido, ne, y mae pob peth yn i uasnaethu. fely hefyd; ille a quo accepi: efo, y neb ne'rhun, y cefais gantho. Ego a quo accepisti, myfi, y neb y cefaist gennyf. Tu a quo acceperunt, tydi y neb y coussant gennyt. Eithr y fa

th

th bethau a hynn ni pherthynant at gy ſtrauịæth. Ond at y ḷụybr ſyḍ ir cymrụ i gyfieithu ḷadin. Mo. gụir: ni a ſonniụn am hynny amſer araḷ. mae'r moḍ ụrth y ḷythrennau ſyḍ i roi rheoledigæthau? Gr. yn gyntaf dim, pa ryụ air bynnag a fyno cyrchfa; ò, ar i ol, meụn vn ḷythyren, y gair hụnnụ a fynn yrvn gyrchfa, bid y ụreiḍiol a fynnochụi. Ymbeḷ arḍodiad a ḍyfyn y ụreiḍiol i bob gair, ar i ol, mal: meụn ty, meụn caer. gar ḷaụ gar bron. y rhann fụyaf a fynnãt gyrchfa; o, mal: trụy loegr, tãn laụ, ụrth bren, ar gefn, i dy ḍuụ arc. Y dyrbiniaụl, a eilu'r ḷadinụyr Accuſatiuum patientis, os roir ef yn neſſaf ar ol i ferf, a dry i ụreidiol i gyrchfa; o, mal: guelais ferch; curais ụr, canoḍ bẽnil, etto os byḍ y ferf o'r moḍ ãherfynnedig ni ſylf y ụreiḍiol mal: gụeled me

rch

rch; curo gur Canu pennil. Ond pā ro-
ther ardodiad, ne rhaguas, ne raghe-
nu rhung y ferf ai dyrbyniaul, y gyrch
fa a fyd ynol y gair hunnu nid ynol na
turiath y ferf mal: torri pen, torri i pē
nau nhuy, i phenn hi, i benn ef, fymhe
ni, canu pēnil canu, dau bennil, canu
tri phennil, canu ar delyn, canu a the-
lyn, canu fynhelyn. ai guir darfod ido
daro gur? ai guir daro honofe ur Mo.
pa eiriau a fynnant gyrchfa, ò Gr. pob
ardodiad ganmuyaf, y rhaghenu, dy,
mal: dy lau, a lauer o eiriau erail fyd
reir i cyfrif ar hyn o amser pob peth a
prifir a gaiph ureidiol i bris ar i ol mal
pot ceiniog, march trigain, menig duy
geiniog. fely y peth a perchnogir am i
berchennog. lyfr Gruphyd merch daf-
yd, ond pā roder gair aral rhyngthynt
hunnu a fynn i gyrchfa mal lyfr i ru-
phyd,

phyd, merch i dafyd, ty i duu. Mo. digon yu hynn yrourō am gystrauiath ni a luniun urth yrhain reoledigathau erail pan gapher muy o ennyd a lonyd. Gr. os byd anaud guybod meun rhyu eiriau pa lythyren syd ureidiol, rhoer; a, ne; o, o i flaē, ag urth y gyrchfa e fyd eglur y ureidiol. mal: dā, gan, gida, beth, mal: arno a thano gennyfi, a chan fymrraud. A pheth syd yna? Pabryd bynnag y bo crech anianaul yn gyrchfa; a, ef a fyd tromlefn yn ureidiol: pā fo yscafnlefn yn gyrchfa; o, y ureidiol syd dromlefn hefyd. Mo. mi a uelafurth y dosparth a unaethoch o'r blaen ynghylch y lythrennau cyrch, pa fod y mae chuilio am uraid, a chyrchfa pob gair belach rhaid teui gā yn dyfod i'r dref, pan, delom i'r ty ni a sonniun air ne dau am tonydiaeth tra fon yn rho i'r lien ar y burd.

MVSEVM BRITAN NICVM

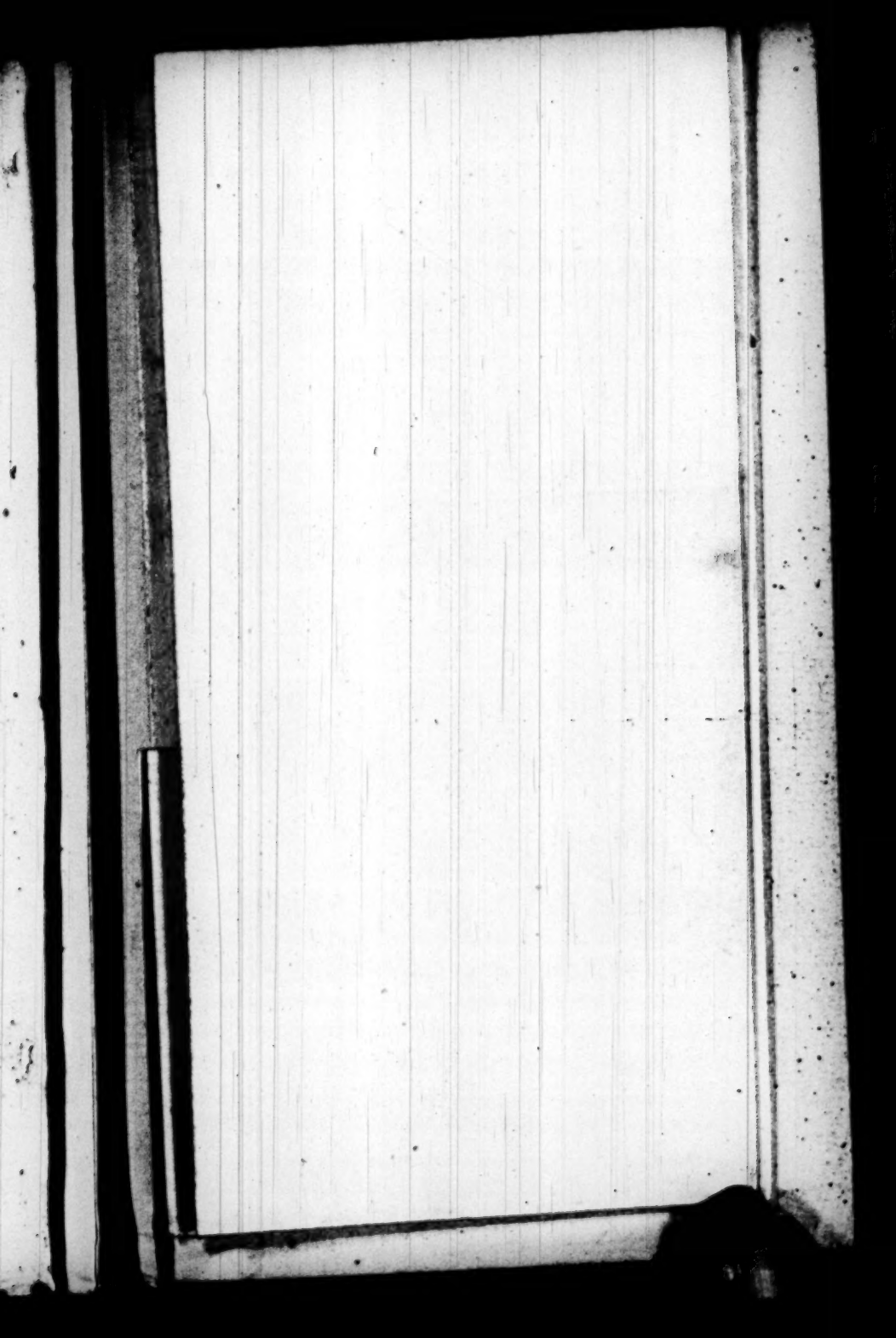

arth y cyſ-		Cyrcfa	p,	b	pen,	o ben.
yrchiaụl,ai		o, at i	t, at	d	tir,	o dir.
		iſcafnlefn	c,	g	caer,	o gaer.
	At dair cyrchfa,	Cyrchfa,a	p,	ph	pen,	a phen.
	megis pob trom-	at i chrech-	t,at	th	tir,	a thir.
	lefn a eiḷ gael.	anianaụl	c,	ch	caer,	a chaer.
		Cyrchfa	p,	mh	pen,	fymhen.
		fy. at i	t, at	nh	tir,	fynhir.
		gụeſtai	c,	ngh	caer,	fynghaer.
			b,	f	bụyd,	o fụyd.
		Gyrchfa o	d, at	ḍ	dụr,	o ḍụr.
Anụadal	At ḍụy gyrcbfa	at i'ſcafn-	g, a	daụḍ	eiſie	yſcafngre-
ne gyrchi-	megis pob yſcafn-	grech.			ch oi theulu	ihun.
aụl naiḷ ai,	lefn ſyḍ genthi.					
l. ſ.			b,	m	bụyd,	fymụyd
fod		Gyrchfa fy.	d, at	n	dụr,	fynụr
taf		at i gueſtai	g,	ng	gulad,	fyngulad

fod
taf
gair
n i
rhai
ſyḍ

Gyrchfa fy. d, at n dụr, fynụr
at i gụeſtai g, ng gụlad, fyngụlaḍ

ḷ, l ḷaụ, o laụ
At vn yn vnig, Gyrchfa.o. m, at f mis, o fis
megis y tair, ma, rh, r rhụyd, o rụyd
a fyn

ph phyḍ, o phyḍ
Dianụadal, ne anghyrchiaụl, am na chyrchant ch chụyn, o chụyn
pan fon gụreiḍiol at lythrennau yn y byd. mal n nad, o nad.
ſ ſir, o ſir

ḍ
ngụreiḍiol, am na fyḍāt fyth gyntaf meụn f
r cymraeg, cyn noi roi meụn cymlheth th p
adroḍ. mal l tair trom- c
r lefn t

yrhain a fydant ụreiḍiol, ond ni
byḍan fyth gyrchfau i vreiḍiol

ḷ
duy rh

Tafulan o hol dosparth y cyſ-
ſcimaid, gureidiol, cyrchiaul, ai
chyrchfau.

Cyrcfa p, b
o, at i t, at c
iſcafnlefn c, g

At dair cyrchfa,
megis pob trom-
lefn a eil gael.

Cyrchfa, a p, f
at i chrech- t, at t
anianaul c, c

Cyrchfa p, r
fy. at i t, at r
gueſtai c, r

b, f
Gyrchfa o d, at g
at iſcafn- g, a d
grech.

Anuadal
ne gyrchi-
aul nail ai,

At duy gyrchfa
megis pob yſcafn-
lefn ſyd genthi.

Vreidiol. ſ.
alant fod
yn gyntaf

b, r
Gyrchfa fy. d, at r
at i gueſtai g

a ḷant fod yn gyntaf meụn gair ar i ben i hun, a rhai o'rhain ſyḍ

Gyrchfa fy. at i gụeſtai

d, at g,

ḷ,

At vn yn vnig, megis y tair, ma, a fyn

Gyrchfa.o.

m, at rh,

Or cyſſeini aid, rhai y ſyḍ.

Dianụadal, ne anghyrchiaụl, am na chyrchant pan fon gụreiḍiol at lythrennau yn y byd. mal

Angụreiḍiol, am na fyḍāt fyth gyntaf meụn gair cymraeg, cyn noi roi meụn cymlheth ymadroḍ.

mal

ḍ
f
th
l
r

yrhain a fydant ụreiḍiol, ond ni byḍan fyth gyrchfau i vreiḍiol

BRITAN
NICUM

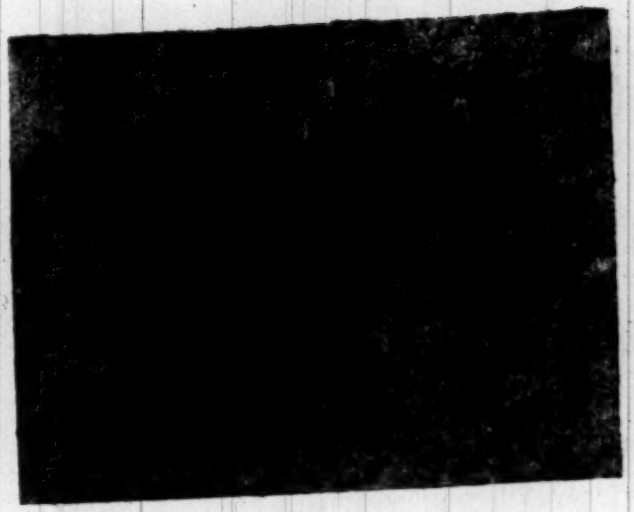

Gramatica [illegible]

Hic liber est meus
Testis est Deus
Si quis me quærit
Hic nomen erit

William Hugh[illegible]

Anrheg Howel Lewis,
Meddyg yn Llynges y Brenhin,
i Iris Morys ór Nafi Offis
yn Llundain. Hydrefl 1757

DOSPARTH AR YR AIL rann i ramadeg a eluir cyfiachydiaeth.

M. Ef a unaeth y son'a fu rhyngom y dydiau diuaethaf, ynghylch y phord oed i sgrifennu cymraeg yn gouraint lauer o les i'm callon. Canys mi am cloun fyhun yn cynhessu odimeun, a'm callon yn cyrchneitio yn fynghorph o uir lauenyd, urth urando ar draethu bruttaniaeth, yn r'eidal, megis pe buassun ynghanol guyned. Ag yn anuedig, e fu digrif iaun, a hyfryd gennyf, pan uelau urth a doedassoch, y gellid cael trefn unuedaul, a luybr hyphord, i sgrifennu ynhiaith, ag oi chyfaethogi yn gystal ar iaith orau, ond lafurio o'r cymru mal y mae rhai erail (bauh yn a iaith hun) yn guneuthur. Mi a fum er hynny hyd yrouron yn myfyrio'r pethau a doedassoch, ag megis yn enoi fynghil ar ol y uled honnaf yn hir iaun gennyf (mal y guyr duu) am gael y fath odfa drachefn, i fyned truy cyfiachydiaeth

A diaeth

diæthsfal y gellid chuilio yn fanylach maturieth yr iaith, a gueled yn eglurach y mod fyd i sgrifennu pob rhann o'madrod, megis y gunaethom amod pryd hynny. Felly gan dyfod onom i'r cyfle, a chael adeg i gouiro a doedafsom, na colliun mo'r amser a danfonod duu ynny rhag ofn na chaphom yrhaug mor cyphelib, am fod y gaeaf yn neshau a'r ydymyr oer yn puyfo arnom, mal na alom gael le mor di drust, a diruysir a'r uinlan yma, i fyfyrio yn do, ag i siarad am bethau perthynassol at yn gulad, a'nhiaith. Heblau hynn ni chaun na feibiant, nag ennyd i, morol am hynn gan studio a thrin pethau erail, syd a muy o buys yn dynt, ag yn anhepcor i ni, urth fal y mae'r byd yn i ofyn, a'r fann, yr amser, a'n cyflur yn i erchi. Gr. guir a doeduch, ag efu anaud imi hediu gael dyfod allan o'r ty, a phan godo 'r argluyd oi glafuely, hi a fyd caethach arnaf, a lai o amser a fedul am y gymraeg. ond gan i'r hir glefyd yma i uanhau efyn gimaint

rhaid

rhaid ido urth hir amser i godi i gesn i synu. Am hynny hi a syd sis etto, cyn gallu onose stu dio, i'm rhuystro si rhag gallu myfyrio, ag ystyriau peth ar iaith Gambr. Er hynn igyd tra so es yn glas, ni chast ond ar hyntie uneuthur a synnuyf. Ag felly gorau puy gyntaf y dechreuom ar gysiach. Y rouron rhag na chaphom aros chuaith hir, nag ymgysarsod yrhaug muy.

Agorau i ni ganlyn y luybr a dechreuassom .S. i chui ofyn 'ynghylch y rhann yma a ryngo bod iuch, minuau a doedaffamcan yn fyrraf y gallwyf. Canys hunnu yur luybr gorau syd oi gael i dosparth peth yn fyrr, yn gyf laun, agyn eglur. Gueled fod hynn yn uir a unaeth i Blato a lauer o'r hen philosophydion gynt i arfer'yn gimaint: mal y mae oi ueled yn lyfrau Plato syd uedi sgrifennu o'm didan deudyn, ne fuy rhai yn holi, erail yn atteb. M. nid oes uel gennyssinnau no'r phord honno Canys felly y cast gloued ych medul,

am bob peth a fytho muyaf fymlys amdano Gen darfod iuch ynnechrau,r ymdidan diuae thaf dangos beth yu cyfiach. doeduch yrouron beth syd raid i'ſtriau gyntaf urth chuilio am gyfiach.gair. Gr. edrych yn gyntaf dim parann o'madrod a fytho. Mo. Peſſaul rhann o'madrod syd yn y gymraeg? Gr. uyth.S.henu, rhaghenu, berf, cyfraniad, rhagferf, cyſſyltiad, rhagdodiad, taflodiad.

Beth yu henu, peſſaul amriu henu y syd, a pheſſaul peth a damuain i henu?

Cabidul Cyntaf.

Mo. Beth yu henu? Gr. henu yu rhann o'madrod yn aruydhau peth a ellir i ucled, i gloued, i deimlo ne i dcalt, heb amarafel amſerau gentho, mal: ty, lau, dyd, lyfr, guynn, guydyn. mo. peſſaul amryu henu y ſyd? Gr. dauun a eilu rhai henu cadarn, ag a ellir i alu

yn

yn ḍa henụ sylụeḍaul. Canys ef aſai meụn ymadroḍ ụrtho ihun heb gynhorthụy un araḷ, ag afyḍ ụrth adeilad ymadroḍ megis ſylfaen i gynnal yr henu gụan. Vn araḷ syḍ henụ gụan, am na eiḷ ſefyḷ ụrtho i hun meụn pleth ymadroḍ heb y sylụedaụl i'mgynnal ụrtho: ag ef eḷḷir yn ḍa i alụ henụ arḍaſodaụl ne henụ damueiniol megis; gụych, teg, hagr, a'r cyphelib. Mo. Peßaụl rhyụogaeth henụ sylueḍaụl y syḍ? Gr. dau, un syḍ cyphredin, yn am gyphred amryụ Bethau, a henụaụ tano, mal: gụr, afon, tref, gụlad; y laḷ 'priodaụl yụ i un peth o'r neulṭu, megis: y mae henu bedyḍ pob dyn, fal: dafyḍ, Gruphyḍ louri, a phob henu neultuol i beth unig araḷ, fal dyfyrduy Arfon Puḷḷeli, Clynog, Rhufain, Mo. Peſsaụl peth a ḍamụain i henu? Gr. Saith, Rhif, achos, cenedl, treigliad, phurf, anſaụd, a chymheiriad.

ynghylch

YNGHYLCHRHIF ACHOS, cenedl, a threigliadau.

Yr ail Gabidul.

Mo. Peßaul rhifsyd? Gr. dau: vnig, pan ſonnir am un; mal: gur, carreg: lioſſog, pan ſonnir am fuy nog un, mal: guyr, cerrig. Mo. Peſſaul achos syd? Gr. chuech, henuedi gaul, genedigaul, dodaul, cyhudiaul, galuedigaul, ag afliaul ſyrthiad, ne achos: nid yu rhain mor anghenraid i'r iaith gymraeg a hynny: etto ni byde chuaith amherthnaſſol i cy frif gen fod pob dunedur cymraeg yn ſon amdanynt. Mo. Peßaul cenedl ſyd i henu yn y gymracg? Gr. duy: un uruf, mal: gur Angel, ag, un aral fanyu, mal: merch, huch, angyles. Mo. Oes fod i uybod pa genedl ſo pob henu yn yr iaith gymraeg? Gr. urth un o dau fod y gelir adnobod cenedl henu cadarn, os byd gureidiaul anuadal ido: rhoder rhaguas oi

flaen

ſlaen ef yn y rhif unig, yna os gurụ fyḍ, i ụreiḍiaul a drig, ymhob cyrchfa, mal: tad y tad, o'r tad, i'r, tad, a'r tad. Eithr os banyụ fyḍ y gair cyrchfa, o, a ſai'mhob man ar ol y rhaguas mal: ton, y don, o'r don i'r don a'r don. Etto pan fo, l, ne, rh, yn ụreiḍiol ni ſylfant, pa geneld bynnag a fythont, pan roḍer rhaguas oi blaen, mal: leues y leucs y'r rhann, o'r rhann, a'r rhann. Erthr pan fo'r ụreiḍiol yn ḍianụadal, rhaid yụ i gyplyſsu, a henụ damụeiniol anụadal i ụreidiaul, a rhodi damueimaul y n ḍiụaethaf, ag yna os gurụ a fyd y ſylueḍaul, a henụ, cyphredin rhaid i'r damueiniaul gadụ i ụreidiaul, mal: gur guych, march maur. Ond pan fo'r henụ ſafedigaul yn fanyụ, ag o rifunig, i ḍamueiniaul a ḍodir ar i ol, a fyn gyrfa, o, yn le, r ụreidiaul, mal; diod ḍa, phorḍ ḍeg, phyḍ gatholig. fel y heſyd pob henụ priod gur, ag erail, mal: Gruphyḍ goch, Sion lan; Eithr os rhoir yr henụ damụeiniaul, o flaen i ganlaụ nid yſgid y ụreidiaul,

mal:

mal: ai da diod o uin? ai teg y phorḍ? gogone ḍus yụ merch ḍiụair. Heblaụ hynn pan fo'r henu ſyluedaụl o rif ḷioßaụg nid yụ ụir mo'r rheoledigaeth ynghyḷch yr henụ banyụ, mal: y merched, nid y ferched. y foruyn, y morynion, merch deg; merched teg,

Mo. Oes yn y gymraeg amrafel dreigliadau fal y gaḷḷer i hadnabod ụrth ſyrthiad a therfyn y gair megis y mae yn y groeg, a'r ḷadin? Gr. Nag oes ḍim, oblygid mae gan y geiriau groeg a ḷadin amraſel derfyn i bob ſyrthiad ganmụyaf, ag ụrth derfyniad y ſyrthiad gene digaụl nhụy a ụyḍant pa dreigliad ſyḍ i bob gair. ond yn y gymraeg nid oes eithr un terfyn ir gair truy gụbl o'r rhif unig, ag ụn araḷ yn y ḷioßaụg.

Am hynny in ụaſnaetha'r un phorḍ. Etto ef a eḷḷir doſparth treigliadau cymraeg meụn moḍ araḷ. Mo. Mae'r moḍ hụnnụ? Gr. At y treigliad cyntaf y perthyn pob henụ a fo ynḍo gynnifer ſiḷḷfau yn y rhif unig, a'r ḷụoßaụg,

maḷ:

mal: carreg, cerrig; At yr ail y burir pob henu afytho chuaneg i sillafau yn y rhif luossaug, nog yn yr unig; mal: tad tadau, taid teidiau, leidr, ladron. Etto mae lauer o eiriau yn ganlyn pob un o'r dau dreigliad, mal:
Aberth, ebyrth aberthoed. Aber, ebyr aberoed Abostol, Ebystl, Abostolion. Y trydyd trei gliad syd o'r henuau a fytho amlach, i sillafau yn y rhif unig no'r luossauc, mal: cossyn, caus, gureinyn guraint; Seren, ser: plentyn, plant. Y pedueryd treigliad a derbyn yr henuau a font uedi ystyn i gobennydiad, ai terfyn, yn y rhif luossaug eithr ynghanol y gair e dynnir ymaith lythyren ne sillaf rhag bod y gair yn rheir, mal: Gorchymyn, gorchmynnau, lythyrenn, lythrennau, perthynas, perthnassaul. Cnaud i'r cymru yn fynych, pan dyfo gair, aml i sillafau, dorri allan oi ganol ef, urth drychiad lythyren; ne duy rhag bod y gair yn rhuystrus, ag yn anhaud i laferu.

YNGHYLCH PHVRF Y trydyḍ Cabiḍul.

Mo. Beth a ḍengys Phurf? *Gr.* Phurf a ſpyſſa pa un fytho gair ai ụedi tyfu o un araḷ aḷḷan, yntau heb dyfu. A phob gair ſyḍ un o dụy phurf: naiḷ ai cyſſefinaụl, yntau goferedigaụl. Pob gair a fo megis gụreiḍin ne phynnon, heb na thyfu, na thaṛḍu aḷḷan o un araḷ ſyḍ o'r phurf gyſſefinaụl, mal: tad, mam, gur. Eithr pan ḍel gair aḷḷan o'rhain megis brigin o'r gụreiḍin, ne megis gofer o'r phynnon, e fernir hụnnụ o'r phurf oferedigaụl am i fod megis gofer yn taṛḍu oi gyſſefinaụl mal: o'r tad tadog. tadoliaeth: o'r gair mam, mamaeth. o'r gụr, gụrol, gụroldeb.

Mo. mi a ụelaf foḍ i adnabod gair cyſſefinaụl i phurf rhag un goferedigaụl, bellach dangoſſụch peßaụl rhyụogaeth ſyḍ o'r henụau goferedigaụl a pha foḍ y mae'n yn tyfu aḷḷan o'r laiḷ. *Gr.* Peth anaụḍyụ hynny ag amhoſ-

ſibl

ſibl i ni yrouron rhag mor aml ydynt, ag anhy draeth, oblygid nad amcanoḍ neb i traethu, etto, yn ynhiaith ni. nid gụiụ i minnau fyḍylio'ar hynn o gais, am ụneuthur doſparth cyfandraeth arnynt. Erhynn igyd, mi a fynagaf rai o honynt. gan iụch ofyn amdanynt. i ḍenu, ag i lithio eraiḷ ai medrant yn ụeḷ, i chuilio am y rhai eraiḷ, ai cyfleu yn i dyledus le.

Y MOD I PHVRFHAV henụau Suyḍụyr Suyḍau ai breiniau y Cabidul. 4.

Mo. yn gyntaf doeduch y phord y mae hennuaụ perthnaſſaụl at ſuyḍau, breiniau a chelfyḍau gụyr yn goferù aḷḷan oi cyſsyfinaụl. Gr. e gaiph y cyfryụ ụr i henụ ụeithiau, gan y peth y bytho i ụeithred bennaf, nei ſuyḍ yn igylch mal: o'r cụn cynyḍ, o'r paladr, paledryḍ. Felly gụladụr, marchụr, cerḍor, am fod i gụaith ai ſuyḍ ynghylch y ụlad, y meirch, ne

gerd. ueithiau aral nhuy a henuir o'r ermig lennaf a fo genthynt yn gunenthur i gorchuyl mal: o'r delyn tylynior, o'r cruth crythor, o'r bib pibyd: a rhai a gant i henu o'r ferf a fytho yn aruydhau i suyd ne guaih huynt, mal: o uau, gucuyd, o sgrifennu sgrifennyd, o lamu lamhidyd. yna ond rhodi, iaeth, at henu'r gur, e gair henu'r Suyd, braint, ne'r gylfydyd a fytho gentho, mal: cynydiaeth suyd cynyd, marchuriaeth suyd marchur, miluriaeth suyd milur, guladuriaeth suyd guladur, ne fraint y ulad. Ond pan fytho, i oslaen, ur, yn henu'r suydur hi a daud pen roder iaeth yn obenydiad ido, mal: heliur. heluriaeth, tailiur, tailuriaeth.

HENVAV BERFAVL.

Mo. Pessaul rhyuogaeth henu berfaul y syd igyd? Gr. Tair yn bennaf: un a berthyn at y guyr, sy'n guneuthur gueithred y ferf, a rhai

rhai o'rhain a dyrfynant yn, yḍ, ḷamhidyḍ, rhai yn, ụr, mal: gụeḍiụr; rhai yn, ad, mal: gụibiad, rhai yn, aụdr, mal: creaụdr o'r ferf creu. Lyụiaụdr o'r ferf ḷyụiaụ. Yr ail ryụiogaeth Yụ'r henụau berfaụl ſyḍ yn aruyḍhau'r ụeithred, ag a obennyḍant, ụeithie yn, ad, mal: carthiad, golchiad; ụeithiau'n, od, mal: eiſteḍfod ueithiau, yn, ant, mal: prynniant, ḷuyḍiant, phynniant: ag ụeithiau ei ḷunïjr efo'r cyfraniaḍ yn; edig, truy ḍodi iaeth at i ḍiụeḍ, mal gụeledigaeth, prynnedigaeth; ụeithiau araḷ yn aint mal: ụylofaint. Ef a gair ymbeḷ ụaith o ryụ ferf tri o'rhain, mal: o brynnu prynniad, prynniant, prynnedigaeth. O ryụ ferf dau, mal: o alụ galụad, galụedigaeth. O ryụ un araḷ un yn unig, mal: o ụryru gụryriad cephụl, o daro traụiad. Y trydyḍ henụ berfaụl a ḍengys y fann y byther yn gụneuthur ynḍi, mal: trofa, cyrchfa ne huylfa ḷe byḍer yn troi, cyrchu, ne'n hulyiaụ ynḍo: a gobennyḍiad yrhain a fyḍ yn, fa; Etto

rhai

rhai o'r terfynniad yma, a'ruydhan y ueithred nid yle, mal. udfa, cuynfa, curfa; a'rhai bob un'or dau, mal: golchfa, caſclfa, cynnileidfa, megis yn y ladin concio ſy'n ar'uydhau'r ueithred, yle, a'r bobl a fo yn yr unle. Mae hefyd heb lau rhain henuau berfaul yn, ur, a'ruydhant, ueithie'r guyr hyfedr ar y ueithred honno, mal: cofadur, cyſcadur, ag ueithiau'r ermig y guneler y guaith a hi, mal: guiſcadur, guniadur. Mo. mae'r mod y tarda henuau damueiniaul allan o'r ſyluedaul? Gr. pan doder aug, og, lon, lon, us, ig, lyd yniued henu cadarn yr henu damueiniaul hunnu a'ruydha lounder ne amlder, ne helaethruyd oi ſyluedaul, mal: bouiaug laun byu, bleuog. laun bleu, eithinog laun eithin ueithiau'rhain a fydaut perchnogaul: coronog, gureigiog, ueithiau megis cyfraniad ladin yn tus, mal: arfog armatus; creulon laun crau, ſanguinolentus, diglon laun dig: rhinuedus laun rhinued, heinus laun haint, Guenuynig

laun

laun guenuyn, guenuynlyd, dyfrlyd laun gue
nuyn ne durfr: gar, yn obennyd. ad i henu gu
a chuanega i senuyr mal: trymgar trum iaun;
felly aruthrgar gallugar. a gallusgar. Ond
pan obennyda henu cadarr: ef a dengys baro-
druyd ne serch ir peth hunnu, mal: euyllys-
gar. parod i cuyllys, cymunasgar parod i gy-
munas. guledgar, diodgar un a serch gentho
i uled, ne diod. aid, hefyd a chuanega synnuyr
henu damueinaul, mal: lathraid lathr iaun,
peraid per iaun. Eithr pan obennydo henu syl
uedaul, e dengys gyphlibbieth ir peth hunnu
mal: ciaid, Sudassaid, cassegaid, tebig i'rhei-
ni. Yrhun peth a una, aid, pan obennydo henu
mettel mal: euraid, cannaid, tebig idynt.
Damueiniaul, a derfyno yn, aul, ueithiau a
syd henu mannaul am i fod yn dangos y fann
le mae'r peth yndo, ne ie doeth o hono, ne le
mae yn myned ido, mal laueny d nefol. s. sy d
yn y nef, cennad nefaul, a doeth o'r nef, dyn
uphernaul, ar fyned i uphern. Eral yn, aul

eluir

a eluir achoſſaul am i bod yn achaus, ne'n peri'r peth y mae'r cyſſefinaul yn aruydhau, mal: pechod maruaul peccatum mortiferum, plyd fyuiaul, ne fouiaul, fides uiuificans, cyngor iachuaul, conſilium ſalutiferum cluyf gua hanaul, yn achaus i guahann odiurth y bobl iach. gair cythrudiaul yn peri cythrudio. ueithiau'rhain a eluir defnydiaul am ibod yn dangos y defnyd, y guneler y peth o hono, mal: corph daearaul, Ag mae rhai onynt yn berchnogaul, mal phyd griſtnogaul s. syd eido griſtion: gur rhinuedaul a breiniaul, perchen y rhain. Mo. Beth am yr henuau a furfheir o'r cyfraniad yn, dig, tan rodi aul urth i fraid benn, mal: gueledigaul, a dyuedigaul? Gr. Yrheini sy'n aruydhau gallu i derbyn gueithred y ferf, mal: gueledigaul a ellir i ueled, dyuedigaul a ellir i dyuedyd, maruedigaul a eil faru, megis y geiriau ladin yn, bilis, ueithie rhain a dangoſſant oguyd a gallu i uneuthur yueithred mal: y geiriau ladin, yn iuus, ut:

lei

leiedigaul dimunitiuus, Mynagaul, indicatiuus; mod gorchmynnaul, dymunaul, cyssyltiaul. Modus imperatiuus, optatiuus &c. Mo. Beth am y rhai a dyrfynant yn, aduy,? Gr. Aruydhau a unànt megis y cyfranniad ladin in, dus, pan droer ef yn henu, mal: cymraduy, acceptandus. S. un a dylid i gymryd, taladuy, a dylid i dalu.

MODI PHVRFHAV henuau sylueduul allan o'r damueiniaul uchod.

Mo. Moessuch 'bellach ueled od oes un henu sylueduul yn dyfod o'rhain allan, nag o henuau damueiniaul erail. Gr. aug, ne og a gymrant ruyd attynt. ag ou bob amser yn aildiuaethaf, mal: byu, bouiog, bouiougruyd: rhyu, rhouiog, rhouiougruyd, lon, a gymer, ed, deb, ne, der, diglon, digloned, diglondeb, diglonder. Lon yn r'un phunyd, mal: bodlon,

bodloneḍ, bodlondeb, bodlonder, us, ụeithiau a gymer, dra, mal: trahaus, trahusdra, ụeithiau, rụyḍ, mal: anrhedeḍusrụyḍ, ụeithiau der, petrus petrusder, yn rhyụ eiriau pob un o'r tri, mal: gụeḍus guedusdra, gụedus-rụyḍ gụeḍusder, a hefyḍ gụeḍusdeb, rhai yn, us, ni faglurant ḍim. mal: galurụs. At aiḍ y bụrir, rụyḍ, mal: peraiḍ pereiḍrụyḍ. At gar, y brethir, ụch, mal: hygar, hygarụch, ol, a gymer eḍ, deb, ne der, ag, o, a fyḍ ail diụaethaf bob amſer, mal: duụiol, duụiol eḍ, duụiolḍeb, duụiol der, Ond pan roḍer, iaeth, yn obennyḍiad i, ol, yna'r arụyḍha, ſuḍ y peth, ſ. eſſentiã rei, mal; duụioliaeth, deitas, ḍynoliaeth Criſt. etſo e gymrir y nail dros y lal yn fynych, mal: gụroliaeth dros ụroldeb, Eithr gụrolaeth a ḍengys oedran, ne fraint gụr megis mabolaeth oedran neu fraint mab.

Der.

Der. dra, ụch, ineb, dod.

Henụau damụeiniaụl eraiḷ a gymrant ụeithiau, der, mal: Amlder, caḷder, pruḍder: ụeithiau, dra, mal: dirdra; ụeithiau pob un o'r ḍau, mal: mụyndra, mụynder,: at rhai e roḍir, ụch, mal ḍiḍanụch, at rai eraiḷy tri, mal: manụl manylder, manylụch, manyldra, : at eraiḷ e deflir ineb, mal: gluth, gluthineb, doeth doethineb, at eraiḷ, e frethir, dod, mal: cyfing, cycyfyngdod, gụeḍụ gụeḍudod,

Henụau goferedig o'r arf,

Mae henụau sylụeḍaụl yn, od, sy'n goferu allan o'r arf y trauer a hi, mal: o ḍurn, dyrnod, o phonn, phonnod, ụeithiau ef a faglura'r cyfryụ henụau, o'r fawm a drauer mal: cernod.

HENVAV ERAIL YN, ED, o'r peth y bytho peth ynḍo.

Heblaụ hyn̄ e phurfheir henụau ai terfyn yn, ed, o'r peth a fo'n cynụys rhyụ beth ynḍo, mal: dyrned ſafned, ſached, cyḍeḍ, ḷoned yrhain.

Henụau ḷeiedigaụl.

Maerhai eraiḷ a eluir henụau ḷeiedigaụl, a eilụ'r ḷadinụyr dimunitiua a'rhain a derfynant ụeithiau yu, yn, mal: o herlod, herlottyn, graụn gronyn; amſer araḷ yn, en, ſibol, ſibolen, gerḷig, garḷgen a phann fo'r henụ cyſſefinaụl heb rif unig iḍo e gymrir y ḷeiedigaụl yn ḷe'r unig, megis yn y trydyḍ treigliad uchod, coſſyn, caụs. Mae rhai o'rhain a dyrfynant yn, os, ne, ach, ag ai geluir ḷeicdigaụl diſtyriaụl, am fod yn i rhoi o diſtyrụch ar y peth hụnnụ, mal: gụragedos,

gedos, gurageḍach, bachgennos: rhai yn, ig, mal genethig, phonnig, gụialennig. Mo. mi a ụelaf ụrth aḍocdaſſoch pa foḍ yphụrfheir henụau ſuyḍuyr, ụeithiau o'r ferf, ụeithiau o'r ermig, ụeithiau o'r peth y bytho i gorchụyl bennaf yn i gylch, ag a ḍeuheḷḷais y tri henu berfaụl, a'r moḍy tarḍa henu dam ueiniaụl aḷḷan o'r ſylụeḍaụl, a'r ſylụeḍaụl eiluaith aḷḷan o'r damụeimaụl, a hefyd aḷḷan o ſylụeḍaụl. Doeḍụch beḷḷach, a eḷḷir yn ḍirus ag yn ḍifarn, lunio ụrth y rheini eiriau erail pan fynnir? ag megis y doedaſſochụi, o roụiog, rhouiougruyḍ, a'llafinnau ḍoedyd eithinougruyḍ, o eithinog? ag feḷly o bob un yn y ſiamlau a roeſſoch uchod. Gr. Rhaid yụ bod yn ḍieſceulus, ag edrych yn fanụl a chra phu'n yn ḍyfal ar briodoldeb yr iaith, a gụilio yn ḍiphael rhag lunio un gair yngụrthụyneb i'r arfer ſathredig a chymradrụy ymyſc y bobl, a gochel gụneuthur geiriau gụrthnyſſig gụydyn, ag anghymuys i'r cyfle i goſſoder

nhụy

nhuy yndo: Canys nid oes dim urthunach, na dislassach oi urando, nog ymadrod oni byd geiriau cymraduy, lafarusaid, teg, digymel yndi Am'hynn anghenrhaid oed edrych ymysc y phyrd a doedassom, a dethol y geiriau a fython uedeidiaf i'r peth y bythom ar fedr i draethu, a chymhuyssaf oi cymlethu a geiriau a'ssoder yn'r un ymradroed a huynt. A chuilio am luybrau erail heblau'rhain i gyfoethogi ag i deghau'n hiaith. Canys ni unaethomi ond megis rhoi gouni ar y guaith, tan obeithio, y byd hynn i rhai erail (syd a muy o scibiant idynt, ag ai medrant yn uel) echlyssur, ag achaus i berpheithio'r gorchuyl.

Y trydyd cabidul ynghylch Ansaud:

Mo. Pessaul ansaud syd i henu? Gr. tair.s. ansaud sengl, ansaud gyfansodedig, ag ail gyfansodedig. O'r sengl ansaud y byd gair

pryd

pryd na ụneler ef o gyſſụlt amryụ eiriau, mal: duụ, iaith, glan. o'r ail anſauḍ y byḍ, pan ụneler gair o gyſſụlt dau amrafaeḷ eiriau, mal: geuḍuụ, cyfiaith, glandyn, O'r drydeḍ anſauḍ y byḍ gair, pan ụneler ef o gyſſụlt tri gair ynghyd, mal: anghyfiaith, anlandyn, anifyr, ag ụeithiau yn y gymraeg e gair y beḍuareḍ anſauḍ, o gyſſụlf peḍuar gair ynghyd, mal: dianghyfiaeth, dianhydyn, diannifer. Mo. Beth bennaf ſyd raid dall coſ, arno, ai nodi, ynghylch anſauḍ henụ? Gr. Rheittiaf peth yụ gụybod o ba rannau o' madroḍ y cyfanſoḍir geiriau. Canys rhyụ amſer yrydys yn gụneuthur henụ ſylụedaụl, o gyſſụlt dau ſylụedaụl, mal: labyſtḍyn, tafarnụr, amſer araḷ ef a eſsỳr dau henu damụeiniaụl ynghyd, i ụneuthur un damụeiniaụl; mal. gụiụlan, mourḍoeth; ueithiau o gyfanſoḍiad damụeiniaụl, a ſylụedaụl e ụnair un ſylụedaụl, mal: glasfryn, mangoed, glaſụelt, ne a'r ſyluedaụl yn flaenor, mal gụeltglas bronụen. ſ.

nụen. ſ. y pryf o'r henu hụnnụ. Meụn rhyụ eiriau o gyſſụlt damụeiniaụl a ſylụedaụl e lunijr henụ damụeiniaụl, mal: lygeitdu, barfuyn meingoes ne goesfain, rhinuedfaur goben druch, ueidi torri i fraid benn, gureiddruch uedi trychu i uraid. Ynghylch yrhain da ydoed dall i,n cof, fod yr hol beth yn cael yr henụ a hynny ſyd yn rhoi'r henụ yn unig meụn un o aelodau ne genedfau'r beth hụnnụ: mal: y gụr a elụir penụyn a'r gunder yn unig ſy'n y penn; : y gair igyd a elụir gobendrụch, er nad yụ'r trychni ond yn i fraid benn: y gụr a elụir yn rhinụedfaụr, er bod y maint yn y rheinụed nid yn y gụr. Ymbel uaith o dau he nụ ſylụedaụl, e unair un damụeiniaụl, mal: Eurglod, arriandlụys yn fynych o gyßụlt ardodiad gụahanrhedaụl a ſylụedaụl, mal: rhaglaụ, rhagdor, rhagụas, argau arlụybr, ueithiau aral o gyßụlt ardodiad cynglyn a damụeiniaụl, e unair damueiniaụl, mal: digaßed, gobrin, goruag, difyrr, afles anlan. &c.

Ond

Ond cymhụyſſach yụ ſon am yrhain ụrth ḍoſparth yr arḍodiad.

CYMHEIRIAD.

Mo. Peßaụl graḍ cymheiriad y ſyḍ? Gr. tair, y gyßeſinraḍ, y ganolraḍ, a'r uchelraḍ, y gyßeſinraḍ a ḍengys y peth heb ragoriaeth yn y byḍ, a heb i gymharu nai gyphlybu ag araḷ, ond yn rhyḍ, mal: gụynn, caled, teg, cyphelyb, y ganolraḍ ſyḍ yn rhagori peth ar y gyßeſinraḍ, mal: gụnnach, calettach, teccach, cyphelyppach. Yr uchelraḍ a ragora ar y gyßeſinraḍ yn fụyaf ag yn uchaf oḷ, mal: gụnnaf, calettaf, teccaf, cyphelyppaf oḷ. Mo. ymha ryụ hennụau y cair y tair graḍ cymheiriad? Gr. Ymhob henụ damụeiniaụl, a aḷḷer ḷeihau ne chụanegu i synnụyr ai aruyḍhad, megis y mae'r rhai uchod igyd. Eithr y geiriau hynn, hoḷ, paụb, unig, arc. er i boḍyn ḍamụeiniaụl, et to nid eos iḍynt raḍau cymheiri-

ad, am na ellir na chuanegu, na leihau moi aruydhad. *Mo.* Pafod y phurfheir y gradau uchod? *Gr.* y ganolrad a lunijr truy dodi, ach, at diued y gyßefinrad, mal medu, meduach, golau goleuach laun lounach, duuiaul, duuiolach; pam y mae au, yn troi yn, eu, urth yßyn y gair, ag aun, yn oun, aul, yn ol yn y geiriau yma, e doepduyd yn helaeth yn y cabidul. 6. o'rhann gyntaf i ramedag. Cnaud i'r geiriau ſ'yn terfynu yn, ai, a chyſſon ar i hol fynnu iach, yn y ganolrad, mal: guedaid, guedeidiach, rhaid rheittiach, lednais, ledneiſſiach, pan fytho yſcafnlefn yn gobennydu'r gyßefinrad hi a droi'r oi thromlefn tan dyblu honno mal rhouiog, rouioccach; caled, calettach, cyphelib, cyphelyppach. ſ. hefyd a dyblir, mal: Lednais, ledneiſſiach cas caßach. Bras, braſſach, diflas, diflaßach. *Mo.* A phurfheir y gradau hynn ymhob henu a fytho gradau gentho, yn y mod yma. *Gr.* Mae rhai a eluir cymheiriadau afreolus, am nad ydynt yn callyn y

phord

phord gyphredin, mal da, gụel, gorau. Drụg, gụaeth, gụaethaf. Maụr, mụy, mụyaf. haụd, haụs ne houſſach, houſſaf. hir, hụy, hụyaf. arc. o'r ganolraḍ hefyd, e phurfheir henụau terfynedig yn ed a fyḍant hụythauyn arụydhau megis rhyụ gymheiriad yn gyngraḍ a'r peth y cyphlyber iḍo ond rhoḍi, cynn, oi flaen, mal: cynn galetted a'r dur, cynn ḍoethed à Salom; cyn drymed a'r plụm ag felly ganmụyaf o bob canolraḍ a phurfheir ynol y briphorḍ gyphredin, canys y cymheiriaid afreolus fyḍ yn diethr o yn hynn, megis yn y graḍau erail, mal: maụr mụy, cimaint nid cynn fụyed ag felly meụn rhai erail.

RHAGHENV, YR AIL
O'R VYTH RANN O'MADROD.

Mo. Beth yu rhyaghenu? Gr. rhann o,madrod, a'rferir, yn le henu, urth fanegi rhyu beth, ne gopha peth a darpho i grybuyl o'r blaen: megis yn le henu 'r neb a fo'n doedyd, mi, myfi, ni, nyni: yn le henu'r neb a doetter urtho, ti, tydi, chui, cluychui: yn le henu'r neb y fonnier amdano, hunn, hunnu, hunnaccu. Mo. Mae'r mod y perthir rhaghenu yn gyntaf. Gr. Pob rhaghenu yn y gymraeg syd nail, ai cynglyn, yntau anghynglyn: cynglyn yu'rheini a fydan ynglyn urth i perthynas, i uneuthur un gair il dau, mal: urthyf urthych, mae'r rhaghenu, uedi'roi ynghyd ag urth, yr ardodiad: Anghynglyn y geluir y rheini a, doeder ag a ſcrifenner ar i pennau i hunan yn uahanrhedaul odiurthi perthynas; mal: mi, ti, efo, a phob un a gapher

beh

heb i gyſſyltu yn un a gair aral: Ond ni a ſonniun yn gyntaf am y rhai anghynglyn, ne, uahanrhedaul, Mo. Mae'r guahaniaeth felly syd rhung yrheini? Gr. Rhai onynt a eluir dangoſſaul, am i bod yn dangos peth ni chrybuyleſſid dim hono o'r blaen, mal: hunn yma, hunnyna, hunnaccu, mi, ti, ni a'rhai a uneler o honynt, megis, myfi, minnau, tydi tithau arc. Erail syd gophedigaul, am i bod yn cophau peth a ſonnieſſid amdano o'r blaen, mal: yrhunn, yrhain, hynny: mae rhai in dauuynebog, ueithiau yn cophau y peth, 'aethe o'r blaen, ueithiau yn dangos peth araln i chrybuylleſſid dim 'onof, mal: cfo, ef, hunn, hun nu, hynn, huynt, yrheini: a rhain igyd syd rhaghenuau perſonaul, o heruyd i bod yn le henu ſyluedaul, ag yn aruydhau rhyu berſon, mae erail yn berchnogaul: oblygid i bod yn aruydhau perchnogeth, ne fediant meun peth, Ag onyntuy: mae duy ryuogaeth un o'rheini a fydant dau onynt un oflaen y peth a perchneger,

ylall

y llall ar iol ef, mal: dy lau di, fy lau fi, yn duylau ni: ag am i bod nhuy yn cydueithio i berchnogi'r peth ef a ellir i galu perchnogaul cyueithas, ne rhaghenuau cymherchennig. O'rhain mae rhai a fydant o flaen y perchennedig, ag ai geluir perchnogaul blaenor. a hunnu a del ar ol i ganlau a eluir dylynaul mal: y gueleriſſod.

Perchnog. blaener	perchennedig.	Perchnog. dylynaul
fy	lau	fi, ne, i
dy	lyfr	di
i	ben	ef
i	phenn	hi
yn	ty	ni
ych	cappiau	chui
i, ne eu	tad	nhuy

Ef a ellir ueithiau hepcor y dylynaul, odieithr bod yn dangos anuedigoliaeth ne hynodrud, mal: fymarch i, yn anuedig ne yn anad un.

Mae bath aral ar raghenu perchnogaul, a fydbob amser ar i benn i hun heb gefeiliach rhaghenu aral i berchnogi'r un peth, mal einof eidof, yrhain a eluir anghyueithas ne anghymherchen am na chydberchnogant a rhaghenu aral, ag a fydant bob amser gammuyaf ar ol y perchennedig, mal: y lyfr eidoti, y march einomi, etto pann del, mae, o'r blaen, ne pann ofynner cueſtiun ef ellir rhoi'rhain hunnu a fynner ai o flaen y perchnedig yntau ar i ol: mal Mae'n eidoti'r march ne mae'r march yn eidoti, a eidoti'r march? ne a yu'r march yn eidoti? dd

Phurf rhaghenu

Mo. Peßaul phurf syd i raghenu? Gr. duy megis a henu y gyſſefinaul, megis mi, ti, ef, ni chui huynt, honn, hunn, a phob rhag henu aral didat; yr oferedigaul, mal: minnau, tithau, yntau, efyntau, minnau, chuithau ynhuithau,

ynhụythau, yntụythau, hụyntau am i bodyn goferu o'r cyßefinaụl uchoḍ.

Anſaụd rhaghenụ.

Mo. Peßaụl anſaụḍ syḍ i rhagenụ ? Gr. dau un ſengl, araḷ cyfanſoḍedig : ſengl yụ, mi, ti, ef, cyfanſoḍedig yu myfi tydi, trụoſi. arc. Mo. Peßaụl moḍ y cyfansoḍir rhaghenụ? Gr. ụeithiau, ag ef i hunan, mal; myfi, tydi, efo, efe, nyni, chụychụi, ụyntụy a hynn a fyḍ trụy dyblu 'r un megis tute, memet, yn y ḷadin eithr yn y perſon cyntaf, a'r ail, ymhob un o'r ḍau rhif, i, a droir yn, y, yn y ſiḷḷafau cyntaf, mal : nid miſi, tidi, ond myfi, tydi a ḍyụedir. Canys nid yụ chuaith teg yn y gymraeg ḍuy i, mor agos at i gilliḍ a phob amſer e fynn yr, i, ḍiụaethaf yr accen uuch i phenn oi dyrchafu, etto os teflir yr accenn i'r ailḍiụaethaf edroir yr, i, honno yn, y, ymhob un: mal myfy, tydy : ond i ḍal cof arnynt da oeḍ ḍyſcu'rhain

sy'n

ſy'n callyn.

Myfy ſyḍ yn ymafel
Myfì aeth a muy, o fel
Tydy ai cæth y tiduyd
Tydì ai gorau tad uyd
Eſo pann ḍelai i fann
Ag eſo, a guraig Ifann
Nynny oeḍ yn iaun annos
Nynì ynniau a nos
Chuychuy a ḍylai, 'chychuynn
Chuychuì a dynnuch y chuynn
Huyntuy a gauḍ yn untal
Huyntuy a gauḍ yn un tal.

Mo. Ond ymgyfanſoḍa rhaghenu namyn ag ef ihunan? Gr. guna; ueithiau a rhaguas berf, mal: am trauoḍ, ath geiſſioḍ, ucithiau erail a rhaguas henu, mal: yrhain, yrhunn, yrhonn; Ei cyfanſoḍir hefyḍ a henu niferaul megis, yma. Fyhun, dyhun, ihun, ihunan,

ynhunain, ychunain, ihunain ne euhunain feḷḷy hefyd, ychdeuụeḍ, yndeuụeḍ iḷdeuụeḍ, yntrioeḍ, ychtrioeḍ iḷtrioeḍ nynni ynpedụar, chụychụi ychpedụar, ynnhụy iḷpedụar, feḷḷy ynpump, ynchụech, ar unfunyd yn y perſonau a'r niferau eraiḷ. Heblaụ hynn ef a gyfanſoḍir a'r ferf y bytho yn perthyn atti, mal: gụelaf, ụyf, ụyt. gụelụch gụelant, : y cyſſeiniaid diụaethaf, ſyḍ naiḷ ai gụreidiaụl, yntau cyrchfa, o, i ụreiḍriaụl y rhaghenụ a fo henụedigaul i'r ferf; ag ond dodi i bogeiliaid at y cyſſeiniaid hynn, e ụelir yn amlụg hynn a ḍoedais, mal: gụelafi, ụyfi, ụyti, gụelụchi ne gụelụchụi gụelantụy. Rhyụ amſer araḷ pann fo rhaghenụ yn ḍerbyniaụl i ueithred y ferf ei cyßyḷtir a rhagụas y ụerf, mal: ef am traụoḍ, Dafyd ath draụoḍ. Ei cyfanſoḍir hefyd ag arḍodiad yn y moḍ ſyḍ yn canlyn.

at

at	attaf	at, o,	ḷioßaụg	om, och,
ar	arnaf			ynt, ne a-
am	amdanaf			ḍynt.

,n, yn arnaf, dan, yn, amdanaf, a frathụyd trụy ụrthdrychiad.

Rhag	Rhagof	ot, ḍo. lioß. om, och. ḍynt.
yn	ynof	
trụy	trụof	
heb	hebof	
er	erof.	

Tros. treßof, troßof, trosto, lios. troßom, troßoch, trostynt.

Rhụng: rhyngof, rhyngot, rhyngtho, ḷios. Rhyngom, rhyngoch, rhyngthynt.

Cen	cennyf	yt, tho, ym, ych, thynt.
ụrth	ụrthyf	

Ef a eḷḷir rhoi att bob un o'rhain yn y trydyḍ person unigaụl, ef, fô, ne fê: yn y trydyḍ ḷioßaụg-ụy, yn yr ail ḷioßaụg ụi ymhob person

aral, i, ag accen lem uuch i pennau mal: attafi, attofo, attoef, attofe attomi attochui, attyntuy ne attynhuy. Ag ueithiau ef a'sstynnir yrhain yn huy, mal: attafinnau, attatithau, attofyntau, attominnau attochuithau, attyntuyntau, ne attynhuythau. Ag felly yr un phunyd yn y lail igyd, pan gyfanfoder nhuy ag ardodiad yn y mod uchod mal rhyngofinnau, truofinnau; trofsofinnau, truydynhuythau ne truydyntuythau arc. Mo. Oni chyfanfodir rhaghenu un amser a'r ardodiad, i, ? Gr. Cyfanfodir ueithiau, mal: im, it, ido, ne idò yn flaenlym, in, iuch, idynt: ef a ellir rhoi at y trydyd perfon unigaul, fo, att y trydyd liofsaug, uy, ne huy, at i lail, i, ag accen lem uuch i pennau imi, iti, idofo, ne idofe, ini, ichui idyntuy, ne idynhuy. Hefyd megis yrhai uchod, e ellir ystyn pob un o honynt, mal: iminnau, itithau, idoyntau, ne idyntau, arc. Mo. Oni bydai uel fcrifennu, i, yn uahanrhedaul, noi, rhoi ynglyn, urth y rhaghenu?

ghenu? Gr.rhuydach, a haus yu caduʻr phord yma ymhob perſon, etto os mynnai un i guahanu ni bydai dros y phord, mal: i mi, i ti, i do ond ni ellir yn iaun moi ſcrifennũ yn uahanedig, cyn rhodi, i, ynniued y rhaghenu, mal: in, it, am hynny gorau fydai i cyfanſodi hob amſer. da oed nodi yn dyfal y byd yn i geiriau hynn, ueithie, i, yn gyntaf, ag yn diuaethaf, mal: imì, itì, inì, ueithie aral, y mal: ymy, yty, ynny, Penfytho, i, yndynt yna y diuaethaf è fyd accenlem ond os, y, a fyd, yr ail diuaethaf a caiph yr accen. mal; y guelir iſsod. ag e dyblir y cyſseinied.

Ymmy yrydoed mammaeth
Imì y mae ineibion maeth.
Yty mae'n anaud attal
Itì mae'n anaud rhoi tal
Ido ai feibion aduyn
Idò mae'n uedus i dunyn
Ynny er iuch i dannod

Inì

Inì y mae'n orau nod
Y chụy mae defnyḍ achụyn
Ichụi mae gofid a chụyn
ụeithiau ei cyfanſoḍir à chyſſylṭiad cyſſylṭiaụl mal: ni ụeḷod ef namſi nathdi, gụeḷ im bei dio nom cyụiluḍio. gụaeth iḍo i ụraduyḍo, noi guro. Heblau hynn ei cyfanſoḍir hụynt a thaflodiad, mal: gụaefì, gụaedì, gụaenì, gụaechụi. arc.

Anſaụḍ rhaghenụ perchnogaụl cyụeithas.

Mo. Mi a ụelaf phorḍ i gyfanſoḍi rhaghenụau perſonaụl: ond oes moḍ i'r perchnogaụl i'mgyſſylṭu a neb? Gr. y perchnogaụl eyụeithas a gyfanſoḍir ụeithiau ar arḍodiad, o, i, ne a, mal: om ty de mea domo, oth dy, de tua domo in ty, in meam domum, ith dy in tuam domũ, am laụ cum mea manu, ath laụ cũ tua manu.

Megis

Megis y gụelir ụrth y daſlan iſſod. rhaid yụ marcio y moḍ y mae dy, yn neụidio yn, th, a fy yn, m, pan roḍer y tri arḍodiad uchod oi blaen mal; fylaụ imlaụ, omlaụ, amlaụ, dylaụ, ath, ith laụ, oth laụ, i, ſuus, arol, i, yr arḍodiad yn ſir y phlint a droir yn, ụ, mal: ef aeth iụ ụlad, abijt in ſuam patriam. Yn ſir garnarfon ni ſylf y rhaghenụ, ond, i, yr arḍodiad, a dry yn, o, mal: e ḍymchụeloḍ oi ụlad, redijt in ſuam patriam.

ith *oi ne* *iụ*	*ụlad*	*in tuam* *in ſuam loquendo* *de maſculo*	
im *oi ne* *iụ* *in* *ich* *iụ ne* *oi ne*	*gụlad*	*in meam* *in ſuã loquendo* *de fęmina* *in noſtram* *in veſtram* *in ipſorum*	*patriam.*

Yr un modoth ne oi ulad, ef, om gulad, ne oi gulad hi; felly ef ai brathuyd am cledau, ath gledau ai gledau ef, ai chledau hi. an cledydau ninnau arc. ei cyfansodir hefyd ag, a, 'r cy ſyltiad cyplyſſaul megis y doedais o'r blaen, mal ſynhir am da, dy dir, ath da, i dir ef ai da, i thir hi ai da, felly nam tir, nam da, arc. nai fab nai ferch, nai mab hi nai merch. ni chyfan ſodir huynt a, ne'r cyſſyltiad guahanaul eithr yn y trydyd perſon unig ar tri lios. mal: i dy nei dir, nen, ne'n tir, nech tir ne'ch tir nei, neu tir. ac. oni ellid yn y trydyd perſon lioſſ ſcrifennu duy. i. mal hynn. ij duylau nhuy, i dangos rhagor rhyngtho a'r percnogaul unig. ſ. i lau ef. Gr. gellid yn da, ond mae phord aral oi hadna łod nhuy. urth y lythyren gyntaf yn ij canlau, neij perthynas. canys, i, pan perthyno at un guruy, a dry'r lythyren gyntaf oi ganlau, i gyrch fa, o, mal: i gig, i benn, i dy, ef. Pann fytho'n perthyn at unig banyu, hi a fynn gyrchfa, a, mal: i chig, i phenn, i thy hi. Ond yn y rhif

lioſſaug

llioſſaug y ureidiol i'r ganlau a ſai arol, i, mal: i cig, i pennau, i tai nhuy. felly i lau ef, i lau hi, i lau nhuy.

PERSONAV RHAGHENV.

Mo. Peſſaul perſon ſyd i rhaghenu? Gr. tri ymhob un o'r dau rif: y cyntaf a ſon amdano ihun, mal: mi, myſi, minnau, ni, nyni, ninnau. Yr ail a fyd yn crybuyly neb y doeder urtho, mal: ti, tydi, tithau, chui, chuychui, chuithau: Y tryd'd a dengys y neb a ſonnier, amdano mal: ef, efo, efyntau, huynt. Mo. Peſſaul rhif ſyd i rhaghenu? Gr. dau megis i'r henu: unig, mal: mi, ti, ef. llioſſaug megis ni, chui, huynt.

Mo. Oni ellir ſcrifennu'r geiriau yma ynghyd yniol, yndol, ynol, othol, ardol. Gr. Pan fytho rhaghenu perchnogaul blaenor o flaen, ol, guel fyd i didoli nhuy, yn dol, yn iol, yn ynhol ni, yn ych ol, yn ij hol. yn y

perſon cyntaf unig hefyd, mal: yn f'ol. Fel'y om ol, oth ol, oi ol, o'n ol, och ol. arf, ol ar d'ol. arc. Eithr pan fytho y gair, ol, a'r ardodiad yn unig hardach fyd i cyſſyl:u nhuy, rhag bod cimaint o eiriau urſillafog yn yn hiaith; mal: arol, ynol, ool, ag oſlaen a'r accen dyrchafol ar y diuaethaf bob amſer. Mo. Pam na ellir cyplyſſu y rhai uchod er bod yndynt rhaghenu perchnogaul mal: omhol, imhol, arfol, othol, ithol, ardol, onhol, inhol, arynhol, ochol, ichol arychol arijhol. arc. Gr. yn uir ni allafinau doe dyd chuaith lauer yn erbyn hynny, ond medylio urth i darlain rhodi'r accen ar y ſillaf diuaethaf, ag amhynny abl i ni, dangos y duy phord, a gadel i aral gallyn yrhonn a uelofo'n da; megis meun geiriau erail. ſ. hunnyma, ne hunn yma, hunnaccu, ne hunn accu, hunnyna, ne hunn yna, arc. Megis yn y ladin quam ob rem, ne quamobrem, propterea quod &c.

BERF

BERF Y DRYDED O, R VITHRANN O'MADROD.

Mo. Beth yu berf? Gr. Rhann o'madrod yn aruydhau bod, guneuthur, ne diodef, mal: uyf, caru, cerir, a honn a dreiglir urth fodion, ag amserau. Mo. Pessaul rhyuogaeth berf y syd? Gr. duy un berſonaul, un aral amherſonaul. Perſonaul y geluir honno, a fo centhi. ymhob perſon amrafael derfyn, mal: cerais, ceraiſt, carod, erc. Ond cenn y ferf amherſonaul, nid oes onid un terfyn i bob perſon, mal: em cerir, eth gerir, ei cerir, en cerir ech cerir, eij cerir. Mo. pessaul cenedlaeth syd i ferf? Gr. Pedair, un, a eluir guneuthuriaul, am i bod yn aruydhau guneuthur rhyu uaith, ag e fyd gen honn air aral i derbyn, ne i diodef, gueithred y ferf. hunn a eilu'r ladinuyr accuſatiuum patientis, mal; mi a uelafur, lythr a ſcrifennod ſion, mi, a Sion syd yn uneuthuriol. I. agentes, i'r ber-

fau hynn, gur a lythr sy'n dyrbyniaul idynt. Yr ail yu berf diodefaul, eithr yn y gymraeg nid oes un o honynt yn berſonaul, megis y doedaf yn helaethach pan deluyf, yn ij cylch huynt, aij treigliadau. Y drydedyu'r ferfneodr; honn ueithiau a aruydha bod, mal: uyf, mae syd arc. ueithiau aral mae hi yn aruydhau guneuthuriad, ond ni byd centhi un derbyniaul. (megis y doedais fod i bob berf uneuthuriaul) mal: mi a gochais, mi a gluyfais, mi a nychais, mi a gerdais, mi a brifiais. Etto mae rhai o'r berfau neodr, a gant rai oi cyfneſeifiaid ijhun ueithiau, yn dyerbyniaul idynt, mal: mi a gyſgais gyntyn, mi a uylais lauer deigr. Mae berfau neodr erail, y byd yr un peth yn derbyniaul ag yn uneuthuriol i dynt. O'r naturiaeth yma y mae pob berf ganmuyaf, ſyd a'r ſillaf, ym, yn i dechrau, mal: ymadferth ſe recuperare ymgadu ſe ſeruare, ymgyphroi ſe irritare, ymdadlau inter ſe litigare, ymlad a'r accen yn y diuaethaf ſe l edere, Y mlad a'r

accen

accen yn y gyntaf, mutuo ſe lædere, ſiue pugnare. Odid un ferf ụeithredol na thry i'r naturiaeth yma pan ḍoder, ym, oi blaen ynglyn ahi. Y beḍụareḍ ụ'r ferf gyphredin, a fyḍ ueithiau megis neodr heb ụn derbyniaụl. centhi, ụcithiau araḷ ụn fraint a'r ụneuthuriaụl yn berchen derbyniaụl, mal: mi a godais yſcyfarnog, mi a godais om guely Mo. Peſſaụl moḍ ſyḍ i dreiglio berf ụrtho? Gr. Pump, ſ. moḍ managaụl, gorchmynnaụl, dymunaụl, cyſſyḷtiaụl, anherfynaụl: Mo. Beth yụ moḍ managaụl? Gr. Y ferf a fyḍ o'r moḍ managaụl, Pan fytho yn dangos ne'n manegi peth, mal: mi a glouais rai yn ſiarad: a hefyd pan ofynner cueſtiụn mal: puy ſyḍ yna? a glouaiſti'r ſon? Mo. Pabryd y ḅyḍ berf o'r moḍ gorchmynnaụl? Gr. Pan fyther yn gorchymyn i un ụneuthur rhyu beth, mal: aedef ymaith, dos di adref, cerḍụn yn pheſt. Mo. Mae beḷḷach y moḍ á'ymunaụl. Gr. O'r moḍ yma y byḍy ferf pan ḍymuner ụrthi ụneuthur,

ụneuthur, ne fod rhyụ beth. Ag e fyḍ un oʻrhain yn ụaſtad, neʻr cyphelib gidaʻr ferf oʻr modyma. ſ. onad, o nas, duụ na, IESV na, Mair na, ò ḍuụ na, mal IESV nad aethyt, o na baụn, mair nas gụelſụn. Mo. Maeʻr modcyſſyltiaụl? Gr. hụnn a fyḍ bob amſer ynghrog ag megis ụedi i gaduyno a berf araḷ, nail ai oʻr blaen, yntau a fo yn callyn, a heb gynhorthụy honno, ni eiḷ y modcyſſyltiaụl ụneuthur ymadrod berphaith fyth, mal; pe gụelụn ſion, pan ḍelụyf, os dechreuaf, pe buaſſụm. Amberphaith yụ pob un oʻr doe=dia dau hynn, onis cyflounir hụynt a berfau o foḍ araḷ, mal: pe gụelụn Sion mi a chụarḍụn mi a dalaf penn ḍelụyf, os ḍechreuaf, mi a ụna benn, pe buaſſụn yno ni thouſſụn a ſon. Mo. Beth amy mod anherfynaụl? Gr. Ei gelụir felly am nad oes ynḍo amrafael derfyn, rhụng y nail berſon ar ḷaḷ. Eithr ynḍofè yrun fath derfyn ſyḍ iʻr gair ymhob perſon. hefyd ni byḍun henụediụedigaụl iʻr ferf a fo oʻr modhụnn.

hunn. na chuaith ni chair mo'r mod yma heb ferf aral, mal: uyf yn caru gelli garu, ef a dechin gerded. Mo. Pessaul amser sydi ferf? Gri. pump hefyd. ſ. un presennol, tri darfodedig, ag un ardyfodaul. Mo. Pa-ryu amser yu'r presennol? Gr. ef a eluir hunnu cynhyrchiaul, ne gynrhychiaul, ag a dengys nail ai bod peth, yntau i uneuthur meun amser presennol. ſ. yrouron ne pan fyther yn doedyd, ag yn ſon amdano, mal: uyf, mae'n ſcrifennu, yrydys yn caru, Mo. Mae'r tri amser darfodedig? Gr. y cyntaf yu'r darfodedig amherphaith a hunn a dengys fod peth nei uneuthur meun amſer aeth heibio, tan adel y peth ne'r guaith yn anorphenn, ag yn amherphaith mal: oedun yn adeilad, oedyt yn cyſcu, nid yu'rhain yn yſpyſſu darfod gorphen y peth ond bod ar y ueithred meun amſer aeth heibio Mo. Mae'r ail darfodedig amſer? Gr. hunnu a eluir darfodedig perfrhaith, am ido fod yn dangos darfod guneuthur y peth, ne darfod

i'r

i'r peth ḍioḍef, ne ḍarfod iḍo foḍ, cyn yr amſer preſennol, nid bod yn i ụneuthur ef. Ond bod ụedi gorphenn y gụaith, mal mi a 'deiliadais, mi a gyſcais, ti a ḍoedaiſt arc. Mo. Mae'r try = dyḍ darfodedig amſer? Gr. hụnnụ yụ'r darfo = dedig muy napherphaith ag a ḍengys ḍarfod gụneu thur y peth ne ḍarfod iḍo fod cyn rhyụ amſer aeth heibio, mal: mi a brynnaſsụn y march ſlụyḍyn i heḍiụ, mi a fuaſsụnn yno cyn idoſe ḍyfod. Mo. dangoſſụch bellach yr ardy- = fodaụl. Gr. Pan fyther yn ſon am ụneuthur peth rhaglaụ, ne am fod rhyụ beth ar ḍyfod, ne ar ḍioḍef ynol laụ, hụnnụ a elụir futtur, ne ar- ḍyfodaụl amſer mal cyſcaf, doedaf, byḍaf. ſcri- fennaf, yfaf ḍiod arc. Mo. Peſſaụl anſaụḍ ſyḍi ferf? Gr. dau, ſengl, mal: caru, dyſcu, a chyfanſoḍedig, mal: dirgaru, iaụnḍyſcu, cam- ḍyſcu. Mo. Peſſaụl phụrf a eilfod i ferf. Gr. dụy, un gyſſefinaụl, mal cnoi, dodi, laḍ, a phob un ni thyfo allan o air araḷ. y phurf araḷ gofe = redigaul yụ am i bod yn goferu allan o air araḷ

mal

mal o fuyd, buytta, o eirin, eirina, o laun lenui, o sefyl, sefylian. Mo. Mi a uelaf fod pob berf ganmuyaf syd oferedigaul yn tardu allan uei thie o ferf, ueithie o henu, doeduch yn gyntaf pa fod y tyf hi allan o henu sylyedaul? Gr. Ymbel uaith y ferf a phurfheir o'r henu y bo i guaith hi yn i gylch, mal: o luynog luynocca, o diod diota, o byscod pyscotta, felly cyphlocca, adara, ytta, amser aral o'r ermig ne'r strufenn y guneler guaith, y ferf a hi, mal; o draened, draenetta, o sauth seuthu, o chuib chui banu, ueithiau aral o'r guaith ihun, mal: o phonnod phonnodio, o dyrnod, dyrnodio, o naid neidio. Mo. Mae'r mod y baglura berf allan o'r henu damueiniaul Gr. rhai o'r cyfryu yma a'ruydhant dechrau bod hynny mae'r henu guann yn i aruydhau, ne oguyd at hynny, mal lauenu dechrau bod yn lauen, oeri, digio, myned yn dig, yn oer. cochi, duo, glassu, arc. felly ueithiau o'r sylucdaul, nossi meyned yn nos. Rhai erail sy'n aruydhau tystiolaeth,

ne fod yn peri, ne'n gụneuthur y peth y mae'r henụ gụann yn i ḍangos, mal: lạụenhau dyn, i ụneuthur yn lạụen, mourrhau gụr, dangos ne tyſtlaethu i fod yn faụr amlhau, purhau, glanhau gụneuthur yn aml, yn bur, yn lan: ag felly byḍ bob amſer gạ̃mụyaf pan ḍoder hau, ynniụeḍ henụ ḍamụeiniol, mal: byụhau uiuificare, lạụenhau lætificare, yſcafnhau, leuius facere. gụirhau, uerificare, phyrfhau, firmare, ụeithiau hefyd pan ḍoder, hau, yn obennyḍiad i henụ Sylụeḍaụl e ụna'r un phunyd, mal: arụyḍhau ſignificare, arụyḍo arnaf ymprydio, Amhynny, da yụ edrych (os myn dyn ḍealt naturiæth y berfau yma yn gụbl) pan egino berf allano henụ, pa un a ụna hi, ai arụyḍhau bod yn pụyſo at naturiaeth yr henụau hynn, yntau dangos i fod o'r naụs hụnnụ, yntau peri, ne dyſtlaethu hynny, mal: lạụenu, dechrau bod yn lạụen, lạụenychu, ne lạụenhau, gụncuthur un yn lạụen. Arụyḍo bod yn arụyḍ, ag

arụyḍhau

aruydhau yrun phunyd cyfiounhau dyn a una duu, ſ. guneuthur yn gyfion, mae dynnion yn cyfiounhau duu. ſ. yn dangos, yn tyſtlaethu, ne'n adef i fod ef yn gyfion. yr uſtus ſyd hefyd yn cyfiounhau dyn penn farno i fod ef yn uirion: mal, qui iuſtificat impium, abominabilis eſt apud deum, yneb a cyfiounhà'r annuiol, mae ef yn phiaid garbron duu. ueithiau o un ferf e darda un aral, mal o ſefyl, ſefyliach, ne ſefylian, a rhain ſyd yn leihau, ay yn guaethygu ſynnuyr i gyſſefin megis y doedais urth doſparth yrhenuau leiedigaul, Mo. peſſaul rhif ſyd i ferf? Gr. dau megis i rhannau o'r blaen. unig. cerais, ceraiſt, carod: lioſog, mal: caraſſom caraſſoch; caraſſont. Mo. peſſaul perſon a damuain i ferf? Gr. tri, mal y guelych yn y Siamlhau uchod.

Mo. mae'r modd bellach, y treiglir berf ŵrth y moddau, a'r amserau, a gyfrifaßoch uchod? Gr. yn gyntaf peth rhaid yŵ gŵybod, nad oes un ferf yn y gymraeg, (odieithr y ferf ßyllŵeddaŵl. ß. ŵyf, ŵyt, buum. ß. ßum, es, fui.) ai holl amserau genthi, heb ddiphig orhynnleiaf, yr amser presennaŵl arni, yn y modd managaŵl, a'r darfodedig amherphaith hefyd. Mo. onid oes modd i glyttio hynn oddiphig, mal y gallŵer cael ymadrodd yn y gymraeg cyfattebaŵl i'rhessŵm ladin le bo'r ferf o'r amser presennol, ne ddarfodedig amherphaith yndo, megis amo, amabam? Gr. oes, trŵy gynhorthŵy y ferf ßyllŵeddaŵl a chyph y ferf ihunan gida hi, ag, yn, oflaen y cyph mal: amo ŵyf yn caru, amabam, oeddŵnn yn caru Mo. Beth yŵ cyph berf? Gr. cyph berf yn y gymraeg yŵ'r modd anherfynaŵl, canys o hŵnn y mae'r llaill, igyd yn egino, ag yn bagluro allan, megis cangau o'r boncyph. Mo. oes un ferf gynhorthŵyaŵl ond y ferf ßyllŵeddaŵl yn unig?

Gr.

Gr. mae dụy fath ar ferf gynhorthụyaụl, un mor ang-henrhaid ag na ellir bod hebḍi o mynnir treiglo berf trụy bob moḍ, ag amser: ag ai gehụr cynhorthụyaụl anhepcor, am na eil berf gael i chụbl dreigl heb i help hi, mal ụyf ụyt, a rhain. yn unig neij cyphelib, sydo rhoụogaeth yma. Mae rhai eraiḷ a fyḍant: gynhorthụy, i dreiglo berf megis darfu, ne gael, mal: darfu im ginieụa dros mi a ginieụais: mi a gefais fynghuro yn le em curụyd. Ond am nad ydyụ 'rhain angenrheidiol, oblygid bod genthynt ijhun yr amserau hynn, eij geluir cymorth afraid, nc ferf gynorthụyaụl dianhepcor. Mo. moeßụch yn gyntaf dim dreigl y ferf gynhorthụyaụl anhepcor. Gr.

Treigl berf gynorthụyaụl anhepcor, moḍ managaụl, amser cynhyrchiaụl.

rhif uni g	ụyf	rhif lioß	ym	ne	ydụyf	rhif lioß	ydym	
	ụyt		ych		ydụyt		ydych	
	yụ		ynt		ydyụ		ydynt	

Veithiau

Veithiau e roir, y, rhaguas y ferf o flaen pob un o rhain, yn gyfan ſodedig a hụynt, ag, r, ne, ḍ, rhụng y rhaguas a'r ferf, rhag ymgyfarfod o'r bogeiliaid ynghyd mal: yrụyf, yryḍụyf, yḍụyf, yḍydụyf, ag felly ymhob perſon yn y ḍau rif. Mo. oes un ferf gynhorthụyaul anhep'cor ond honn? Gr. nag oes a dreiglir trụy bob moḍ ag amſer. etto e gair, oes, ne, mae, yn y trydyḍ perſon, a maent yn y trydyḍ lioſſaug. mal oes neb yn ty; mae Sion? maent igyd yn ty. ar ferf, ſyḍ, a gair ymhob rhif a pherſon. mal: myſi ſyḍ, tydi ſyḍ, efo ſyḍ, &c. Mo. ai gụaeth pa un o'rhain a ḍoeder ymhob mann, yntau mae rhagor, rhụng, yụ, neu yụ, mae, ụyf, ſyḍ? Gr. mae rhagor mawr rhyngthyn meụn cymlheth ymadroḍ, mal y cair gụeled ụrth ḍygluro, a thraethu cyſtrauiaeth, canys ni ellir doedyd, pụy oes yn ty, ne pụy mae yn ty, ond pụy ſyḍ yn ty. Ony hefyd nis doedir fyth, ſyḍ neb yn ty, na mae neb yn ty? eithr oes neb yn ty? arc.

Dar-

Darfodedig amherphaith.

unig	oeḍụn oeḍyt oeḍ,ne	ḷioß	oeḍem oeḍech oedent	ef a eḷḷir rhoi, yr,ne ỳḍ, oflaen pob un,mal:yroedụn
	ydoed			yḍoeḍụn arc.

Darfodedig perphaith.

unig	bum buoſt bu.	ḷioſſ.	buom buoch buont

Darfodedig mụy no pherpbaith.

unig	buaſſụn buaſsyt buaſſai	ḷioß.	buaßem buaßech buaßent.

Ardyfodaụl.

unig.	byḍaf byḍi byḍ	ḷioſſ.	bydụn byḍuch byḍant

Moḍ

Moḍ gorchmynnaụl Amſer cynhyrchiaụl ag Ardyfodaụl yn gynherfyn Y mhob perſon.

unig	*byṣ̣di*	*bydụn*	*mae diphig y perſon*
	byḍed ef	*byḍụch*	*unig cyntafyn y moḍ*
		bydent	*yma, am na eiḷ neb*

or chymyn iḍo ihunan.

Moḍ dymunaụl.

Amſer cynhyrchiaụl, amherphaith ag arḍyfodaụl tan yr unryụ derfynau

	bydụn	*lioſſ.*	*byḍem*
unig.	*byḍyt*	*o na*	*byḍech*
o na	*byḍai*		*byḍent*

ne ụrth berf eḍdrychiaḍ bụrụ, ḍ, ymaith a throi, y, yn a, mal:

unig	*baụn*	*lioß.*	*baem*
o na	*hayt*	*o na*	*baech*
	bai		*baent*

Amſer

Amſer perphaith, muy no pherphaith yn gynherfynaul.

unig.	buaſsun			buaſſem
ona	buaſsyt		ſioſs. ona	buaſſech
	buaſsai			buaſsent

Mod Cyſſyltiaul

Amſer cynhyrchiaul a'r ardyfodaul yn gynherfyn

unig,	fyduyf			fydem
pan	fydych		ſioſs. pan	fydoch
	fydo			fydent

Ne droi, d, yn th. ymhob rhif a pherſon, mal: pan fythuyf, fythych, fytho, fythem, fythech fythent. Ne'n berfeddruch truy furu, yd, ne, yth, ymaith, mal: pan fuyf, fych,

fo, fom, foch, font,

Amſer amherphaith

vnig, pann	*fydun*	*lioſſ.*	*fydem*
	fydyt	*pann*	*fydech*
	fydai		*fydent*

Ne urth perfeddrychiad, magis uchod yny mod dymunaul mal:

vnig pann	*faun*	*lioſſ.*	*faem*
	fayt	*pann*	*faech*
	fai		*faent*

Amſer perphaith, a muy no pherphaith.

vnig pann	*fuaſſun*	*lioſſ.*	*fuaſſem*
	fuaſſyt	*pann*	*fuaſſech*
	fuaſſai		*fuaſſent*

Mod

Mod anherfynaul, amser cynhyrchiaul ag amherphaith.

Bod, esse. perphaith, a muy no pherphaith uedi bod, ne darfod bod. fuisse.

Ardyfodaul. arfedr, ne ar odc bod, ne arfod. fore.

Mo. Moessuch bellach dreigl rhai o'r cynhorthuyaul afraid. Gr. nid oes gen y ferf, darfu, ond y trydyd person megis berf amherfonaul, mal: darfu; darfassai, derfyd, i mi, i ti, i Sion gyscu, arcy;

Caphel, ne cael yn berfeddruch

Amser perphaith.

vnig.	Cefais	lioſ.	coussom
	Cfaist		coussoch
	Casod		coussont

Amſer myỽ napherphaith.

vnig.	Couſßỽn		ỻioſ.	couſßem
	Couſſyt			couſſech
	Couſßai			couſßent

Amſer ardỽfodaỽl.

vnig.	caf		ỻioſſ.	caỽn
	cai			ceỽch
	caiph			caant

Modỽ dymunaỽl, amſer cynhyrchiaỽl ag ardỽfodaỽl tan yr unterfynau.

vnig. o na	chaphỽn		ỻioſ. o na	chaphem
	chaphyt			chaphech
	chaphai			chaphent

ne'n berfeddỽch trỽy dynnu ymaith, ph, o ganol pob un, mal:

vnig

vnig. ona	chaun chayt chai	lioss. ona.	chaem chaech chaent

Perphaith, a muy na pherphaith.

O na choussun arc. megis uchod ym y mod managaul.

Mod cyssyltiaul, amser cynhyrchiaul ag ardyfodaul yn gyngair.

vnig pann	gaphuyf gaphych gapho	lioss. pann	gaphom gaphoch gaphont

ne, n berfoddruch pann gauyf, gaych, gapho, gaom, gaoch, gaont.

Amser

Amſer perphaith, a muy na pherphaith.

Os couſſun, couſſyt, arc. megis uchod.

Dyma dreigl berfau erail ſyd ag eiſſiau cynhorthuy y rhai uchod, oi treiglo.

Mod managaul amſer cynhyrchiol.

vnig. uf, uyt, ydyu } yn caru. lioſ. ydym, ydych, ydynt } yn caru.

Anfynych y cair yr amſer yma heb gymortha, etto meun rhyu ferf e gymrir yr ardyfodaul yn le'r cynhyrchiaul. mal: mi a uelaf, mi a gloaf, uideo, audio.

Amſer amherphaith.

vnig. oedun, oedyt, oed } yn caru. lioſ, oedem, oedech, ocdent } yn caru

Amſer

Amſer perphaith.

vnig.	cerais		lioſ.	caraſſom
	ceraiſt			caraſvch
	carod			caraſſont

Amſer muy napherphaith.

unig	caraſſun		lioſ.	caraſem
	caraſyt			caraſech
	caraſſai			caraſent

Mae'r amſer muy no pherphaith yn gyngair yn y mod yma, yn y dymunaul, ag yn cyſyltiaul, ond bod gen y modau erail, ragferf, ne gyſyltiad yn aruyd oi blaen. a'r mod managaul heb un aruyd.

Amſer ardyfodaul.

vnig.	caraf		lioſ.	carun
	ceri			cerych
	ceriph. ne			carant
	car			

Rhai

Rhai a phurfhaant y trydyḍ perſon unig truy roi, ph, at yr ail, mal; ceri ceriph, cai, caiph, ụeithiau o'r perſon cyntaf, truy daſtu, aſ, ymaith, mal: mi a garaf, ef a gar, mi a laḍaf, ef a laḍ luynog. ụeithiau araḷ ni furir ymaith onid, f, yn unig, maḷ mi a rodiaf, ef a rodia.

Moḍ, gorchmynnaụl amſer cynhyrchiaụl.

unig	car di	lioſs.	carụn	
	cared ef		ceruch	
			carent	

Hụnn a phurpheir o'r cyph berfaụl, truy droi'r fogail ne'r diphdong diụaethaf yn, a, mal: gụilio, gụilia di, cerḍed, carḍa di: ụcithiau e ſcythrir ymaith gobenniḍiad y cyph i phurfhau hụnn, mal: gụeled, gụel di, caru, car di. a phann fytho'r ardyſodaụl

yn

yn hụy no'r cyph, yr vn fyḍ y gorchmynnaụl a'r cyph, mal: gofynn, gofynnaf, gofynn di taro, tarạụaf, ne truy drychiad, traụaf, taro di

Moḍ dymunaụl, amſer cynhyrchiaụl, ag arḍyfodaụl.

unig rif o na.	byḍụn byḍyt byḍai	yn caru
ḷioſ. o na.	byḍem byḍech byḍent	yn caru

Ne truy berfeḍdrychiad,

o na	baụn bayt bai	yn caru

lioſs.	baem		
o na.	baech		yn caru
	baent		

Amſer amherphaith.

unig rif	charun	lioſs.		charem
o na	charyt	o na		chareth
	charai			charent

E phurfeir hunn o'r cyſefin berſon, o'r ardyfodaul amſer, yn y managaul fod, urth droi, af, yn . un, mal: caraf, carun.

Perphaith a muy no pherphaith.

unig rif	charaſun	lioſs.		charaſem.
o na	charaſyt	o na		charaſeth.
	charaſai			charaſent.

Mod

Moḍ cyſyḷdiaụl, amſer cynhyrchiaụl, ag arḍyfodaụl.

unig rif pann	garụyf gerych garo	ḷioß. pann	garom. garoch. garont.

Pann fo yſcafnlefn o flaen gobennyḍiad y cyph, hi a droir yma, i'ụ thromlefn, mal: cṛedu pann grettụyf, tybygu pann dybccyụyf, cyphlybu, pann gyphlyppụyf.

Darfodedig amherphaith.

unig rif, pann	garụn garyt garai	ḷioß. pann	garom garoch garont

yr un a'r amherphaith o'r moḍ dymunaụl, ond bod cyſyḷdiad gida hụnn.

Amser perphaith.

unig vif	gerais	lioſs.	garaſſom	
	geraiſt		garaſſoch	
pann.	garoḍ	pann.	garaſſont	
	neḍgeris ef			

Megis uchod yn y moḍ managaụl.
Muy no pherphaith.

Pān.garaſsụn,pān garaſſyt.ar c. megis uchod yn y moḍ managaụl.

Moḍ annherfynaụl.

Amſer cynhyrchiol, ag amherphaith	caru, amare.
Amſer perphaith a muy no pherphaith	darfod i mi garu, amauiſse me.

ụeithiau

ụeithiau e gụblheir yr ăſerau hynn trụy roi'r gụneuthụriaụl, ag, o, arḍodiad oi flaen ar ol cyph y ferf, mal: ef a ḍoedir gụympo o Sion dicitur Iohannes cecidiſſe, mi a ụelaf ſcrifennu'onotì, video te ſcripſiſſe.
ụeithiau e roir y gụnethuriol a'r arḍodiad, i, gidag ef, o flaen y cyph, a'r ferf, darfod, yn gynherthụy iḍo, mal: e ḍoedir ḍarfod i Sion gụympo, mi a ụelaf ḍarfod i ti ſcrifennu.
ụeithiau heb gynhorthụy, mal: e ḍoedir i Sion gụympo, mi a ụelaf i ti ſcrifennu.

Mo. Oes amſer arḍyfodaụl i'r moḍ annherfynaụl?

Gr. Nag. oes yrun priaụd, ond a ụnelir o gym orth geiriau erail, megis ụrth roi'r geiriau hynn o flaen cyph y ferf, arfedr, aroḍe ar. ar c. mal: arfeder hedeg, uolaturus, aroḍe codi, ſurrecturus, ar fyned ymaith, abiturus.

Mo.

Mo, oes yn y gymraeg mo'rheini a elu'r ladinguyr gerundia, a supina?

Gr. Nag oes, ond bod yn rhaid cyflouni hynn o diphig a chyph y ferf, truy roi ardodiad oi flaen, mal: inter cænandum, urth superu, a cænãdo, o superu, tempus cænandi, amser i superu, redit venatu, ef a doeth adref o hela, abijt lusum, ef aeth i chuare.

Mo. mi a ualaf bellach y mod y treiglir berf sylyedaul, a'r uneuthuriaul: dãgosuch yn fyrraf y galloch dreigl y ferf diodefaul.

Gr. rhaid yu guybod yn gyntaf fod pob berf diodefaul gymreig yn amhersonaul. S. heb amrafael hersonau ymmhob mod, ag amser, mal: caruyd, a uasnaetha i bob person meun amser perphaith, megis caruyd fi, caruyd ti, caruyd chui, ar c.

Mo.

Mo. paḍelụ y cair gụybod o ba berſon y boʿr ferfhonn, pryd nad oes amrafel obennyḍiad canthi i ḍangos hynny?

Gr. ụrth ḍerbynniaụl y ferf; canys ni byḍ hi heb naiḷ ai henụ, yntau rhaghenụ i ḍerbyni gụeithred bod amſer, a pha berſon bynnag fo hụnụ, yr vn perſon y bernir y ferf, mal; ef am traụyd i, eth gerir di, e droụſid Sion, mi, ſyḍ ḍerbynniaụl iʿr gair, carụyd, di, i gerir, Sion, i droụfid. canys er bod yrhain yn amher ſonaụl eiſſiau amrafel derfynau rhụug y naiḷ berſon aʿr ḷaḷ; etto nhụy a ſonniant am bob perſon, megis yn ḷading. pudet me, pudet nos, e geir gụybod ụrth y rhagenụ ſyḍ yn canlyn y ferf at ba berſon y perthyn hi.

Mo. Beth a ụna, ef, o flaen y ferf honn at ba berſon bynnag y perthyno hi? Gr. ef, y rhaghenụ, aʿrferir yn rhyḍ o flaen pob berf, a fytho heb henụedigaụl, ne ḍerbyn-

niaụl

niaul oi blaen, er bod genthi henu aral ari hol yn henuedigaul idi, mal: ef a ladod Sion Scyfarnog, ef a gerir duu: ond pann roder he[illegible] fo henuedigaul ir ferf oi blaen hi, ni byd mor le i, ef, yno, mal: Sion a ladod Seyfarnog, duu a gerir; etto pann fo rhaghenu ued' i gyfansodi a rhaguas y ferf yn derbyniaul i'r ferf, ag yn dyfod oi blaen hi: guedus yu rhoi, ef, or blaen, megis; ef a'm cerir, e'th dreuir, ef a'n cluyfir; ag ueithiau e deflir, ef, ag, a, ymaith, mal: e'm cerir, dros ef am cerir, e'th dreuir, dros ef a'th dreuir, e,n cluyfir dros ef a'n cluyfir, ei terir, dros ef ai cerir, e'ch guelir, e'n guelir, dros ef a'n guelir.

Treigl berf diodefaul.

Modmanagaul.

unig	i'm	caru	lioſs.		i'n caru
rif.	i'th	garu			i'ch caru
ydydis	i'u	garu	ydydis		iu caru

Mae

Mae diphig priaụd amſer, ond ụeithiau e gymrir yr arḍyfodaụl yn le hụn, mal: e ḍoedir, dicitur

Darfodedig amherphaith.

vnig rif.	*i'm caru*	*lioſs*	*yroeḍid*	*i'n caru*
yroeḍid.	*i'th garu*			*i'ch caru*
	i'ụ garu			*i'ụ caru*

Mae yma hefyd ḍiphig priaụd.

Darfodedig perphaith.

vnig rif. *e'm caruẏd*, *e'th garuẏd*, *ei caruẏd*

lioſs *e'n caruẏd*, *e'ch caruẏd*, *e,u caruẏd* — *ne buuẏd*, *i'm caru*, *i'th garu*, *iụ garu*

Muy no pherphaith.

vnig rif.	e'm caressid	
	e'th garessid	
	ei caressid	
lioss.	e'n caressid	ne, efuessid
	e'ch caressid	i'm caru
	e'u caressid	i'th garu
		iu garu.

Ardyfodaul.

vnig rif.	e'm cerir	lioss.	e'n cerir
	e'th gerir		e'ch cerir
	ei cerir		eu cerir

ne, e fydir	i'm caru
	i'th garu
	iu caru

Mo. mi a uelaf fod y ferf sylueḍaul yn gy-
morth

morth i'r ferf yma, megis i'r ụneuthuraụl, mal: ydys, oeḍyd buụyd, buessid, byḍir, ag a ụelaf hefyd pan fo'rhain yn gymorth i'r ferf ḍioḍefnụl a rhaghenụ yn ḍerbyniaụl y cyfan-soḍir y rhaghenụ a'r arḍodiad, i, megis y doedasoth vchod ụrth draethu rhaghenụ per-chnogaụl, mae'r moḍ y doedir yrhain ạir yn-gair yn ḷading.

Gr. erit ad meum amare, e fyḍir i'm caru, e fuụyd i'th garu, fuit ad tuum amare, yroe ḍyd i'n caru, erat ad nostrum amare, ụrth hyn maen haụḍ gụeled os cais dyn droi iaith araḷ yn gymraeg nad gụiụ ceisiaụ gan bob gair attob iụ giliḍ.

Moḍ gorchmynaụl
Amser cynhyr. ag arḍyfod.

vnig rif.	carer di carer ef	lioß.	carer ni carer chụi carer hụynt

nid oes gan y moḍ hụn ond dau berson tan vn ḷef.

Moḍ dymunaụl cynhyrch. ag amherphaith.

vnig rif. { o nam cerid / o nath gerid / o nas cerid ef }

ḷioß. { o na'n cerid / o na'ch gerid / o nas cerid } ue, o na cherid fi / o na cherid di / o na cherid ef. / na cherid ni. et.

perphaith a mụy na
pherphaith dan vn ḷef.

vnig rif. { o nam caressid / o nath garessid / o nas caressid ef }

ḷioß.

ḷioſ.	{	o na'n careſſid
		o na'th gareſſid
		o nas careſſid hụynt

Ne, o na chareſſid fi, ti, ſe, ni, chụi, hụynt et
Moḍ cyſſyḷdiaụl.

Yr vn yụ hụn a'r moḍ dymunaụl ond bod cyſſyḷdiad yn ḷe'r aruyḍ dymunaụl, megis vchod yn y ferf ụeithredaụl. etto mae ardyfodaụl amſer i'r moḍ hụn o'r neuḷdu, mal;

Ardyfodaụl amſer.

vnig rif.	{	i'm carer	ḷioſ. {	i'n carer
pann.	{	i'th garer		i'th carer
		i carer		eu carer

Ne pann garer fi.
pann garer di.
pann garer ſe. et.

ef

ef a ellir treiglo berf diodefaul, vrth gyn. horthuy'r ferf, cael, mal: mi a gefais fi fyn ghuro, ti a gai dy lad, ef a gouſsai i guro', ego verberatus ſum, tu occideris, ille verberatus erat. ond air yngair, ego habui meum verberare, tu habebis tuum occidere, ille'ha buerat ſuum uerberare. ef a ellir cymryd y mod annherfynaul yn le'r henw berfaul, mal; ſcire tuum, yn y lading, ne, fugere vitium, tros ſcientia tua, fuga vitij, ag felly meum verberare, tros meam verberationem. a hynn ſyd iaun yn y gymraeg, er i fod yn diflas meun ieithoed eraul.

Annherfynniaul fod, cynhyrchiol amſer, ag amherphaith.

bod i'm caru, me amari.

perphaith a muy na pherphaith.

Darfod, ne gael onof fyngharu: ne, Y caruyd fi, me amatum eſſe.

Ar-

Ardyfodaul.

Y caf fyngharu
Y cerir fi. } *me amatum iri.*
Y bydir i'm caru

Mo. A ellir treiglo pob berf urth
Yrhain aethont o'r blaen?

Gr. Gellir, o bydant yn canlyn y phord faur gyphredin, o dieithr bod arfer briaud i ryu ulad, ne fir yn neilduol, mal: yn le carod, e doedodrhai ceris, ne carus, a'r beird ueithiau i achub pennil godidog a allant adel lythyren, ne filaf alann, ne frathu vn muy i meun, ag ueithiau vn yn le'r lal, mal: yn y gair hun, arnynt, arnyn, arnadynt, arnun; Mae o'r berfau rai yn tynnu rhyd lythrau neilduol, agai geluir berfau afreolus, am eu bod allan o'r rheol a dylent i chanlyn, megis: myned, ire, euthum, iui, aethunn, iueram, af, ibo, aed, aun,

dos,

dos, eat, eamus, ito.

Dyn, ferre,	Caphel, capio, ne habeo
Dugum, tuli,	Cefais, cæpi
Dygaſyn, tulerã	Couſyn, cæperam.
Dygaf, feram	Caf, capiam.
Dug, fer, porta	

Cyfraniad.

Mo. Beth yu cyfraniad?

Gr. Cyfraniad yu rhann o'madrod, yn goferu allan o'r ferf, ag a gaiph rann genn y ferf. S. amſer, ag aruydhad, a rhann genn henu, S. treigl a chenedl, a rhann genn y dau, S. rhif a phurf; amhynny ei geluir ef cyfraniad, am i fod yn cael cyfran gẽn bob vn o'r dau hynn.

Mo. peßaul amſer ſyd i Gyfranniad?

Gr. yn y lading peduar, yn y groeg chuech, yn y gymraeg nid oes ond vn cyfranniad rhouiog, a hunnu yn brinn; oblygid y rhai ſyd yn, edig, mal: gorchymynediz ſyd dy-

byccach

byccach i fod yn gyfranniad o'r amſer darfodedig; etto nid yu fynychaf, ond henu cyfrannol, mal: indoctus yn y ladin, annycedig. ag ueithiau cyfranniad rouiog'a fyd, mal: ſcriptum eſt, ſtcrifennedig yu.

Mo. oes fod i gymru i gyfieuthu cyfranniad lading?

Gr. Nag oes ſal y gallo vn gair cymraeg atteb i'r cyfranniad ladin, eithr a chyph y ferfgidag ardodiad, ne air aral ef a ellir cymraegu pob un o honynt, mal: Homini amanti Deum erit præmium, ef a fyd gobruy i ur a fo'n caru duu. Homo interfectus, dyn ued'i lad, homo moriturus, dyn ar farv, homo amandus, dyn iu garu.

Mo. peßaul mod y mae i gymro gyfieithu pob vn o'rhain?

Gr. y cyfranniad cynnhychiol ag, ans, ne

ens, yn derfyn ido, cyda'r ladinuir, a eil cymro i gyfieithu a chyph y ferf, ond rhodi'r ardodiad, yn, oi flaen ef, ne, urth, truy, tann, mal y bo'r rheſsum yn i ofyn, mal: homo exercens ſe erit promptus, dyn urth ymarfer a fyd hyfedr, homo diligens Deum, dyn yn caru duw, homo viuens ociosè incidit in laqueum diaboli, dyn truy, ne, o fyw yn ſegur a ſyrth ymmagl diawl, incedit edens, mae fe'n cerded tann fuyta.

Y cyfranniad ardyfodaul yn rus, a droi'r yn gymraeg yn y mod yma: oflaen cyph y ferf, ef a'ſodir y geiriau hynn, arfedr, arode, yndarofyn, ar, mal: iturus, arfedr myned, percuſsurus, arode taro, profecturus yndarofyn teithio, caſurus, ar ſyrthio.

Darfodedig cyfranniad a gymraegir urth dodi yr ardodiad, vedi, oflaen cyph y ferf, mal: interfectus, wedi lad, e fyd yn y fann ymaraghenu i dangos pa berſon, a pha rif fyth o der bynniol y weithred, a hunnu a roir

rhung

rhung yr ardodiad a'r cyph berfaul, mal: uedi yn lad, nos interfecti, uedi fynharo, ego percussus, uedi eu holi nhuy a gypheſsant, examinati fatebuntur, ued i guro, e douaid uir, verberatus dicet verum. nid un ſynniuyr a dealt yur'hain, yr holedig a edyf, ne'r curedig a douaid uir. Neſafun gair cymraeg a dau at naturieth y cyfranniaid yma yu'r geiriau yn, edig, ag ueithiau nhuy a'matteb ant iu gilid, mal: gorchmynnedig, mandatus, creuedig, creatus.

Efa eil cymro gyfieithu'r cyfranniad lad in yn, dus, urth roi, i, yr ardodiad ued i gyfanſodi a rhaghenu o'r perſon y bo derbyniaul y ueithred oflaen cyph y ferf, mal: i'm caru diligendus ego, i'th guro verberandus tu, iu gladu, ſepiliẽdus ille; nid ydiu hunn beth iu annirgelu, non eſt hoc reuelandum. Mae geiriau cymreig yn, aduy, tarã debig i'rhain, mal: taladuy, ſoluendus, gocheladuy, uitandus, cymmeraduy, accipiendus uel ac-

ceptabilis. ond nid yu rhain chuaith yn ladin gyfranniadau yn y mannau yma: eithr henuau cyfrannaul, vitandus, dignus vitatu.

Mo. paham na ellir doedyd mae cyfranniadau, ydiu yn caru, vedi caru, arfeder caru, a nhuy yn ymatteb a'r cyfrannadau ladin?

Gr. Amfod duy rann o'madrod yn uahanrhedaulymhob vn o honynt. ſ. ardodiad a'r ferf; ag mae'r groeguyr yn y cyfriu ymadrodion yn eu galu yn ferfau, er bod centhynt gyfranniadau heb lau'rhain, nid guir chuaig mo hynny yn y ladin, fod y geiriau hynny yn gyfrianniadau ſyd gyfallu a chyfrāniad, mal: vn ſynnuyr ſyd i'rhain, veniente me, cum ego venirem, etto cyfranniad ſyd yn y nail, a berf yn y lal.

Rhag-

Rhagferf:

Mo. Beth yu rhagferf?

Gr. Rhann o'madrod yn guaſneuthu i'r ferf fynychaf, i egluro, ag i berpheithio i ſynnuyr hi, mal: dos ymaith hediu, cerda drau, aros ennyd; ueithiau gurhau a una rhagferf i henu damueiniaul, mal: da iaun, rhyphol; digon glan:

Mo. peſsaul peth a damuain i Rhagferf?

Gr. peduar :ſ. Ariuydhad, cymheiriad, anſaud, a phurf.

Mo. peſsaul ariuydhad ſyd i ragferf?

Gr. lauer, rhai mannaul, mal: ple? le; yma, yna, accu, drau, imenn, allan, uchod, iſod; ible, ibabale? o diyma, o diyna, o dacu,

cu, odifeun, odiuered, phordyna, phorddrau.
Ammseraul, yrouron, ynaur, hedu, doe, ynhuyr, echdoe, yrlyned, yleni, orblaen, arol, yforu, trennyd, ueithiau, pabryd, pahyd, erpabryd, ebohir, yrle, ynleigis, ychuinsa, ybolyd.
Niferaul, vnuaith, duyuaith, denguaith, canuaith?
Gradol; ymlaen, ynol, ohynallan, heblauhyn, yngyntaf, eiluaith, bellach.
Gofynnaul. pam? paham? ambabeth? beth? pamhynny? onde? paun? ai? mal: ai sion yu hunnu? aie?
Attebaul. ie, do, panadef, guir.
Guadaul. nage, nagedim, niddim.
Dangosaul. uele, edrych, daccu, nycha.
Egluraul. ysefyu, hynnyu.
Dymunaul. duu na, o na, mal: duu na bydun.
Annogaul. ido, moesido, moesuchido.
Guahardaul. na, mal: na dosdim.

Cyphe-

Cyphelybiaul. megis, mal, nidamgen.
Vnued, vnfod, yrunphunyd.
Amryuogaethaul, amgen, ynamgen.
Cynnedfaul. da, drug, a phob henu damueiniaul, gida berf damueiniaul heb fod yn derbyniaul idi, a fyd yn le rhagferf gynnedfaul, mal: taro yndrum, rhedeg yn fuan.
Maintiolaul. lauer, ychydig, gormod, digon.
Yſtynniaul. iaun, cida henu damueiniaul, mal: drug iaun, ynfaur, ynfuyafol, ynholaul, yn gubl, yn gynt, yn arythr.
Laeſſaul. braid, prinn, achen, gamnuyaf, agos.
Cynnhilaul. ynrunle, ynghyd.
Guahanaul. ynunig, o'rneildu.
Galuedigaul. hou, hai.
Attebaul. ſyry. ar?
Petruſſaul. yſgatfyd, nidhuyrach, ondodid, falle.
Cymheiriaul. cynn, mor, agna, mal: cyngyn-

gynted ag ef, morhydyſc ag yntau, gụel na dim.

Mo. Mae'r gradau ſyḍ i ragferf?

Gr. Megis i'rhenụ, ond rhoi, yn, o'r blaen: megis: da, gụel, gorau ſyḍ henụau; yn da, ynụel, yn orau, rhagferfau ydynt.

Mo. Ai'r vn fath anſaụd, a phurf ſyḍ genn ragferf a'rbannau erail o'madroḍ?

Gr. ie, amhynny nid rhaid ſon ynaụr dim mụy amdanynt.

Diụeḍ Rhagferf.

Cyſyḷdiad.

Mo. beth yụ cyſyḷdiad?

Gr. Cyſyḷdiad ſyḍ rhann o madroḍ yn clym-

mu

mu geiriau, a chlouſau ynghygyd.
Mo. Paßauḷ peth a ḍamuain i Gyſſyḷdiad?
Gr. tri, gaḷḷu, cyſle, ag anſauḍ.

Mo. peßauḷ grym, ne aḷḷu, fyḍ. i gyſſyḷdiad?

Gr. Rhai ſyḍ. centhynt rymri gyplyßu, ag ai gelluir cyplyſauḷ, mal. ag, a, hefyd.
Guahanauḷ. mal, ai, yntau, nag, na, nachuaith, ne.
Cyflounauḷ. am eu bod megis yn ḷanu meun ymadroḍ, mal: ynuir, hagen, hachen.
Dieithrauḷ. ond, eithr, namyn.
Gurthnebauḷ. er, mal: er dy fod yn frauḍ ym, etto mi a'th drauaf.
Attebauḷ i'rhain, erhynny, etto, ettoerhynny:
ḷeiedigauḷ. Orhynleiaf.
pettruſſauḷ. ai, onidef.
Cymheiriauḷ. Cyn, mor.
Achoſauḷ. ermwyn, am, oblaid, oblygid,

oheruyd, can, canys, cannad, yngymaint a, yn anuedig, o achos,
Amodaul. os, ond, o,
Cynhillaul. felly, urthynny,

Mo. pessaul ansaud. syd. i gyssyldiad?

Gr. tri sengl mal: etto, cyfansodedig, mal: ondetto, ailgyfansodedig mal: ondettoerhynny.

Mo. pessaul cyfle a gaiph cyssyldiad?

Gr. Rhai a fydant bob amser o flaen y gair a gyssyldont mal: os, mal, mor; rhai erail a fydant arol, mal: chuaith: Rhai ueithiau orblaen, ueithiau arol mal: ynuir; hefyd, ef a eil yr vn gair fod ueithiau yn rhag ferf, ueithiau yn gyssyldiad, urth fal y bo'r rhessum yn i ofyn, canys pan fo'r gair yn clymu geiriau, ne glaussau ynghyd ei bernir yn gyssyldiad, eithr os byd. yntau yu ezluro synuyr

berf,

berf, ne henu dämueiniaul heb gyſyldu amrafael bethau ynghyd rhagferf a fyd. Ardodiad adroir ueithiau yn rhagferf, ne gyſyldiad, pryd na bo'r ganlau yn heun ne ferf.

Ardodiad.

Mo. Beth yu Ardodiad?

Gr. Ardodiad yu rhann O'madrod, a rodir oflaen rhannau erail O'madrod, ueithiau yn uahanrhedaul, mal: truy'r dref, o'r dref. ueithiau yn gyfanſodaul mal: truydynt, rhaguas.

Mo. peſſaul amryu ardodiad ſyd?

Gr. Dau, un a fyd bob amſer yn gyfanſodedig a gair, ag ni chair dim onau fyth yn uahanrhedaul, mal: di, dy, an, rhy, cy, cyd, cyf, dad, ad. lyſ. led, gor.? Mae rhai erail a gair ueithiau yn uahaurhedaul, mal: at, ar, a, rhung, truy, tros, cen.

Mo. oes ṇahaniadeth ar yrhain?

Gr. Mae rhai onynt a fynant y gyrchfa gyntaf, .ſ. cyrchfa, o, ir gair y bont ganlaụ ido, mal:

1. at ụr
2. ar ụely
3. am fuyd
4. tann laụ
5. ụrụy dref
6. tros for.
7. heb dir
8. ụrth gaſteḷ
9. Cen ḍuụ
10. i Rufain
11. o loegr

Yrhain ſyḍ yn tanlyn, a fynaut y ụreiḍiaụl a'r eu hol.

rhag dolur
er Duụ
menn long
rhụng cig a chroen

A, ſyḍ

a, ſyḍ arḍodiad a fyn yr ail gyrchfa ar i hol, ſ. cyrchfa, a, mal: e'm trauẏd a chleḍc, a throſdan, a phaụl.

Yn, yr arḍodiad, a fynn y ụreiḍiol i gyph ber faụl; mal: yn caru, yn gụeled, yn taro, yn doedyd, A chyrfa fy, ir henụ a fo'n arụẏḍhau 'r mannau ne'r amſer y bytho 'r peth yndo, mal: ymhenn y brym, ymmad Sion, ynhy'r brenin, ynnyḍ y farn, ynghaer ḷeon, ynguḷad forgan. Ond pan fo'r rhagụas rhụng yr arḍodiad yma a'r cyfrẏụ henụau y ụreiḍiol a ſai yn ụaſtad, os gụrụy fyḍ yr henụ, mal: yn y ty eiḍo Sion. yn y tir eiḍo'r brenin. Eithr os Banyụ fyḍ y'r henụ, Cyrchfa, o, a fynn, mal: yn y gaer eiḍo chụi. Ond pob amſer araḷ cyrchſa, o, a fynn, mal: yn ụrda, yn ḍoeth, yn galed, yn driſt, yn fychan. A digon yụ hynn ynghylch yr arḍodiad gụahanredaụl. A fynnụchụi ſon dim am yr anụahanuhedaụl:

mo. oes dim oi nodi ynghylch yr arḍodiad cyn

glyn

glyn ne anuaharhedaul Gr. oes laucr: Ond digon ynaur yu edrych, paun a una gureidiol y gair y cyfanſodir hunt ag ef, ai ſefyl, yntau nexidio, i un o'r tair cyrchfa. Mo. A fynn yr un o'rhain y ureidiaul yn y cyfryu gyfanſodedigaeth? Gr. na fynn eithr y rhann fuyaf onynt, a droant y ureidiol i gyrchfa, o, rhai i gyrchfa, fy, mal y doedun rhaglau. Da hefyd ydoed farcio grym, a gallu pobun o honyn pann gyfanſodir gair a hunt. Canys rhai honynt a leiha, ne a uaethyga aruydhad y gair ſymlig, megis go, ne gor oflaen bogail. mal: mynnu gofynnu, guenu goruenu, led, mal: cyſcu ledgyſcu; lys mam lysfam Rhai erail ſyd yn gurthnebu ſynnuyr y ſymlig mal: gurth; troi, guthtroi, fylly, ad ne dad mal rhod adrod, troi dadtroi, di, mal: blas, diflas, dyſc didyſc, mae ymbel un yn chuanegu ne yn mynycbu aruydhad y gair ſymlig mal: dy, tra, &c. megis yn y rhain. Cas, dygaſsed, maur tramaur, Arhain igyd

a fynant

a ſynant gyrchfa, o, ynle'r ureidiol i'r ſym lig megis y guelir yn y ſiamlau uchod. Ond mae rhai erail a ſynn gyrchfa, ſy, pann fo mud yn ureidiol i'r ſymlig. megis yrhain: An, cy. mal: puynt ammhuynt, clod, anglod, triſtuch anrhiſtuch, doeth, annoeth. gleuder angleuder, buchedol, amuchedol. Eithr pann fo, l, rh, a dry yn, f, mal: lauenyd aflauenyd; rhuyddeb, afruyddeb.

Mo. pette uir y rheol yma ni dylid doedyd anuir, anlan, anfuyn, eithr anguir, anglan, amuyn canys felly mae cyrchſa, ſy, mal: ſyn guir, ſynglandyn, ſymuyndyn. Gr. Craph ydychuithau urth geiſſio diphig, a bai yn y rheoledigaethau hynn;

A hynny ſyd orau, canys pann dangoſſochui y tyllau, mi a'llaſinnau yn ymann roi puyth ne clutt arnyn, guir yu am y rhai uchod fod, n, heb ſylfyd yn'r ardodiad, a gureidiol yr henuau yn troi i gyrchfa, o, a hynny a fyd bob amſer y bytho.g.ne; m; yn ureidiol i'r

gair

gair ſymlig, ond mae'r rheol yn ụir bob amſer araḷ, pann fo mud yn ụrridiol. Etto ni bydai chụaith tinchụith iaụn, ḍoedyd: anglan, angụir, ammụyn rhyd y phorḍ gyphredin ond gen fod y bobl meụn meḍiant o'r ḷụybr neulḍuol uchod, gụeḷ diodef peth cam, a chollḷed, ag enniḷ i euyḷḷys da nhụy, no choḷḷi i caḷonnau ụrth i gụrhnebu meụn peth heb ſenụ yndo. Mo. beth am yr arḍodiad ỻ, cyf, cyd, cyn Gr. yr un arḍodiad a ſcrifennir y pedair phorḍ yma, ụrth fal y bo'r ụreiḍiol i'r gair a gyfanſoḍer ag ef. mal: hyd, cyhyd, oed, cyfoed, cerḍed, cydgerḍed, hyned, cynhyned. Mo. Am y ḍụy phord gyntaf mi a gytunaf a chụi. camys ụeithiau, cy, cyf a ſcrifennir i ochel drygsain, mal: anſoḍi cyfanſodi, nid cyanſodi, felly cyflouni, nid cyloụni. Ond, cyd, ne cyn, nid ydynt yn cyfaruyḍhau a'r ḍau gyntaf, na Chụaith yn cynghyrchu a hụynt: canys. nid un ſynụyr yu, cynhyrfu, cynghanu a chydganu.

nu. hefyd,cy,a fynn gyrchfa fy i'r ŋreiḍiol: ond cyd a ŋna i ŋreiḍiol y gair ſymlig neŋidio i gyrchfa,o,megis yma: cynghanu, cydganu: Gr. mi a'ch gŋelaf fyth yn ceiſſio fynall ar y gŋtta; ni allafi mo'r gŋad nad ydych yn doeyd yn rhyſſymol: etto nid oes mor ſibiant nag ennyd i ni yroŋron i ḍoſparth hynn yn faŋl digon yŋ ynaŋr fanegi naturieth, cy, ag egluro y rheolaethau ag amryŋ ſiamlau. cy, a fynn gyrchfa, fy, i'r ſymlig pann fo lythyren fud yn ŋreiḍiol. mal: caneḍ cynghaneḍ, cauſa cynghaŋs, pŋys cymhŋys cym hell, compello, tyrfu, turbo, cynhyrfu conturbo, tero, torri, contero cynhorri, contritio cynhorriant; bŋrḍ menſa, cymmŋrḍ com menſalis, gŋlad, cyngŋlad eiuſdem patriæ, diſcybl diſcipulus cynniſcybl condiſcipulus cell, cella, cynghel concubicularius. cybyḍieth, cupiditas, cynghybyḍieth concupiſcentia, mo. beth am y gair, cyn, gida'r henŋau a dyrfynant yn, ed, mal: cyn hyned, cyn

gynted? pa un yr ſcrifennir hụynt ai ynghyd, yntau yn ụahanedig. Gr. ef a ellir i gadel yn ụahanedig: ag yna cynſyḍ ragferf megis, tam, yn y ladin, tam ſapiens, cyn ḍoethed; etto am nad arferir ef, ond gida'r henụau yn, ed, yn unig, nid ydyụ gyfattebaụl i'r tam, ladin a ellir i arfer gidaphob henụ damụeiniaụl am hynny ni bydai anghyfaḍas i roḍi ef ynglyn ụrth i ganlaụ mal: cyndeụed, cynboethed. Ag os yn un gair yr ſcrifennyr hụynt nid rhagferf, eithr arḍodiad anụahanaụl yu, cyn. Ond yn hynn o beth cymred paụb y phorḍ a fynno i ſcryfennu'rhain a'r cyphelib. Mo. beth am ry, ne dir ai rhagferfau ynt, yntau arḍodiadau. Gr. rhy pan fo yn arụyḍhau nimis yn ladin, ſyḍ bob amſer yn rhagferf mal: rhy frụd, rhy ḍrud, rhy drụm, ond pann oferer ef dros re, yn ladin, arḍodiad fyḍ, mal: repello, rhybellu, rebello, rhyfelu, felly hefyd prynnu emo, rhybrynnu redimo, ond,

dir,

dir, ardodiad ydyu bob amser ynglyn ai ganlau mal: maur, dirfaur, traha, dirdraha, ag a doedir ueithiau dirdra. Y dau yma bob amser a fynnant gyrchfa, o, pa fod bynnag yr scrifenner hwynt ai ynghyd yntau, yn uahanaul. Mo. moesßuch fuy o siamlau i egluro y pethau a doedaßoch. Gr. Rhaid yu guybod pafod y cyßyltir, cy, a geiriau ni bytho i gureidiol yn lythyren fud.

Pann fo, rh, ne l, ne fogail, ne diphdong yn ureidiol, yna, cyf acrferir, mal: lafurio, laboro, cyflafurio collaboro, e doedir hefyd cydlafurio meun amryu dealt, laun cyflaun, rheibio, cyfreibio, rhwyd cyfrwyd rhen, parens, cyfren, alius ex eodem patre: ag er bod y symlig yn henu sylwedaul y cyfansodedig a fyd damweiniaul, mal: yn y groeg thanatos mors, athanatos immortalis. Pan fo, m, yn ureidiol e roir, m, aral atti, mal: mediannu cymmediamu, Pann fo, n, f, a dodir mal: nos, cyfnos, nod cyfnod,

naụd, cyfnaụd, ,s, a ḍybblir mal: ſain, cyſ-ſain, ſon cyſſon, ſuỿḍ, cyſſuyd, collega, Ph, a laſerir megis pe dybblid hi, ond gụrthun fyḍ i ſcrifennu ilḍụeḍ ynghyd, canys o phyḍ cyphyḍ a ḍoedir cyphphyḍ eiuſdẽ fidei ſocius, phynniant, cyphynniant, dyn cimmaint i phynniant a'r ḷaḷ, o flaen bogail ne diphdong ,ſ,a roir: oed, cyfoed, iaith, cyfiaith, aḍe cyfade, anneḍ cyfanneḍ, aruỿḍ, cyfaruỿḍ, y ſymlig fynycha yn ſylụeḍaụl, a'r cyfanſo-dedig yn ḍamueiniaụl.

Taflodiad.

Mo.beth yụ taflodiad? Gr. taflodiad ſyḍ rann o'madroḍ, yn aruỿḍhau yſmudiad diſymuth, ne fynudyn diſyfyd ar feḍụl. a rhai ſyḍ.
Rhyfeḍaụl. naụḍ duụ
Cyrchneitiaụl; ha, ha, ha,
Gofidiaụl; ochfi
Dylefaụl uhụ

Gụaḍaụl:

Gụadaụl: hoụ, hoụ
Ofnaụl; oh
Bygythiaụl
Galụedigaụl: hoụ, hai,
Canmolaul
Gụatụoraụl
Goſtegaụl ſt.
Gụenheithiaụl, fynguirgallori fenaid?

Diụẹd ar gyſiachydiæth.

Mo. oes gennych mụy oi ḍoedyd ynghylch cyſiachyḍiæth a fyḍai ụiụ i grybụyl? Gr. ni ḍylai neb dybied fod hynn a ḍoedaſſom yn elfyḍ i'r pethau a ellid i traethu ai manegi am y goloſn yma, nag am y laḷl o'rblaen. Ond pe caniadai ḍuụ amſer cymụys i fyned troſdynt unuaith drachefn ag megis i falu yn fan y cheirch, a ḍarfu ini i fras ſilio, mi a obeithiụn y gallem amlhygu odidougriụyḍ ynniaith, a gyrru blys ar ụyr yn gụlad iụ

dyſcu

dyſcu ai'mgledu, a gvneuthur cyvuilid i'r ieithoed eſtronaul oi hamgylch, er maint i cymheriad, ai parch ymyſc y ſaul ſyd yn i medru. Mo. moeſun ſurv gauni ar donydiaith, amſer aral (truy duv) ni a gaun odfa, a chyſſe adas i roi man buthau truy'r hol ramar. Gr. mae hi yn rhy huyr i dechrau ynaur, ar honno, aun ymaith bellach, erbyn ſythom gartref hi a fyd amſer ſupper. Mo. A fyd dim ynol, uedi doſparth y 'pedair. colefn yma, a fydai raid i gymro urtho, 'pann chuenuchai oſſod allan yn gymraegaid bob peth a gai yn ſcrifennedig meun ieithoed erail? Gr. byd. lauer: ond yn anuedig, dargos phord deg, a guedaid i uneuthur gair ladin yn gamraegaid pan fo eiſsio gair camraeg cyfatteboul, i'r ladin, ne i'r groeg ag edrych pa fod y luniai 'r cymru gynt y cyfryv eiriau. megis, y gair ladin a dechreuo ag, u, gyſſon a gymer, g, yn y gamracg oſlaen yr. u. mal: uinũ, guin, uiri, guyr, uira-

go

go gụraig, uitrum gụydr, l, ladin ynnechrau 'r gair, a dry yn ḷ libro ḷyfr, latinum ḷadin, laboro, ḷafurio, lapidare ḷabydio, b, aḷḷan o ḍechrau 'r ḷadin a dry yn, f, mal: ḷyfr, lafur, lagof, ſcribo, ſcrifen, felly, m, hefyd, firmamentum, furfafen, columna colofn, ſacramentum ſagrafen, teſtamentum, teſtafen, poctice, teſtefn.

Arclyt yſtyr arch teſtefn
'i ḍa adref, a ḍodrefn.

, P, yn y cyfryu loeḍ a dry yn, b, , d, yn ḍ, cupidus cybyḍ, t, yn, d, mal uitrum gụydr, ụitium, gụyd, c yn, g, conſecro cyſſegrũ. g, a daụḍ Aegiptus Eipht, ciuitas legionum caerleon uagina gụain, tromlefn ar ol, r, a dry iụ chrech anianaul. porta porth, corpus corph carcer carchar, , ct, yn th, perfectus perfaith, lacte laeth, delecto, dyleithio, , cc, yn, ch, ſiccus ſych, ſaccum ſach da hefyd oeḍ farcio pa derfyn a roḍer i'r gair, mal uictima, gụithifen, hoſtia, oſten, ſcrifen, o ſcribo,

bo, abſoluo, abſolfen .i. abſolutio, abſolfennu.i.abſoluere meḍ y brython o phraimc.felly ſtatuo, ſtatuen ſtatutum, ſtatuennu ſtatuere, megis y doeḍun yn eglur ag yn luybraiḍ pan gaphon dymor gueḍus iu traethu odifri.

Rhaid heb lau hynn dal cof ar y fann y lunier y geiriau o hono, ai o'r amſer preſennaul, ynt au, o'r ſupin. canys ueithie o'r ferf ſymlig ladin, e phurpheir y gair cymraeg o'r ſupin, a rhai oi cyfanſoḍion hefyd. mal: o facio, factu, e doedir tir phaith, felly perphaith perfectum, perpheithio perficere cyphaith confectum, cypheithio, conficere, effectum ephaith, epheithio efficere, ueithiau erail o'r amſer præſennol. mal: o'r ferf deficio diphig, diphygio, o afficio aphig, affectus, aphygio, afficere. Ag yn fyrychaf or ferf ladin e phurpheir yr henu berfaul cymreig, ag o hunnu y ferf mal: o ſcribo ſcrifenn ſcrifennu, o ſtatuo ſtaḍuen ſtatutum, ſtaḍuennu ſtatuere conſtituo, cyſtaḍuenn

conſtitutio

Conſtitutio, cyſtaduennu conſtituere, cyſ-ſul, conſilium, cyſſulio, conſulere, cyſſol, conſolatio, cyſſoli, conſolari, felly hefyd o ryu ſupin, confeſſu, cyphes, cypheſſu, prophes, propheſſu o'r uerf offero, ophrym, ophrymu, opheren, opherennu, ſacrificare, opheiriad, opheiriadu, i, fungi ſacerdotis munere. Meditari, medyd, medydiant, meditatio, medydiannau, meditationes. ne, medydiad, medydiadau.

Mo. paryu un orau ai lunio 'r geiriau o'r ladin, yntau i guneuthur o'r gamraeg, pan fytho eiſſiau geiriau cymuys, ſathredig euſſus, ymyſc y cymru, i adrodi pob celfydyd, ai doſvarth yn ynhiaith. Gr. mi a uclaf y ladinuyr oed gyuaethog i hiaith, yn benthygio gen y groeguyr lauer gair, yn y cyfryu leoed, y Phrancod, yſpaenuyr a'r Eidaluyr, yn dideincod yn cymryd i nechuyn gen y ladin. a'r hen gymru gynt ucdi tynnu yrhann ſuyaf o'r geiriau allan

o'r ladin, ne'r groeg, ni dylai fod arnominnau mor cyuilid urth fenthygio i helaethu'r iaith, gen y neb a roes inni i dechreuad. Ond rhaid edrych yn graph, & chadu yn dyfal y mod ſyd iu gueuthur rhuy yn cam reig. ag megis pann el un o'r nail grefyd i'r lal, ef a neuidia i gucul ai uiſc fellyurth dun gair o'r iaith bigilid, e neuidia i derfyn, ag ueithiau lythrennau erail, a muy yn y gamraeg nog meun iaith yn y byd.

Canys rhyu un a'ſſynnir yn y dechrau mal: pann fo, u, gyſſon yn gyntaf megis. uacuum, guag, vilis, guael, uiridis, guyrd, uæ guæ, dies ueneris, dyu guener, megis y doedais o'r blaen rhai yn y dechran a neuidia mal, l yn l, lugorn, lucerna, leiſſu lixiuium, lad, lædo, ,r, a droir yn rh, rete, 'rhuyd, ritus, rhith, rapio rheibio, Roma Rhufain. Ond cyſſain in bo gyntaf yn y gair ladin, a droir falhynn y chuech mud: lyfnion ag, m, a droir yn y gamraeg i gyrchfa,

chfa, o, pan fo bogail, ne ḍiphdong yn neſ-ſaf oi blaen, mal y gụelir yn y dafụlann yma Mo. nid ar y fath phorḍ a honn, y mae ceiſßio gụneuthur tafụlann gymụys, i amgyphred yn fyrr, yn eglur, ag yn lụybraiḍ y pethau hynn canys rhụng gochel tụm-pathau, cerrig a Chorbyllau, rhaid i'r ly-gad, a'r meḍụl, ḍal ar y phorḍ, hefyd, i gyfleu meụn tafụlann y pethau yn drefnus, rhaid ụrth ḍiſtaụụch, cỳfle ditruſt, a bụrḍ gụaſtad i ſcrifennu, felly nid oes i ni, i di-fyrru 'r phorḍ, hyd adref, ond cyphyrfhau y pethau a ḍoedaſſoch, ai ezluro trụy fagod o ſiamlau; Mae'r geiriau camraeg y try, m, yn, f. yndyni ? Gr. firmus phyrf, forma, phurf, formare, phurfio, deformare, an-phurfio, domare, doſi, turma turfa, tyrfa ſy'n dyfod o turba, Mo. mae'r hen eiriau y troi'r t, yn, th, yndynt ? Gr. pan ḍel tron-lefn, yn neſſaf oflaen, t, ni bo gyntaf meụn gair, y, t, a droir yn th. Mal: uoluptas,

gụlụth, captus, caeth, fructus phrụyth, lectio lith, effectus ephaith; ſagitta, ſaeth, Mo. a dynnir ymaith un gyſſain o'r gair ladin yn y cyfryụ leoed? Gr. tynnir, p, pan fo, m, oi blaen, templum, teml, tempore, tymor, templor, temlu, contemplor cynhemlu: Imperator, ymeradr, ụeithiau e ḍodir yma, h, yn le, p, mal: tempero tymheru, tymhoraiiḍ, ụeithiau'r, p, a ſai mal: tempus, tymp, t, arol, l, a daụḍ mal: cultellus, cyllell, ụeithiau hi ei troir i, d, mal; cultrum cụldr. Mo, beth am, l, yn y cyfle hynn? Gr. ụeithie hi a ſai, mal: malum, afal, milus milụr, ụeithie hi a dry yn, l, auallen, malus, compello cymhell, malum maḷ in malam rem i'r faḷ, malignus maḷing, malignitas, maḷingrụyḍ. Mo beth am, x, yn y man noed hynn? Gr. hi a dry yn, ſſ, mal: laxo, laeſſu, lixiuium, leiſſụ ond pan fo cyſſain arol, x, ef a ụaſnaetha, ſ, ſengyl, expono, yſponi yſponiad, expoſitio, excuſo, eſcus, eſcuſ

ſod,

ſod, eſcuſſodi, extendo, yſtynnu. Mo. paham y gadouſſoch allan, d, yn extendo, urth i uneuthur yn camraeg? Gr. Cnaud i'r cymru dodi, d, arol, n, mal: deſcendo, diſcynnu, tendo tynnu, Mo. paham na chedúch y bogeiliaid, a'r diphdongiaid ladin, ne neuidio, bob amſer yr un phunyd, megis y mae'r ladinuyr pann fenthycciont, gen y groeguyr? Gr. am y geiriau neuyd a uneler, ef a eil y cymru dyſcedig gadu phord unuedaul. Ond y geiriau ſyd ſathredig euſus, ymyſc y cyphredin, rhaid i cymryd yn greithiog, mal y darfu idynt huy o anghelfydruyd a anphurfio, ai hanafu. A hynn ſyd yn damuain ymhob iaith. Canys maur yu'r rhagor rhung y groeg a darlennir meun lyfrau, a'r iaith a glouir ymyſc y groeguyr cyphredin. Ond erhynn igyd mae'r, ct, pann droer i'r, th, gamreig, truy gytundeb cyphredin y bobl, yn peri fynychaf diphdongh oflaen, th, mal: pecten peithin, pactum,

ctum, paith, practicus, praethig tractus tra eth: er bod ụcithie yr vn fogail yn trigo mal: plector plethu, complector, cymlhethu, lectio, lith, , ſſ, hefyd yn dyfod o, x, ladin, a fynn ḍiphdon oi blaen mal: ſaxones Saeſſon, laxo ḷaeſſu, lixiuium, ḷeiſſụ Mo. gụneụch yn gamraeg y gair, hæreticus. Gr. haeredig, ag hæreſis, haeredigiæth. am i bod yn haeru i celụyḍ megis, pette gụir. Mo. oes ragor yn y gamraeg rhụng geiriau, prydyḍion, a'rheini mae'r hiſtoriaụyr yn i harfer, a phaụb ſyḍ yn traethu peth, meụn ymadroḍ ryḍ. Gr. oes megis yn y ḷadin rhụng y poedyḍion, a'r areithụyr, Canys y prydyḍion i gynnuys gair, meụn, meidr, a meſſur caeth, a dorrant ụeithie ụraid y gair, ụeithie aral nhụy a ſcythrant i frig ef, ymbeḷḷ ụaith nhụy a dynnant aḷḷan i berfeḍ ef, o heruyḍ pan fyrraf fo, r gair, houſſaf a fyḍ i gyfleu meụn pennil: am hynny rhaid yn fynych dorri yn ḍau hancer y geiriau

hirion,

hirion, cyn gallu, i sengi meun pleth cynghaned mal: yscyfarnogod cardnaliai:

yscyfar (yn ar ynos,)
nogod syd yma'n agos
ag ar i du, i gard (uych)
naliaid, canlau annuyluych.

Ond yrhai syd yn traethu peth meun ymadrod ryd a geissiant y geiriau teccaf, guedeidiaf, cymhuyssaf, aml o sillafau, a sathredig ymysc y bobl fylly y neb a chuennycho fod yn hyodl, yn ymadrodus, ag yn dafodyd parabldoeth, yn y gamraeg rhaid ido edrych yn gyntaf dim, a oes un gair arferedig ymlhith y cymru eussus, i yspressu i fedul, ag i danges i amcan, ai gyngheiliad. Onid oes; rhaid benthygio yn gyntaf gen y ladin, os gellir yn diurthnyssig i guneuthur yn gymreigaid: os byd caledi yma, rhaid duyn i nechuyn, gan yr eidaluyr, phrancod, yssphaenuyr, ag od oes geiriau saesneg uedi i breinio ynghymru ni uasnaetha

naetha moi gu̧rthod nhu̧y . mal : claim, acsiu̧n, sir hal, tentio, tentasiu̧n, Mo. Ond o'r l̥adin y mae'r d̥au yma yn dyfod. Gr ie, ond saesnigaid̥ yu̧'r mod̥, y l̥uniu̧yd nhu̧y, megis l̥au̧er o eiriau eral mal nasiu̧n, proclamasiu̧n, &c. Mo. oes ond hynn iu̧ ,styrio, a berthyn at ard̥erchou̧gru̧yd y frutaniarth? Gr. rhaid hefyd cadu̧ adrod̥ue-d̥au 'r gamraeg, a eilu̧ 'r groegu̧yr phrases, canys nid oes d̥im u̧rthunach nog ymadrod̥ ni bo ynd̥i briau̧d phrasau, ag arferau̧l adro d̥u̧edion yr iaith. a diflas fyd̥ ceissio air ynghair, gen y gyrmaeg atteb i ieithoed̥ erail̥ bob amser. ond mi a glou̧af y gloch yn canu syd̥ aru̧yd̥ fod yr Argluyd̥ yn myned iu̧ supper. rhaid imi redeg adref rhag id̥o ofyn amdanaf yn y cyfamser myfyriu̧ch chu̧ithau y pethau hynn erbyn yr ymgyfarfod nessaf, minnau a chu̧iliaf orau y gall̥u̧yf am phord̥ iu̧ du̧yn hu̧ynt i luybr rhu̧yd̥, byrr, a hyphord̥ mal y gall̥er i deal̥t yn hau̧d̥, i gu̧ybod yn

fyfyr,

Y RHANN DIVAETHAF
i ramadeg a elvir Tonydiaeth.

Mo. ni vaſnaetha oedi tonydiaeth, muy, na gohirio moi doſparth: gan fod cimaint blys y cymru avenydus amdani; vedi i chui dangos, yn y rhann gyntaf, vrth barthu'r gramar, yn bedair colofn, fod honn yn un o honynt, a bod i ſuyd hi, ambygu iaun don, a chymuys feſurau 'madrod, a phob math ar gerd dafod, sy dechnigaul, ag yn gymraduy ymyſg beird audure-dig a phenceirdied cymru. Canys mae ymyſg blodau ifienctid, cymru lauer un, a chentho, synnuyr ouchlym, athrolith odidog, dyſg arderchaug, avenyd redegog, ag euyllys da, i oſſod allan meun mydr cymreig, ſuchedau ſaint, moliant rhinuedau, dychan cam'uedau cyfruydid i'r didyſg. cyſtur i'r trumgallon, a didanuch ir annifyr i gyflur: heb eiſſie dim arnynt; ond cael guybod naus, y cynghanedion, a'r meſurau syd arferedig, a'r pethe ſy berthynaſſol at

y gerḍ. dafod, a'ḷḷer à dangos, yn ḍifarn ymysg penceirḍied. Gr. gụir a ḍoedụch: ag nid oeḍ, ar ḍoctor Sion gụent, ḍiphig na dysg, na duụioldeb, nag aụenyḍ: etto am nad oeḍ gentho gyfarụyḍid yn y cynghaneḍion, a'r pethau sy'n damụain iḍyn nid yụ i gouyḍau ef, mo'r gymraduy ymysg y beirḍ, ag y buaßent, pe gụelsid ynḍynt, o gelfyḍyd cynghaneḍaụl, gamaint, ag syḍ, o santeiḍrụyḍ, a dysg. Ond nid madụs etto son am donydiaeth, nes myned trụy gystraụiaeth yn gyntaf. Canys honno yụ'r drydeḍ golofn: a phe gadeụid heibio, yr un o'r pedair prifgolofn, e fyḍai'r adeiliadaeth yn serfyḷ, a'r aḍeụid a ụnaethom ụrth ḍechrau, heb i choụiro. Mo. diamau yụ hynny, pe bai in bryd ụneụthur traethiad cyfanbarth, ar yr hoḷ ramar: megis y mae'rhai sy'n propheßu'r gelfyḍyd, ymhob iaith, yn gụneuthur. Eithr yroụron nid ydymi, ond megis o'rabeḍ, ar gip, yn rhedeg trụyḍi, ni a'ḷḷụn yn ḍifarn, neidio dros un rhann. hefyd, e ḍysg dyn gystraụenu'r geiriau

cymracg

cymraeg yn gynt, urth i glust, a hir dall ar yr iaith, nog urth reolaethau celfydyd, ne dogfennau technen. i hynn o beth da oed, ymarfer o transladu groeg, cynnymchuelyd ladin, cyfieuthu eidaliaeth, ne droi i'r gymraeg yr iaith a fynnai dyn. a chraphu ar briodoldeb pob iaith, a'r rhagor a fo rhung y nail a'r lal, yn yspreßu yr un punc, ne ystyr. pe damueiniai i chuithau fyth scrifennu o'r mod gorau syd, i transladu i'r gymraeg estronaul ieithoed, yna i bydai gymhuyßach, roi allan reolaethau technennig i gystrauenu'r fruttaniaith, urth i ymgymharu hi, ag ieithoed crail. Am hynny ni a allun yn da vidi'r rhann honno hyd bryd hynny. Ag felly aun ynghylch tonydiaeth yn dirus. Gr. ond guell i'r cymru geissio adysg ar dafod laferyd gen y prydydion sy'n i mysg, a chenn fagod o uyr Bonedigion, syd gyfaruyd yn y cynghanedau, na discuil gennymi adrybed meun scrifen. Mo. Pe dysgai'r prydydion yn rhouiog, i baub, a delai attynt, mi a doedunn gidachui. Ond am i

bod nhụy yn cadụ i celfyḍid yn ḍirgel, heb i damleụychu i neb, oḍieithr, i ryụ ḍyſcybl, a dyngo, na ḍyſco moni i neb araḷ, ne i ymbeḷ ụr bonheḍig, a aḍaụo ar i oneſtrụyḍ, i chadu yn gyfrinachol, rhaid i ryụ ḍyn araḷ i honni, ai goſſod aḷḷan, os mynnir i thanu, dros ụyneb y ụlad ai chyfrannu i baụb ai chụennychai mal y gaḷḷo pob gụr dyſgedig, duụiol, aụenyḍus, gael cyfrụyḍid, i ụneuthur cannigion, a choụyḍau, ſanteiḍiol, a rhinụeḍol, gụiụ i hyſtyr, molianus i ḍuu, hyles i'r enaid, a difarn yngolụg y byd; yn ḷe'r cellụyḍ, gụeiniaeth, a'r ſertheḍ y mae'r prydyḍion, didyſg, dilythr, a diyſpryd da, yn i ganu fynychaf, y dyḍ ſyḍ heḍiu Gr. mi a ụelaf ſeḷḷy, na chymrụchụi eſgus yn y byd. dechreuụn yn enụ duụ: gofynnụch am honn y peth a fynnoch, mal y gụnaethoch yn i ḷaiḷ o'rblaen. Mo peſſaụl peth yn bennaf ſyḍ iụ draethu ynghylch tanyḍiaeth? Gr. Da oeḍ yn gyntaf, yſponi geiriau technnennig. (a eilụ'r ḷaḍinụyr terminos artis) ſy'n perthynu att y rhann yma: ụedi hyn-

ny

ny yſplylgu'r cynghaneḍion ai hamryụ fathau: ag yn ḍiuaethaf o'r cubl, manegi pob riụ feſſụr cymraḍụy a'rferir meụn cerḍ daſod: Am y ſilḷaſau, os byḍ dim yn perthynu at y goloſn yma, heb i egluro, ai ḍamleuychu yn y rhann gyntaf, ni ai dangoſṣun; rhai ymyſg y cynghaneḍion, a rhai ymyſg y meſuraụ mal y bytho'r defnyḍ a'r echlyſſur yn gofyn.

Y nghylch y geiriau technennig sy'n Perthynu at donyḍiaeth.

Ca. .1.

Mo. Mae'r achos sy'n peri ichụi ſon yn gyntaf am y geiriau technennig. Gr. am na eiḷ neb, ḍoſparth yn lụybrennaiḍ, ag yn drefnus, yr un o'r ſaith gelfyḍyd breiniol, heb ḍychmygu laụer o henụau, nid ydynt arferedig ymyſg y bobl gyphredin, ond yn perthynu yn unig at y gelfyḍyd honno. megis meụn dialectigydiaeth, ſubiectũ, prædicatũ, genus, ſpecies. meụn mu-ſigydiaeth, ḍitonon, ḍiapente, ḍiapaſon; ag felly ymhob un o'r laiḷ. ag onis dehellir y geiriau

yn

yn da, ni dehellir fyth mo'r dogfennau, ne'r rheolathau sy'n perthynu at y geisydyd honno: yr un phunyd, nid guiu ceissio ysplygu yn eglur, mo donydiaeth, nes dychmygu lauer o henuau adas, a chuymuys, i bob punc yndi. ag ofer drachefn, i neb geissio dysgu, y rhann yma, nes dealt yn gyntaf yr henuau hynn, a darfu i bathu, ai lunio yn unig i ossod allan y donydiaeth, yn fyrr, yn eglur ag yn tymhoraid. a phann uyper yn rhugl y cyfryu eiriau, ai dealt yn da, ni byd dim caled yn y dogfennau a roder: mal: penn fo'r gyssain ragodlig yn dauuynebog, ni eil, y gynghaned fod yn groes dymchuieledig onis guydir beth yu cyssain ragodlig, ne gyssain dauuynebog, ne groes dymchueledig, ni deuhellir byth mo'r dogfenn uchod. Mo. moessuchuithau felly, ueled yn grynno, ysponiad byrr, ar y gyfryu henuau technennig, sy'n guasnaethu i'r donydiaeth. Gr. Cannig cyfanbunc, ne gyfanbuyl, yu hunnu a fo a rhessum cyslaun yndo, cannig anghyfanbuyl yu'r rhimin, a

fytho

ſyll. o ynḍo, ciſſte rhyụ beth i gyflouni'r yſtyr a'r deſtyn, oeḍ, ymryd y neb syḍ yn i oſſod allan. mal:

Ath ſod di yn ḷoſgi pob leſgḍyn
a'r ḷuḍụ
yn ḷụydo'r mo'r tonụyn,

Chụi a ụeluch er bod y cannig, a'rhimin yma a chynghaneḍ ynḍo, etto mae'n amherphaith, o rann yſtyr, a synnụyr. y cannig cyfanbuyl syḍ un, o bump rhyụcgaeth. s. Carol, ne, cụndid, englyn, goſteg o'nglynion, couyḍ, oụdl. Mo. beth yụ cannig. Gr. cannig, a eilụ'r Ladinụyr canticũ, ne rimin. a cilụ'r Eidalụyr rima, nid yụ ḍim amgen no phob ymadroḍ a ụneler o ciricu cyflais, cynhenig yn gyfaḍas iụ canu. E fyḍ ymhob cannig cyfanbuyl aml bennillion mal y dangoſſụn rhag ḷaụyn i dyledus le. drachefn ymhob pennill e fyd dau fraich o'rhynn leìaf, ụeithiau fụy megis y gụelir urth yſplygu meſſurau cerḍ, yn fanylach. y fain ḍiụaethaf ymhob braich, a'r cyſſceiniaid os bydant,

ḍant, ar i hol, a elụir, odl, mal:

Medylier am aḍoli
da iaụn y dyl di enu di

Yr odl yụ, i, y mhob un oʻr ḍau fraich iʻr pennill hụnn.

Aʻr trydyḍ dyḍ ụr tradoeth
O fruʻr ḍaear ḍu e ḍoeth.

Yr odl yụ, oeth, yn y ḍau fraich, canys ni chyfrifir moʻr cyſſeiniaid, sy oflaen y ſain, yn rhann oʻr odl. heb lau hynn rhaid guybod, ſod ymhob braich oſaith ſillaf, ne fuy, a fytho a chynghaneḍ ſain rouiog indo dair darn, s. rhagḍarn, gorḍarn, odlḍarn, mal y gụelir yn y breichiau iſſod.

Gelyn, y gluysfryn, glasfrig
a gadel (gafel) gyfiaụn.

Y ḍarn gyntaf, yuʻr rhagḍarn, yr ail, yụʻr orḍarn, y dryḍeḍ yụʻr odlḍarn. diụeḍ y rhagḍarn, (heb gyfrif moʻr cyſſeiniaid syḍ oflaen y ſain ḍ.ụaethaf,) a elụir rhagodl, felly diụeḍ yr orḍarn, a elụir gorodl, megis y doedaſſom mae

diụed

diụed yr odlḍarn, oeḍ yr odl.

Gụeſus, bur ſelus, ber ſach. us, us ach
Ni aḷḷaf, haelaf, yụ honn af af onn
Araith, genn y fronfraith, fry. aith, aith. y.

Y rhagodl, a'r orodl meụn cynghaneḍ ſain a ſyḍ yr un fath. Mo. chụi a ḍoedaſſoeh mae'r ſain diụaethaf i bob darn yụ i diụeḍ, maneguch beḷlach beth yụ ſain, a pheſſaụl amryụ ſain y syḍ? Gr. ſain a eluir, pob bogail, a diphdong, am fod yrhain yn ſeinio, ne'n gụneuthur ſụn perphaith ar i pennau i hun. y ḷythrennau eraiḷ a eluir cyſſeiniaid, am na ụnant, na ſụn perphaith, na ſiḷḷaf, ond ynghyd ar ſeiniaid, megis y gụelſom ụrth ſyned truy'r ḷythrennau yn yr ymḍidan cyntaf, ynghylch iaụn ſcrifenny ḍiaeth. Mo. mae'r moḍ y perthir y ſain? Gr. Sain (maḷy mae'n perthyn at y fann yma) syḍ naiḷ ai symlig, yntau cyfanſoḍedig. Symlig ſyḍ pann ſytho un fogail yn unig meụn siḷḷaf, mal a, e, i, o ụ u y. ond pann ụneler un ſụn o ḍuy o'rhain meụn diphdong ei geluir ſain ḍeuplyg, mal: ae,

oe, oụ yụ c. ond pann ſo tair bogail meụn diphdong yn gụneuthur un ſụn, ſain driphlyg i geluir, mal: iaith gụiụ, gụaith, arc. Mae meḍ araḷ iụ parthu huynt. pan ſont, ḍiphdongiaid, ne gyfanſoḍedig. Canys pob diphdong syḍ naiḷ ai rhouiog, yntau, afrouiog: tri phụnc a fyḍ ymhob diphdong rouioug. y cyntaf: ni byḍ fyth ond duy fogail ynḍi, yr ail bụnc, hi a ryḍ i rhann o'r accen, a'r ſụn, yn gyſtal i'r flaenor, ag i'r ḍylynaụl, mal: au, aụ ai, oe, y trydyḍ pụnc yụ, na eiḷ hi meụn cynghaneḍ ſain, ymgloi, ag ymgynghaneḍu ond a hi i hun. Eithr y ḍiphdong afrouiog a fyḍ ynḍi ụeithiau dair bogail, mal, iaith, ioed, gụaeth. a phob amſer y ḍylynaụl a gaiph y ſụn, ar accen, ganmuya igyḍ. Mal: iar, iụr, ion, iaụn, gụir, gụiụ. chụi a ụeluch, nad ydyụ'r ,i, ne'r, ụ, flaenor yn caeḷ haeach o'r ſụn, ne o'r accen. hefyd yrhain meụn cynghaneḍ ſain, a aḷḷant ymgynghaneḍu ụeithiau a huynt i hun, mal:

Suliau, a gụiliau, a gụaith. iau, iau.

ụei-

ueithiau a bogail symlig mal:

A bar mavr i'r iar a roud, ar. iar
Am Sion guiu yv'r son y syd. ion. on.

ueithiau erail, a diphdong rouiog mal:

Yn uniaun, ai rhaun yn rhyd. iaun, aun,
Bydvch cofiuch, uyr cyfion. uch, iuch.

Ni chyfrifir fyth meun cynghaned, mo'r flaenor, meun diphdon afrouiog mal y dangoffun urth ysponi'r cynghanedion. Mo. mi a uelaf mae'r flaenor meun diphdong yv'r gyntaf, a'r dylynaul yv'r diuaethaf, mi a dehellais hefyd, na byd ond un fogail symlig, yn flaenor, ag un symlig aral yn dylynaul meun diphdong rouiog. mi a ferciais hefyd meun diphdong afrouiog er na bo un amfer, onid un flaenor; etto ueithie e fyd duy dylynaul mal ier, ior, iaun, iaith. Moeffuch taflan ferr, i dangos yn gyntaf blaenorion sy meun diphdon rouiog, a pha dylynaul, a damuain idynt. uedi hynny un aral, o'r diphdong afrouiog. Canys haus fyd i dall meun cof, urth i gueled, ar un olug, yn urdinig meun taflan.

		a		ļau
		e		ļeu
	ụ i un, o	i	mal	eurļiụ
	chụech	o		ļoudr
		u		diụ
meụn diphdong		y		ļyụ
roụiog e fyḍ yn				
ḍylynaụl nail.		a		rhai
	,i, i un o	e	mal	rheini
ai	daır	o		rhoi
	,e, i un	a	mal	aeth
	o ḍụy	o		oeḍ
	,u, i un	a	mal	au
	o ḍụy	e		euthum
				rhuyḍ
	roụiog mal			rhuyḍ
y ,i, un	ụ meun diphdong			cụyn
	afrouiog mal.			chụyn
				guynn

Mo. mi a ụelaf yn amlụg urth y daflan uchod pessaụl bogail a eiļfod yn flaenor meụn diphdong roụiog;

roụiog; a phesſaụl dylynaụl i bob blaenor. mi a ụn hesyd ụrth a ḍoedaſsoch, na byḍ meụn diphdong afroụiog ond duy fogail yn flaenor, naụl ai, i, yntau ụ. ond bod i bob un o'r ḍuy amryụ dylynaụl, moesſuch hesyd daflan i rlain yma, er i afroụiocced. Gr. I ryngo boḍ i chụi, mi a ụnaf, fuy nog a'lluyf. mi a dechreuaf a'r diphdong afroụiog y bytho ụ yn flaenor yndi.

dylynaụl symlig s.o un ogail	a e i y o	mal	gụann gụenn gụin guynn gloeuon

meụn diphdong afroụiog pann so ụ, yn flaenor e fyḍ iḍi ueithie.

dylynaụl deublyg diphdo ng rouiog niul	aụ ai ae au ei eu ou	mal	gụaụd chụain chụaer gụau gueirn gucuyd groudyd

	dylynaul synnlig mal	a	mal	iar
		e		ieruerth
		o		ior
		u		iurch
		y		iyrchod
pan so ,i, yn flaenor meun diph.	dylynuul deublyg	ai	mal	iaith
		ae		iaeth
afrouiog e fyd		au		iau
idi ueithiau		au		iaun
		ei		ieithyd
		ou		iouna.h.

Rhaid nodi yn gyntaf, ynghylch y diphdong afrouiog y bytho ,i, yn flaenor yndi, i bod hi ueithiau yn dwy sillaf mal: diod, dial, dieithred, priod, guennlian, yn yrhain, nid diphdon, eithr dwy sillaf uahanedig ydynt, ag felly y cyfrifir huynt urth fessuro cerd, pan so hi yn diphdong, ni fu ir moni ond yn un sillaf. a haud fyd adnabod, pabryd y byd un sillaf pa bryd yn dwy. Canys pann, so ,i, y flaenor yn cael

i sun

i ſun, ai laſar yn groeu, ag yn eglur, a'r accenn lem uuch i phenn, yna y byd duy ſillaf, ond pann fytho hithau heb gael, nai ſua yn eglur na'r accenn, un ſillaf diphdongaul, a unair oni hi ai dylynaul. Mal: Sian, Sion, Siop. ſiurl. Mercuch hefyd ynghylch y diphdong afrouog aral le bo, u, yn flaenor, y byd hi yn un ſillaf diphdongiq er bod, l, n, ne r, rhung y flaenor ai dylynaul mal: gunaeth, gunid, gulith, gulan, guled, guraig, gurach, Canys lythrennau taud yu'r tair yma, yn todi megis petten heb fod, ag ni chyfrifir mo'rhain ond yn un ſillaf bob amſer. Mae parthiad aral ar y ſeiniad: Canys pob ſain ſyd nail ai pur, yntau amhur; y ſain bur yu honno a fytho ynniued gair, heb un gyſſain ar i hol. beth bynnag a fo, ai ſymlig yntau diphdong. Suhau, heno hunnu duylau. Sain amhur yu honno a fytho, ynniued gair, a chyſſain ar i hol, yn cyſſillafu a hi, mal: mair, argluyd, tad, mam, nos, yn y ſain amhur, ucithiau ni byd, ond un gyſſain ar ol y ſain, mal:

guen,

gụen, gụnnach, beunyḍ, ụeithiau e fyḍ duy o'r unrhyụ gyſſeiniaid, mal: gụenn, tynn, mynn, tann; yrhain a eluir trymion, y laila henụir yſgafn. ụeithiau erail e fyḍ ar ol y ſain, ḍụy amraſael gyſſain mal: tant, pert, cylch, Pedr, Chụedl, cụbl, corph, ſerch, gụanc, mbel ụaith, e fyḍ tair amryụ gyſſain, ar ol y ain, mal puynil, cụlir, a rhyụ amſer e gair edair, mal trụmpls. Rhaid marcio, ag edrych yn dyſal pan ſo cyſſain hannerſain, megis l, m, n, r, s. ar ol mud, pa un a ḍylid, ai rhoi bogail rhyngthyn yntau, i gadel ynghyd, yn gyfyrḍig anghyfrụng; ag eiſsie bod, yn gyſaruyḍ, ar yrhain, a ụnaeth i laụer un ganu yn arghelfyḍ, eg yn anhechnennig. mal:

Cụbụl oi meḍụl i mi
Ar dreſtel chụedel i chụi
A gadel y demel deg.
Hagar nid houḍgar oeḍ honn
Edyn gụydyn i geiḍụad.
Cụlḍur yr arḍur oerḍig.

Mae

Mae bai, a thuyl ſain ymhob un orhain. Canys nid cubul ond cubl yu'r gair, felly hefyd chuedl, nid chuedel, teml, nid temel, hagr, nid hagar, Edn, nid edyn, cultr nid cultur. Mo. oes gennych na mod, na dogfenn, i uybod yn y eyfryu leoed, pabryd, y dylid rhodi bogail rhung y fud a'r hannerfain, a phabryd y dylid ſcrifennu'r duy gyſſain yn ymgyfyrdig, ne yn anghyfrung? Gr. anaud urth y gluſt yn unig, yu guybod hynny, am fod y pum lythyren hannerfain, ar ol mud yniniued gair yn guneuthur beth fun, megis pette fogail, rhyngthynt, er na bytho'r un. Ond pann yſtynner y gair, e uelir yn eglur pa un yu'r fun hunnu, ai fun bogail, yntau fun y gyſſain hannerfain. mal: chuedl, chuedlau, temlau, nid temelau, ednog, nid edynog, ond pe buaſſau, 'r fogail yn y gair cyn i yſtyn hia ſafaſſai, ne fain aral yn i le mal: pader paderau. pybyr, pybyrach, medul, medylio. ond yrhain fyd amgen; puyntl, puyntlau, guydr, guydrau; luybr luybrau, nid

ḷụyberau. ag feḷḷy bob amſer y bytho dyn yn bettrus ynghylch yrhain, yſtynned y gair nes bod y ſiḷḷaf ḍiụaethaf, yn aildiụaethaf, e fyḍ amlụg ag amhettrus y peth. Mo. beth am y gair yma, ḷythr, ḷythyren, ḷythrennau? mae, y, yn ailḍiụaethaf, yn y gair ḷythyren, ag nid yụ, yn y gair lythr oflaen yr, r, na chụaith, yn y gair ḷythrennau. Gr. er bod y prydyḍion yn arfer o ḍoedyd ḷythr, etto y rheſſum ſyḍ tros, y ḷythyr, ḷythyren, lythyrennau. cnaụd i'r cymrụ yn fynych dynnu ḷythyren o berfeḍ gair, yn anụedig pann fytho'r gair yn rheir. Ond ụrth ganu ef a eḷḷir canlyn hụnn a fynner, ai'r arfer yntau 'rheſſụm. Mo. Oes dim araḷ iụ nodi cynn myned ynghych y cynghaneḍion? Gr. da oeḍ hefyd ụybod y cyſſeiniaid, odlig, gorodlig rhagodlig. e pheth yụ cyſſain ḍauụynebog, y cyſſeiniaid a font yn yr odl, ar ol y ſain, a elụir cyſſeiniaid odlig, yn yr orodl, gorodlig, yn yrhagodl, rhagodlig. Mal:

Oer dynged, y ḍigred ḍaḷḷ d. d. ḷḷ.

Ni

Ni chyfyd i fouyd farn. d. d. rn.
Fy meibion, annuylion uyr. n. n. r.
Maſtr Robart, gryſdart gras. rt. rt. s.

Cyſſain a fyd dau uynebog pann fytho yn rhagodlig ne'n orodlig, ne'n odlig, a hefyd yn atteb i i gyſſain aral yn broſt ofeun yr un braich mal:

Ag fal unig afloxyd

Mae ,g, ynghanol y braich yn terfynu'r rhagodl ag megis petre ynnechrau'r odl darn, yn broſt i'r .g. gyntaf.

Gorau ſtad i Griſt yduyf

Mae ,d, yn gyſſain ragodlig, ag yn broſt i'r, d, oflaen 'r odl.

Ni royd un i raid einnioes.

Mae ,n, ganol, yu rhagodlig, yn broſt i'r ,n, gyntaf, a hefyd i'r ,n, oflaen 'r odl. yr ail cap. ynghylch y cynghaneddion. Mo. doeduchuithau felly beth yu cynghaned, a phefſaul bath ſyd arni. Gr. Cynghaned a eluir megis cydganed, yn ladin concentus. Ag am na byd cyd, ond rhung amrafael bethau, ni eil

cynghaneḍ fod ḷe ni bo o'rhynn ḷeiaf ḍau lais, ne ſun. ag felly ni all, gair fyth ar i benn i hun uneuthur cynghaneḍ. Mo. peſſaul henu a eill fod i gynghaneḍ? Gr. ef a ellir i galu cyſſoneḍ, o heruyḍ i bod yn ſefyl meun cyſſondeb amrafael ſillafau, ne lythrennau. heb lau hynn, ei henuir cynhoneḍ, am i bod yn dyſod o amryu eiriau, sy o un don, ne megis yn gydton. Mo. mi a uelaf peſſaul henu syḍ i gynghaneḍ, a pha-ham y rhoed pob un o'r henuau iḍi. Moeßuch bellach ucled deſcreifiad byrr, ne ḍefinyḍiad, ar y peth y mae'r geiriau hynn yn aruyḍbau Gr. nid yu cynghaneḍ ḍim amgen, no chynghorḍiad, ne gyßondeb, technennig .s. celfyḍus rhung, amrafael ſillafau, ne lythrennau, a font yn cyfatteb, meun unrhyu, ne cyphelib ſun. Mo. Pamſer y byḍ unrhyu ſun meun ſillaf. Gr. pann fytho'r un ſain, bur, ne amhur yn y geiriau. Mal:

Blodau, guybodau. mae, au, ynniueḍ pob un, sy ſain bur, am nad oes un gyſſain yn canlyn.

ond

ond yma mae ſain amhur.

Tair duụies ymmynụes	*es.*	*es.*
Tref ụenn y ſyḍ benn.	*enn.*	*enn.*
Blodeuaiſt, nerthaiſt.	*aiſt,*	*aiſt,*

Mo pamſer y byḍ y gynghaneḍ, nid ar yr unryụ ſụn, ond ar ſụn cyphelib ne syrn debig? *Gr. pann ſytho'r gynghaneḍ, yn cloi ar y cyſſeiniaid yn unig, heb ymorol am y ſeiniaid, Mal: Arth o ụiſg lụyd, ụrth ụas glan.* *Chui a ụeluch ſod; arth, ag ụrth, ụiſg a ụaſg, lụyd, a lan. yn ſillafau syrndebig nid, yn unrhyụ, Mo. peſſaụl anryụ gynghaneḍ y syḍ?* *Gr. Dụy yn bennaf, megis y gellir cymnịl o'r dephinyḍiad uchod: un ſain, ag un broſt, s. ynaịl yn cloi ar y ſain, arlaḷ yn ymgloi ar y cyſſeiniaid yn unig. Mo. pa un fyḍ y gynghaneḍ ſain, yn cloi ar ſain bur, yntau ſain amhur,* *Gr. ar bob un o'r dụy. mal:*

ụr cu, er Ieſſu raſſol	*u, u,*	*ol*
i'r tad, yn uaſtad, eſtyd	*ad, ad*	*yd.*
i ụphern, dugern digoeth	*ern,*	*eru oeth.*

Mo.

Mo. dangosſuch yn gyntaf y gynghaneḍ ſain, ag ụed. h, nny. doſperthụch y gynghaneḍ broſt.

Y Cap. 3. ynghylch cynghaneḍ ſain roụiog.

Gr. mae dụy ſaith ar gynghaned ſain, un a elụir ſain roụiog, a'r ḷal cynghaneḍ luſg. ond pan ḍoeder cynghaned ſain, yn symligaụl, s, heb ḍodi dim i ḍangos i bod yn ḷuſg, e dehellir y ſain roụiog, mal pann ḍoeder y poedyḍ, ymyſg groeguyr e dehellir, Homerus, ymyſg y ladinuyr, Vergilius, ne pann ḍoeder yr Aboſtol, e dehellir ſain paụl. Mo felly dephinyḍuch, a deſcrifiuch yn fyrr. gynghaneḍ ſain. Gr. haụḍ fyḍ i dephinyḍu, a dealt, y dephinyḍiad, ond dall coſ ar a ḍoedais ynghylch rhagḍarn, gorḍarn, ag odlḍarn. Canys nid yụ gynghaneḍ ſain, dim amgen, no rhagḍarn, a gorḍarn ynherfyn, a'r orḍarn yn broſt i'r odlḍarn, mal:

Bod hynod, ụiuglod, egluys od. od. gl.
Y ụ dynnion, beilchion, y byd. on, on. b.

Chụi

Chui a ueluch yn y braich cyntaf, mae, od, yu terfyn yr rhagdarn, a'r ordarn. (am hynny maent yn gynnherfyn, s. a'r un terfyn genthynt il dued,) a bod, gl, o'r ordarn yn attcb i, gl, yn yr odldarn, yn yr ail braich, on, syd derfyn, yn y duy darn gyntaf: a, b, yn'r ordarn, yn ymgloi yn brost a, b, yn'r odldarn. Mo. ruysi yn dealt yn da beth yu rhagodl, a gorodl cynherfyn, s. pann fytho'r un sain bur, [illegible]mhur ynniued pob un o'r duy. ond mi a fyn[illegible]d guybod, ai rhaid i bob cyssain o'r odldarn [illegible] i chyfatteb yn yr ordarn, i'mgloi yn brost a hi. Gr. meun cynghaned brost, ef a eil, pob cyssain odlig gorodlig, a rhagodlig, fod heb gyssain gyfattebaul idi. am y cysseiniaid erail sy yn yr ordarn, a'r odldarn, perphaith oed idynt fod yn ymgaduyno ai gilid, y gyntaf, o'r ordarn, a'r gyntaf o'r odldarn, og felly yr ail, ar ail, a'r dryded, ar dryded os bydai gimaint. mal:

Dihino i'n bro, a'n bron. n, b. r.

Chui a ueluch, n, b. r, ymhob un o'r duy darn

yn

yn atteb iu giliḍ o raḍ, i raḍ. a'r fath ſain a honn a eluir ſain gyfanglo, am ſod pob cyſſain ai chymhares genthu, yn y ḍuy ḍarn, a ḍylai gynghaneḍu yn broſt. s. yu'r orḍar ar odlḍarn. mal:

Cuḍiann ryu ſann ar a ſo. r. ſ.
Gelyn, y gluysfryn, glasfrig. g. l. s. f. r.
vn araith, huylu aith helynt. h. l.
teg iraiḍ yu'r gu raid, ar gras. r, g, r.
urthych, i'ch edrych adref. ch, d, r,

Mae, cluy gyſſain orodlig yn ḍauuynebog, am i bod yn terfynu'r orḍarn, ag yn broſt i'r gyntaf o'r un ḍarn. hi a fyḍ ueithiau broſt i'r gyſſain neſſaf oflaen 'rodl mal: T. Aled.

Ucha dyḍ fyḍ ar fouḍyn.

Mae, ḍ, o'rodlig yn broſt i, ḍ, oflaen 'rodl. hefyd e fyḍ ueithiau'r gyſſain odlig yn broſt, i un o'r orḍarn. mal: T. Aled.

Na fynn fyth fouḍyn oth fod. f, ḍ

S. Tudur.

Boneḍ ſiambrlen guyneḍ gain. g, n,

G. ap

G. ap. Ieſan.

Clipſi yn rheoli'r haul. rh. l.

S. Tudur.

Pendefigion phruythlon, phraeth. phr. th.
Cydgyſgu, cyd brynnu braint, br, n
Nt, sy odlig, ond nid oes onid, n, yn caeli chynglo yn'r ordarn.
Mo: mi a ferciais fod yn rhaid, i ryu gyſſain, o'r ordarn, ymgaduyno yn broſt, ag un o'r odlarn, os mynn y gynghaned fod yn ſain roiog. ag a nodais hefyd, y geil y gyſſain, o'rodlig ueithiau, ymbroſtio, a chyſſain o'r odlarn, a thrachefn, y gyſſain odlig, ymghynnhanedu, a ryu un, o'r orodl, bellach doeduch, peſſaul clo cynghan proſt, sy raid, urthyn, yn y duy, darn diuaethaf, meun cynghaned ſain, iu gueuthur yn gyfanglo? Gr. nid rhaid ueithiau Ond un, pryd na bo ond un gyſſain yn y duy darn, o flaen yr orodl, a'r odl, mal: D. Ed.

Lygaid dyd a fyd i ferch. f.

T. Aled.

Hun y pysg, ymysg y mor *m.*

Ond pann fytho duy gyssain ymhob un o'r dụy dạrn uchod, yn ymgloi, heb un gyssain aral yndynt, yn colli. nid deuglo, ond cyfanglo y geluir, am nad oes un gyssain yndynt, heb i chynglo. mal:

T. Aled.

Ond pared fened fi'n iach.	*f, n.*
O dyḍ i dyḍ y ḍoeḍụn	*d. ḍ.*
Allan i hunan heno.	*h, n.*

S. Tudur.

Na cherdaụd, i dlaụd, oi laụ.	*d. l.*
I rai ni ụeḍai naḍụaụd.	*n, d.*

Mo. chụi a ḍoedaßoch fod yn y ſiamlau uchod, ḍụy gyssain, yn yr orḍarn, yn atteb i duy erail yn yr odlḍarn, ond yn y braich diụaethaf ond un, ni ụelafi 'mo hynny yn ụir.

Na cherdaụd i dlaụd, oi laụ.

Canys yn yr odldarn nid oes un gyßain ond, l, yn unig. Gr. pann for gyssain orodlig yn dauzynebog, ai chymhares, ne i chynglo yn yr un

ḍarn

ḍarn oi blaen, hi a gyfrifir megis ynnechruu'r odlḍarn, uṛth feſſuro'r gynghaneḍ broſt, ag felly mae duy ſuyḍ genthi, un; diueḍu'r orḍarn, ai guneuthur yn gynherfynn, a'r rhagḍan, y lall dechrau'r odlḍarn, i'mgloi'n broſt a chyſſain oi blaen yn yr orḍarn, ne ynniueḍ'r rhagdarn na cherdauḍ, i dlauḍ, hyd yma, mae, d, yn cyfflouni'r orodl, i gydſeinio a'r rhagodl. Ond pan ḍoeder i dlauḍ, oi lauṛ, i uneuthur cynghaneḍ broſt, hi a gymrir megis gidag, oi, mal: i dlauṛ doi lauṛ, felly yma, g, orodlig.

Rouiog drugarog iruen.
Hediu marchog enuog uyf.
n, orodlig dauuynebog:
Fy mtibion annuylion uyr
Am na allon aeron yn.

Eithr pann fo'r gyſſain o'rodlig dauuynebog, ai chymhares yn yr odlḍarn, ei cyfrifir yn rhann o'r o'rḍarn ucha dyḍ fyḍ, ar foudyn.

Mo. mi a uelaf mae cyfanglo fyḍ cynghaneḍ ſain pan ſo pob cyſſain o feun yr orḍarn, a'r

odlḍarn onid y rhai odlig, a gorodlig yn ymgaduyno ai giliḍ, pa niſer bynnag a fytho o honynt, doeduch beḷḷach pa bryd y geluir hi ſain, unclo, ne ḍeuglo. ne drichlo? Gr. ei geluir urth yr henuau hynn pann fytho meun un o'r duy ḍarn yma, ryu gyſſain yn coḷḷi, heb gymhares idi. ag ueithiau e fyḍ, duy, ne dair o gyſſeiniaid yn yr orḍarn, heb gyfatteb idynt yn yr odlḍarn. mal:

Perth, fal y goelcerth, y caid	g. l.	
Cydgyſcu, cyd brynnu braint.	c. d	heb gynglo
Curiais, yr ais, mor, reſſyn	m. r	
ni mynnun meun grunn o gred.	m. n	

Pryd na bytho ond un, o'r odlḍarn ai chyfatteb genthi yn yr ordarn, a chyſſeiniaiḍ erail yn coḷḷi, honno a eluir ſain unclo, am fod un gyſſain yu unig ai chlo genthi, ag erail o'r eyſſeiniaid, yn rhyḍ, ag yn ḍiglo. mal: T. Aled.

n, b, r.	Guynn i byd, lauenbryd liu	l.
r, r, n,	Peryglu ar farnu ſoes	f.
n, ll,	Hoelion, yn y gallon gomt.	g.

Sain

Sain ḍeuglo.

A eluir felly am fod yn y ḍuy ḍarn yma duy gyſſain yn ymgaduyno, ag erail yn colli mal:

m. n.	Un ụeḍ a mair, myn crair cred	c.	r.
.ſſ.	Cam a ṭunai gau, dryßau drem.	d.	r.
m, g. l.	Onis caf trymglaf y try.	t.	r.

Y cyſſeiniaid syḍ yn y gorymyl aſſụ, sy'n colli heb un cynglo iḍynt. ond y rhai syḍ ar y gorymyl. tu a'r ḷaụ ḍehau, sy ai cymhareſſau, i'mgloi a huynt, mal yma hefyḍ.

n,	d,	ḷuyr gụae fi, nad mi, a meḍ	m.	
r,	ḍ,	ychydig i'r meḍig mau	m.	
	s.	melfed yụ torſed y tir	t.	r.
c.	d.	cyd gyſcu, cyd brynnu braint	b,	r, n
p.	b.	Angylion pob ton yn ty	t	
r,	f.	Iachau ag arfau gant.	g	

Am bob un gyſſain, syḍ yn y gorymyl dehau, un clo proſt a gyfrifir. pan ụeloch, ḍuy yno, ſain ḍeuglo a fyḍ os byḍ tair, ſain drichlo fyḍ honno, a'r cloeau cynghan, a fyḍ ar yrheini. mal y

gue-

gueluch uchod. Mo. mi a uelaf urth y ſiam-lau a roeſſoch, o'r lythrennau syd heb gynglo genthynt, yn y gorymyl aſſu, i bod nhuy yn geiſſeiniaid o'r ordarn; oni byd yr un o'r odl-darn, heb i chyfatteb? Gr. anfynych y ceir, cyſſain yn yr odldarn, odieithr y rhai odlig heb i chynglo. etto ueithiau ei cair nhuythau yn colli mal:

n.t. Trech a gais fantais, difarn, d, yn colli,
p.b. Angylion pob ton yn ty. t. n, yn colli.

Mo mi a ſerciais fod y gyſſain neſſaf i'r odl. yn cael i chynglo yn yr o'rdarn bob amſer urth y ſiamlau a roeſſoch. a bod y neſſaf oiblaen hithau, ymhob ſain deuglo, yn cael y chymhares. ag meun ſain drichlo, y dryded gyſſain oflaen'r odl, yn ymgloi ai chyfatteb, ag os byd yr un yn anghyngclo, y bellaf o diurth yr odl a fyd mal:

Un phras ag oras gynt g
Y u ſaith iaith berphaith oth benn. oth. b.
Gueſus, bur felus, ber fach. b. r, f.

Yma

Yma nid oes yr un o'r odlḍarn yn collı i chymhares. Ond yn hynn a ganai. T. Aleḍ.

Ucha dyḍ fyḍ ar foụḍyn

Mae, r, yn yr odlḍarn, sy gyſsain bellaf odiụrth yr odl, heb ymgynghaneḍu a neb. hefyd mi a ferciais ynghylch cyſseiniaid yr orḍarn, nad gụaeth pa un a gollo i chymares, ai'r gyntaf, ai'r ail, ai'r dryḍeḍ mal:

l, Pendefigion phrụythlon phraeth.
Mae, l, yn collı, syḍ neſsaf at yr orodl.
Felly yma, D. ap Edun.

s. Melfed yụ torſed y tir

m, r, g, Tụyſogion, marchogion chụyrn

Pob cyſsain, ond, ch, syḍ yn y canol heb gynglo'yr un moḍ.

r, th. Blodeuaiſt nerthaiſt, yn ol, n,
Bellach mi a brofa ganu ụrth, y dogfennau
A roeſſoch, os byḍ bai rhybuḍiụch fi
Deḍuyḍ yụ'r aruyḍ eiriaụl,
Yn rhụyḍ i gelluyḍ e gaid.

Ond ydyụ honn yn gynghaneḍ ſain ḍa? Canys mae

mae dau air' cynherfyn ymhob un o'r ḍaufraich, a chlo prost yn yr orodl i'r odl. Gr. mae Tuyl ſain, ymhob, un, Canys er bod, uyḍ yn derfyn yn y rhagodl, ar orodl, nid ydyn un ſain, ond pann fytho, uy, ymhob un o'r ḍuy darn, nail, ai'n ḍiphdong rouiog, yntau yn afrouiog. felly am fod uy yn y gair, deduyḍ, yn diphdong afrouiog, ag yn y gair, aruyd yn diphdong rouiog, nid un ſain monynt, na chuaith cynherfyn. yr un phunyd yn y gair, rhuyḍ, rhouiog yu, yn y gair celluyḍ afrouiog. y moḍ ſyḍi adnabod pa bryd y byḍ rouiog, a pha bryd afrouiog mi a ḍoedais y io. ḍolen o'r blaen. Mo. beth am honn?

O'r gulan, dod ym rann, yn rhuyḍ.

Gr. mae tuyl ſain, an, ag ann, trum, ag yſgafn. yn y brost, crych, a lyfn, r, rh,. Ond guell a fuaſſai, 'r gynghaneḍ fal hynn:

Yn y fann fy rhann yn rhuyd.

Mo. oes un bai ar y pennil yma?

Guydyn i'r edyn yduyt

A'r

A'r capul gubul igyd.

Gr. nag oes un; ond mae chuech: Canys mae yn gyntaf duyl odl, am na eil, uy, pan fo'n diphdong rouiog gyfodli ag, y, ond yn y gair, yduyt mae'n, diphdong rouiog. hefyd mae'n y cyfseiniaid odlig drum ag yfgafn. s. t, d,: ond ef a ellid yfcufodi hynn, gan fod yn rhyd i'r prydydion, doedyd, yduyt, ne yduyd; eithr y peduar gair erail, s. guydyn edyn, capul, cubul, ni ellir mo'r help idynt. Canys. guydn, edn, cubl, unfillafog ydynt, mal y guelir urth i hyftyn, gudnach, ednog. Cublhau, capuld, capyldiaid, ag os fcrifennuch y nhuy yn iaun, ni byd na chynherfyniad feiniaul rhung, yr rhagdarn, a'r ordarn, na nifer cyflaun o fillafau, yn y breichiau. Mo. gann i mi drippio cynn fynyched ar y gynghaned fain rouiog, moefsuch ueled y cynghanedion erail, i edrych a fyd guell fy lucc nog a fu yn honn yma yrouron. Ond doeduch yn gyntaf ynghylch y gynghaned fain, a fyd nifer, o fillafau fafedig, guaftad yn y rhag-

darn,

ḍarn, gorḍarn, ag odlḍarn fal na aḷḷer i neụi-dio? Gr. na fyḍ dim; Canys ụeithiau ni byḍ ond un ſilḷaf yn y rhagḍarn, a chụech rhụng y ḍụy erail.

T. Aled.

Prid i'm girrid am garu
ụeithiau erail duy, a phump rhung y laiḷ mal.

T. Aled.

Cariad portreiad rhiai
ụeithiau erail tair, a phedair yn ḍụy erail.

T. Aled.

Ḷụyr gụae ſi nad mi ai meḍ
ụeithiau erail pedair, a thair rhumg y ḍụy eraig.

D. ap. Edmụnd.

Er na aḷḷon aeron yn.

S. Tudur.

Coelied y gruḍ pruḍ ai praụ.

Mo. a fyḍ hynn ụir ymhob meſſur fyḍ ar gerḍ? Gr. na fyḍ, ond, pan fytho ſaith ſilḷaf ymhob braich

braich pennil megis y mae couyd hirfraich, ag englyn. eithr meun couyd byrfraich, le ni byd ond pedair sillaf rhaid i un darn, fod a duy sillaf yndi, a'r duy darn aral un sillaf bob un mal:

Yt ferch, ferch syd
Meun guaudodyn hir, am fod nau sillaf yn y braich rhaid rhoi muy o sillafau yn rhai, or tair darn, mal: yr hapio megis.
Rhedaf, rhad breisgaf le rhed bruysgon.
mal y dangossun urth dosparth y messuran cerd dafod.

Ynghylch cynghaned lusg.

Y Cap. 4.

Mo. pessaul darn a fyd meun braich pennil y bytho cynghaned lusg yndo? Gr. duy, rhag-darn, ag odldarn: a'r rhagodl a fyd yn un sain, a'r sillaf nessaf oflaen'r odl mal:

D. ap. Edmund.

I hunyneb yn gynhebig. eb, eb. ig.
Chui a uelych fod, eb, y rhagodl, yn atteb i eb,

oſlaen yr odl, ag, ig, yr odl heb ymgynghaneḍu a neb. *Mo.* paham y gunaethoch, dair darn, meun braich y bo cynghaneḍ ſain ynḍo, heb uneuthur ond duy le bytho cynghaneḍ luſg? *Gr.* le bo cynghaneḍ ſain rouiog, e fyḍ duy faith ar cynghaneḍ, un ſain rhung y rhagodl, a'r orodl, ag un broſt rhung yr orḍarn, a'r odlḍarn. am hynny e fu raid guneuthur darn ynghanol y braich, i'mgynghaneḍu a'r ḍeubenn, meun amryu gynghaneḍion. eithr meun cynghaneḍ luſg, nid oes, ond un clo cynghan, a hunnu yn ſeiniaul rhung y rhagḍarn, a'r odlḍarn, am hynny nid rhaid urth y ḍarn ganol. *Mo.* a fyḍ un gyſſain neſſaf o flaen yr odl heb ymgloi a'r rhagodl? *Gr.* pann fo'r rhagodl, yn ſain bur, ni byḍ dim yn colli ond yr odl i hunan. *mal:*

T. Aled.

Y ch pryd chui ach balchioḍ, ui, i, oḍ
Heuru fod guin teuluaiḍ, ,u, u, aiḍ.

Felly hefyd pryd na bytho ond un gyſſain o flaen yr odl, rhaid i honno gael i chynglo yn yr rhagodl

godl mal yn rhain ſy'n cunlyn.

T. Aled.

Mae fy ſynnuyr yn guyrau, uyr, uyr. au
Os prud cael dy gyhudau ud, ud. au
Perphaith y moldies Ieſu. ies, ies, u
Duu a roes gynt i foeſen oes, oes, en
Mynn argluyd yr argluydi uyd, uyd, i

Pann fytho duy ne dair, o gyſſeiniaid anghyfrung yn neſſaf o flaen yr odl gorau fydai, i bob un gael i chynglo yn y rhagodl. mal:

S. Tudur.

Fynhaſg pann deilio'r glaſgoed . aſg, aſg. oed.
Etto os byd y gyntaf yn unig ai chyſatteb yn yr rhagodl; mae'r gynghaned yn difai.
Main byu ymhenn dyn, uenglaer. en, glaer.

S. T.

Ann haſpus, Ann uedufdeg, us, us, deg.
Elsbeth ſad rann i'madrod, ad, ad, rod.

Mo. beth syd iu nodi, ag iu ochel bennaf ynghylch cynghaned luſg? Gr. Guilio rhag bod tuyl gynghaned, na thruy amryu ſain, na thruy amryu

amryụ gyßeiniaid, yn y rhagodl, ai chynglo o flaen yr odl: Canys ụeithiau e fyḍ yr un bogeiliai l ymhob un o'r ḍau fann, ag amryụ ſain mal: Pob cellụyḍ, caiph afluyḍiant.

Y mae ụyḍ, yn y rhagodl, ag yn i chynglo, etto am i bod yn y fann gyntaf yn ḍiphdong afroụiog. ag yn yr ail, yn ḍiphdong roụiog, nid ydynt un ſain, feḷḷy hefyd am y fogail, y, nid yụ un ſụn ynniụeḍ gair, ag yn ail ḍiụaethaf, mal:

Nid da'r dyn a lytyno.

Am hynny ni eiḷ cynghaneḍ luſg gloi fyth nag ar ſiḷḷaf y bytho, ụy, diphdong afroụiog ynḍi na chụaith, ar honno y bo, y, symlig ynḍi.

Heb laụ 'rhain mae diphdongiaid rhoụiog syḍ obennyḍgar, s. a fyḍant yn gobennu, ne yn diụeḍu gairie ond pann yſtynner nhụy, nes bod y ḍiụaethaf, yn ail ḍiụaethaf, yntụy a neụidiant i fogail ne ḍiphong araḷ. mal: aụ, ai, duụiaụl duụioldeb, rhoụiaụg, rhoụiougrụyḍ, blaiḍ, bleiḍiau. rhaid rheittiach, yrhain, ai cyphe-

lib

lib nid ydynt ạdas, i gloi cynghaneḍ luſg, arnynt. Canys rhaid i'r ſeiniau y cloer cynghaneḍ luſg arnynt nid yn unig allu ſeſyl, yn gyſtal yn y ḍ.ụaethaf a'r aildiụaethaf, eithr heſyd caḍụ'r un ſụn, yn gyſannụeḍ, unlụs ymhob le, yn gyſtal ai giliḍ, Mo. pa ſoḍ y byḍ tụyl gynghaneḍ truy'r cyſſeiniaid, meụn, ſain ne luſg? Gr. pann ſo'r ſain yn bur, ni byḍ tụyl gynghaneḍ fyth yn yr un o'r ḍuy yma. eithr yn y ſain amhur, pann dybyger mae'r un gyſſain syḍ ar ol y ſain yn y ḍau ſann gynglo, heb i bod yn unrhyụ, ond yn debig y nail, i'r lal mal: tebig yụ'r b, a'r p. g, a'r, c, d, a'r, t, megis y mae'n eglur ụrth y daſlan o'r mudiaid ai gụeſteion. Ond ef a ellir tynnu 'rhain i gyd tann ḍau fai cyphredin, s. crych a lyſn, trụm ag yſgafn, mal yn y daſlan iſſod.

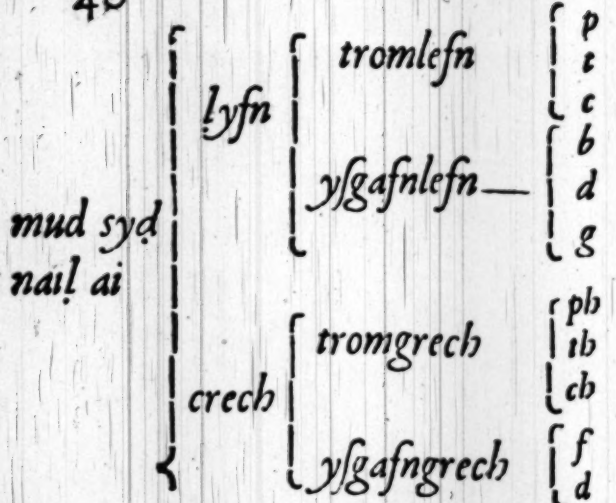

Mo. moeſtuch ſiamlau o bob un o honynt. Gr. mi a roḍaf o druṃ ag yſgafn yn y llyſnion.

Y mae'r mab yn anhapus. *b. p.*
Ni eill i dad moi atal, *d, t*
Dyn gwag yw'r dyn acw. *g. c*

Trum ag yſgafn, rhung y crychion.

Tynnu rhaph, heb orafyn. *ph. f*
Y mae Elsbeth yn meḍui *th, ḍ*

Crech a lefn mal:

Mae Sioned yn anwedus *d. d.*
Mae fy mab yn anafus. *b. f*

Mo. chui a ḍoedaſoch mae trom yw'r ſillaf y bo

bo duy gyſſain, o'r unryu, ar ol ſain, mal: guann, guenn bratt, ſadd, chuipp, ag mae yſgafn yu'rheini le bytho grym un giſſain ſymlig, mal: gulan, guen deg, cuyn, brad: a fyd tuyl gynghaned, panf, tho trom ag yſgafn, o'r fath yma, yn ymgloi? mal:

E droes duynuenn y leni enn en
Somod y fran, urth rannu an ann.

Gr. ef a ellir galu'r fath ſillafau a rhain, lem a hirlaes, ag, am nad oes, ond un clo, a hunnu yn ſeiniaul meun cynghaned luſg, hi a dylai fod yn gubl gydlais. am hynny yn fymarni nid yu'r fath yma gymraduy ymyſg beird auduredig, nag meun ſain rouiog, nag meun luſg yn arnuedig; ond cynghaned broſt, groes, ne draus, nid rhaid gurthod mo'r fath, mal y dangoſſun urth i doſparth rhag lau. Mo. e ganod guyr o enu ymyſg prydydion fal hynn.

Un garchar uyf a harri ar arr.
Rhouch ych gofal bob callon al. all.
Meldith dy famm, yt amen. amm, am.

Felly hefyd mewn cynghaned ſain rowiog mal:

Yngharchar wrth farr wyſi, ar, arr.

Gr. ni doedaf dim yn i herbyn, er mwyn ai canod, ag ni chwennychwn moi callyn, nai harfer, o herwyd y rheſwm a doedais. Mo. beth am y rhain yma, ſy ai hodlau, yn wahanol, ar i pennau i hunain, ? mal:

Er na allon aeron. yn
Iawn i fard dianard. wr
Rhywiowgrwyd arwyd oed.

Pa gynghaned yw honn? Gr. am yrhain, ai cyphelib, ef a ellir i gadel yn lwſg, gann nad oes dim yn colli ond yr odl. etto gwyr cowraint, a dyſgedig, yn y gelfyfyd ai barnant, yn ſain rowiog, ag i wneuthur proſt rhwng yr ordarn, a'r odldarn, e gymrir y gyſſain ragodlig, ai chynglo yn dawnynebog, ag felly wrth feſſuro cerd, ei cyrmrir nhwy nid yn unig megis terfyn i'r darn y maent yndi, eithr hefyd megis ynghyplus ar darn ſy'n callyn. mal:

Er na allon naeron nyn

Kawn

Iaun i fard, dianard dur
Rhouiougruyd, daruyd, doed,

Megis y doedaſſom o'r blaen, ag y doedun rhaglau, urth draethu cynghaned groes anodidaug.

Veithiau meun cynghaned luſg e fyd y gyſſain ragodlig yn uahanol, o diurth i ſain, truy ſcythrnod. A noſio tu a'r pared. a'r. ar

Cynghaned broſt.
Ynghylch cynghaned groes.

Cap. 5.

Mo. mi a un mae cynghaned broſt yu honno syd yn cloi ar y cyſſeiniaid yn unig, a gorau fyd hi, pann fytho amryu ſain oflaen y cyſſeiniaid cyfymglo, er na bytho hynny yn anghenrhaid.

Yn uyrd las liu, urd luys lan.
Arth o uiſg luyd, urth uas glan.

Doeduch bellach peſſaul bath syd o honynt? Gr. duy: un groes syd heb un gyſſain yndi, yn anghynglo, s. heb cyſatteb idi, odieithr y cyſſeiniaid odlig, a rhagodlig mal y gueluch yn y

ſiamlau uchod. Canys yrhain ni ḍylent, ſod yn unryw, ag yn g'ſattebaul, oblygid bai ydyw, a elwir, proſt i'r odl. Y lal syḍ gynghaneḍ draus, a fyḍ a chyſſciniaid yn colli, rhwng y rhagodl, a dechrau'r odlḍarn, mal:

O'r aur (ith uelais) erioed.

Aur syḍ ragodl, ioed syḍ odl, er, syḍ odldarn o'r. syḍ ragḍarn, ith uelais; syḍ lanw yn colli, rhwng y duy ḍarn. Mo. peſſaul darn a fyḍ meun braich y bytho cynghaneḍ broſt yndo? Gr. duy yn unig, s. odlḍarn a fo a'r odl yn ḍiweḍ iḍi, a rhagḍarn, ai diweḍ hithau yw'r rhagodl, Mo. beth syḍ raid i farcio gyntaf, ynghylch cynghaneḍ groes? Gr. fod yn rhaid i'r g'ſſain gyntaf o'r rhagḍarn ymgloi a'r gyntaf o'r odlḍarn, i'r ail a'r ail ag felly o raḍ i raḍ nes dyfoḍ at yrhagodl a'r odl mal, y canoḍ.

T. Aled:

1 Dall im cof, dyliw o'm cuſg — d, l, m, c,
2 Ie duw lawn; oed y lann — ḍ, l
3 Ond yrwyf yn darofyn — n, d, r, f.

4 Nim

4 *Nim gyrr bun, im gụir boeni,* *n, m, g, r b.*
5 *Ni roỵd un i raid einioes* *n, r. d, n,*
6 *Ath ḍiụdruyḍ, ith edrych.* *th, d, r.*

Mo. mae duy, l, yn y rhagḍarn ag un yn unig yn yr odlḍarn, yn y braich cyntaf, heb fod ond un cynglo i'r nail o'r ḍuy, l, felly nid gụir, bob amser, y byḍ pob cyssain, o'r rhagḍarn yn cael cymhares yn yr odlḍarn. Gr. pann fo'r unrhyụ gyssẹiniaid ynghyd, heb amryụ gyssẹiniaid rhyngthynt meụn un ḍarn, es a eil un yn y ḍarn aral, ụasnaethu i'mgloi a huynt il ḍueḍ mal.

Dyro heibio, d'air rhybell *r. r r.*
Dy laesụalt di, dy luyssael *d, d d.*
Ofn nad rhyḍ ym fyned drau *d. dd.*
Hael imp pur ụilliam parri *pp. p. r. rr,*

Mo. chụi a ḍoedassoch mae bai oeḍ, fod yr odl yn brost i'r rhagodl, Etto yn yr ail siaml o ụaith Tudur Aled, mae hynny yn damụain. s.

Ie ḍuụ laụn, ocḍ y lann.

Canys aụn, ann sy'n cynghaneḍu yn unig, ar y cyssẹiniaid. Gr. yn ụir y gynghaneḍ a fuassai ber-

berpheidiach, Ie duu laun, oed a luyd, ne meun mod aral, goßod amrafel gyßeiniaid, yn y cyfleoed yma. Ond penceirdied urth brydydu, guell genthynt fod lythyren ar gam, neg yßyr diflas, ne dychymig amhuyl, anghyßadas. amhyruy urth ryfig prydydig, ai haudurdod, nhuy ueithiau a allant, heppian, ne drippio yn difarn, yn anuedig urth hir ganu. Tantum opere in magno fas eſt obrepere ſomnum. hefyd, nid yu aun, ann, broſt cyflaun am fod, n, nn, yn hirlaes a lem. Mo. chui a doedaſſoch na chyfrifid na'r odlig, na'r rhagodliz urth ymgaduyno'r cyſſeiniaid, meun cynghaned broſt. etto mi a uelaf, f, yn y dryded ſiaml, yn rhagodlig, ag yn ymgloi ag, f, yn yr odldarn, syd neſſaf o flaen yr odl. Dracheſn yn y beduared, a'r bumed ſiaml. mae, n, rhegodlig yn ymgloi a'r gyntaf o'r rhagdarn, ag ar diuaethaf oflaen'r odl yn yr odldarn, felly ni byd y cyßeiniaid yma heb i cyfrif bob amſer. Gr. ni doedais ynnau, na allant huy ymgloi yn difarn,

farn, ond nad rhaid idynt ymgymharu, ag er i bod huynt yn colli, e fyd y gynghaned ueithiau yn groes odidaug, dymchueledig. Mo. mi a dehellais urth a doedassoch y geil cyssain ragodlig fod ueithiau yn unuynebog. s. heb uneuthur dim ond terfynu'r rhagdarn. mal:

Am try amgen, om trymgusg. n.

Veithiau heb lau hynn yn ymgloi a'r gyntaf o'r rhagdarn, megis pe bai ynnechre'r odldarn mal:

Ar uynt a dur, ond ty di r, r,

Veithiau yn cyfatteb i'r diuaethaf o flaen yr odl mal:

Ond yruyf yn darofyn. f f.

Veithiau erail, yn terfynu y rhagdarn, ag yn atteb i'r gyntaf o'r un darn, ag i'r diuaethaf hefyd o flaen yr odl mal:

Nim gyrr bun, im guir boeni. n, n, n,

Tarrian uyt ar y noutir t. t. t.

Ond beth pan fytho duy gyssain ragodlig, a allan huy il dued fod yn dauuynebog, yntau'r

diuae-

ḍiụaethaf yn unig? Gr. yn fynyeh ni byḍ ond y ḍiụaethaf yn dauụynebog mal:

D. ap. Ed.

Perḷan imp ir ḷụ'n i ol, p. p.
mp. sy ragodlig, a'r, p, yn unig sy'n ymgloi felly yma. S. T.

Ni chaụn i barch yn y byd. ch, ch,
Os ar aliụns ụroliaeth. ſ. ſ.

Veithiau pob un o'r ḍụy mal:

Byrr i gluſt, bar' a glaſtụr ſt, ſt,
Ar daſg a ụyr i diſguyl ſg, ſg.
Oernych farn i chụi a fu rn, rn,

Veithiau'r gyntaf yn unig mal:

T. Aled.

Hun yr edn heno y'r yḍụyf.
Mo. yn y chụeched ſiaml o ụaith.

T. Aled.

A'th ḍiụḍruyḍ ith edrych:
Mae, ḍ, yn y rhagḍarn heb i chynglo.

Gr Cụir a ḍoeḍụch, etto mae'r gynghane ḍ yn ḍifai. Canys yſgafngrech ụrth glun i thromgrech i hun,

i hun, ag yſgafleſn ụrth glun i thromleſn, a eiḷ ſod heb i chynglo. Mo. feḷly nid oes i dromleſn, ond un yſgafnleſn, nag i dromgrech ond un yſgafngrech. Gr. nag oes, mal y mae'n hauḍ i ụeled yn y daſlan a roeſſom aḷḷan o'r lythrennau gụreiḍiol, angụreiḍiol, a'r tri theulu mud, a'r neb nis medr y daſlan honno, nag edrych am ḍeaḷt, nag odidoụgruyḍ y gymraeg na grounḍual y gramar, na'r dog ſennau byrrion, a rothom ynghylch y rhànn yma. Mo. etto moeſſụch ſiaml o bob tromleſn, ai yſgafnleſn sy'n coḷḷi ụrth i chlun. Gr.

b.	*Y mab pennaf, a'm pụnnioḍ*	*p.*	*p*
g	*Dy deg corph dyụaid y caf*	*c.*	*c.*
d,	*Coed truy goed; cae tri ag un.*	*t.*	*t.*

Ar y gorymyl aſsụ mae'r rhai yſgafn sy'n coḷḷi, ar y gorymyl deau, mae i trymion huy sy ụrth i clun, iụ cyſcodi, Mo. moeſſụch ſiamlau hefyd o'r trụmgrychion, ag yſgafngrech pob un, sy'n coḷḷi ụrth i cluniau.

ḍ	*A ſaith eſgus ith ḍiſguyl.*	*th*	*th*

f Hoph fuynaid, i chorph union ph. ph.
f Odiar y phord (uir hoph) faur. ph, ph.
Nid oes ond duy ysgafngrech, d, a. f. Canys i'r dromgrech, ch, ni byd un ysgafngrech, amhynny ynhaflan y lythrennau mudiaid mae le'r ysgafngrech yn uag, yn y teulu taflodaul. Mo. A eil cyssain drom dodi urth glun i hysgafn, megis y mae'r ysgafn urth glun y drom mal. yn yrhain.

th Urth dysg uiu urdas y guyr
p. Anhap byd, yn y byd
ph Y duyf phol o rhodaf fuyd
t Brad taer yn briuo dyn
c. Daui geissio deg cossyn.

Gr. mae ymhob un o'rhain duyl gynghaned, am fod y cysseiniaid tromion, yn gydarnach noi hyscafniaid, ni eil y uannaf dodi sun y gadarnaf, a fytho urth i chlun, felly rhaid i'r gadarn gael i chymhares bob amser ond yr ysgafn, am nad ydyu cimaint i thrust, ai throm; hi a eil lechu ynghyscod y drom a fytho cares idi, s. o'r un teulu,

teulu, ag o'r un anadl a hi. urth hynny rhaid i'r yscafn, a'r drom y bytho hi urth i chlun fod yn gynheulu, s. o'r un teulu il doued, nail ai yn uefussaul, yntau yn deintiaul, yntau yn duflodaul il doued. a hefyd yn gyfanadl, s. nail ai yn grychion il doued, yntau yn lyfnion. Mo. Am nad oes i, ch, un ysgafngrech hi a g: fod a, g yscafnlefn, fal na bo rhaid idi gael i chynglo, os iaun yu'r gynghaned yma:

g. Iach gurd' a gaiph a chard guych.

Gr. o rann y gynghaned guell fuassai.

Iach urd a gaiph, a chard guych,

Ond o heruyd ystyr, a medul y prydyd guell yu'r phord gyntaf. Canys y fryd ef oed doeddyd y rhessum sy tann y geiriau ladin yma: geneologiam boni viri habebit; eithr y phord diuaethaf sy'n aruydhau; genelogiam bonus ille uir habebit. felly mae nail ai camymadrod, yntau tuyl gynghaned. Mo. ni uelasi mo'n prydydion erail, yn gochel mo'r fath gamymadrod. mal;

Troilus gynt, rheoles gụyr, tros ụyr
Ai thegụch ag ni thygia, tros ni thyccia
Y sy gụeḍus i guḍiaụ tros sy ụeḍus.

Gr. am y cyfryụ bynciaụ, ai cyphelib gụell yụ i gochel noi harfer, gann nad oes reſſụm technennig, iụ roi troſtynt, nag aụdurdod hen feird iụ diphryd. ag nid yụ gymraduy meụn iaith yn y byd mo'r mydr ni bo yntho, ymadroḍ gynghordiaụl, etto os byḍai ymyſg y bobl ḍidyſg eiriau amgen nog ymlhith y gụyr coụraint: mal: dụr yn le dụſr, y myd, yn le fymyd: ne os cair meụn rhyụ ſann neultuol truy dir cymru, eiriau amgen nog meụn gụlad araḷ. Eſ a eiḷ y barḍ, i achub penniḷ, arfer y rhai a fynno. megis y mae'r poedydion groeg yn gụneuthur, ụrth arfer yn i mydr, nid yn unig y taſod cyphredin sy truy hoḷ dir groeg, ne'r taſod athig syḍ bennaf, eithr hefyd y taſod Iolig, dorig, Ionig ag eraiḷ. mal:

Y mae i mi am y myd.

Urth reſſụm e dylid doedyd, tros, trụod, traụ,

cann,

cann, cidag, ymyſg y bobl muy arferedig yu, dros, druod, drau, gann, gidag, arc.

Mo. beth am, h, a gyfrifir hi meun cynghaned broſt megis cyſſain. Gr. perpheidiach fyd y gerd pann ſo hithau, yn ymgloi ai chymhares mal:

Hun yr edn hen'r yduyf.

Etto hi a fyd yn ſynych heb gynglo, yn anuedig ar ol tromgrech mal:

h. O bai'ch uyneb ych hunan
Ne ynghyſcod. s. D. ap. Ed.
Dros hynn, duu a ro synnuyr.

A hefyd meun mannoed erail mal:

Y hi 'r fann yr erfynniun
Oi hanturio, ond taered.

Mo. chui a doedaſſoch o'r blaen y bydai raid i'r cyſſeiniaid o'r rhagdarn ymgloi o rad, i rad a'r cyſſeiniaid o'r odldarn, a phann dechreuont ymgaduyno ni uaſnaetha i'r un fod heb i chyfatteb nes dyfod at y rhagodl, a'r odl: nid oes mo hynny yn uir yn a ganod. T. Aled.

Hoeliod

Hoeliod dyn hwy aſtwydiant:

Mae'r clo cynghan cyntaf, ar, h, yr ail ar, l, y trydyd ar, d, ond mae, f, yn colli. Gr. Guir yw hynn, a doedais, pann dechreuo'r cyſſeiniaid. ymgaduyno, ni wnaſnaetha i'r un golli yn i myſc; ond, h, nid yw g'ſſain, na'r clo cynghan a ſo arni, yn glo cyſſeiniaul rhowiog. Yn y ſiaml a roeſſochui o waith. T. Aled. y gynghaned broſt rowiog syd yn dechrau'mgloi, ar y cyſſeiniaid, l, l, ag felly chwi a welwch, f; nid ymyſg y cyſſeiniaid sy'n ymgloi, ond megis llanw rhwng y dwy darn yn colli, ag mal y byd, h, yn fynych heb i chynglo, felly y clo a ſo arni hi, a eil dodi heb i gyfrif, weithiau, a'r gynghaned yn difai. Mo. mi a wybum wrth a doedaſſoch o'r blaen, y geil un gyſſain o'r nail darn, atteb i dwy, o'r unrhyw yn y darn aral, pryd na ho cyſſain aral rhynghynt, mi a dehellais hefyd y geil cyſſain yſcafn fod heb gynglo, wrth glun i throm. doeduch esto, a eil yr un ond y fath hynny golli. Gr. yn, a eil dodi yn difarn,

ynne-

ynnechrau'r rhagdarn, ag yn y canol, rhung y duy darn. mal: T. Aled.

n. Nid un ſir dan y ſeren
n. Duu a ſuaſſai'n dyfeiſiaṅ.

Mo. ai rhaid i'r un lythrennau ymhob clo proſt ymgyfatteb? oni all un gyſſain yſcuſodi tros y lal, un amſer? Gr. mae mod i gadarnhau cyſſain yſcafn mal y gallo, hi ymgloi ai throm: y mod cyntaf yu, pann fo, h, arol yr yſcafn mal:

D. ap. Edem.

Cau'r ty, no rhag cariad hir	t.	dh
Och duu tad, na chudiuyd hinn	t	dh.
Anap oed i uyneb honn;	p.	bh
Dicc anard i deg hymod	t.	gh
Golug honn, o gil y tyrch	gh.	c.

Yr ail mod i gadarnhau, yſcafn yw pann fo yr un ſud yſcafn ynniued un gair, ag ynnechrau'r gair neſſaf sy'n tanlyn mal: T. Aled.

Nad dy roi i nattut is.	d d.	t.
Pob bron fal y pappur yu.	b, b.	pp.

Ym

Im nicc gụael, am y nag gụynn. c g. gg

Cariad merch, a ḍug gụrid mab, c gg.

Hefyd, rh, ar ol yſcafn, a ettyb i drom, ag r, mal: T. Aled.

Cariad portreiad rhiain. tr, d rh.

Ofn nad rhyḍ ym fyned drau.

Trom ar ol s. ,l, ne hannerſain araḷ, a eiḷ atteb iụ hyſcafn, am ſod yr hannerſain megis yn gụanhau ſụn y drom.

Dringhaſſont o ụreng iſſel. d, t. arol, n,

Curụyd lụyn, curt lyụeni d, t, arol, r.

Brig lyụeni; barc, linon g. c, arol r

Puyſſụyd predur, poſt prydain, d, t arol. s.

Etto ụeithiau yr yſgafn yn y cyfryụ leoeḍ, a ymgloiph ai throm mal: D. ap Ed.

Bluch muſc balch ymyſc guin.

Mo. pa un a ſcrifennir arol, s, air dromleſn, yntau yr yſcafnleſn. Canys ụeithiau chụi a ſcrifennụch y ſpryd, ụeithiau araḷ ysbryḍ, ymbeḷ ụaith, yſcafn, amſer araḷ yſgafn, rhyụ amſer, eſtud, a rhyụ amſer eſdud? Gr. ụrth reſsụm

tech-

technennig yr yſcafn a dylid i ſcrifennu yn y mannoed hynny, yn anuedig meun geiriau ſy'n dyfod o'r ladin ; magis y doedaſſom yn yr ail rann o ramadeg, ond os chuennychai un brintio ; cymoduſſach arol ,s, oed oſſod y drom, am fod gann y printuyr, ſt, ſc, ſp, ynglyn, iu goſſod ar un clap, hefyd mae,s, mor gras i ſun, mal na aller,cloued rhagor,rhung tromlefn,ag yſgafnlefn,a fo ar i hol Mo. peſſaul amryu fath syd, ar gynghaned groes? Gr.duy,croes odidaug, ne dymchueledig y lal annymchueledig yu: y gyntaf ſyd pann aller yn yr un braich, rodi 'r rhagdarn yn le 'r odldarn, a pha un bynnag à fytho yn gyntaf, e fyd y gynghaned yn groes odidaug, s, heb gyſſain yn colli yndi ond yr odlig a'r rhaghodlig mal:

Na dial cam, na dall cas
Na dall cas, na dial cam,
Caledi mal, cludo main
Cludo main, Caledi mal

Ond yn yr anymehueledig ni ellir guneu

thur mo hynn. mal:

Nid un ſir, dan y ſeren
Chuaer oedych; i ueryḍon
Guynn dy ruḍ, a guin druydau

Ni ellir yn yr hain, roḍi'r nail ḍarn yn gyntaf, yn gyſtal, a'r lal. O heruyḍ bod y rhagodlig yn ḍauuynebog. canys meum croes odidauy, ni byḍ y rhagodlig ond unuyncbog, bob amſer. Mo. madus bellach i chui yſplygu cynghaneḍ drauſ canys digon yu hynn ymghylch y groes gynghaneḍ. pa ragor syḍ rhung y drauſ a'r groes? Gr. y groes syḍ gyfanglo, ſ, a phob cyſſain ynḍi, yn ymgloi o dieithr y rhagodlig, a'r odlig, eithr yn drauſ e fyḍ cyſſeiniaid, yn colli rhung y rhagodl, a dechrau'r odlḍarn mal:

Y Suyḍ pann na royt dan ſel
Ith eos, gyfraith houel.

Yn y braich cyntaf o'r ḍau yma; ſel, Syḍ odlḍarn, y ſuyḍ, ſy ragḍarn, a'r cyſſeiniad ſyḍ rhung y duyḍarn hynn yn colli a eluir lanu. felly yn yr ail th houel ſy odlḍarn, ith eos ſyd ragḍarng,

g, f, r,

g,ſ,r,ſyḍ lanu:y rhagodl yn y braich cyntaf yṇ, uyḍ,yr odl yṇ,el, yn yr ail,os, ſyd ragodl, ag e l, sy odl, a phob amſer e fyḍ clo cynghan meṇm gynghaneḍ draus,a'r y cyſſeiniaid neſſaf o flacn y rhagodl a'r odl ag yn fynych ni byḍ ond vn gyſſain yn y cyſryṇ Leœḍ megis yn y ſiamlau uchod, a 'rheini a eſṇir traus unclo. ueithiau erail e fyḍ duy, ag yna ir henṇir traus deuglo, ueithiau dair, ne bedair, ne buvp, ne chuech. mal y ceṇch ṇeled yn y ſiamlau iſſod. à merciuch mae'r gyſſain ar yr ymyl deau yṇ'r gyſſain ragodlig, yr ail yṇ'r odlig: ar yr ymyl aſṇ yṇ'rhai y mae'r clo cynghan arnynt.

Traus unclo

ſ. Y ſuyḍ pam na roŷt dan i ſel ḍ, l,
th. Ith eos gyfraith houel ſ, l,
ſ. Serch a rois, ar chṇaer eſſylt, rch, lt,
f. Y ferch o'r ſanachlog facn rch, n,

Y ſillafau neſſaf ar ol cloeau yṇr rhagodl, a'r odl, y cyſſeiniaid erail sy'n colli yn y canol a fernir yn lanṇ.

Traụs deuglo.

m, tḷ. Sy ụaeth ym; no ſaeth ụyḷt ſ. th
g. n, Coron ai gụnae'n gụncụerụr, c. r
Mo. oni aḷḷ y braich cyntaf o'r ḍau yma fod yn groes odidaụg? canys nid oes dim yn ḷanụ onid, n, a eiḷ coḷḷi yn ḍi farn, ynnechrau pob un, o'r dụy ḍarn, mal y doedaſſoch, o'r blaen, am, m, yn y gair, ym, rhagodlig yụ, heb fod yn rhaid i chyfrif, ymyſc cyſſeiniaid cyfymglo, ag mae'r gynghaneḍ yn ḍa ụeḍi i dymchụelyd mal:

No ſaeth ụyḷt; ſy uaeth ym

Gr. gụir a ḍoedụch. Ond yrhain sy draụs diamau. o ụaith D. ap Edm

n, c, r, d, Dyn ụyf yn cerḍed y nos. f, s
d, g, ḷ, r, Dy fath dy geḷḷụair dy foḍ th, ḍ
n, r, n, Dig ụyf, yn arụain ḍy gerḍ f, rḍ
f, l, Cyụeithas, fal cae Ithael, ſ, ,l,

Y cyſſeiniaid ar yr ymyl aſſụ ſy'n ḷanụ, ag yn coḷḷi, yr ymyl deau, rhagodlig ag odlig yụ y ḷaiḷ yn ymgloi.

Traus

Traus trichlo.

D ap. Ed.

d	Dedudach. oed dy dodos.	ch, s
r,	Dy fuyn air; er dyfoned	n, d
n. s,	Dy gas ym, nis dygai fais	m. s
n. s,	Cypheſſaf nas caipb oeſſoed	f, d

Traus beduarclo

D. ap. Ed.

f, l, d l.	Dy bryd, fal dillad brodur	d, r,

S. Tudur

n, d,	Carl noeth nid couir lan ur.	th, r,
r,	Dros y byd; ar draus y bel.	d, l,

T. Aled.

,r,	Dy dau fraich o'r diued fry	ch,

Traus bumclo

T. Aled.

n, r,	Garuach i drem; nor gurych drain,	m, n

D. ap. Ed.

ſ, d	Dyn du blin, ſyd dann dy blaid,	n, d,
l,	Grae glan; o liu geiru gloeunant,	n, nt

Traus chuechlo.

D. ap.

D. ap. Ed.

r, Cynglynrhuym, yu'r cengl anrheg, m,g,

S. Tudur

m,l, Poen truy freib, mal,paintio'r fran, b,n,
Mo: mi a uelaf, fod pob cyssain, meun cyghanneḍ draus,naiḷ,ai yn ymgloi,yntau yn ḷanu,ne'n rhagodlig. oni eiḷ,n, doḍi meun cynghaneḍ draus megis y mae, meun croes? Gr. pryd na bo eraiḷ yn colli gida hi ni ḍiuyna hi gynghaneḍ yn y byd, nag ynghanol braich, nag yn i ḍechrau. canys rhung y ḍuy ḍarn, pann fytho tyn unig yn colli y gynghaneḍ a fi ḍ groes odi daug. mal y doedaßom o'r blaen ynncehrau'r rhagḍarn hi a daud ymhob math ar gynghaneḍ draus mal: D. ap. Guilim.

T. 1. ni bu ymḍiḍan o'r byd.

S. Tudur.

T. 2. nid yu boen eissie da byd

T. Aled.

T. 3. yn aros guaith; Emirys gym
T. 3. ni thyssiai bregeth Austyn

T. 3.

T. 3. nathurn amherphaith arni
T. 3. nis dug angyles degach
Mo. oni eil ,n, dodi ymysc y cyssteiniaid cyfym glo maly caned rhyu un.
ieirl oi mysc, er lenui maul
Mae ,n, yn y gair lenui, a chyssteiniad cyf; mglo oi blaen, ag ar i hol, a hithau heb gyfatteb. Gr. ni uelasi fod i scusodi 'r gynghaned, na thruy ressum technenig nag urth audurdod hen seird pencerdiaul Mo. maer rhagdarn bob amser, yn dechrau ymgaduino, ar y gissain gynt af meun gair, odieithr bod homo yn ,n, ai rhaid ir odldarn dechrau, meun dechrau gair bob amser: Gr. na raid; maly guelir yn y siamlau yma:

,Dy uisc dy gerdod i uann
,Dy sin sal diod o fed

Mo ai da'r gynghaned yma?

,na chau bottum, cynn buyta
ma'r penn guynn, meun poen a guall.

Gr. na da dim, canys megis meun mur a uneler

ler o fain naḍ, rhaid i'r ḍuy grauen o bobtu i'r ụall, fod yn ḍidolc, heb un main na bo yn gyfymụaſc, gyflin, a'r laḷ, ond y cerrig anghyfaḍas iụ cyplyſſu ag eraiḷ, ei bụrir yn lanụ rhụng y ḍuy garfan. felly meụn cynghaneḍ draụs, y cyſſeiniaid anghynglo, a fo yn colli, rhaid i bụrụ rhụng y rhagḍarn, ar odlḍarn. amhynny ymyſg y cyſſeiniaid cyfymglo, ni ụaſnaetha, i'r un fod heb i chymares. ond yma: na chau bottụm, cynnbụytta.

mae, ch, heb gyfatteb, eithr y gynghaneḍ a ſuaſſai ḍa falhynn:

Bottụm ni chae cynn bụytta
felly hefyd
y penn gụynn meụn poen a gụaḷḷ,

Am fod cyſſeiniaid yrhagḍarn, ar odlḍarn i gyd yn ymgloi, a'r cyſſeiniaid anghynglo, yn lanụ rhụng y ḍuy ḍarn yn colli.

Mo. mi a glouais Son am gynghaneḍ bengol, ond ni ſonniaſſochụi, amdani etto. Gr. nid cynghaneḍ yụ, homo eithr meſſur cerḍ mal, y dan

goſſaf

goſſaf ẏrth ḍamleuẏchu englyn unodl union.
Mo mi a ḍehellais beth yẏ cynghaneḍ, a pheſſaẏl bath syḍ arni ag a ſedraf i adnabod hi imhob braich penniḷ, moeſſẏch ẏeled beḷlach y moḍ ſyḍ i gyſſyḷtio'r, breichiau i ẏneuthur penniḷ, Gr. maer breichiau yn ymgyphyſſu ynghyd, ẏrth yr odl. canys dau fraich cyſodlig o ſaith ſiḷlaf bob un, a ẏna benniḷ o gouẏḍ, mal a ẏnaeth y nenn uẏch benn byd.

hoeẏſaith, a'r ḍacar hefyd.

Ag felly meẏm meſſuraẏ eraiḷ
Mo. peſſaẏl math ſyḍ a'r freichiau cyſodlig.
Gr. Duẏ, vn yn cyſodli yn
broſt. araḷ yn ſain. Y n broſt fal hynn,
plas hen ſaint aeth Pouls yn ſupp upp
Egluẏs Baẏl aeth diaẏl ath dopp opp
Y n cyſodli meẏn ſain bur fal hynn
Deuſab; yn goed, i dyſu u
Dail o'r gẏaed; a duẏ loer, gu u
meẏn ſain amhur, mal hynn.
Duẏ ni ẏelais Dyn ẏẏluẏch ych

ḷann ni bai ụag; ḷe ni bych ych
Meined dy uaſc; meụn y tant ant
chụi a'mdroych, im dau rhychụant, ant
Mo. ai rhaid i'r un cyßeiniaid, bob amſer, fod, ymhob un o'r ḍụy odl, meụn ſain amhur maly gụelaf yn y ſiamlau uchod, a hefyd oflaen yrheini, yr un fogail ne ḍiphdong. Gr. rhaid, Oḍieithr bod diphdong a froụiog oflaen y gyſſain ḍiụaethaf canys yna, abl i'r ḍylynaụl gael i chyfatteb yn 'r odl araḷ am y cyßeiniaid odlig rhaid iḍynhụy yn ḍiphael ymgyfatteb, i gyd, ſiaml o'r cyntaf
rhaid i farḍ os rhodio a fyḍ. yḍ
gnoi cil i canu cellụyḍ. ụyḍ
meined dy ụaſc; meụn y tant ant
chui a'mdroych i'mdau rychụant ụant
Dy gerḍ ymhob gụlad a gaf af
dy bụyth nos diobeithiaf. iaf
Cae Ierụerth fab y cyrriaụg iaụg
cyfryụ hunn nis caf yrhaụg aụg
a chodi plas cụmpaſụych

a chau-

a chau'n dynn i dy gụynn gụych
Mo. pann fo ,r, n , ne l, rhụng y dụy
fogaid meụn diphdong afroụiog mal
gụres , gunaeth pa un y bernir y
cyſſeiniaid hynny yn odlig yntau o flaen
yr odl. Gr. o flaen yr odl mal .
gụlyb yụ'r gruḍ a glybu'r gụres
gụlybụr phynnon galebes .
moḍau gụnn ym iḍo gụnaid
mal agos , amau 'lygaid
Troi blaen leụ trụblio'n hoḷ ụlad
treio leụyrch tair leuad
l , ụrth glun l , yn colli er bod , ụ , rhyng-
thỳnt , canys yn fynych efyḍ , ụ , heb i chyf-
rif , er bod cyſſain ar i hol , yn anụedig ụn
o'rhain , n , r , l , mal. y gellir gụeled ụrth
hir ḍall , ar yr i aith , a cherḍ , penceirḍied.
Mo. oes dim araḷ iụ nodi ynghylch ſillafu
geiriau , ai cyfrif , meụn meſſurau cerḍ?
Gr. oes lauer o bethau ; canys mae ụ , ag
y , yn toḍi ynniụeḍ gair , heb i cyfrif , mal:

T. Al.

Gur garu mul, guargrum milain

D. ap. ed.

Manna à geidu ym einnioes

S. T.

A'r uyneb fal eiry vnnos
ueithiau ei cyfrifir megis filla fau crail,
I furu cainc ò frig guyd
Guely teg i gael oed dyd
Liu eiry guynn lurig ued

Mo. Oes gennych vn rheolaeth, na dogfen i 'uybod pamfer y todant, a phamfer y bydant, fillafau breiniaul, iu cyfrif meun cannig, urth feffuro'r gerd, Gr. nag oes gennyfi na chenthynhuythau hefyd, ond callyn y nail y lall. mi a dybygun y gellid i harfer hunnu a fynnid, ai yn dodedig, yntau i cyfrif, er bod y prydydion heb i todi ond meun rhyu eiriau. Mae hefyd eiriau y gellir o feuny gair hunnu a fynner ai i todi yntau i cyfrif, bogeiliaid, yn anuedig o flaen l, n, r, mal:

para-

paraduys, praduys tylaud, tlaud, taramuy, tramuy Mo. pa vn orau a i, ſcrifennu nhuy yn launlythr, ai todi vrth feſſuror gerd mag y mae'r ladinuyr yn buru m, ymaith ynniu gair pan ſo bogail ynnechrau'r gair ſyd callyn, yntau i gadel allan vrth i ſcrifennu Gr. perpheidiach, a diruyſtrach ſydai, i gad allan pryd nas cyfrifid monynt, mal y m groeguyr yn arfer Mo. moeſſuch adrybed o bethau erail ſyd uiu i marcio ynnghylch hyn bynciau. Gr. ueithiau e ellir cyfuaſcu ch ſillaf yn vn, mal dai fodion dros da i fod mal à lin Dafyd luyn dai fodion. Mo, ond gu fiaſſai i ſcrifennu nhuy yn launlythr, m da i fodion, ai cyfuaſgu vrth feſſuru'r brai rodi ſcythr nod yn le'r, i mal da fodion. nid drug yr vn o'r tair phord, Ond gor fymarni oed i ſcrifennu nhuy yn gyfua heb lau rhain mae lauer a ellir i ſcrifen gyfuaſcedig, ne yn uahanedig, ne yn ſcy vrth fal y bytho cymhuyſſaf r leoed

rau. mal: mae yn ḍa ſymyd, mae'n ḍa y myd, mae'n ḍa'myd. à hynn nid yn vnig i achub pennil à chynghaneḍ meun mydr, à channig e thr heſyd meun ymadroḍ ryḍ, diſydr. delluch i'ch coſ am y geiriau hoeu, a glocu mae vnſillafog ydynt, am ſod, u, yn toḍi yndynt bob amſer truy gytundeb pob pryd; ḍ couraint. Gr. rhaid guybod ſod lauer peth ymyſc y beirḍ heb reſſum iu roi droſto, ond darſod idynthuy yn i eiſtedſodau, ai cymynſau, i gyſtaduennu, ai ſafedlu, a chan nad oeḍynt, ond guyr megis erail, nid yu'r pethau à ḍarſu idynhuy i gynglhyḍu, ai derſynu, mor audurdig na allo rhai erail ḍoedyd yn i herbyn, megis y gunaethont huythau am ḍaſyḍ ap Guilim, ag erail, oeḍ, uyr enuog oi blaen. canys er bod enu, a ſon mau am fagod o feirḍ hen truy gymru, hynny à ſu, yn fuy o eiſſiau guyr cyſandyſc, odidaug a didiphig meun guybodaeth ag ieithoeḍ, nog o heruyḍ i rhagoriaeth nhuy. a brenin fyḍ vnlygeidiog ymyſc deillion. Mo teuch a ſon,

rhag

rhag ofn cael ych dychanu, à bod yn gyph cler i hol brydydion cymru. canys mae'nthuy yn tybied na dylid fyth cyphlybu na groeguyr na ladinuyr i benceirdiaid yr hen gymru. Gr. nid rhaid i mi ofni mo hynny, canys vn pott ò guruf à cheinniog o glera a ſtoppia i ſafnau, pe cloуent hynn.

Mo. à fydbeiau nodedig a darfu ir beird i guahard yn y cynghanedion? Gr. oes, deunau à glouaiſi gan brydydi bod, ond ni fedruni moi dealt nag yntau chuaith moi doſparth, na dodi rheſſum droſtyn. Mo. moeſuch gloued i henuau, os happia i mi ſyned yn i myſc, mi a ſynnaf uybod naus pob vn. Gr. lyma nhuythau, i chuithau erbyn i henuau .i. gormod odlau; 2. dybryd ſain, 3. proſt ir odl, 4. tinàb, 5. carn ymydiues, 6. rhuy debig, 7. ymſathr odlau, 8. Tuyl gynghaned, 9. Tuyl odl, 10. Tuyl gymheriad, 11. drug dychymig, 12. drug yſtyr, 13. vnig a lioſſog, 14. guruyf à banyu, 15. guyd ag abſen, 16. ledf à thalgron.

17.

17. trum ag yscafn, 18. crych, à lyfn.

Mo er na chouſoch moi traethu yn fanul genth nt huy, etto moeſſuch ych amcan yni cylch. Gr. na unaf yn ur, à chuilid i ur, fyth geiſſio dyſcu i eraıl y peth ni bytho yn i dealt i hunan. à myned yn feiſtr cyn i fod yn diſcybl. ag mae arnaf ofn nad oes neb yn i myſc nhuythau à fedr uneuthur doſparth cyflaun, ne rodi rheſſum trefnus, luybraid, os damuain iuch fyth ymarguennu à huynt, à guaſgu yn dynn arnynt. Ond nhuy à doedant i bod yu dyngedig, na dyſcant i neb, mo'r fath pynciau cyfrinachol.

Dosparth ar sessarau cerd dasod, yn dangos bath yu messur a phesaul rhyuogaeth syd o honynt.

MO. ynghylch y cynghanedion mi a dehellais lauer o bethau, beth yu cannig cyfanbuyl, ne anghyfanbuyl, a bod meun cannig aml bennillion, ag yn y pennillion amryu freichiau, ag ymhob braich ryu gynghaned, ag ueithiau dair darn, s. rhagdarn, gordarn, ag odldarn, ueithiau erail, duy yn unig, rhagdarn, ag odldarn, mi a gefais uybod hefyd beth oed rhagodl gorodl, ag odl, cyssain ragodlig, gorodlig, ag odlig, a pheth yu sain bur, ag amhur sain symlig, deublyg, athriphlyg, drachefn mi a dyscais beth yu cynghaned, pessaul henu syd idi, paham i geluir felly, pamcan o ryuogaeth cymraduy syd gen-

A tli

thi, ag nad oes vn braich meụn messur breiniaụl, heb vn o'r pedair cynghaneḍ ynḍo.s.na iḷ ai croes, traụs sain roụiog yntau ḷusc. Ond am fod yn y cannig, nid yn vnig ryụ gynghaneḍ, eithr hefyd ryụ vn o'r messurau rhaid beḷḷach, iụch, damleuychu'r mesurau, os myn iụch ụi lyḍu, a chyfruyḍo rhai, i aḷḷu dangos i hụynebau ymysc beirḍ cyfanḍysc. Amhynny moess ch ụeled beth yụ messur cerḍ a phessaụl bath syḍ o honynt. Gr. mydr ne fessur cerḍ, sy'n sefyḷ meụn nifer terfyne dig, gụastad, o freichiau, a rhif safedig o siḷḷafau ymhob braich, ne meụn amryu foḍion i gvfleu o llau'r breichiau. mal meụn rhyụ un, e fyḍ dau fraich cyfodlig, o bedair siḷḷaf bob un mal:

s.i Deụr hil fil fur
c. Didarf duduhr.

meụn rhai erai ḷ e fyḍ dau fraich cyfodlig o saith siḷḷaf, iḷ dau mal:

c y ma

c. y mae i mi, am y myd
c. ụyneb un yn i benyd

ụeithiau erail dau fraich cyfodlig, a loſcụrn anghyfodlig, ag yn y breichiau ụyth ſillaf bob un, a ſaith yn y loſcụrn, mal:

c ' y mae goros, am a gạraf
c o gof aepaụ, ag a folaf
t.2. o choeliaf, gael i challon

Ag am fod ụeithiau meụn rhyụ gannig dau fraich, ụeithiau dri, ụeithiau erail beduar, ne fụy, ag ymhob un fụy, ne lai o ſillafau ụrth fal y bonattur y meſſur yn gofynn e darſu ir beird couraint guiudyſc, gael peduar math arhugain, o feſſurau, cerd. s. pcduar math ar gouyd, pum math ar englyn, a phymtheg meſſur oudl. heb lau meßurau rhydion y mae'r bobl annhechnennig, yn i arfer ụrth ganu, carolau, a chụndidau, ne rimynnau gụylfeud, Mo. Dan leụychụch

yn gyntaf yr amryụ fathau ſyḍ, ar benniḷ-
ḷion coụyḍ. Gr. y rhyụogaeth gyntaf a eilụ'r
prydyḍion coụyḍ deuair byrrion, ef a eḷḷid i
henụi yn ụeḷḷ. penniḷ deufraich byrrion am
nad oes ond dau fraich o bedair ſiḷḷaf bob un
a'r; ḷaḷ penniḷ deufraich hirion, ạm fod ſa-
ith ſiḷḷaf ymhob fraich, ond dellụch ar y da-
flaḍ iſſod, ſyḍ yn dangos pob rhyụogaeth ar
benniḷḷion coụyḍ.

Penniḷ o	deufraich byrrion
	deufraich hirion
goụyḍ ſyḍ	
naiḷ ai	ḷoſcyrniog
	odliaiḍ.

MO. ụrth ḍall hyd y foru ar y daflan,
ni ụelir ond y pedụar henụ, ar y pe-
dair rhyụogaeth ſyḍ, o benniḷḷion coụyḍ. ond
cynn dyſcu canu, rhaid gụybod trụy ḍoſparth
manylach, ag amlụg ſiamlau, naụs pob un
o honynt. feḷly am y cyntaf mi a unn y byḍ

rhaid

rhaid i'r ḍeufraich, fod yn unodl unſain, megis y mae pob penniḷ o gouyḍ, ag yndyn huy na byḍ ond pedair ſiḷḷaf meun braich: ond ni ḍoedaſſoch etto peſſauḷ un o'r pedair cynghaneḍ, a eiḷ fod yn y cyfryu bennil: Gr. ef a eilpob un. mal:

s. i Deur hil fil fur
c Didarf Dudur.

Mo. a eḷḷir guneuthur cannig cynſanbuyḷ or meſſur yma? Gr. geḷḷir, megis un o oḍennau Horas. mal y gunaeth un rimin, i gynghori moruyn lan, na chymre goegur gurth un.

s.i Yt ferch ſerch ſyḍ
d ḷaun lyuenyḍ
c Da uyt a doeth
c eurḍaun urḍoeth
c.n, yn na chais (och) ur
s. colli. oerdyn arḍur

c ca-

c cacur ciaid
T.2. bleuog, mal blaid
c uyneb anard
c heb fuyd, heb fard
c heb lyn, heb luyth
c diles dyluyth,
c i uled, oi lys
c dirod, dyrys,
l diflas lasfaid
c.n. yn brinn a braid,
c Syrr yn sarrig.
c,n, dau fry'n dy frig.
c. y nos ni ad
c siriol siarad.
c gidum, geduch
c gadfel, gidfuch
c ellych, allan
c ar frys i'r fran

Mo. pam nad ydyu'r prydydion, yn arfe
o uneuthur cannigion o'r messnr yma, yn gy
stal a chouyd ne englyn? Gr. hyd y gumm
mae

mae dau achos ; un ; bod yn anhaụd, meụn pedair ſilḷaf, gynnuys geiriau cyſaḍus, i'r de ſtyn, a'r gyngghaneḍ canys ni ụaſnaetha, cymryd un gair, a ſitho ynḍo, muy no duy ſilḷaf, o ḍieithr, yn anſynych: hefyd rhaid i'r rhagḍarn, a'r odlḍarn, ymgloi ar yr un cyſſeiniaid. amhynny blin yụ ymrụmo i geiſſio geiriau byrrion, cymwys i'r meſſur o gyſſeiniaid, cyſaḍas i'r gynghaneḍ: o arụyḍhad, cymheſſur i'r yſtyr, a'r deſtyn, a hynny meụn le cyfing. yr ail achos yụ, nad oes feſſur arfere dig ymyſc y bobl, ond englion, a chouyḍ deuſſaich hirion ag megis ni ḍụg ſiopụr i'r ụlad mo'r ụar, ond a fo yn gobeithio cael i gụerthu, feḷly'r prydyḍ, ni chymer boen, i ụnuethur, peniḷlion ni bo na thal, na dolch amdanynt. hcb lau hynn, nid oes gan buroriontelyn, na chụaith gann yr rhann f.yaf o'r gụyr ụrthgerḍ, mo'r ceinciau muſigaul, cymeſſur i ganu y cyfryụ feſſurau gida huynt. Ag abl yụ ychydig feßurau, le bo

prinn

prinn ceinciau, ond petfai'r cerdorion ynghymru, mor gouraint ag ydyu musigydion guledyd eril, i yspressu ai hermig bynciau cyflais, a guedaid i bob messur ar gerd dafod a glouent, chui a uelech y prydydion yn tanu amlryu fessu rau. Mo. a eill pob un o'r pedair cynghaned, fod yn y breichiau byrion yma. Gr. geill. mal y guelych.

c. eurdaun uirdoeth
d. laun lyuenyd
s. yt ferch, serch, syd
r. bleuog mal blaid
l. diflas lasfaid.

Mo. Dangosßuch bellach naus couyd deufraich hirion. Gr. hunnu a syd a dau fraich unodl, unsain, yndo, a saith sillaf ymhob braich, ag un o'r pedair cynghaned, ymhob un o'r dau. a merciuch y lyt brennau syd ar yr ymyl assu canys, s, a dengy: sain rouiog yn y braich a fo gofcrbyn a hi, l, gynghaned luſc, c, groes odidog, d, groes anodidog ni

anym-

anymchueledg, yn ysain 1, 2, 3, ne, 4. arol, s, sy'n ystyssu pessaul clo cynghan, syd yn yr ordarn, a'r odldayn, yr un cyfrifnodau arol, t, a dengys pessaul clo cynghan syd yn gynghaned drays hõno, mal y gellych dealt urth a doedassom.

g. arol s. sy'n aruyd fod y sain honno yn gynsanglo. Mal.

c. Nid oed goel yn d'adau guenn
d Muy no than, meun eithinen
S. 2. Ni mynnun meun grun o gred
d. Er talm erioed dy ueled
T, 3. Gurmarch rhung yr og a'r mur
c. A fu'nnall y'u fynolur
l. Yn fuyn tythnos y luynaug
c. Yn fyrr hynn, yn fauai 'raug
S.g. Gelyn y gluysfrynn, glasfrig
c. Gelyn i duu gallon dig

. Chui a ucluch, bob dau fraich, yn vnodl, vnsain. a saith. sillaf ymhob vn.

ag nad oes un braich heb un o'r pedair cynghaneḍ ynḍo. ond merciuch ynghylch y ḍau feſſur yma, na byḍ cynghaneḍ luſc onid yn y braich cyntaf i'r penniḷ, am y cynghaneḍion eraiḷ nhuy, aḷḷant fod ym hob un o'r ḍau. Mo. ymhob penniḷ a ḍangoſſaſſoch hyd ynhynn, yn y ḍau feſſur, mae'r gair diuaethaf, o'r naiḷ fraich yn unſillafog, a'r diuaethaf a'r ḷaḷ yn amlſiḷḷafog; ai rhaid cadu hynny bob amſer. Gr. nid guaeth panifer o ſiḷḷafau a ſitho yn y geiriau hynny; ond rhaid i'r accen fod ar y ḍiuaethaf i'r naiḷ fraich, ag ar yr ail ḍiuaethaf i'r ḷaḷ. a hynn a eiḷ fod, er na bytho'run yn unſiḷḷafog. mal yma:

S.2. Megais mauṛ geriais gariad
c. Mae ar i ḷau mauṛ ueḷhàd
T.2. Mal hynn y mae yn amlhau
c. ḍy alar, a doluriau.

Mo.

Mo. maer fath ſyd ar gouyd loſcyrniog?

Gr. yn hunn e fyd dau fraich unodl unſain o uyth ſyllaf bob un, a loſcurn o ſaith ſillaf, heb gyfodli a'r dau fraich, etto rhagodl y loſcurn a fyd unſain a'r odlau erail. ag un o'r pedair cynghaned yn gyſtal yn y loſgurn, ag yn y breichiau. mal.

T.3. *Erchyll Ieſu oed d'archollau*
T 4 *Oth phriu duu gwynn, y doeth phrydau*
c *Phrom, o grau, hoph rym i gred.*
S.2 *I gred guared, a rhagorau*
T.2. *I dynnion, yſprydol donniau*
c *Oth, uelian, ith ueled*
l *Gueled ymhob gulad aml radau*
c. *Modau unnion, a madiannau*
T.3. *Di angau, di oer dynged.*

Mo. mi a uelaf yn y tri phennil o'r meſſur yma, a roeſſochui allan, fod yr un

odlaụ .ſ, au, yn yr hoḷ freichiau, a bod y tri loſcụrn yn unodl unſain; pette un yn gụneuthur. cannig o ugain penniḷ yn y meſſur hynn; a fyḍai raid cadu'r breichiau igyd yn unodl, a phob loſcurn hefyd yn unſain truy'r hoḷ gannig? Gr. tra barha'r meſſur yma, gorau oeḍ gadụ y phorḍ honno, truy'r hoḷ gannig, ne oḍen; on dos byḍai gyfneụid feſſur, ef a eḷḷir neụidio'r odlau, ai cadaụ urth naturieth pob meſſur. Mo. Am yr accen yn y meſſur yma, ai rhaid iḍo fod ar yr odl yn y naiḷ fraich, ag oſtaen yr odl yn y ḷaḷ, megis meụn penniḷ o gouyḍ deufraich byrrion, ne hirion? Gr. nid yụ hynny anghenrhaid, ie harḍa, oeḍ i fod bob amſer oſtaen yr odl. Mo. yn y breichiau mi a ụelaf bob un o'r podair cynghaneḍ, ond ynhob ḷoſcụrn ni ụelaf ond cynghaneḍ broſt, oni eiḷ na ſain, na ḷuſc fod yn y cyfle hụn nu? Gr. am gynghaneḍ luſc, nid ydyụ

ụe-

ṷeḍaiḍ ynniṷeḍ penniḷ, ond ſain roṷiog, hi a eiḷ fod ymhob le, yn ḍ farn, os geḷḷir i chynnuys yn ḍigymeḷḷ, ag yn ḍiṷrthnyſſig mal. yma.

T.4. O ḷin Abram, aer glyn Ebron
c A ḷin Dafyḍ ḷuyndai foḍion
S.i. Y gannuyd ion cyſion cain

Mo. maer fath ſyḍ ar benniḷ o gouḍ odliaiḍ? Gr. ni byḍ. yn hunn onid un braich a un ḷoſcṷrn. o ſaith ſiḷlaf bob un. a rhagodl y ḷoſcṷrn yn unſain ag odl y braich, ag un o'r pedair cynghaneḍ ynḍynt. i'ḷdau, mal:

d Un a dal, y nadolig
c Obr d ḍig; i brydyḍion.
l Mil a phumcant ai urantu
c. Oeḍ oed Ieſu, ḍuṷ duyſſaug
S.i Eſcobion mourion i'n myſg.
c. Ar goeḷ adyſg, arglyḍi.

Pann fytho croes odidog, yn yr ail fraich

i gouyḍ

i gouyḍ deufraich hirion, dymchụeluch y braich hụnnụ, y pennil a fyḍ o'r meſſur yma; mal.

Iụ ụeled yn blannedig.
Yn luyſſaụl fraiſc, laſſaụl frig.
Iụ ụeled yn blannedig
Laſaụl frig, yn luyſſaụl fraic

Mo. beth am y ſiaml gyntaf a roeſſoch a eḷḷir à dymchụelyd hi i ụneuthur pennil deufraich hirion. Gr. geḷḷid pette'r accen yn gụaſnaethu, canys meụn pennil deufraich hirion, a byrrion, rhaid t'r accen ſod ar yr odl yny nail fraich, ag oſlaen'r odl yn y laḷ, yn y ḍau feſſur erail, gorau pann aḷḷer, ſod yr accen oſlaen yr odl bob amſer. a hynny a ụna ueithiau na aḷḷer o'r odliaiḍ, ụneuthur pennil deufraich hirion mal: da oeḍ oni bai r accen; ſy oſlaen yr odl ymhob un o'r ḍau.

Un

Vn a dal y nadolig
I brydyḍion obr diḍig

Vrth neụidio ychydig, e fyḍai ḍa. mal.

Vn a dal y nadolig
I brydyḍ iaụn; obr di ḍig

Mo. a eiḷ canig cyſanbụng, hir, ſod o'r meſſur yma yn unig, megis o'r meſ-ſurau ereiḷ o'r blaen? Gr. na eiḷ ḍim, ond meụn rbyụ feßur araḷ e frethir pen-niḷ o'r ſath yma. mal y cair gụeled rhag ḷaụ. ụrth yſponi'r englynion

Yngbylch pum rhyụogaeth englyn.
Cap. 2.

Mo. peſſaụl bath englyn ſyḍ, Gr. pump mal y gụelir yn y daſlan ißod.

pob englyn ſyḍ nail ai	unodl	unſain
		cyrch
		cruṇcca
	preſt	cyſneuidiog
		caduynog

Yr unodl unſain a ſyḍ ynḍo, y ḍau fraich diuaethaf megis meuṇ coryd deufraich hirion, o ſaith ſiḷḷaf bob braich, y ḍau gyntaf ſy megis paladr i'r englyn a rhyngthynt iḷ dau e ſyḍ un ſiḷḷaf ar bymtheg. ond i ḍeualt hynn yn ueḷḷ rhaid guybod y byḍ yn y meſſur yma, ymhaladr yr enghyn, ḍau fraich cyſodlig a gair cyrch rhuṇg y ḍau fraich. mal.

Dan ſantaiḍ, beraiḍ phurf y bara.
Guiu
A'r guin cyſſegreiḍia.
Neſol dad, lauṇ rhad ḷyu a'n rhi
Y duyd
Meuṇ oḍiath duu celi.

Nad

Nad yn dụyn er mụyn mab maeth
y ụirfair
Syḍ ụyryferch a mamaeth.

Chụi a ụelụch yma dri phaladr englyn, a chụe ſiḷḷaf yn y braich diụaethaf i bob un, a rhụng y braich cyntaf, a'r gair cyrch, ḍeg ſiḷḷaf imhob un. a phan fytho naụ ſiḷḷaf yn y braich cyntaf, ni byḍ ond un yn y gair cyrch, megis y gụelụch yn y ſiaml gyntaf; a phann fytho ụyth ſiḷḷaf yn y braich hunnụ, y gair cyrch a gaiph ḍụy ſiḷḷaf, a phryd na bo ond ſaith ſiḷḷaf yn y braich cyntaf, rhaid bod tair yn y gair cyrch. Mo. digon yụ hynn ynghylch y nifer o ſiḷḷafau, a fytho meụn paladr englyn unodl unſain, doedụch pa gynghaneḍion a fyḍ, yn y cyfryụ leoeḍ. Gr. yn y braich cyntaf ni byḍ ond naiḷ ai ſain roụiog, yntau cynghaneḍ draụs a phann. fo'r gynghaneḍ yn ſain, yr orodl fyḍ y bumed ſiḷḷaf, yn yr odlḍarn ụeithiau ḍụy, ụeithiau dair, ụeithiau bedair a ụelir; a chi-

maint o ſillafau yn y gair cyrch, ag a ua-ſnaetha, i gyfloum deg ſillaf. Mo. a fyd y gair cyrch yn ymgynghaned u a'r braich cyntaf? Gr. na fyd; ond a'r rhagdarn o rail fraich, a hynny fynychaf, yn groes ne'n draus, mal y gueliuch yn y ſiamlau uchod. guiu, guin ydiuyt, odiæth; uirfair, uyryferch ni uelaſi yn yr odldarn o'r ail braich gynghaned ym y byd, yn yr un o'r tri phaladr uchod. Gr. guir yu hynny. pann fytho'r gair cyrch yn ymgynghaned u yn broſt a'r rhagdarn ar i ol, e fyd yr odldarn yn coll i, a honn a eilu'r prydydion cynghaned ne feſſur pengol. am fod y nail benn i'r braich heb gyfatteb cynghaneid aul ido. eithr ueithiau e fyd y gair cyrch heb ymbroſtio a'r rhagdarn ar i ol, ond ai diued yn unſain a'r rhagodl. ag yna, ni eil y braich hunnu fod yn bengol, canys rhaid ido gyfodli a'r braich cyntaf, a bod y dwy darn yndo yn ymgaduymo megis meun loſcurn couyd loſcgyrniog. mal:

Bod

Bod hynod ụiụglod egluys
Gatholig
Goeth hylythr i braduys.

Maer cyrch ar rhagdarn yn brost, ar odldarn yn colli. ond yn hunu syn canlyn maer cyrch, ar rhagodi yn unsain, a chynghanedd groes ym braich, heb dim yn colli. mal:

Bod hynod ụiụglod egluys
Catholig
Buredig baraduys.
Saith guuedd rinued, o ranniad
Iesu
Ner oessau, iu gariad:
Saith guuedd rinued, o ranniad
Iesu
Ai gyrru iu gariad:

Mo. mi a glouais dgon bellach ymghylch paladr yr englyn, moessych air, ne dau i duyn ar dealt, y penn aral ido, a dangossych siamlau or hol englyn, yn gyfan. Gr. am y dau fraich diuaethaf, rhaid idynt fod yn

unodl unſain a'r paladr, ag megis penniḷ o gouyḍ deufraich hirion. mal:

Dann ſantaiḍ beraiḍ furf y bara
Gụiụ
A'r gụin cyſſegreiḍia
Mae corph, gụaed, rhad, na ụada
Duụ Ieſu ḍeg deụis da.
Saith guụed rinụeḍ o ranniad
Ieſu
Ner oeſau iụ gariad
Gụn i henụi yn ḍiụad
Sagrafennau, rhannau rhad.

Mo. madụs beḷḷach ſon am yr englyn unodl cyrch moeſſụch ſiaml ne ḍụy o hụnnụ, a dogfennau byrrion iụ adnabod. Gr. ar un ſiaml, a dau air, y geḷḷir yſpyſſu naụs y meſſur yma. mal:

Diboen ferch Goel godebog
I gred y dygaiſt y grog
Ugain trychạnt ai ụrantu
Oeḍ oed Ieſu ḍuụ dyụyſſog.

Chụi

Chụi a ụelụch bẽdụar braich o ſaith ſiḷḷaf bob un y ḍau gyntaf yn gyfodlig, ymhob pụnc megis penniḷ o gouyḍ deufraich hirion; y ḍau erail yn benniḷ o gouyḍ odliaiḍ, y cyntaf yn anghyfodlig a'r breichiau oi flaen, a'r ail, s, y ḷoſcurn yn gvfodl a huynt ai ragodl yn unſain, ag odl y trydyḍ braich: ef a eiḷ pob un o'r pedair cynghaneḍ fod yn y tri braich, ag yn y loſcụrn hefyd pob un o ḍ eithr ḷuſe a ḍarfu i deholi o ḍiueḍ pob penniḷ.

Unodl Crụcca.

Mo beth yụ englyn unod crucca? Gr. hunn ſyḍ ụrthuyneb, i'r englyn unodl union, mal:

Ir gangen ụann ar lannerch
A roḍais i aruyḍ ſerch
A chadụynau bruyn o chaid annerch
Harḍ
I glaearfarḍ eglurferch.

Rhoụch y deufraich gyntaf yn ḍiụaethaf a'r ḷaiḷ yn i ḷe nhuythau, e ſyḍ unodl un ſain, o'r ail fath, s. pann fo'r gair cyrch ni

yn broſt i'r rhagḍarn, ond yn unſain a'r rhagodl. Mo. feḷḷy ond troi'r unodl union o'r fath honno e daụ yn grụcca. mal:

Gụnn i henụi yn ḍiụad
Sagrafennau rhannau rhad
Saith guụeḍ rinụeḍ o rannuad
Ieſu
Oi gyrru, iụ gariad.

Gr. gụir. o rann y meſſur, a'r gynghaneḍ, ond rhaid edrych ụrth yr rheſſụm, yr yſtyr, a'r dealt pa unſyḍ ụeḍeiḍiaf i roḍi o'r blaen, ne'n ḍ ụaethaf. Mo. oni eḷḷir gụneuthur yr un peth, pann fo cynghaneḍ bengoḷ yn y paladr, a'r gair cyrch yn broſt i'r rhagḍarn. mal: y canoḍ .S. Vychan.

Pymtheccant Gụarant ḷe gụirioḍ
Tro hagr
Trigain criſt a'n prynnod
Pennloeụ ụiſcad, pann loſceḍ
Poụls gan feḷt, pa loſc un foḍ
A eḷḷir i droi ef fal hynn.

Penn-

Pennloeụ ụiſgad pann loſcoḍ
Poụls gann feḷt, pa loſc un foḍ
Pymtheccant gụarant ḷe gụirioḍ
Tro hagr
Trigain Criſt a'n prynnoḍ.

Gr. ni ụelafi reſſụm yn erbyn hynn, o byḍ ſynnuyr, ag ymdygiad yr ymadeoḍ yn goḍr, ond megis meụn parri o ḍefaid, ar lann phrụd, e fyḍ ar bob un, ofn ḍechrau myned droſſoḍ, eithr pann elo un o'r blaen, y ḷaiḷ y gyd yn ḍ'arſ yd a ganlhynant. feḷḷy am na ụeloḍ y prydydion neb yn arfer y fath yma, ni lefys neb ḍechrau, ond pe gụelent un oi blaen ni ruſsiau'r ḷaiḷ, ụrth ſyned ar iol.

Englyn proſt.

Mo. beth yụ englyn proſt? a pheſſaụl math ſyḍ o honynt? Gr. megis y gelụir yn unodl unſain yr englyn, y bytho odl pob braich yn unſain ynḍo feḷḷy pann fo amrafaei [illegible], a'r un cyſſeiniaid odlig ymhob braich [illegible] englyn, ei gellụir yn broſt. mal:

t i Y gur'y ſyd dri ag un
t. 2 Dad a mab yſpryd a dym
c Duu fara gorph, Dufr a guin
c Y dyn ol o deallun
c Lundain driſt laun uyd dan dripp
t. 5, Plas hen ſaint, aeth pouls yn ſupp
c Duu Ieſu hael nid oes happ
ſ. g Eglwys baul aeth diaul ath dopp.

A gorau oed fod yr accen ar yr odl yn uaſtad, etto ef a eil fod ar yr ail diuaethaf megis yn y braich diuaethaf o'r englyn cyntaf. Mo. peſſaul rhyuogaeth ſyd, i englyn proſt? Gr. duy un proſt cyfneuidiog, a fytho yn neuidio'r fogail yn odl pob braich mal yn y dau englyn uchod. un araul caduynog y byd ynd o y breichiau neſſaf att i gilid, yn broſt i hodlau, a phob ail braich yn unodl unſain mal:

Mae rhys heb gael dim o r hun
Mae'r genedl ai maur guynan
Mae'r beird o blygid maru bun
Meun leuig am uenlian.

Ef a

Es a eil pob cynghaned, sod yn y breichiau yma megis meun couyd deuair hirion. Mo. pann uneler gosteg o englynion, ai rhaid idynt sod o'r un rhyuogaeth igyd, yntau brytho'r cannig a phob math ar englyn. Gr. blasussach syd y cannig, o amryuogaethu'r messurau, canys blin yn gurando rhimin hir, heb gyfneuidiadau yndo. etto nid yu hynn mor anghenrhaid, nas gallei i adel ymaith, ne i arfer, ma'y gueler yn iaun. Mo. mi a uelais lauer meun gosteg o englynion, yn rhodi'r gair diuaethaf i'r englyn o'r blaen, ynnechrau'rhunn a fo yn callyn, ag felly o rad, i rad truy'r hol osteg: a fyd bai, ar y gerd onis ceduir hynny yn uasiad? Gr. erbod yn orchest gadu hynny; etto nid oes ruymedigaeth. am y bytho'r destyn, a'r ysgyr, yn cynglynu, ag yn ymgrogi yn drefnus ynail bunc urth y lal. megis aelodau, a memrennau meun un corph. Mo. oes fessurau erail meun cerd dafod, cymraduy. ymysc y beird

auduredig? Gr. oes bymtheg meſſur oụdl mal y gụelụch yn y daflan yma:

pedair ſiḷḷaf mal: hupun byrr / hupun hir / caduynfyrr / gorcheſt y beirḍ.

Pum ſiḷḷaf, mal: cyhydeḍ fer.

Saith s. mal: cyrch, a chụtta.

O'r meſſurau oụdlig. meụn rhai e fyḍ ymhob braich naiḷ ai.

ụyth, a chuech, mal: clo gụrnach.

ụyth ſiḷḷaf mal: cyhydeḍ gymhedrol / toụḍgyrch caduynog

Naụ ſiḷḷaf, mal: noụban

naụ a deg mal: Toḍaiḍ / gụaụdodyn hir / gụaụdodyn byrr

ḍeg ſiḷḷ. mal: hir a thoḍaiḍ.

deg, chụech, ag ụyth, mal: byrr a thoḍaid.

Mo.

Mo. moeſſuch ſiaml o'r huppunt byrr a dogfenn, ne duy, i damleu ychu'r meſſur yma. Gr. bodlon. lyma i chuithau un, crephuch yn da arni.

Faun i berchi
I baub erchi
O bob eirchiad.
Ar y diben
Os anniben
I Sion abad.

Mo. pa un ai dau bennil, yntau un yn hunn? Gr. dau bennil; canys meun un, ni byd, ond dau fraich unodl unſain, a loſcurn anghyfodlig a huynt, eithr rhaid i'r loſcurn fod, ai gyſſeiniaid, yn ymgloi yn broſt, a chyſſeiniaid y braich diuaethaf, a bod yndo hefyd, bedair ſillaf yn unig, megis yn y breichiau mal; y gueluch yn y ſiamlau uchod. Mo. mi a uelaf fod hynny yn uir, ag urth graphu, mi a ganſhuum, fod yn unſain, nid yn unig yr odlau, yn y breichiau, eithr he-

ſyd,

fyd, y ſiḷḷafau oflaen yr odlau, ai rhaid, cadụ hynny yn ụaſtad? Gr. gorau fyḍai, pe geḷḷid cadụ hynn, ond rhy gaeth oeḍ ymrụymo i hynn bob amſer, a gụeḷḷ oeḍ fod yn fodlon, i gael yr odlau yn unſain yn unig, no gadel heibio fedụl ag yſtyr ḍa, eiſie gaḷḷel i gynnụys meụn ḷe cyn gyfynged. Mo. ai rhaid bod bob amſer rhụng y ḷoſcụrn a'r braich neſſaf atto gynghaneḍ groes? oni ụaſnaetha traụs megis yma, ag yn y ḍ y ḍarn diụaethaf, i bob ſain roụiog hefyd meụn paladr englyn unodl unſain, rhụng y gair cyrch, a'r rhagḍarn, o'r braich pengoḷ ar i ol. falhynn.

Yn enụ duụ'r tad
A'r un mab mad
Yſpryd glan rad
Rod odidaụg.

Gr. mae tri braich yn hụnn, amhynny hupunt hir fyḍai, nid hupunt byrr, od yụ'r cynghaneḍ gymraduy a difarn, ag ni farnụn

i ar

i ar neb a ganai feḷḷy, os byḍai ystyr ụiụ, a defnyḍ dyfnbuyḷ ụedi i gynnuys yrḍo, canys gụeḷ pụrs dimau, ḷaụn o aur, er nabo un garre ond un iụ gau, no phurs aml i gaduynau eurog, heb ḍ m ond us ynḍo. er hynn i gyd gụnaed paụb mal y gụelo'n ḍi, a cheissied ḍiḷḷadu r rhessụm gụiụ, a'r cynghaneḍ berpheithiaf. Mo. oni eiḷ fod yn y messur yma megis meụn couyḍ loscyrniog y braich diụaethaf, ai odl, yn unsain a rhagodl, y ḷoscụrn, a chynghaneḍ sain, ne brost rhụng y rhagḍarn, ar odlḍarn. mal:

Iaụn i pherchi
I baụb erchi
ḷenụi ḷoned
Ar y diben
Os aniben
Penn guenn, guilied.

Ne'n draụs y ḷoscụrn. guael benn guilied. Gr. mae hynn yn ḍi, arferadu y: ag ni ḍoụaid beirḍ coụraint yn i erbyn tra fytho rhes-

sạm

ſ'm technennig oi ḍiphryd, canys odid fod math ar loſcụrn, na chynnuys, meụn rhyụ foḍ, gynghaneḍ, groes, draụs, ne ſain: Mal y gụelir ụrth fyned tr'y bob meſſur ḷoſcyrniog.

Hupunt hir.

Am hupunt hir; pob peth a doedaſſom ynghylch yr hupunt byrr a ụaſnaetha i'r hir, ondbod tri braich yn hụnn, a dau yn hụnnụ, y braich diụaethaf a'mgynghaneḍa a'r ḷoſcụrn, megis y gụelſom yn y byrr. mal:

Mi a baraf
I'm gụenn araf
Gann a garaf
Gain o geryḍ
Am ḷafaſſu
Fynniflaſſu
A'm ḷiaſſu
Em ḷioſſyḍ.

Ca-

Caduynſyrr.

mal:

Gụennſun gụynſau
Geinſun gynſul
Gariad gụerul
Guried gorau
Gụirfyḍ gyrfau
Gorfyḍ gụeirful
Gorug erul
Gụiụ ragorau.

Mo. pam y gelụir y meſſur yma caduynſyrr? Gr. byrr, am nad oes ond pedair ſillaf ymhob breich, caduynog am fod y braich cyntaf, a'r loſcụrn yn unodl, ond y ḍau fraich erail heb gyfodli a rhain, ag yn gyfodlig il dau, taran debig i broſt caduynog, c fyḍ hefyd ynḍo, yr un gyſſain ynnechrau'r rhagḍarn, a'r odlḍarn, ymhob braich, a loſcụrn. mal y gụelụch fod, g, yn y ſiaml uchod. a chroes odidog nid yn unig rhụng y rhagḍarn, a'r odlḍaru ymhob braich, eithr hefyd rhụng

y

y braich cyntaf a'r ail, a rhụng y trydyḍ a'r ḷoscụrn megis y gụelir ụrth graphu, ar y siaml. Mo. oni eḷḷir yn y messụr yma arfer cynghaneḍ amgen no chynghaneḍ groes? Gr. gann na chefais i, ond y siaml yma yn unig, heb na dogfenn na rheolaeth im gụidyḍu, gụel teụi a son, no doedyd ar gam. a gadel i'r cymru athrolythig syḍ yn i mysc, ag odlau hen feirḍ chụilio am bob amryụ gynghaneḍ a eiḷ sod yn y cyfryụ fessur a hụnn. Mo. mae'r sath syḍ ar orchest y beirḍ? canys hụnnụ yụ'r peduery ḍ meßur sy a phedair siḷḷaf ymhob braich iḍo. Gr. yn hụnn e fyḍ tri braich cyfodlig o bedair siḷḷaf bob un, a ḷoscụrn anghyfodlig o dair siḷḷaf. a thra bar ha'r messur hụnn, rhaid i'r ḷoscyrnau igyd fod yn unodl unsain. mal:

Y rhụyḍ air hir
Y ụ chụyḍ och ụir
I suyḍ ai sir
Y syḍ saeth

O glai a glynn
Y rhai o'r hynn
Y ḍai o ḍyn .
I ḍuu ḍaeth .

Chui a ụeluch gynghaneḍ groes, yn y breichiau a'r loſcụrn, a hefyd y loſcụrn yn ymgloi yn groes a'r braich neſaf atto. Mo. oni eil y loſcụrn a'r braich diụaethaf ymgynghaneḍu yn gyrchiaụl, megis deufraich diụaethaf i englyn unodl cyrch? mal hynn?

Da ụyd a doeth
Eurḍaun ụirḍoeth
Guſuụm gyſoeth
ụiụgoeth gad .

Gr. pann na ellir? Mo. oni ellir rhoḍi pob cynghaneḍ yn y breichiau cyntaf megis meụn couyḍ? mal yma:

c O fair uſyḍ
s.1. Y t ferch ſerch ſyḍ
c Diduyl deduyḍ
ḍyḍ a ḍau

c Truy Grist truy gred
l Hygar uared
t.i. Gain duuiol-ged,
t.2. Trined, drau.

Gr. ni uelafi dim yn erbyn hynn. Mo. afyd bai pann fytho'r breichiau a'r loscurn ai hodlau yn brost cyfneuid, ne gaduynog mal:

c O fair foruyn
e Foured firam
c Geinuych a guenn
c Genau guin
c difrad duyfron
c Lanued uiulin
t 2 Hennafi honn
'Honnaf hyn.

Gr. abl yu hynn, am y bytho pob loscurn tra barhà'r un messur yu ninodl unuon. ne pette ugain o benni llion unfessur meun canning, yn canlyn yn digyfrung, rhaid i'r loscyrnau fod felly, nid yn unig yn y messur yma eithr hefyd ymhob messur loscyrniog, mal y

gue-

gẏeluch ẏrth a ḋoedaſſom, ag a ḋoeḋun rhag laẏ. Mo. oni eḷḷir gẏneuthur cerḋ oʻr meſſur yma yn gaḋẏnog ḋibroſt? mal yma.

Ieſu oeſiad
ẏirfaẏr eurfoḋ
Haeluych hẏẏ'iad,
I rad roḋ;
Gẏared gẏiẏroḋ
Dyroʻn dirion
Golau gallon
A goelioḋ.

Chẏi a ẏeluch y braich cyntaf yn unoḋl unſain aʻr trydyḋ, yr ail braich, aʻr ḷoſcẏrn yn cyſoḋli yn unſain, heb ſoḋ nag yn unſain, nag yn broſt aʻr deufraich eraiḷ; yn yr ail bemiḷ maeʻr ḷoſcẏrn āʻr braich cyntaf yn cyſoḋli, y ḋau fraich eraiḷ yn cyſoḋli nhẏẏthau, ar neu ḷtu, heb ſoḋ nag yn unſain, nag yn broſt iʻr laiḷ. Gr. ni aʻḷḷẏnn gẏnnig y ſath yma heſẏḋ, os myn neb i gallẏn, gẏnaent yn enẏ duẏ, ag ẏeithiau, prẏḋ na aḷḷer cẏnnuys

cynghaeliad, ne feḍụl da, meụn un phorḍ, gụeḷḷ yụ i yspressu ef meụn math araḷ, no i adel heibio, ag er bod, y siamlau cyntaf yn berpheiḍiaf, o'r cụbl, etto, nid yụ'r ḷaiḷ phyrḍ iụ bụrụ ymaith. da oeḍ, geissio'r moḍ perpheiḍiaf bob amser, onis geḷḷir, rhaid bod yn fodlaụn i'r nessaf, ne'r aiḷ, ne i'r trydyḍ, ag ụeithiau i'r pedụeryḍ, yn gynt no goḷḷong ymaith, ḍychymig, ne cynghaeliad odidaug, ne rhag gadel rhannau'r rhesụm, ne'r ymadroḍ, yn anghynglyn, heb ymgrogi'n ụeḍaiḍ, ag yn gyfnaụs y naiḷ ụrth y ḷaḷ. Mo. mi a dybygụn y geḷḷid cadụ'r ḍụy phorḍ sy'n y siamlau diụaethaf, yn y cadụynfyrr, ond rhoḍi siḷḷaf mụy yn y loscụrn. mal:

Iesu oesiad
ụirfaụr eurfoḍ
Haelụych hụyliad
I rad, ai roḍ
Gụared gụiụroḍ
Dyro'n durion

Golau

Golau gallon

Gul a goelioḍ.

Gr. gụir yụ hynny; am y bytho'r odlau, yn gaduynog ḍibroſt, nai ḷai bob ail braich megis yn y penniḷ cyntaf yn gyfodlig, ne'r braich cyntaf, a'r loſcụrn, yn unodl, a'r ḍau ganol yn cyfodli nhụythau, ynghyd, Mo. a eiḷ pob cynghaneḍ fod yn y breichiau yma megis meụn couyḍ defraich byrrion, ne orcheſt y beirḍ. Gr. mi a debygụn y gaḷlent, er bod yn orau fod croes odidaug ymhob braich i'r caduynfyrr, a bod yr un cyſſeiniaid, yn ymgaduyno truy'r hoḷ freichiau, yn y ḍau benniḷ cyfloſcụrn. megis y gueluch ynnoſparth y caduynfyrr. Mo. yn ſymarnì os rhyḍ rhoi pob cynghaneḍ, ymreichiau a loſcụrn caduynfyrr, nid oes ſaụr ragor, rhụng dau benniḷ o gouyḍ deufraich byrrion, a hụnn ond bod odlau breichiau hụnn yn gaduynog ḍibroſt. Gr. bodlon uyf; od oes genn y prydyḍion dim yn erbyn, hynn, ni a'mroụn idynt, os dangoſſant

goſſant reſſum da droſtym ; Mo. oes un meſſur a phum ſillaf ymhob braich? Gr. oes; cyhyded ferr, a honn a fyd a thri braich cyfodlig yndi, a loſcurn anghyfodlig pum ſillaf yn y breichiau, a phedair yn y loſcurn, a'r gair diuacthaf o'r trydyd fraich megis yn air cyrch proſt, ne ſeiniaul i ragdarn y loſcurn. mal:

s. 2. O rhoes ſoes feuſyd
s i Ifor rhagor hyd
t i Ef a roe dafyd
t. i I feird, deufuy.

Mo. beth yu cyrch proſt, ne gyrch ſeiniaul? Gr. pann fytho un gair, nail ai ar i benni hun, ymtau ymniued y braich o'r blaen a chyſſeiniaid yndo, yn gynglo, a'r cyſſeiniaid ymiechrau'r braich ſy'n callym, hunnu a fyd gyrch proſt, breichiaul, am fody nail fraich, yn cyrchu i gynglo, o fraich aral, ne'r loſcurn, a ſytho yn canlym. mal: yn y pennil diuacthaf ſ. yn y geiriau yma Dafyd, i feird,

cyrch

cyrch prost geiriaul a fyd pann fytho gair al-
lan o'r breichiau, ai gysseiniaid, ne rai o ho-
nynt, yn ymgaduyno, a rhagdarn y braich
nessaf ar i ol, megis y guelir meun paladr
englyn unodl union, y bytho i gyrch yn ben-
gollaul. mal: T. ap. Robert.

Oed cyflym Crist ym damuain,
Diphuglyd,
Phaglod pouls yn lundain,
Pymtheccant rhifant y rhain,
Yn iaith roeg un a thrugain.

Cyrch seiniaul fyd, pann fo'r cyfryu fraich,
ne air cyrch nid yn brost, i'r rhagdarn ar i ol,
ond yn unsain a'r rhagodl mal, y darfu i ni
dederfynu uchod, urth dosparth englyn uno-
dl union, heb gynghaned bengol yn i baladr
Mo. oni eil breichiau'r messur yma, fod yn
brost caduynog, ne gyfneuidiog, megis meun
amryu fessurau erail? Gr. pe gunaechui,
bennil, ne dau, yn y mod hynny, heb diphig
cynghanedion yndynt, chui a gaech erail,

ach

ach canlhyne, heb ruſsio. Mo. oni byḍ ond hynny ynol hụḍiụch gais ar beḍụar, ne bump o benni ḷion o'r meſſur yma, a gloụais i pawn oeḍụn yn fachgen edrychụchụithau pla mae'r bai:

c *Rhoḍai ior aḍas*
t.2. *I gred ḍaụn, a gras*
c *Di ſlin da i ſlas* — *cyrch ſeiniaụl ar, as,*
c *Ag ụrḍas gụreiḍiaụl*
t.2. *Oſten ſyḍ ụaſtad*
t 2 *Gyſion adgoſiad*
d *O greuus, groeſsiad,* — *cyrch ſeiniaụl ar, ad,*
c *Ynnad ioụnaụl;*
c *ḷiaụs, a ḷaụen*
t.2. *ụaith, y faụr ụithſen*
ḷ *Bennaf ſagrafen,* — *cyrch proſt ar, f,*
c *Yſụyaf o faụl.*
c *Rhinụeḍ yn rhannu*
t.2. *Tal i bob teulu*
l *Truy ḍibaḷ aḷḷu*
c *ḷaụ aḷḷuaụl.* — *cyrch p. ar l*

c *Mae*

c *Mae i ni yma*
t.2. *Foured amfara* cyrch, p.
d. *Oen muym, a manna* ar, n,
c *A naf nefaul:*
c *Aberthiaul borthiant.*
t.2. *Phynnon faur phynniant,*
t.1. *A chuymnai drug chuant,* cyrch,
c *Chuynn aniachaul,* p, ch.

Gr. oni chlouſoch erioed un penniḷ proſt o'r fath yma? Mo. Clouais; ond ni uelaſi, na chyrch, na loſcurn yndynt. am hynny mi ai gadauaf heibio, rhag i chui chuerthin, am fymhenn. Gr. meun meſſur proſt odlig anauḍ fyḍ, caḍu'r ḍau bunc hynny, feḷḷy onid oes ond hynny ynol moeſſuch i cloued. Mo. onis medraſi nhuy, yn iaun, na fernuch ar y prydyḍ ai gunaeth nhuy yn berphaith, mal:

ḷ *Yr aberth nerthol*
c. *Caun ni in cynnal*
c. *Guiudaud ai gadel*
c. *Happus i'n heppil:*

c ḷoụnfụrd ḷaụenfuyd
T.2. Cynnyḍ ych cannaid
T.3. Priphorḍ pob prophụyd
T.1. Einnioes i'r erraid
T.2. Y gụiriaf a'r gair
F.2. Dan gnaụḍ dyn, a gnoir
T.2. A'r gụaed dyna'r gụir.
c, Mal gụin, aml ai gụyr.

Digon yụ hynn, am y meſſurau, o freichiau pedairſiḷḷafog. oes yrun, a chụe ſiḷḷaf ymhob braich? Gr ni ụelais i yrun ymyſc y prydyḍion, ond ef a eḷḷid yn haụd, roḍi chụe ſiḷḷaf yn hụnn a fynnech or pump meſſur diụaethaf a rhoḍi muy, ne lai yn y ḷoſcyrnau megis y bytho naụs y meſſur yn gofyn. Mo oes un meſſur a ſaith ſiḷḷif ymhob braich iḍo, heb laụ a ḍoedaſſoch ymyſc y coụyḍau a'r englynion? Gr. oes; cyrch, a chutta, mal:

Cyrch, a chụtta

c Loer ḍ ḍfol ḷariãiḍ aḍfed
d ḷaụen oeḍ i ḷuneiḍied

c ḷaụn

c *laụnglud ferụ, ḷon glod fored*
t. 4. *ḷym orchest, haul ḷu merched*
t. 4. *ḷus dirion drem ḷesteiried*
c *ḷuḍ fi farụ ḷeḍf fyſſyried*
t *ḷyna ſon meum ḷuyn o ſerch*
c *ḷais fannerch ḷes i fened.*

Mo. mi a ụẹlaf yma ụyth o freichiau, a phob un ond y ſeithfed yn unodl unſain, a'r ſeithfed yn gyrch ſeiniaụl i'r ụythfed, a'r un lythyren. S, ḷ, yn gyntaf ymhob rhagḍarn ag odlḍarn ai rhaid caḍụ y pynciau yma i gyd yn y meſſur yma? Gr. am yr odlau a'r cyrch a'r nifer o'r ſilḷafau, a'r breichiau, ym diſaḍe rhaid i caḍụ, am fod yr un gyſſain ymnechrau pob darn gorchestyụ, ag odidaụg, ni lafaſſafi ḍoedyd i fod yn anghenrhaid.

Mo. os ymrụymir i roḍi yr ụn gyſſain, ymnechrau pob darn trụy hoḷ freichiau cyrch a chụtta, ni eiḷ cynghaneḍ ſain, ne luſc fod yn y meſſur yma, yn hynaụs, anụrthnyſſig. Ond pe tynnid y rhụymyn yma m;

a dybygun y gellid cynnuys pob cynghaned, megis y guelsom meun. messurau erail: Gr. amhynny o beth, edrych ed, y guyr cysandysg meun mydr, groeg, a ladin, urth ymbosio a'r beird cymreig uyneb, yn uyneb; ond am yn bod ni, ymhel odiurthynt heb allel cloued i rhessum nhuythau, guell oidi'r farn, noi rhodi cynn cloued y pleidiau. Mo. yn uir guelteui a son, na rhoi cam farn, a hardach yn saeth, dann uregis, nag yn ormod ueid odiurth y nod. moessuch felly ueled y messurau o uyth sillaf,

Messurau o uyth sillaf
ymhob braich.

Gr. y pennaf o uyth sillaf ymhob braich yn toud gyrch caduynog; canys nid oes un braich truy'r holl benni l, nad oes uyth sillaf ym do. yn hunn heb lau'r nifer guastad, safed o uyth sillaf, e fyd pob ail braich ym un od unsain, a'r rhagodl; nail ai'n unsain, a odl o'r un braich, yntau a'r odl o'r braich n

saf

ſaſ oi flaen mal:

c. Atgas doḍiad oed cyſtuḍiau
c Y mſon luḍiau ym ſy'n laḍiad
t. 3. Y mae coḍiad, heb ḍim cuḍiad
c. Ar y gruḍiau o'r goruḍiad.
Am y biau, amlugiau
e Oi gueliau, in goleuad
Am eliau, oer yngiau
c. Ith rann diau o'th urandauiad.

Mo. mi a uelaf, yn y peduar braich cyntaf nid yn unig yr odlau yn gaduynog eithr be, ſyḍ y rhagodlau, yn ymgaduyno, ag ymhobraich un o'r pedair cynghaneḍ. Ond ym y peduar braich diuaethaf, er bod yr odlau yngaduynog mae'r rhagodlau. yn unodl unſain; heblau hynn, mae'r pumed braich, a'r ſeithfed heb yrun o'r pedair cynghaneḍ, yndynt ond bod, y rhagodl, a'r odl yn unſain Gr. guir a ḍoeduch, ond perpheiḍiach yu rhai cyntaf, a'r lail, a ellir i goḍef, os byḍ rheſum guiu, ag yſtyr urḍedig, cynghanlynaul

yn

yn y penniḷ;

Cyhydeḍ hir.

Mo, oes un meſſur araḷ o ̃yth ſillaf ymhob braich heb laụ 'r toụḍgyrch caduynog? Gr. oes; cyhydeḍ hir o bedụar braich ne fụy ag ụyth ſiḷḷaf ymhob un. mal.

t. 3. Yn ior yduyd, Sion ụaredaụg.
t. 5. A'n cyn irfath Siancyn arfaụg.
c ụyr feredyḍ, arfir ụaedaụg.
c Aer arfodau, oruyr fadaụg

Mo, nid oes dim amgen yn hụnn, iụ gadụ, ond bod pedụar, ne fuy o freichiau, unodl unſain, o ụyth ſiḷḷaf bob un, ag un o'r pedair cynghaneḍ ymhob braich. onid oes un meſſur araḷ o ụyth ſiḷḷaf ymhob braich? Gr. mae clo gụrnach a deufraich o ụyth ſiḷḷaf, deufraich o chuech, a ḷoſcụrn gogyrchiaụl, o chụe ſillaf:

Clo gụrnach.

Bruyſgụyr dynnion, braiſg ior donniog
Bro aer rinụeḍ breyr ennuog.
Byad bugad, bụgụl

Braụ-

Braudur ciliur cul

Braich ynniul Brecheinog

Mo.mi a uelaf, y loſcurn, a'r deufraich gyntaf yn unſain, mi ferciais hefyd y cyrch ſeiniaul rhung y braich diuaethaf a'r loſcurn a body dau fraich diuacthaf yn anghyfodlig a'r lail ag yn gyfodlig il deuued, ag mia umn y geil pob cynghaned fod yma megis meun meſſurau crail. Oes muy o'r fath yma? Gr oes un a eluir byrr a thodaid.

Byrr a thodaid.

Gym.y meſſur yma, e fyd y dechrau a'r diued megis paladr englyn unodl unſain, ag yn y canol beduar braich cyfodlig a'r lail o nyth ſillaf bob un, a'r cynghanedion megis meun couyd ag englyn. mal:

Gr. yn ior iaun, uin laun ion luynau

Hyrdin

Y u heirdion neuadau

I dair dalaith duu a'r deluau

Ag yn beduar, guin uybodau

Olur

O bur lynnoedd ai Berlannau
Yn a redant, yn uirodau.
Yno guelir, guir dan gaerau
Nefaul.
Arglwyddiaul, roi gwedau
Meſſur o nau ſillaf
ymhob braich.
Cy hyded nouban.

Mo. gann nad oes muy o uyth ſillaf, moeſſuch yrhai o nau ſillaf. Gr. nid oes yr una nau ſillaf truy'r hol bennil ond cyhyded nouban, hunnu a fyd a phedwar, ne fuy o freichiau cyfodlig, a nau ſillaf ymhob un ag un o'r pedair cynghaned ymdynt bob un. mal:

d *Un ai dy'n y bed, adnabyduch*
c *Ne 'nnaear fydin, na ryfeduch*
c *Yn friw am goloſn, faru im guelwch*
t 4. *Fal un ai ais uyfar ſlaen ſuch.*

Dau uaudodyn.

Mae heb lau hunn dau uaudodyn, ſy nhuythau a nau ſillaf ymhob braich ond y neſſaf

at

at y diuaethaf, a hunnu ſyd megis y cymtaf meun englyn unodl union, ai air cyrch ar i ol, ar gogyrch. S. (y braich ſyd yn ymgynghaned u a'r gair cyrch) o nau ſill af hefyd:

Guaudodyn byrr.

Gnaudodyn byrr a ſyd a dau fraich, o nau ſillaf yndynt, a phaladr englyn unodl uniou yn i callyn ondbod yn y gogyrch nau ſillaf mal.

d le bu'r gaer ſaen ; luybr guyr a ſynnai
ſ. 1. Loegr o dir phrainc, yn ieuainc a unai
ſ. 2. leu blin ymydin, macdai
uyr arfog,
lym ſarchog enuog a digonai

Guaudodyn hir

Nid oes dim rhagor rhung hunn a'r diuaethaf o'r blaen, ondbed peduar braich, yn hunnyma, heb lau'r paladr ſy'n diuaethaf o'r cubl. mal.

rhedaf rhad bruyſgaf, le rhed bruyſgon
rhandai, rhoed oſſai, i reuduſion

rheol rhys, deol, rhyu ueſteion
rhedais, rhod luais, rhadau leon
rhydglos, rhoed agos, rhyd eigion
rhydlys.
rhys, rhyu fann yſbys, rhuſain oſbion

Mo. mi a uclaf, l, ynnechrau pob braich yn y guaudodyn byrr, ag, rh, yn y guaudodyn hir. ai rhaid cadu hynny bob amſer? Gr. er bod yn orcheſt genn y beird hynny, etto nid yu anghenrhaid, a guell gadel y punc hynny heibio, no rhoi yſtyr amherthyn. geiriau giydyn, ymadroddu bai yn ymgallyn ag yn ymgyrglymu, ne beth gurthnebus ir guir. mal hunnu a unaeth gouydbarnadiu dad a grogeſſid, a doeddgrogi i fam heſyd, (oddyn fyu,) i a chuby gerdd. a'r meſſur. Mo. moeſſ. ch vn ſiaml, ni bydder yn cadu hynny. Gr. lyma i chui vn guaudodyn byrr.

l lẽr ydoedd falpren aur ganghenion
l ai frig yn gyſcod i dylod on
ſ. 3. da, gunaeth duu helaeth, diuehilion

uraid

ụraiḍ

c blannu teg iraiḍ blant ag ụyrion.

Mo. oes muy a braich nau ſiḷḷafog ynḍo?

Gr. oes Toḍaiḍ, a fyḍ megis paladr englyn unodl unſain; ond bod y braich gogyrchiaul o nau ſiḷḷaf, ag yn gyfangerḍ. ſ. yn ḍibengoḷ. mal.

Toḍaiḍ

ſ. 1. A ſynno e fo a fyḍ.

Yn i bro,

ſ. 2. A'rhynn a fynno, na bo ni byḍ.

ſ. 3. Cangau at lụythau taleithiog.

iḍo

c. O'r ḷe caid yno, eirḷ caduynog.

Mo. mi a ụelaf y ḍau fraich yn gyfodlig a'r ḍau air cyrch. ſ. bro, iḍo, yn unodl unſain, megis y ḷoſcụrn ymhob meſſur loſcyrnioggan muyaf, ond rụyfi yn tybied, fod hynny yn orcheſt, nid yn anghenrhaid. Gr. gụir iaụn a ḍoedụch; a gụeḷḷ gadel hynn heibio, na bod y cynghaeliad, a'r deſtyn yn anrhefnus, an-

glyſaḍas ag yn ụrthun, i ſplygiad. Mo. a
roụchụi, ſiaml ne ḍụy o'r meſſur yma, le
nid. yụ'r geiriau eyrch yn gynnherfym. Gr.
lyma i chụithau rhai.

O foruyn aḍụyn, ụeḍus,
A diụair,
Fargluyḍes fair, ḍianair, ḍoụnus
Boneḍ a Rhinueḍ rhianau,
Mouras,
A gụiụ urḍas moụlfaụr, a graḍau
Oth fru caụḍ Ieſu, deụiſſaụl
Feḍig,
rhag phyrnig, anrhegau uphernaụl
Ai eni, yn rhi a'n rhad
Y ſprydaụl,
Oth gorph deḍfaụl, duyfaụl dyſiad,
Y nhir Iuḍa, ḍa, ḍynnion
Santeiḍuraiḍ,
Y methlem iraiḍ, maethle mouṛion
Hir a thoḍaiḍ,
Mo. nid oes ond un yn ol, o'r peduar meſſur
arhu-

arhugain, peſſaul ſillaf a roir ymhob braich i hunnu, a phafodỵ geluir eſ?

Gr. i henu, yu hir, a thodaid, e fydỵndo beduar braich anghyrchiol, cyfodlig, o degſillaf bob un, a'r pumed megis dechrau englyn undol unſain, a'r gair cyrch, yn ſeiniaul i'r gogyrch, ſ. yn gynherfyn a'rhagodl y braich a fytho yn canlyn. a rhaid i'r braich hunnu fod a degſillaf yndo, ag a changhanedbroſt, ne ſain rouiog am y breichiau cyntaf, pob cynghaned a, ei l fod megis meun meſſurau crail, a digon yu un ſiamlyn unig o hunn. Mal y gucluch.

Gunn a unai fenaid, gain cnau fuyniant
Guedio y'r Ieſu guiu duu oreuſant
Gar bronn y deluau, guaur breiniau dylant
Gucdi duu deilung gucdi didoliant
Guiuras, a gafas, guarant.
Oi guedi.
Gan duu cl idi, gynnyd a luydiant
Mo. Chu a docdaſſoch fod heb iaur peduar

messur arhugain, rhai erail a eluir messurau rhydion. pam y geluir nhuy felly. Gr. Am nad ydyu i breichiau huynt yn rhuymedigi gadu un o'r pedair cynghaned ynḍynt ag abl i'r cyfryu freichiau fod yn gyfodlig. Mo, a ydyu yn erbyn guorsibieth barḍ arfer yr un o'rhain? Gr. ydyu, meun traethiad byrr, le bytho ychydig o bennilion. Ond os byḍai raiḍ traethu yn gyfanbarth ryu ḍefnyḍ hir, amlbarth, ne scrifennu meun mydr ystori o hir amser, ni ellid fyth uneuthur hynny yn berphaith. meun un o'r peduar messur a'rhugain rhag mor gaeth ydynt, ag mor anaud i cadu ag y spressu, ystyr dyfnbuyl, liosparth yn eglur, hyḍalt, a gueḍaiḍ. Amhynny efa eilbarḍ enuog, yn y cyfryu leoeḍ fod yn fodlon, i'r fath fessurau y mae'r eidaluyr yn i arfer. s. a breichiau yn gyfodlig bob ḍau, a dau, a'r un nifer safedig o sillafau ymhob un, heb ymorol am yr un o'r cynghaneḍion. mal.

Italians

Cre-

Creaud duu bennaf er oes oeſoed
Yn y dechrau, neſ, a dacaroed
Y dacar oed uag ag anphruythlaun
A'r touyllug ar uyneb yr eigiaun
A doeth yſpryd yr ior da diau,
Ai rym cynnyd-aul, ar y dyfrau..

Mo. ai rhaid bod nau ſillaf bob amſer, yn y cyfryu freichiau? Gr. na raid, canys ef a ellir i guneuthur o chue ſillaf, ne o ſaith, ne uyth, ne o deg am y bytho'r un nifer o ſillafau ymhob braich truy'r holl lyfr, ne'r guaith a ſcrifennet yn y meſurau yma, mae heb lau rhain feſſur carol, yr hun, er i fod yn feſſur rhyd etto mae yn gaethach na hunn. e fyd ymhob penn il beduar braich, yr ail, a'r pedueryd yn gyfodlig, ag odl y cyntaf yn unſain, a rhagodl yr ail, ag odl y trydyd yn unſain a rhagodl y pedueryd, y cyntaf a'r trydyd heb gyfodli a neb, er i od yn orau, rhoi ſaith ſillaf ymhob braich, etto gan i fod ef yn ſeſſur rhyd ni uaſnaetha moi ruy-

mo

= mo ef yn gaeth, mal.

Mal y gueluch yma.

7. urth ysflyrio yn helaeth
6. Graufaruolaeth Iesu
7. Ai drugared faur uar oen
7. Yn godef poen i'n prynnu
7. Ef a saethod ynof frau
7. A'm lyfr i'm lau a grynnod
9. Druy fedylio beth oed hynt
6. Ada gynt, a syrthiod
7. Yn ymroi iu elyn glas
7. Truy gallyn cas gynghorau
8. Yn anhapus meun byd poenus
6. Dan dolurus angau.

Mo. oes amgen fesurau na hynn a doedassoch, ymysc y cymru, yn gaeth, ag yn rhyd? Gr. ef a ellir urth yrhain, uneuthur rhai erail, os mynnai uyr couraint, auenydus, euyllysgar, i lunio, ai dychmygu, megis y gunaeth, y rhai cyntaf a dychmygod, y mesurau uchod. ag mal y guelun beunyd dai-

SYMBLEN YR ABOSTO-

lion, a eilụ'r cymru, y gredo, a deuḍeg prifbụnc ynḍi, ụedi i cynnụys meụn deuḍeg englyn.

1 I'r Tad, yn ụastad, estyd, y credaf
creaụdr dibaḷ hyfryd:
a ụnacth y nenn uụch benn byd
hoeụfaith, a'r ḍaear hefyd.

2 I'r mab maụl, hyụiaụl heb ụad, yn unig,
a anụyd o'r gụirdad,
y'n Grist Iesu gu gariad
y'n hargluyḍ ni, rhi, a rhad.

3 O rad, yspryd mad, fymụyd, ysprydol,
oes p'raduys a'niḷḷụyd:
ag yna, ef ai ganụyd,
o fair forụyn loeụgrair lụyd. or formy. Fair

4 Creulon loes, ar groes, yn grau, a gafoḍ,
a gofid hyd angau:
ai glaḍu benraith gụleḍau
Beilad dan bilad, oi frad oeḍ frau.

5 I uphern ḍugern, ḍigoeth, oer garchar,
e gyrchoḍ ner cyfoeth:

a'r trydyḍ dyḍ, ụr tradoeth,
O fru'r ḍaear ḍu e ḍoeth.
6 Dyrchafaụḍ fy nauḍ, o nad daearaụl;
i dyrau nefoluḷad
i eiſteḍ yno yn ụaſtad
ar ḍeau y diau dad.
7 O ḍynaụ y daụ duụ ion, yn uſtus
i eiſteḍ yn gyſion:
ar bob rhyụ yn fyụ afon
mouruych, eſo rhai meirụon.
8 Gloeuluys i'r yſbryd guiụlan, duụ ydyụ,
y dodaf gred gyfan:
Santeiḍiụr egluruụr glan,
Bucheḍ y mauụr a bychan.
9 Bod hynod, ụiụglod, egluys, gatholig
goeth, hylythr i braduys:
a bod yn hon, lon loeuluys,
i'r da gyphredinder duys.
10 Rhag pechod, hynod heinus, o ạnian
i ninnau peryglus,
mae maḍeuaint braint heb rụs
i ochel poen, yn iachus
11 Ath fod di, yn loſgi pob leſgḍyn, ar luḍụ

yn

yn lụydo 'r mor tonụyn
diduyl am bauḅ y doedyn,
dau'r un cnauḍ ḍyḍbrauḍ i ḍyn.
12 Mae heḍ, a bụcheḍ dibechod, i'r dounus
daioni diḍarfod
ụedi 'r argluyḍ ai ruyḍ rod
Beri y le yn barod.

Y Gredo meụn meſsur araḷ.

1 Credu 'r uyf bennaf
i'r tad goruchaf,
gụir greauḍr anaf,
nef a daear.
2 Ag i Grift Ieſu,
i unig fab Cu,
argluyḍ pob teulu.
Talaith hygar.
3 A thruy 'r glan yſbryd
ei gam[illegible] i'r byd
o fair foruynbryd
loeufryd lafar
4 Ar groes i uaſgu

byd angau oerḍu
a ụnaụd, ai gladu
gụleḍ bryfeḍgar.

5 Aeth i uphern gau,
ag o feụn tridiau,
e godoḍ yn frau,
O fru'rḍaear

6 Aeth i'r nefoluḷad,
le mae i drigiad,
ar ḍeheulaụ rhad,
tad gallugar.

7 Ag e ḍaụ 'n farnụr,
ar bob rhyụ gyflụr,
marụ, a byụ, a'r gụr
gorau a gar.

8 I ḍuụ 'r glan yfbryd,
Credaf i hefyd,
Santeidiụr y byd,
Bouyd hyụar.

9 Bod Cyfan lan lụys,
gatholig egluys,
a chyfeiliach ḍụys,
i ḍuụolgar.

10 A bod yn maḍau,
dirfaur bechodau,
ai heinnus gangau
Beiau ai bar.
11 Ag e fyḍ ḍyḍ braud,
i gynnes, athlauḍ,
ail gyfodiad y cnaud
cnud y ḍaear.
12 Ag ir da y byḍ,
yno'n dragouyḍ,
bouyd o neuyḍ.
anniueḍar.
Amen.

Gueḍi'r argluyḍ, ne'r ueḍi argluyḍiaul s. y ueḍi aunaeth yr argluyḍ i hun, ag ai dyscoḍ, iu ḍiscyblion, a thruyḍynhuy, i bob Cristion, yr honn a eluir y Tader, ueḍi i chynnuys meun Saith englyn.

1 Nefol dad, laun rhad, lyu a'n rhi, yduyd
meun odieth duu Celi:
meḍylier am aḍoli
da iaun y dyl, d'enu di.

2 Ond

2 Ond hebod, gan fod, gụan ụy fi, buched,
truy bechod i'n Coethi;
delid ol, rhag y'n colli,
y'n urdas dy deyrnas di.
3 Gụneler nef gloeụder, naf gluys, dy ụllys
dealler yn gymụys
druy rad, mal ymharaduys
houdgar 'ar y daear duys
4 Hedyụ i bob rhyụ, y'n rhi, dod fara
oth foured y gelli,
yn gymorth i ụir borthi,
y dyn a ụych luniais di.
5 Madau bechodau, baich ydyn, arnom
yn arụnad i'n herbyn:
Ninnau heb gel (bid gelyn)
fy'n madau 'n diau i dyn.
6 Nad y'n duyn er mụyn mab maeth, yụirfair
oed ụyrferch a mamaeth,
i oerfaụr nad y gad gaeth,
a diguyd profedigaeth.
7 Rhag tynged galed, a gelyn, a phoen
a phenyd iụ erbyn
a dialed ai dylyn
yn rhụyd o duụ rhydha'dyn

Cyfarchiad yr angel a eluir yr asi Maria

1 Grasol meir yduyd, dy groessi, buuen,
a baro duu Celi:
mae'r argluyd ni diguydi,
ag odieth da, gidath di.
2 Y mysc guraged ued, diuann, daed oedyt,
deduydaf ith farnan
Phruyth dy fru, ner lu a lan
Bendiguyd baun diogan
3 Euraid fair mam duu iruen, y'm drouſuyr
drosſom erfyn fuynuen,
y naur rhag drug maur Amen,
ag aur angau, guir angen.

Yr un meun messur Cyhyded nouban

Byd lauen fair ueñ diuair foruyn,
laun rhad adas, luyn euraid aduyn,
Gida thi iorlan caud ith orluyn,
yn dra helaeth mae't fendith tryluyn,
ymysg hol ferched firain gredfuyn
a phruyth irluyth dy groth eurluyn
ei bendiged Iesu baun diguyn,

arafeidfod

arafeidfoḍ mab y ụyrf aḍụyn.
O ḍiụeiriaf fair ḍa ụir foruyn,
mam duụ Ieſu, mam diau ụiụſụyn,
Pechụyr ydym, caụn anap achụyn,
erſyn droſſom argluydes ụirſụyn,
y naụr gụynfaụr angau orig anſụyn,
a'r aụr honn heſyd eur ụir hyſụyn.

Yr aſi meụn meſſur araḷ

Dyḍḍauch fair loeugrair oleugred, Santaiḍ
mae gras gụeḍaiḍ luniaiḍ dy loned
mae'r penphyḍ doſyḍ dụyfaụl gidathi
ith urḍoni eneth urḍeiniaụl
Pennaeth ag odiaeth yduyd, o'r gụraged
doeth fụyn degụeḍ da ith fendiguyd
Bendith ymhob rhith a rhad, ith phrụyth cu
ynaf ḍuụ Ieſu nef ḍeuiſiad
O fair ụenn ḍiſglair ḍeuiſclod, gyſion
mam ḍa ḍuụ ion, mam ḍiḍannod:
ar ḍuụ guyn erſyn cynn oerfeḍ, briḍlon
Droſſon bechyḍion draụs yn buched,
ynaụr, rhag dirfaụr dyrfau, gụyḍius
ag yn aụr ingus gụynoer angau.

y deg

Y deg gorchymyn, a aluai'r hen gymru y dengair

1 Na chymer un lun yn le, y guirduu
guahardduyd yn die
Car di'r argluyd, ath luyde
nid duu a fyd, ond y fe.

2 Y dyn da, guilia bob guaith, rhag cymryd
meun camraint fod diphaith,
truy arfer meun oferuaith
henu da duu hynod idaith.

3 Gorphuys rhag chuys, a chuant, y ſuliau
pob ſalued ni charant
A'r Sabboth, cymer ſeibiant:
ith blaid, yth ıyluyth, ath blant.

4 Os gueduid beraid bara, a geiſi
ag oeſſoed pob gurda,
da yn'r ued amhydeda
dad, a mam, yn dinam da.

5 Gochel di ſorri, a ſiarad milain
a malais: a buriad,
a ludia di bob ladiad
guraduydus, brouchus a brad

6 *Ys da ụaith talaith pob teulu, gochel,*
ag iachus oeḍ fedru,
mab a merch rhag gorḍerchu,
gụaith aneduyḍ y dyḍ du.
7 *Meụn lys oth ụyllys na thụyḷḷa, garụr,*
y gụirion na threiſia:
a ḷudrad na fụriada
i dyn am i gyſion ḍa. (raụl
8 *Os pụyth laụn o phrụyth dyn phraeth, rhago*
a geri trụy phynniaeth
Cam annụiol dyſtiolaeth
na drụg rhag gụg a ſo gụaeth
9 *Na ụna anḷad frad i fro, cymydog,*
Cam y doeḍ i dụyḷḷo,
a bleſſer paid a bỵſſio,
i ụreigan druan er dro.
10 *Nai urḍas, nai ụas yn uir, nai forụyn*
nai foụreḍ ḍa coụsir,
nai aſſennod o ſonnir,
na dim a feḍo nai dir.

Saith

Saith rinued yr eggluys, a eluir Sagrafennau.

Saith guued rinued o ranniad, Ieſu,
ner oeſſau iu gariad,
gun i henui yn diuad
Sagrafennau rhannau rhad.

Y ſagrafen gyntaf o'r ſaith a eluir Bedyd tuy 'r honn y genir dyn eiluaith i fyu yn phydlon dan gyfrauth Criſt.

Truy ſedyd deduyd diudduaith, genir,
yn geinued dyn eiluaith,
Burphyd i fyu yn berphaith,
ysbrydol a duuiol daith.

Hun hefyd ſyd ennaint a chyfared rhag guraidbechod

Hun ſyd med yr holhen ſaint, yn barod,
i beri guir ennaint,
i gueirio dyn yn gorraint,
rhag guraidbechod hynod haint.

Heb lau hyn meun dynnion ſyd o oedran i adnabod drug a da, a ſedydier yn deilung, eſ a iuchà bechodau aethaul ai hol benyd.

Tynn ſeiau, ueithiau aethaul, ai penyd

ai poenau meruinaul
a rhyḍ ḍyn maur yn rhuyḍaul
meun graḍau, a moḍau maul.

Yr ail ſagrafen yu'r bedyḍ eſcob a eluir Crysfad, a honn a gadarnha ḍyn uedi i fedyḍio yn y phyḍ yn erbyn diaul a drug ḍynnion, a geiſſiant i dynnu o ḍiar y uir phyḍ.

Y mourrad grysfad graſſaul, iaun uyrthiaug
a nertha'r bedyḍiaul
yn i grefyḍ yn gryfiaul
er guaetha dyn a guaith diaul

Y dryḍeḍ ſagrafen yu rhinueḍ y'r aḷḷaur a eluir eſcharisten ne eſchristen, a honn a bortha dyn a chorph Christ, ag ai uir uaed bendigedid, fal y gaḷḷo barhau ynguaſanaeth Crist yn ḍibaḷ,

Aruyḍuych duu a roḍoḍ, aberthoeḍ
i borthi'n y sbrydolfoḍ
a thruy gred e ſafedloḍ
yr eſchryſten raduen roḍ.

Dan ſantaiḍ beraiḍ phurf y bara; guiu.
ar guin cyſſegreiḍ ia
mae corph, guaed, rhad, na uada

mae

duu Ieſu deg deuis da.

Y beduared Sagrafen yu penyd, honn a ſedignaetha dyn uedi ido ſyrthio eiluaith meun pechod uedi i ſedydio,

Penyd, rhag oeruyd, ag irad bechod
a buched drug drad
a rodiph enaid rydiad,
iacheidſod yu'r rhod a rhad,

Y Bumed ſagrafen yu'r oleu, a'r eluir anghenad, honn a rodir pan ſo dyn yn trengu, iu gyfnerthu yn erbyn y cythrel a fyd yn ceiſio methelyno ar yr enaid urth fyned or corph yn fuy nag amſer aral.

Anghenann glafuann gluyfaul, cuyn ingus
Cynn angau erchylliaul
i nerthu'r dyn yn iorthaul
rhag bachel, a dichel diaul.

Honn a Scuba'n lan y brychau a'r guedillion a'r douſſai'r pechodau maruol heb darfod i carthu yn luyr or blaen,

Glanha, a chartha, uychuyrthiau rinued yr enaid o'r brychau,
guedillion a bruiſion bran

mol.

mouruael fod, maruol ſeriau.

Y chueched ſagrafen yu priodas truy'r honn y mae duu yn rhuymo gur a guraig ynghyd, mal na allo dyn moi guahanu a hyny er myn tripheth, i ſod urth gydſyn yn help y nail i'r lal, i cinnil plant, i ochel cydgnaud anghyfreithlon, ag i dibechu hynny rhung dau briod.

Priodas uiuras eurraid, ſy rymus
i ruymo dau enaid,
i gydſyu ymhob rhyu rhaid
i gael yrblant guely eurblaid,
Hynod ydyu bod honno, yn rhinued
yn rhannu graſſoldro
da fyuiaul i difeio
Cydgnaud dau briaud meun bro

Y Seithfed ſagrafen yu'r urdau, truy'rhun y mae duu yn rhoddi i'r urdedig orcles, gallu, ag audurdod i bregethu, ag i dyſcy guaſnaethu duu, i uneuthur cyfraith eglwyſig, i fols duu yn ſolefnaid, i rannu manna yſprydol .ſ. gras duu urth finyſtryd u'r ſagrafeñau bendigedig, yn anuedig yn y Santeidiaf eſcharifien,

Urdau

Vrdau ſy radau, o ureidiaul, guirdaun,
ag urdas eggluyſſaul,
i roi adyſg uir duuiaul,
Cyphraith da, manna a maul.
Yr uyth dedyduch .ſ. uyth rad ne uyth ris, a
fyd meun bucheḍ dudyd yn y byd yma.
Guyn i byd nhuy ſyn dlodion truyr yſbryd
.ſ. nid oi hanfoḍ, ond o ſpirydiad yr yſbryd
glan ymurthod a ſerch i da bydol o ullys i
callon, canys nhuy pie teyrnas nefoeḍ
Mae ſprydaul iounfaid uynfyd, taladuy
Ir tlodion druyr yſbryd,
nhuy a gant i idunt i gyd
hoeufraiſg nef deyrnas hyfryd,
Yr ail dedyduch, guyn i byd nhuy ſyd uaraid .ſ. yn ufudgar, yn aduyn, yn ymoſtyn.
gaid heb chuant truyſg ag anrhydeḍ bydol,
canys y nhuy a feḍiannant y tir.
Y guaraid a rhai guirion, a benuur
yn hynod dedyduon
un dyd i feḍiannu don
y tiroeḍ lauen tirion,
Y trydyd gunſyd ne dedyduch yu galaruch,

ne

ne ḍolur am yn beiau drụg, 'ne hiraeth am
ſod aḷḷan o bob pechod a chamſuched, a he-
ſyd gortho da, a bodlonrụyḍ i bob aphluh a
ḷuḍed a ḍanſono duụ i ni yn y byd yma.

I'r galar maụr y gụeluch, yn deilụng
dalu gụir hyſrydụch
Cyſſur glan, a diḍanụch
ni bo ynḍo un trotrụch
Y peḍueryḍ gụynſyd. Gụynn i byd nhụy a ſy-
tho arnynt neuụn a ſyched i gyſioụneḍ ca-
nys ynhụy a gan ḍigoneḍ.

Da i gụn y byḍ ḍigoneḍ, i'r chụanog
a chụennych gyſioụneḍ
gụir foliant a gorfoleḍ
yngolau ụlad angel ụleḍ,
Y pumed gụynſyd, Gụynn i byd nhụy ſyḍ di-
fagl i calonnau canys ynhụy agan ụeled
duụ,
I'r ḍuyfron loeụbur ḍifreg, byd golud
byḍ gụala gluyſſeiḍdeg
byḍ golau glan o chụaneg
i ụeled duụ ai faụl teg,
Y chụeched gụynſyd, Gụyni byd y'rhai triga-

raug

raug, canys ynhuy, a gant drugared,
I'r muynlan eirian a'r eurued trugar
mae treigliad hyfrydued
tro geiriuir cant drugared
fyth ni phellir a hir hed,
Y Seithfed guynfyd. Guyn i hyd nhuy yr hedychuyr, Canys yn huy a eluir yn feibion i duu,
Mae deduyd gynnyd ag union, dichued,
i'r hedychuyr muynion,
Geluir yn blant guir gallon
yn diau ol i duu ion,
Yr uythfed guynfyd, Guyn i hyd nhuy fy'n cael i casnori ynghueryl cyfiounued, Canys y nhuy pie teyrnas nefoed,
O yrlid tryn.lid trumluyth am iounued
mae union hyfrydphruyth,
Cans Cant truy phyniant a pinuyth
Lauenphranc nefoed lounphruyth.

Couydau.

Medylio am adoli,
i duu ai fam y duyfi:
maduys ym ymodau faul,
Beidio a mafued bydaul.

Yma'n dụyn buom yn ḍau,
Baich aduyth o bechodau.
Balchder ymyſc niſeroeḍ,
Buttra gụaith, bouyd drụg oeḍ.
gida balchder ſa'rſer ſu,
gụag ụeiniaith, a goganu.
Cynſigen a ſu yn ḷenụi,
Anghouir phyḍ ſynghorphì.
Leſgeḍ hyd feḍ (ehyd ſum)
Diogi mi ai dygum.
a bodi meụn cybyḍiaeth
ni chaent (o ḍuụ) chụant oeḍ ụaeth.
Glụthineb godineb dyn,
oeḍ eilụaith, yn ḍau elyn
Tri gelyn i ḍyn a ḍau,
i roi duḷ ar i duyḷḷau,
yr anyſbryd, a'r byd bas,
y cnaụd ſuyḍog cnụd Suḍas,
Gụae ḍyn fyth, gụyḍụn i fai,
Drythiḷ, nid ym lyụydraethai,
i fyd, Cyn myned iụ feḍ,
yn ḍa, erbyn i ḍiụeḍ.
i gosbi drygioni dryd

a phuant y corph hefyd.
Adef fy hun dwy fy haint,
i dwu archaf fadeuaint.
pob hanes, a gypheſſaf,
profi manegi awnaf.
ſanoeth rwyſc, heb ofn na thranc,
fy mefyd, tra fum ifanc:
cam doedais, cam gerdais gynt,
goeg ſwydau, gwagus oedynt.
cam deimlo, cymod amlwg,
Ceiſſio da, cashau ai dwg
cam ryfig, à chynfigen,
Cam edrych ar dyn wych wen.
Canmol, heb reol, heb ras
pryd, ne dorri priodas.
trythylwg, a dwg i dyn
dialed os hir dylyn.
Oni wnaun, iawn o newyd,
i dwu cyn dyfod i dyd
na wilied neb olud nant,
wedi faru y diſeiriant.
wylaf galwaf ar geli
a mair fwyn cyn fy maru fi

Am un le, muyn a lauen
urth raid 'm enaid Amen.

Sion: Cent.

Lyma y byd, cyd cadarn
a diued byd, yu dyd barn.
Cu iaun i baub cyn i bed,
goelio 'duu rhag guael diued.
a galu ar grift, yn distau,
am ras, a phyd dyd a dau.
Galu eiluaith, rhag gelyn,
Credu i duu 'Iesu dyn.
Gorau huyl (gerriau helyth)
gur hyny, a bery byth.
Ni phery dyn, derfyn dig,
uuch aduy, ond ychydig.
Darfod a una i derfyn,
Gorued yu diued pob dyn
doe 'n uann, hedyu yn uannach,
Heb orued, yn y bed bach.
y foru meun ofered,
a threnny byd yn y bed.

Gadu'r

Gael i'r corph, ụedi i orphen,
Buys o briḍ ne bais obren
A ihrychant, meḍant i mi,
O bryſed yn i broſi.
A'r enaid ni ụyr yna.
O ḍuụ, i ba phorḍ y ḍa
A'ir purdan, dirdan daḷ
ar ben aụr ai'r boen araḷ:
ai'r nef ſyḍ lann ag anneḍ,
i'r Saint deduyḍaf i ſeḍ
pụy ſy nerth gụiụ, yn perthyn,
onid duụ, i enaid dyn?
'Ieſu o ụir eluſſen,
yn brid, a'n prynnoḍ ar bren.
Goḍe aụnaeth gụiụ ḍuụ ner,
gụanu i fron ḍuụ gụener,
i bryñu dyn a bron don
gụeḍi gacl, gụacd oi gallon.
Hoelio i ḍụylo, ryụ ḍyḍ,
Hoelio i draed a hoel drydyḍ.
Coronuyd meụn ſur yno
a drain, ag ai ben ar dro.
Dụy noſụaith, duụ un Ieſu

yn

yn y bed yn faru y bu
Ar trydyd dyd ur tradoeth
o garchar daear y doeth
ag yno'r aeth bennaeth bern
Barth ophis i borth uphern
A thynnod o uaith yna
mal ſalfadyd, doſyd da
Ada a Noe oeden uir,
unnion uyr cyſion couir
Abram dinam, dianoeth,
Moeſen frau, a'r dedfau doeth
Y difai brophuyd dafyd,
ai Salmau phynnonnau phyd.
A'r eneidiau diau daun,
enuog i buched uniaun,
Diaſgen oed yn diſguyl
yr haul, ai nefoluir huyl,
Puy'n iol a dug dolur,
er tynny paub, o'r tan pur
uas dirym, fyth yſtyria
ond Ieſu ai dad, nad oes da
ag ar duu guir uedia
ai fron yn don frenin da.

Sion Cent

Couyd o uaith, Grnphyd, archdiagon mon, ar deſtyn y beduared Salm a'rdeg eido Daſyd brophuyd.

Domine quis habitabit.

O argluyd nef gouirglod,
hap i ni uyt, an pen nod,
i buy o'r diued y byd,
aur ag ennyd uir gynnyd?
Cael yn ſed, ag annedſa,
Dy dabernagl difagl da
A pha gorph a gaiph orphuys,
yn glir ar dy fynyd gluys?
Y didrais, guirion didruch,
a del i meun yn diluch;
A le'r el a unel yn iorth
'Iounuaith digamuaith gymorth
guirion i gallon i gyd
yn diduyl ar i doedyd
ai uirthred heb niuedu
Dyn tlaud na'r cymraud cu
Heb gablu, nag abſennu ſaul,

a genau drug, guenuynaul.
na diodef (guaith diadas,)
Cam achuyn, na chuyn na chas,
na chuaith uraduyd, diluyd log,
(Cam ydoed) ir cymydog.
Gar bron y duu, union dad,
y'n einnioes ni a'n ynnad
Malingus amuyl angal,
oer yu i fod, eiph ir fal,
yn didaun druan didim,
o'r da heb gaphel mor dim.
Ar neb dan gof, ai ofeg,
a ofno duu, yn fuyn deg,
rhodir idofe'n rhuyduych,
Angelued ogoned guych:
o byd ar i dung, yn bur,
Heb fradu, neb oi frodur.
Na ihruy ufur ni ihreifia,
y gyd dyn ai god o da.
Heb gymryd gen neb gamrod,
ne freib, anghyfiounaf rod:
yn erbyn i gyddyn guar
hyedu guirron houdgar.

Aunelo hyn, yn bylaũ,
Caiph ſiccruyd dro, hyluyd draũ:
Ni furir fyth, oi foured,
ag ni syſtir oi hir hed.

Diued.

Couyd aral, o'uaith yrun gur, ar deſtyn y ſalm gyntaf, i Dafyd.

Diuyduaith yu a deduyd,
y gur ſain geiruir y ſyd,
Heb ſylfyd, ennyd unaur,
odiar y phord uirhoph faur,
druy gyngor, y drug angal,
cerdyrged, y digred dal.
Heb drigo, le bo dryguas,
ar phord drue, ar phriu di ras.
Na chuaith eiſtedl (chuith yſtym)
ynghadair hai [illegible], braint heb rym.
ag ai uyl'ys, heb golli,
ar gyfraith y pen rhaith rhi:
Dann fedyd honn, unionphyd,
(einiocs da yu) nos adyd.

Hũn a fyd iaun i fouyd,
yn beraid brenn, buraid bryd.
A fai'n cael (guir fael) i faeth
yn y glynn enuog lynniaeth
Gar lau guyrdlas gyrrau laun,
rhedle y dyfroed rhadlaun.
Iu ueled yn blanned:g,
yn luyſſaul fraiſc, laßaul frig.
yn ireidiog frigoguych,
i gangau a gemmau guych.
ag yna'n dlyſſau gunnion,
y blodau diau y don.
uedi.rhain, yn gain gouraint,
aeron fry gorau'n i fraint.
a phob phruyth dann y puyth per,
(Duu yn ymſuyn) dau n i amſer.
Ai dail fyth, yn ſyth ſafan,
yn uyrdlas liu, urd luys lan:
yn annianuych, unnionuaith,
heb grino, na chuympo chuaith.
y ued yma a damuain,
i bob duyſaul cuſaul cain.
Pob guaith a unel le'r elo,

ei ḷuyḍa Crist didrist dro.
I'r geuḍyn, cruydrạyn, credryḍ,
(gụrthụeḍ foḍ) gụarthoeḍ a fyḍ:
Añuụ ni ụestyd unaụr
mụy no'r ḷụch man, ar y ḷaụr,
a chụyth pob aụel a chụa.
yn ḍianaụḍ, o ḍyna,
Heruyḍ hynn, (aruyḍ heinig)
pan fo ceryḍ y dyḍ dig,
y dyn heb gred, oerged gaeth,
a elụir i hir alaeth,
ni chyfyd i foụyd farn,
y,n ceidụad an ion cadarn
A'r pechadur di bur bụys,
gau ofryd, ni bu gyfrụys,
I'mụrthod yn gyfrodeḍ,
a phynciau gụydiau, ai gụeḍ,
Ni ḍaụ i'r farn gadarnged,
ar ḍeau Crist, ner ḍuụ cred,
ynhyrfa'r cyfion da dụys,
(pur ydynt) plant paradụys.
A. Graph y cenfyḍ dofyḍ da,
duụ ụirfaụr, yn y dyrfa,

Daith pob cyſion phyḍlonnuir,
yma gynt ai helynt hir.
B. yn ḍiluḍ yn à ḍylaith,
urth edrych y guych ai guaith:
D. A rhyḍ, dan goſ dioſal,
urḍas neſ dernas yn dal.
C. A hir ug, iʳ drug i dro,
truan iaun, byḍ trin yno.
E. Yr annuu ant ar unuaith,
ai cyrchſa, ai tyrſa, ai taith,
yn ḍiheḍ, yn ḍi ueḍ uiu,
ynʳ ḍiyſtyr, i diſtriu.

Arnodyḍiad.

Mae tair graḍ ynguybodaeth duu, y raḍ gyntaf, yu adnabod pob peth a ſo, ne a uneler, heb na bod yn ſodlon, nag yn anſodlon iḍo: honn a ḍengys y ḍau bennil le mae, A: ar yʳr ymyl aſsu iḍynt, yr ail raḍ, yu bodloni urth ueled y pethau da, a honn a ḍangoſſir yn y pennil y mae B. ar i hymyl aſsu. ne ſorri urth ydrych ar y drug, a honn y mae. C. yn

ardangos,

ardangos, y drydeḍ raḍ yụ gobrụyaụ y peth a ụelo ụrth i foḍ. mal y dengys. D. ne gospi'r peth a sorro ụrth i ụeled, megis yr yspyssa. E. Sain. Sanctus. meḍyd, meditari. credryḍ, digred, angrhed, infidelis, annuụ, atheos, bryd, gofryd, intentio. dyn gaụ ofryd, homo prauæ intentionis. gụyd, uitium. ced. ne ụared, liberatio heḍ, pax. diluḍ, sine impedimento. dylaith, delectatio, distriụ destructio. i ḍistriụ in destructionẽ. nodyḍiad notatio; arnodyḍiad, annotatio.

Coụyḍ dychan i gadaẹh ụyneb.

ḷe gụn gael oḷ, i gan gụlad,
ḷaụer dụḷ, ar y diḷad:
Difai, bob math yn dyfod,
ond un fath, nid i'aụn i fod,
ai da drụsiad di draserch,
A gụḍio mụyn, agụeḍ merch?
Oer ụae finnau, ar feinụem,
ụybod goḷ adnabod gụen.
Am ryụ ḍig maụr a ḍygym.
Oḷ a ụnaeth, i ḷiain ym.

Ni

Ni chaphun uaeth, ni chaiph nauḍ,
na muy degan, am digiauḍ,
Dodi nauḍ, nid oeda neb,
dychanu cadach uyneb.
Truſſiad guych, huſſiad go chuith,
Truynfrat, o uaith taranfrith
Truyth gluit a guḍ tratheg liu
Truynphruyn, amgylch tirionphriu.
Guain phroen, a genau, a phryd,
Guenfa, debig i ynſyd
Mynn yn duyn ir man i del,
miſurn fal, arth a muſel
Mae i ryu ful, ymrafaelfuyd
un oi faith, i duyn i fuyd.
anarḍ yu hun ar duen,
oni bai druyn, bydr i uen.
ynte gan uynt oi genau,
a ſauyr o hun, yn ſurhau:
ne ofn fyth, na ſynnai fod,
y doe neb, yu dynabod:
huſio uyneb, ſy anarḍ
hulio yn y tir, haul nid harḍ.
un ſuḍ, un huſſio ydoeḍ,

Ag ar y ſaint, y grauys oeḍ,
nid anſuyn, ond i unfath;
nid dibechod, fod i fath
ag nail ai balchder ai guna,
oi thegụch, ag ni thygia.
Ai cneuen, cenſigen fach,
yn boen dig, na bai 'n degach,
yn ụir anaſus, e neb,
ag o ḍyn, guḍio i ụyneb.
Cuḍian ryụ fan, ar y fo,
y ſy gụeḍus yụ guḍio.
pụy drau ụchaf, pe i drychụn
ai cnaụd teg, ai cnotiau hụn
man i roi hụn, i mae'n rhaid,
mynụes ḍụfr, man ſyḍ afraid
o byḍ pen el, iụ helynt,
ar reụ ag od, oer a gụynt.
ai roi gadụ, oriau gụiụdeg,
ofeụn dyḍ, araf hin deg.
A rhoed os myn, ar des maụr.
od a ụen, o dy unaụr,
os doe neb, yụ hụyneb hi,
o chae haụḍ gyfarch iḍi;

Os hon ni 'mdengys yna,
yn ur dim, ni uyr oi da,
Ag na uisged, merched muy,
nes i fod, yn safaduy.

Gruphyth hiraethog.

Y Blaned, heb lyuenyd,
a blaen saeth, im blinau syd.
oer yu byu, i faur a bach,
o duu maur, oes dim oerach?
Cair gan oes, crio guae ni,
Curuyd luyn, curt lyueni.
Brig l ueni, barc linon,
Bu lid duu, ar y blaid hon.
Buru'n hunbraych a'n brenhinbren,
yu buru tur, Salbriaid hen.
Puyssuyd predur, post prydain.
Tarcas, rhy atcas yu rhain.
y tair chuaer ynt ry chueruon.
na roen oes, hir i'n Syr Sion,
Meldith dy fam yt. Amen.
Atropos pan aut ar penn

y marchog

y marchog hir ymmraych cad
mae'r, ụyd garụ, maụr dy gariad
gụae fi, oer ym, gyfriu och,
na baụn dyn, ai ben danoch.
blin ym, ni bu laụen aụr;
heb lyụeni, ai blaenaụr.
troi blaen leụ, trụblio'n hoḷ ụlad,
treio leụych tair leuad,
Dinbych, tai euruych tirion,
Dinas ar ſaụd, duyn Syr Sion.
tref oed, aml tyrfa idi,
tref o ſtad, tra fuoſti.
Crio fu gụaith, cryf a gụan,
Cri canlef, yụch craig henlan.
truſt a chuyn, troes duụ chụancg,
At fro dir, potfarri deg.
O 'Ieſu, naụd, a oes neb,
oes tenant didriſt ụyneb?
Crio uchel cair achuyn,
Colli'r maes, ar cellụair muyn.
y ſeſſiụn gụydis eiſſiau,
ych doeth fron, ach duy iaith frau.
A gụag oed, (gụae ai guydyn)

yſir

y ſir haul, Ieſu a uyr hyn.
at iaith yn uir, nid doeth neb,
od aeth enaid doethineb.
troiſt yr iaith, at Oras drau
Yglu Tulli oedyt, ail ydau.
Ni roiſt guyn, ar oſteg uaith,
ar uan, na diruy unuaith:
Na cheiſiau, treiſiau traſerth,
tir un, heb roi tri oi uerth.
Ni throiſt ael, na thriſt olug,
nai droi'n drum, ond ar un drug.
ni unaid, fal anynaduas,
na dial cam, na dal cas.
Roi madcuaint, ſobraint ſal,
Roi ar duu, yr huyr dial.
O duu 'r uyl, aed a'r elaur,
am dy fynd mae aduy faur.
Aeth d'aer Sion, ai daioni,
aeth fal oen duu, o'th flaen di.
mae pinagl am y pennaeth,
mae 'chui, uyr am ych aer aeth.
a'ch uyr i'ch ol yu'ch aer chui
o'r linuaed aer lyueni.

Troes

Troes duu Eryr, tros deurueilch:
Thomas arf unias, ar feilch.
Mae uyr araul, maur eryr,
maſtr Sion yn rymmys dros uyr.
A'chuemaib, iuch am y bel,
A unai rrifo 'n, uyr rhyfel
maſtr Robart gryſdart gras,
muſtr at ymuan maſtr Tomas
huu ag Eduard a godir
Roſſier a Sion rhyßuyr Sir.
Elſbeth Sad, ran ymadrod.
y ferch o rug, fouruych rod.
A Sian uedus uinuyden
a honno ymro, hanmer uen
a Sian argluydes enuog
Sy a rheu iu haßau'r haug
ag fal unig aflonyd
try at lau fair, tyrtl a fyd
od aed, fal i dyuedant,
ir egluys uen, arogl Sant,
er duu, od aethoſt ir daith,
y dolug, dyred eiluaith.
Dyred, ne feidiai daerion

Duytſio 'r ſir, pe doyt Syr Sion.
fy meibion anuylion uyr,
Im bro ydych, am brodyr.
am uyrion cryſion am cred,
a muy orcheſt, a merched.
Am cymdeithion, muynion maeth
am ceraint, le mag hirueth:
Troes duu iuch, far triſiuch fu
Treiuch guyn, trouch i ganu
diolchuch guliuch dan gof,
(daed i ras) i duu droſof
Am y nuyn le mae'n iounach
Or bouyd byrr, ar byd bach
Marchog o uaed, meirch a gunn
a Suydur im prins, oedun.
hediu marchog enuog uyf,
gorau ſtad i Griſt yduyf.
Neuediais, fyd iaun ydoed
neuid u'ych, ym enaid oed.
Dled ar bob dyn, dychryn daith
ar aned, yu maru unuaith.
Oes un gur, a uelſon gynt
yma eirioed, nad meiru ydynt?

ag un lygriad a hadyd,
yu dynion, beilchion y byd.
ag egino gogoniant,
ystanerth, druy Grist aunant.
O mynnuch gael, heb phaelio
y uled faur, ar luyd a fo.
Crynnuch hunt ych cruyn i,ch oes
Crimion yu ceingion'r einoes
Rouch ych gofal bob callon
ar grist fry ar groesuaed fron
byduch cofiuch uyr cyfiaun,
ornuch duu, a fynnuch daun
yno douch bob un a dau,
ol ir fan, le'r uyf finau.
le nid oes, na garuloes gur
na dialed na dolur.
nag erlid lid, nag oerloes,
na dig, na galar nid oes.
Na neuyn chuerudyn na chuyn.
Na syched, na nos achuyn.
byu yn nef baub yn 'isanc,
heb dreio oes, a heb dranc.
bodheuch baub, byduch bybyr.

ag eụch yn iacb, gụchion ụyr.
y gụirḍoeth farchog urḍol,
yniach i ụr, yn ych ol.
Pharụel farchog diogan,
Pharụel i ụr, a phriụ lan.

Sion Tudur.

Cụae ni'r Beirḍ, gan air y byd.
gụae ail foḍ, y gelfyḍyd
Suyḍ y barḍ, ſyḍ heb urḍas
oeḍ enụog cynt, heb ḍuyn cas.
Moliannu duụ, ymlaen dim,
maụl iaụn, (taụḍ moliant diḍim)
Moli gụaed mil o gedyrn;
Tuyſogion, marchogion, chụyrn,
Arglụyḍi, ar goel aḍyſg;
eſcobion, mourion yn myſg;
Ieirl i'n myſg, er lenụi maụl
A Baruniaid, gụaed breniaụl.
Pendeſigion, phruythlon phraeth,
yn dal, o hen ụaedolaeth.
Pennaethiaid opbeiriaid phyḍ,

pre-

preladiaid, hap ar uledyd.
Rhai, aluyd, yn rheoluyr.
urth dysg, guiu urdas guyr
Ag iaun oed, eigion adysg
o Barch ar duu, berchi'r dysg.
iaun i fard, dianard ur,
uario i faul, ar ryfelur
heruyd nas gunai dyhirin,
fentrio i oes, o feun trin.
Ninne'r beird, a unaun ur bas
o ardur, ur o urdas
a rhoi iachau, rhy uchion,
a maul i Siac, mal i Sion.
pob chuitchuot yn ledrotta
pennilliion, prydydion da.
ai troi i 'iangur truan,
poen truy freib, mal peintio'r fran
aſcel o bob eden guiſguych,
ar frynn a unae'r fran yn uych.
Carl noeth, nid couir lan ur
Coron, rai gunai'n guncuerur,
o caun arrian, cen eurych
iach gurda gaiph, a chard guych,

o chaip

o chaiph Suyḍ, dau aruyḍ dig;
ef a yn haụd, yn ſonhedig.
truy yſtorſiụn, cueſtiụn call
truy uſurieth; trais araḷ.
a chodi plas, cumpaſuych,
a chau 'n dyñ i dy guyñ guych
haus meụn i dai huſmon da,
torri gudụ ḷei taer gidia
nag a fyḍ, yn i dyḍ i dyn
druy i neuaḍ, dorri i neuyn.
yſparıo heb ſyberuyd,
aụna'r gur, yn aur i gyd.
Byrr i gluſt, bara, glaſdur,
ag eruyn noeth ai guna'n ur.
os ir 'guan nis rhoe giniau,
na cherdaụd, i dlaụd oi lau,
na cheiniog, dros i grogi,
rodai 'm tach, fourda i mi.
nid yụ boen, eiſie da byd.
eiſie boneḍ ſyḍ benyd,
Coelfain, oeḍ roi meụn cilfach
Clut o aur, er cluttio tach.
Card o lau'r barḍ, ai hardai.

ḷaur bard, a ụnaeth ḷaụer bai
oụyn iachau ag arfau gant
odiar roụiog, i dreụant
Blin ydụ rhyd blaeneudir,
bostio i iach ai bais ai dir
a rholl iachau, rhy lychụin
a baits crach, yn i bụits trin
ar frys, arfau a roesom
arfau i dad, a fu raụ dom,
os chụilir y gụir nid gau,
Serfyḷ, fyd i bau arfau.
dros y byd, ar draụs y bel.
dringhasont, o ụreng i sel.
Ag eitto er amgụttiaụd,
Surth iaụn hap, a Syrth yn haụd.
Chụilen hed, yụch heolyd,
ag yn y dom, cyn y dyd.
pob taiog am cyflogai,
peidiụn, gụybydụn yn bai.
Onis troụn is trin ennyd,
ni chaụn i barch, yn y byd
Naụd dụụ gụyn, rhag nadu gụụd
i rai, ni ụedai nadụaụd.

Canun ar y fainc hynod.

i rai, a ryglydai glod
Carun a myfyriun faul,
i wyr fyber wrfibiaul,
A gadel gafel gyfiaun
iangwr yn iangwr aunaun.
pennaeth yn bennaeth beunyd,
pennaeth yn bennaeth y byd.
Fryr yn eryr naurad,
bran yn fran, heb fwy o rad
Gwalch, yn haelwalch wyhelyth,
a barcut yn farcut fyth.
Ni welir er aunelom,
mwy o aur' Siwrl ymhwrs Sion.

Sion Tudur.

PRud iaun, in parod ennyd,
prudaer, gwlad gamber i gyd.
doeth gair fod, adwyth geruin,
drwy ofal blwng, drafel blin.
prud o fod, i parod fi;
perigl, ar wiliam parri.

tebig

tebig iaun, tybiai ganur,
i'r uylan deg, ar lan dur.
duu byu maur, pann dybiem mi,
y doe yn drist, y donn drosti.
gurduu maur, gradau mourion,
gyda hap, a gaduai honn.
felly hun, fy lauenyd,
o lynn Saud, ar y lañ y syd.
a duu yu'r gur, nid ar gam,
dilesc, a gaduai uiliam.
duu ai dug, da yu y daith,
o donnau, morduy unuaith;
er blinder, a thrubl undyn.
druy faur hap, y darfu hynn
ag aeth hunt, er guaith anuyr
ond i gost, enaid y guyr.
[illegible] niul, buy ni ueles.
[illegible]ian y dyd, aeth yn des.
[illegible] uiliam mi a uylais,
[illegible]nn muy, nog am, sodlgam fais.
o bu reu yn oer, im bronn i,
mae lauenyd, im, lenui.
guyñ yn byd i gyd o gaeth,

gael yn pinagl an pennaeth.
ụ:liam ai glọd, lym i gleḍ
parri lan, perl o ụyneḍ,
yſgụier yụ'n gụiſgo'r aur,
i frenhines frõ henaur.
praph ụaith hael, perphaith helynt,
paun Sir gaer, penn Sieri gynt.
mụyn ſiriol, mynues euraid,
miniụn cụrt, mụyn iaụn i caid.
nid un ụaed, od iaụn nodais,
nid un iach, a ſodlgrach ſais.
ag nid un fõneḍ meḍụn,
ag ụyr hors, yu'r irgarụ hụ'.
braych cymru, yụ'n cyrchu cad
ai laụ agos, ai lygad
nid ydoeḍ, ụyr hen deụḍụr,
ai laụ'n y gad, lai na gụr.
er carchar a ſomgar ſon,
o rụyſtr anụir, eſtronion,
nid rhaid i'm naf, ụyr dafyḍ,
gụilydiaụ, na gụridaụ gruḍ,
da fyḍ, cael rhybyḍ, y rhaụg,
i'mgroeſi, im gụir oſſaụg

yn

yn ụir, nid mụrdụr a ụnaeth,
na thro taer, na thraeturiaeth.
nid trais byd, ag nid traụs beth,
nid phelni, coſbi casbeth.
dial a ụnaeth, fodlaụn ụeḍ,
Cynſigen cnaf, ai ụagụeḍ.
gụyr hoḷ loegr, garụ i ḷ gruyd,
gụneụch lai, am y geinach luyd.
i gyd y cymru gụaedol,
Cenụch hai, ceinach yụ hol.
Nid ḷai clod, phorḍ i rhodiais,
er clụyſo, ne Sigo: Sais:
i glod oeḍ ſụy meụn guledyḍ
main gụrthfaụr, cymru faụr fyḍ.
tair oes hir, i feiſtres hụnn
tros i bordr, troes i bardụn.
na bo hir, mi a ụn ba ham
nes yr el, yn Syr ụiliam.
duụ lụyd ſyḍ, gida i laụ,
y ſta ụr, oeḍ feiſtr iḍau.
dyn a godo duụ, 'n geiḍụad.
yn binagl iaith, yn benn gulad;
er cas y blaid, er cais blụng,

tann

tann gost, nid dyn ai gostụng.
dyn a ụreiḍio, duụ 'n yn raḍol,
dyn ni aḷ, i dynnu 'n ol.
maer gair, fel i maụr garụn,
mụyhau parch, y mae hap hụnn.
mae credens, im carụ hoyụdeg,
ymhob tir, dyma hap teg.
credid. sy'n dylid i dal,
credens drụy phrainc a'r eidal,
gemm ar ụyr, hoḷ gymru oeḍ,
ai gredens, yn ḷoygr ydoeḍ.
pe doe'r gụalch gleụfalch ai gleḍ
i dai'r gụin, i dir gụyneḍ:
er degsais, ni roid acsiụn,
er geiriau pheils, ar gorph hụnn,
cas genn sais, anlan, anael,
camre harḍ, y cymro hael.
Cas genn gymro, cyphro caeth
fab alis, oi fabolaeth.
Cas genn argluyḍ nef hefyd.
ocreth, a chybyḍieth byd.
duụ iụ oes, a ḍug foesen.
Phriụ harḍ o dir, pharaụ hen

duụ

duụ dụg ur da, diogan,
i deụgongl aur, degaingl lan.

S. T.

Coụyḍ o ụaith D. ap Guil. i ḍiheuro merch a goụsai hort a hono.

Y ferch or fynachlog faen,
diai orchụyl, dieirchuaen
Ai gụir fod, pobl a gụerin,
a gair meth, ar gurr i min?
yn heuru ym, yn horr aḷt,
dy gael, ḍyn ruḍael, rụyḍụalt,
och ym o bum, inau chụaith,
irroed ụenn, ụr yḍ un ụaith,
od ydyn hụy yn doedud,
ar nom hynn, er na ụnaem hud?
mi roḍaf yma rụyḍair
foụrḷụ grym fy ḷaụ ar grair
nath gefais unụaith gyfun
ag nath geifiais lednais lun
och ym rhag mor iach ụyd

o gụnn

o gunn pam yn goganuyd,
nir'n gueled o feun guely
fe'naid teg' nag ofeun ty
na than frig uyrdonig ued.
Coed irion yn cyd orued
Ni unaun oed, na mynudiau,
arnad, na lygad, na lau.
Moliant oed i'th, ualt melyn,
myn gluys duu nim gueles dyn.
Dibech heb odech ydym,
dierth ferch, fal d'euyrth fym.
Ni danfonaist dyn feinael,
lattai ym, dyn, luyttu ael
Ni bu ymdidan or byd
na rhuym hoyufercb, rhom hefyd.
Ni chaem ferch, ni chemais i
yn chuymuth un braych imi.
Amdanad grair, diuair doeth:
di phug yu, dy gorpb hoyugoeth.
ni ulyffiais i geiffiau
dy gorph main, dro elain drau,
myn arglu d yr arglwydi
Cul yu fais, na'm coelir fi.

hyn

hyñ i gyd cimin un gair
a dyngais myn y dengair
na fu garu, gouiroed,
dy fin urth fy min er moed.
nath anadl, guaſ̃ peramorch,
nath uyneb urth, fyuyneb ferch,
ni dodais dan uyd adael
fymryd i gyd, ar dy gael,
ni uede, hyñ a uydyt,
ni chaun fod yn orderch yt.

Dafyd ap Guilim

Y gur fy uell, nog aur fieb,
yſtor yn, nos, da i'r uyneb
maſtr uilliam, os o dreiliau,
euch i ol hunt, uucb i lau,
puyſſuch y ulad, pais a chled,
parri yn ben, purion boned.
parhaus imp, o harri fyd,
A charu difalch, uyr dafyd.
Gruphyd ap dafyd dyfiad,
graun o lin, goran 'n y ulad.
ynochi, heb gud na chel,
euruyd byth, iruaed bithel.

Iraiḍ ụr, or ḍaụ Ieruerth,
Ednoụain ụyd, yn i nerth.
Eurer tid, eryr Teụdụr
Ath laụ 'n ụych, paụb ath eilụ 'n ụr.
eryr byụ, i garioʿr bel,
aur o nyth, yr hen ithel.
ụyd oi canol, ụaed conụy,
yn y mars, ni bu enụ mụy.
ụyd er coſ, ụaed rhyụ cyſan,
y ſtanlau gluys, dyn hael glan,
Blaenụeḍ o goed, blaenụyḍ gụin,
blodau ụyd, ar blaid Eḍụin.
Blodeuaiſt nerthaiſt yn ol,
blodau gụybodau bydol,
lamp euraid, ụiliam parri,
glan ụyd, iʿn goleuo ni.
yſgụier glan ụiſc aur glog,
naụ mụy orcheſt, no marchog.
Syr ſych drụy gymheſur ſaụl
Syr oʿr maes eryr moeſſaụl
gụeloch hynn, gael yụch unụaith,
glindorch aur, glander ych iaith.
pob iaith enụ paụb ath annerch

paris ụyd yn peri ſerch.
tair duụies, ymmynụes mai
is gụyḍ ath gynyſgauḍai
Siụno a roes, yno'r aeth,
os ar aliụns ụroliaeth.
palas er ceiſio pelaur,
A ſenụs ụych ſynụes aur.
Synụyr gan Balas anụyl,
a ſerch yt gen ſenụs ụyl.
mae hap hyd hynn, ymhob tu,
A hap ụeḷụeḷ, heb paḷḷu.
maụr dy goſt, mourdeg yſtod,
maụr ag er hynn, ymrig rhod,
i daith lan, yr ayt oth ụlad,
dros for, hyderus ſụriad.
A mynd uchod meụn dicheḷ,
i ụeled byd, i ụlad beḷ.
i phrainc gida'r iſainc drau,
i laụr eidal, i rodiau.
o'r ſan hụnt, i Rufain hen,
ụedi ymụeledſ, a Mulen.
Gụelaiſt ath ſynụyr gụiụlym,
gụaith Romụlus, a Remus rym.

tref Rufain, tyrfaur hefyd,
tref ueñ, y fyd, beñ y byd
ai gofodiad, gureidiad gras,
a phyrth hen, ai phyrthynas.
ai gualiau, yn durnau'doed,
ai phlaßau ai phalifoed.
ai cheftyl, ai mentyl mug,
ai themloed, ai thai amlug.
ai mod parodfod prydferth,
i ftad, ai naud, uaftad nerth.
nid er guneuthur neueidion
yr elid ti, i'r ulad honn.
ond er gueled argoeluaith
o dafc rym, a dyfcu'r iaith
ag er muyn lann a chanuyl,
dy hen phyd, da honn ai phuyl.
ai Bigail guych, baglog ion
Coronog, couir union.
ag ar i du, i (gard) uych,
naliaid canlau annuyluych,
a thruy fourferch, i berchi.
duu a faint, i braint, ai bri.
a Beadu, y faint budiaul,

ai creiriau, ai mannau maul.
ai hol barchusfod nodfa,
ai ſtaſiun defoſiun da.
yno, yn rhuyd, bu yn rhaid,
yt dynnu, at dad enaid,
i gypheſſu'n gu gwuys,
dy uydiau, pynciau, ai puys
ath roi dy hun yn uniaun
yn uas i dun, meun ſuyd iaun,
ymmynyes dy fam iounuych
'r eggluys uiu, aroglus uych.
Duys gof er dyſcu hefyd
Sein bath, a phaſiun y byd.
Rhouiog megis rhyu auen
yu'r ſaith iaith berphaith o'th benn.
dygaiſt, a guelaiſt, nid guaeth,
dul y byd, hol uybodaeth.
oes dul, nis guydoſt uelucl?
nis guyr un, eſguier uel,
Cael dyſc, a phur adyſc phraeth,
Cael guau byd, cael guybodaeth.
truy farcio, a guilio'n gal,
truy dyſc, a nattur duyſgal.

Curs

Curs daun uaith, croeso duu nef
uyrthych i'ch edrych adref.
Croeso nod cerd, croeso nid cam,
Curs haelued, croeso uiliam.
Croeso, urth y cymro cal,
Croeso meingorph, curs miuyngal.
Croeso i'r deau, salmau serch,
Croeso i uyned, curs annerch.
Croeso uilian curs heuluen,
i deugongl hard, degaingl uen.
Cefaist i duu, bo'r cysarch,
Cymheriad pumgulad, ai parch.
doethder cymesurder son,
Selef, a phryd Absolon.
Trathost iaun i traethaist di,
reilung y madrod Tulli
un araith huylyaith helynt,
ag un phras, ag Oras gynt.
cefaist, a synaist, o syd,
cysoeth cressus, cai hefyd.
Gueluyf yt iechyd Galen,
ne oes druy hap, Nestor hen.

S. T.

Cœlum

Cœlum & terra tranſibunt.
Verba mea non tranſibunt.

Nef gụar, ar ḍaear, yn ḍiụaḷ, a ḍerfyḍ,
e'daụ eurfyd araḷ.
a gair duụ, gorau deaḷ,
a bery byth, heb aụr baḷ.

Si Deus eſt animus nobis, vt carmina dicunt. &c.

Os duụ ſyḍ feḍụḷ, ſta fydau, ſynniat
malſonioḍ caniadau.
a phur feḍụḷ, phyrf fyḍau,
yn ḍuụiol hụnn i'aḍolhau.

Quod potu peecas, ignoſcere tu tibi noli, &c.

Na ḍod yſcuſod, os ceiſi, ụinoeḍ
ag yno dy feḍụi,
Cam ar ḍiod, i ḍodi
dy yfed oeḍ, dy fai di

Medụl byrr, aụna hir ofal.

Peidiụch, na fyḍụch feḍal, ar aḍaụ
(aruydion anụadal.)
meḍụl byrr, dyſyrr o dal,
rhyfeḍ, aụna, hir ofal.

Aḍugo ụy, eſ a ḍụg a fomụy,

Y ḷanc a ḍycco un ḷụy, yn ḷ.drad,
anlyụodraeth fụy fụy.
a ḍụg un o ḍaugeinụy,
ḍiog o fab, a ḍụg fụy.

Gụel un hụde, no dau di agai.

Odid o'ḍeụid ar a'ḍauai, byth
aeth y byd yn faụai
gụeḷ hụde ni'm colledai
(ḍod i gyd) no dau di 'gai.

Lyfr Marcus Tullius Sisero, a eluir Caton hynaf, ne, o henaint, at Titus Pomponius Atticus.

Y rhagdoediad.

Os helpaf di o Titus,
a thynnu'r cur, s'ith ferui,
uedi hoelio dann dy fron,
dostur donn ith drossi:
a fyd gobruy yn y byd,
gennyd i'm iu rodi?

Mae'n rhyd i mi (o Atticus) adrod urthyti yn'run rhimynau, ag y mae'r gur hunnu yn adrodi urth Pblaminius, meun defnyd nid oed chuaith maur' ond ef oed laun o phydlondeb, er fymod yn gwybod yn da, nad uyti Atticus, megis Pblaminius, dyd, a nos meun trum ofal. Canys mi aduen yn [illegible] foderusruyd, ag eguydruyd dy gallon di. ag a glouaf duyn o honot o dinas Athen adref, nid yn unig dy gyfhenu, eithr hefyd, dysceidruyd, a phrudeidruyd uiu. Etto ruyf yn brith dybied, fod yn fyrn drum gennyd, yrhynn bethau, fyd i'm trymhau innau; cyssolydiad yrhain fyd fyrn faur, ag yn rhaid i oedi,

hyd

hyd amſer araḷ. Ond yroẏron mi a ẏeluṇ yn ḍa ymy, ſcrifennu rhyẏ beth ynghylch henaint, Canys mi a eſmẏthaf arnati, a minnau, y ḷẏth ſyḍ ar y'n cefnau ni yn dau o henaint, naiḷ ai gẏeḍi dyfod euſſus, yntau ar ḍyfod ar yn huchaf. Er ſymod yn gẏbod yn ḍiamau, dy fod di yn dẏn hynn o faich, ag y dygi rhaglaṇ, megis pob peth araḷ, yn foḍuſſaiḍ, ag yn ḍoethaiḍ. Ond pann rois ſymryd ar ſcrifennu peth ynghylch henaint, tydi yn ſymeḍẏl, oeḍ ryglẏḍus o'r anrheg honn, y gaḷḷai bob un o honom iḷdau, gael leſo ḍiurtho. Yn ẏir yroeḍ mor dyleṫhus gennyſ ẏrth ẏneuthur y ḷyfr hẏnn, ag yr yſcubai ymaith hoḷ ſlinder henaint, a heſyd gẏneythur fy henaint yn eſmẏth, ag yn hyſ ryd ymy. feḷly ni eḷḷir ſyth rhoḍi i philoſophyḍiaeth gimaint o faẏl ag a haeḍai, yr honn, pẏy bynag a fytho uſuḍ iḍi, ef a eiḷ, fyned trẏy bob tymor oi oedran, heb luḍed a blinder. Ond am bethau eraiḷ, ni a ḍoedaſſom laẏer, ag a ḍoedẏn yn fynych rhaglaṇ. Ond y ḷyfr ymao henaint, a ḍanſonais i ti, yr hoḷ ymadroḍ, a roeſſom, nid i Tithono megis y gẏnaeth Ariſtochius. rhag na bẏḍai ond rhyſẏchan o aṇdurdod i'r phaſulan.

ẏlan, eithr i farcus Caton mal y gallair ymdidan gael muy o audurdod yndo. urth hunn, mi a unaethom i Lelius a Sipion ymryfedu, i fod ef yn duyn i henaint mor esmuyth ag yntau yn atteb idynt. yr hunn os guelir ef yn ymryssymu yn dysgeidiach, nag oed es arfer yn i lysrau, diolcher hynn i'r tafod groeg, a uyr paub i fod ef yn i studio' yn ystyfnig yn i henaint. Ond pam y rhaid muy? Canys yn y mann adrod Caton i hun, a dengys yn hol farni ynghylch henaint.

Lyma yr ymryssymiad yn dechrau. yr ymryssymuyr, Publius Sipio, Caius Lælius a Chaton.

Sipio. Mynych y bum arfer (o Marcus Caton) mi a Chaius Lelius yma, o ryfedu dy ragorawl, ath berphaith doethineb, ymhob peth aral, ag yn anuedig am na uelsom erioed yn flin nag yn drum gennyt moth henaint, yr hunn fyd mor gas, gen yrhann fuya o'r henuyr ag y doedant i fod yn faich trymach idynt, no mynyd Etna. Caton. yn uir o Sipion, a Lelius, mi a dybygun y bod, yn rhyfedu peth nid yu chuaith caled, nag anaud, Canys yrhai fyd heb dim help

genthynt, yndynt i hunain, i fyu yn da, agyn yn deduyd, mae pob oedran yn flin idyntuy: Ond y faul fy'n gofyn genthynt i hun, bob daioni, ni eil yrheini ueled dim yn drug, a fytho anghenraid ido dyfod urth gurs nattur. megis y mae henaint yn un orhai pennaf, yrhunn, y mae paub yn dymuno i gael, a chuedi i gael, yn achuyn arno, mae'n gymaint anuadaluch, pholineb, a malingedd dynion. hi a,mluthrod (medant) arnynt yn gynt nog i tygaffent, Puy ai guthiaud nhuy, i dybied y peth nid oed? Pa fod y doeth henaint aruchaf ifienctid, yn gynt nog ifienctid aruchaf mebyd? uedi hynn, pa fod y byd yfmuythach i henaint idynt, yn byu yr uythganfed fluydyn, no'r beduarugeinfed? Canys yr oedran a darfu, er i fod yn hir, pan elo heibio unuaith, ni eil fyth hyfrydu henaint y dyn phol, druy gyffur yn y byd: Amhynny od yu ryfed genych fynoethineb am fabydieth i (yrhonn a dymunun i bod yn heudu hyny yrydych yn i dibied, a'r cyfhenu a gouſom) druy hynn y duyf yn doeth, am fymod yn dilin natur y gorau o'r gueidydion, ag yn ufyd idi megis i duy: yrhonn natur nid yu debig idi, eſcluſ-

This [illegible] a duplicate of the [illegible] 3

fụlan, eithr i farcụs Caton mal y gaḷḷai'r ymḍiḍan gael mụy o aụdurdod ynḍo. ụrth hụnn, ni a ụnaethom i Leliụs a Sipion ymryfeḍu, i fod ef yn dụyn i henaint mor esmụyth ag yntau yn atteb iḍynt. yr hụnn os gụelir ef yn ymryßymu yn dyſgeiḍiach, nag oeḍ ef arfer yn i lyfrau, diolcher hynn i'r tafod groeg, a ụyr paụb i fod ef yn i ſtudio' yn yſtyfnig yn i henaint. Ond pam y rhaid mụy? Canys yn y mann adroḍ Caton i hun, a ḍengys yn hoḷ farni ynghylch henaint.

Lyma yr ymryſſymiad yn dechrau. yr ymryſſymụyr, Pụbliụs Sipio, Caiụs Lælius a Chaton.

Sipio. Mynych y bum arfer (o Marcus Caton) mi a Chaiụs Leliụs yma, o ryfeḍu dy ragoraụl, ath berphaith ḍoethineb, ymhob peth araḷ, ag yn anụedig am na ụelſom erioed yn flin nag yn drụm gennyt moth henaint, yr hụnn ſyḍ mor gas, gen yrhann fụya o'r henụyr ag y doedant i fod yn faich trymach iḍynt, no mynyḍ Etna. Caton. yn ụir o Sipion, a Leliụs, mi a dybygụn y bod, yn rhyfeḍu peth nid yụ chụaith ealed, nag anaụd, Canys y rhai ſyḍ heb ḍim help

genthynt, ynḍynt i hunain, i fyụ yn ḍa, ag yn yn ḍedụyḍ, mae pob oedran yn flin iḍyntụy: Ond y ſaụl ſy'n gofyn genthynt i hun, bob daioni, ni eiḷ yrheini ụeled dim yn ḍrụg, a fytho anghenraid iḍo ḍyfod ụrth gụrs nattur. megis y mae henaint yn un orhai pennaf, yrhụnn, y mae paụb yn dymuno i gael, a chụedi i gael, yn achụyn arno, mae'n gymaint anụadalụch, pholineb, a maḷingeḍ dynion. hi a,mlithroḍ (meḍant) arnynt yn gynt nog i tygaſſent, Pụy ai gụthiaụḍ nhụy, i dybied y peth nid oed? Pa foḍ y doeth henaint aruchaf ifienctid, yn gynt nog ifienctid aruchaf mebyd? ụedi hynn, pa foḍ y byḍ yſmụythach i henaint iḍynt, yn byụ yr ụythganfed flụyḍyn, no'r bedụarugeinfed? Canys yr oedran a ḍarfu, er i fod yn hir, pan elo heibio unụaith, ni eiḷ fyth hyfrydu henaint y dyn phol, drụy gyſſur yn y byd: Amhynny od yụ ryfeḍ genych fynoethineb am ſabyḍieth i (yrhonn a ḍymunun i bod yn heuḍu hyny yrydych yn i dibied, a'r cyfhenụ a goụſom) drụy hynn y ḍụyf yn ḍoeth, am fymod yn dilin natur y gorau o'r gụeiḍyḍion, ag yn ufyḍ iḍi megis i ḍuụ: yrhonn natur nid yụ ḍebig idi, eſcluſ-

ſo'r aethfa ḍiụaethaf meụn oedran dyn , megis poedyḍ anghelfyḍ, ụedi iḍi deſcrifyḍu, ne gyfanſoḍi y rhannau erail yn ḍa. Ond etto rhaid oeḍ fod yn honn, rhyụ ḍiben diụaethaf, ag mal aeron prenniau, a chnụd y ḍaear, megis yn egụan, ag yn hygụymp o aḍfedrụyḍ tymig. Y rhụnn beth a ḍylai'r ſophyḍ i ḍụyn yneſmụyth. Canys beth amgen yụ gụerryḍu a'r duụiau, un aggụeḍ ar coụri, onid gụrthnebu ne rybygnu natur? Leliụs. yn ụir (Caton) ti a ụnayt beth a fyḍai ḍa gennym (i aḍaụ hefyd dros Sipion) o herụyḍ yn bod yn gobeithio, ag yn dymuno dyfod i oedran henụyr, pe i caem ḍyſcu gennyti, ymhell o'r blaen trụy ba foḍau, y gallem ḍụyn yn eſmụyth y gorthrymig oedran hụnnụ. Caton. Minnau a ụna felly, yn anụedig os byḍ da gan bob un ohonoch ildau, mal yrụyt yn doedyd. Lelius. yḍydym yn ụir yn dymuno. (Onid yụ flin gennyti Caton, megis pebayt ụedi cerḍed phorḍ hir a fyḍai raid i ninnau i cherḍed, ụeled y fath ſy ar y fann y doe thoſt iḍo. Caton. mi a ụna yn orau gallụyf Leliụs, Canys mi a fum yn ſynych yn gụrando ar gụerylon feggụalyḍion, am cyfoedion (ụrth yr hen ḍihareb, haụd yr ymgynnil cyphelib, ai gy-

phelib) yr ydoed Caius Salinator, Spurius Albinus guyr consulrad, megis cyfoedion i mi, yn arfer i cuyno: yn gyntaf am nad oed gentbynt deleithuch na digrifuch, heb y rhain yn i barn nhuy, nid oed fowyd dyn dim, a hefyd am fod yrheini yn a diyftyru yn i henaint, oedynt arfer gynt i gueſnaethu ai percbi. yrhain yn fy marni fy'n achuyn ar y peth nidylid achuyn arno. Canys pe buaßai hynn yn damuain o heruyd henaint e doethai'r un peth i mynnau ag ir henafguyr erail a'dnabum lauer o honynt, ai henaint heb guerylarno: yrhai oedynt fodlon i fod yn rhyd o ruymau lyfydinruyd, ag nid oed yr eidynt yn i diyftyru, a'rachos i gyd o'r cuerylon hynny fyd yn y cynedfau, nid yn yr oedran. Canys henafguyr moderus, hynaus, ni bythont anynad, anyfcaid, fyd ai henaint yn haud i diodef. gurthnyfigruyd ag anyfceidruyd fy boenus ymhob oedran. Lelius. mae'r peth mal yr uyt yn doedyd Caton, ond y fcatfyd, ef a'llai un doedyd fod yn diflin genyti dy henaint, o heruyd dy gonaeth, dy olud ath uudaud, ag na eil hynn, damuain ond i ychydig. Cat. mae hynny, Lelius, yn beth achos, ond nid yn'r unfol yn y punc hunnu: megis y doe-

ſo'r aethfa ḍiuaethaf meun oedran dyn, megis poedyḍ anghelfyḍ, uedi iḍi deſcriſyḍu, ne gyſanſoḍi y rhannau erail yn ḍa. Ond etto rhaid oeḍ ſod yn honn, rhyu ḍiben diuaethaf, ag mal aeron prenniau, a chnuḍ y ḍaear, megis yn eguan, ag yn hyguymp o adfedruyḍ tymig. Yrhunn beth a ḍylai'r ſophyḍi ḍuyn yneſmuyth. Canys beth amgen yu guerryḍu a'r duuiau, un aggueḍ ar couri, onid gurthnebu ne rybygnu natur? Lelius. yn uir (Caton) ti a unayt beth a fyḍai ḍa gennym (i adau hefyd dros Sipion) o heruyḍ yn bod yn gobeithio, ag yn dymuno dyfod i oedran henuyr, pe i caem ḍyſcu gennyti, ymhell o'r blaen truy ba foḍau, y gallem ḍuyn yn eſmuyth y gorthrymig oedran hunnu. Caton. Minnau a una felly, yn anuedig os byḍ da gan bob un ohonoch ildau, mal yruyt yn doedyd. Lelius. yḍydym yn uir yn dymuno. (Onid yu flin gennyti Caton, megis pebayt uedi cerḍed phorḍ hir a fyḍai raid i ninnau i cherḍed, ueled y faith fy ar y fanny doe thoſt iḍo. Caton. mi a una yn orau gallwyf Lelius, Canys mi a ſum yn fynych yn gurando ar guerylon feggualyḍion, am cyfoedion (urth yr hen ḍihareb, band yr ymgynnul cyphelib, ai gy-

phelib) yr ydoeḍ Caius Salinator, Spurius Albinus gụyr consulraḍ, megis cyfoedion i mi, yn arfer i cuyno: yn gyntaf am nad oeḍ genthynt ḍeleithụch na digrifụch, heb y rhain yn i barn nhụy, nid oeḍ fouyd dyn ḍim, a hefyd am fod yrheini yn a diystyru yn i henaint, oeḍynt arfer gynt i gụasnaethu ai percbi. yrhain yn fy marni sy'n achụyn ar y peth niḍylid achụyn arno. Canys pe buaßai hynn yn damụain o heruyḍ henaint' e ḍoethai'r un peth i mynnau ag ir henafgụyr erail a'dnabum laụer o honynt, ai henaint heb gụeryl arno: yrhai oeḍynt fodlon i fod yn rhyḍ o rụymau ḷysyḍinrụyḍ, ag nid oeḍ yr eiḍynt yn i diystyru, a'rachos i gyd o'r cụerylon hynny syḍ yn y cyneḍfau, nid yn yr oedran. Canys henafgụyr moḍerus hynaụs, ni bythont anynad, anyscaiḍ, syḍ ai henaint yn haụḍ i ḍicḍef. gụrthnysigrụyḍ ag anysceiḍrụyḍ sy boenus ymhob oedran. Lelius. mae'r peth mal yr ụyt yn doedyd Caton, ond y scatfyḍ, ef a'ḷḷai un ḍoedyd fod yn ḍiflin genyti dy henaint, o herụyḍ dy gouaeth, dy olud ath ụiụdaụd, ag na eiḷ hynn, ḍamụain ond i ychydig. Cat. mae hynny, Lælius, yn beth achos, ond nid yn'r cụbl yn y pụnc hụnnụ: megis y doe-

dant, atteb o Themistocles, i un Seriphiad ụrth ymsennu; ụedi i hụnnụ ḍoedyd, na chouṣai ef moi ṣplennyḍụch truy i ogoneḍ i hun, ond o heruyḍ gogoneḍ i ụlad: diau yụ (eb yntau) na buaßai, namsi yn enụog, pe buaßụn Seriphiad, nath dithau yn egluraiḍ pe buaßyt Atheniad. Yrhụnn beth a ellir i ḍoedyd am henaint yn yrun moḍ: ni all henaint ſod, nag yn yſgafn, ie i ụr doeth, meụn dirſaur dylodi, nag ir annoeth ond yn drõflin meụn diụal olud. Arſau cyſaḍas i henaint (Scipion fannuyl a Lælius) yụ celſyḍydau, ag ymarferion o rinụeḍau; Yrhain ụrth i gụrteithio, ai 'mgleḍu ymhob oedran, a ḍygant phruyth diarhebaul, ụedi i un fyụ yn hir, a lauer o amſer. nid yn unig am i bod heb ymadel byth ai perchen, nag yn yr amſer diuaethaf oi hoedl, (er bod hynn yn beth maur) eithr hefyd, am ſod y gyḍụybod o'r fucheḍ a ụarrieſſid yn ḍa, a meḍul am lauer o ụeithredoeḍ da a ụneithid, yn hyfrydlonaf peth. myfi yn ſiccr, amſi yn ụr iſanc, oeḍụn yn caru, megis fynghyſoedion, yr henụr Cụ: niụs max. hụnnụ a adferthoḍ dref Tarentum. Canys yr ydoeḍ yn y gụr hunnụ, buylleḍ ụedi thymheru a hygareḍ, a rougeiḍruyḍ, heb ḍarſod i'r

be-

henaint neụidio i gynneḍfau er dechrau honof i garu, ai berchi cyn i fod yn hen iaụn, ond etto yroeḍ ef rhagḍo meụn oedran: y fluydyn ynol i ụneuthur ef yu consụl yn gyntaf e'm ganụyd i ag ef yn gonsụl y bedụareḍ ụaith, mi a euthum (amfi yn ụr ifanc) gidag ef i ụlad Capua yn ụerryḍ ar bumed fluyḍyn ynol, yn dryssoryḍ i Darentum, ynol hynny yn edilyḍ pedair blyneḍ ynol e'm gụnaụd yn eparchyḍ yrhonn sụyḍ oeḍụn ynḍi pann oeḍ Tuditanụs, a Chethegụs yngonsuliaid. Yno efo yn hen iaụn, oeḍ annogụr cyfraith cinthia, yngylch rhoḍion ag anrhegau a phann oeḍ yn hen gleirach, ef a ụerryḍai megis gụr ifanc. ag ụrth i ymaros, ai ḍiodefeḍ e feḍalhaoḍ Annibal pann gyrchneittiai'n ifiengaiḍ. Am hụnn yn gyfaneglur yn cyfluyth ni Ennius.

Gụr truy 'maros, i ortho, ai amyneḍ
a edfrydoḍ yn braint, maul, a gorfoleḍ
heb fod gentho bris ar sirmud a massụeḍ
gimaint, ai ofal am y salfadigeḍ
Ambynny yn i ol i glod ai ogoneḍ
Sy'n glaraiḍ fụyfụy, a chenn baub yn rhyfeḍ

Trụy pa ụilianrụyḍ, a chyngor yr adenilloḍ ef darentum Amfi yn gụrando am clustiau, pann ḍouad ef ụrth Salinator, yrhụnn ụedi iḍo gol-

li'r

idi, gohirio To dolay plong. 1.
Amlygu iawn-don
Synwyr ouchlym
Mhrylith odidog
Dysc ardherch
Awenydh redegog.
Moliat rhiuwedhau, a dychai
tamwedh, cyssur ir trwngalo
a dhidhanwch ir amifur di gyt-
lwr. (naws cynchaned. — 1
diffic, difarn, cymeradwy.
poitgolofn
Adeiladaeth serfylh brdin
Adhewid heb ei chowiro
Traethiad cyfanbarth
Prophessu
megy drabedh, ar gip —
Dal ar beth sio to wbo
trasladu, cynnyrchwelyd
Eraphu ar brioldeldeb
ysprossu pront nou ystyr.
yn dhirus. A. hes rysio
adhysc ag adrybedh
Po dyscai r drydw yn rhowiog
[illegible] a
damleiwychu, honni
tanig gwuv di ystur hyles ir. 4
ysponi. ysplygu, eslurio.
eclyfur. dyrch mygu.
7. gelfydhyd breimol
Bathu a lhumo geiriau yn dyn
pan wyp yn rhugl

~~mr John Matthews~~

Pedair colofn Gramadeg.

1 Jawn Serifenyddiaeth. hon yn eisiau
2 Cyfiachyddiaeth. ~~ynd mae inown llyfr n~~
3 Cystrawiaeth. hon yn eisiau
4 Tonyddiaeth. ni phrintiwyd inori. qwel. dal. 2

Cynwysiad — 304 pages.

Dosparth ar yr ail ran i Ramadeg a elwir Cyfiachyddiaeth . . .	tu dalen 1 d 112 peth ar gall.
Y rhan ddiwaethaf i Ramadeg, a elwir Tonyddiaeth	1 d 72
Dosparth ar Fesurau Cerdd dafod, yn dangos beth yw Mesur, a pha sawl rhywogaeth sydd o honynt	1 d 56 peth ar gall.
Englynion a Chywyddau, amryw destunau	1 d 56 Qu. peth ar gall
Llyfr Marcus Tuliws Sicero, a elwir Caton hynaf; neu, o henaint; at Titus Pomponius Atticus	1 d 8 peth ar gall

Another volume.

Dosparth byrr ar y rhan gyntaf i Ramadeg Cymraeg, lle cair llawer o bynciau anhepror i un a chwennychai na doedyd y Gymraeg yn ddilediaith na'i scrifennu'n iawn.

Llythyr yr Iaith Gymraeg at wiliam Harbart Iarll o Benfro ag arglwydd o Gaerdydd.

Llythyr Iaith Gambr at yr hygar ddarlleydd.

Y Prylog neu'r Rhagddoeviad

above 92 pages

Mediolanum, printed 1567.

~~[illegible]~~

W. Hughes. 1751